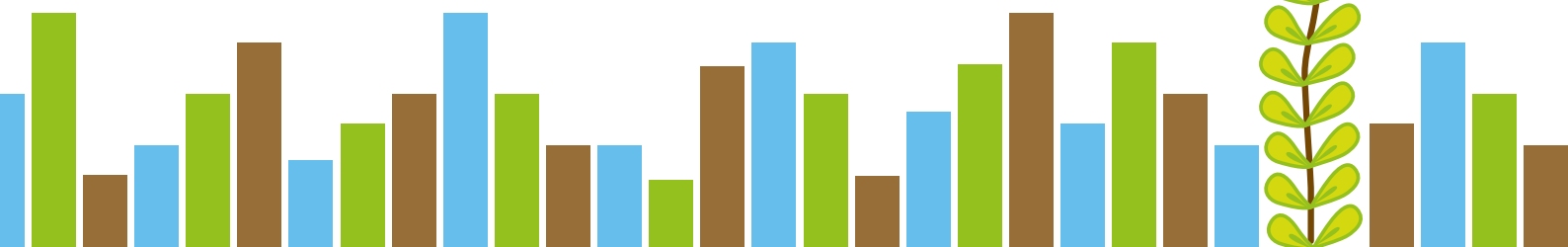
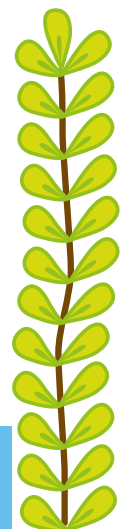

Programmen och pengarna

Resultat från landsbygdsprogrammet,
havs- och fiskeriprogrammet samt regional-
och socialfondsprogrammet 2018

Författare Linnéa Asplund, Jordbruksverket
Camilla Bender Larson, Jordbruksverket
Göte Frid, Jordbruksverket
Anders Frisk, Skogsstyrelsen
Carin Gagner, Skogsstyrelsen
Gustav Helmers, Jordbruksverket
Petri Hiljanen, Jordbruksverket
Stephanie Kindbom, Jordbruksverket
Tobias Kreuzpointner, Jordbruksverket
Karin Lothigius, Jordbruksverket
Ingrid Nilsson, Jordbruksverket
Johannes Persson, Jordbruksverket
Sofia Riedmüller, Jordbruksverket
Åsa Runedotter, Jordbruksverket
Sanna Sulander, Jordbruksverket
Åke Svensson, Jordbruksverket
Lena Söderman, Jordbruksverket
Tina Wallin, Jordbruksverket
Madelene Wetterskog, Jordbruksverket
Redaktör Carin Hörnsten, Jordbruksverket

Varför görs denna utvärdering?

Detta är en sammanställning om uppföljning av stöd i landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt lokalt ledd utveckling inom regional- och socialfondsprogrammet. Det mesta gäller landsbygdsprogrammet.

Vi har låtit några personer göra djupdykningar i den statistik som finns samt låtit dem analysera läget utifrån statistiken. Syftet är att ge en ögonblicksbild av utvecklingen av programmen.

Utvärderingssekretariatet vid Jordbruksverket ansvarar för att de svenska EU-programmen där Jordbruksverket är förvaltande myndighet blir utvärderade. Detta uppföljningsarbete är ett komplement till utvärderingarna.

Författarna är ansvariga för slutsatserna. Slutsatserna utgör inte Jordbruksverkets officiella ståndpunkt.

/ Utvärderingssekretariatet vid Jordbruksverket

Innehåll

1	Inledning.....	7
2	Startstöd till unga företagare	9
3	Stöd till service och fritid på landsbygden	17
4	Stöd till infrastruktur för rekreation och turism	33
5	Stöd till förädling av jordbruksprodukter.....	41
6	Stöd till gårdsbaserade verksamheter inom livsmedel.....	59
7	Pengar riktade till hembygdsgårdar	71
8	Pengar riktade till samarbeten inom landsbygdsturism	77
9	Pengar riktade till traditionell småskalig matkultur	81
10	Stöd till stängsel mot rovdjur	89
11	Stöd till småskalig infrastruktur	101
12	Stöd till samarbetsåtgärder	111
13	Skogliga stöd	133
14	Ersättning till hotade husdjursraser och stöd till lantrasföreningar.....	149
15	Projekt som berör integration	171
16	Lokalt ledd utveckling – projekt inom havs- och fiskeriprogrammet	195
17	Ersättning för minskat kväveläckage	215
18	Hur stor behöver en budget vara?	233
19	Referenser	237
20	Bilagor – kort om programmen	241

1 Inledning

Denna rapport är en sammanställning av ett antal uppföljningar av hur det har gått hittills i landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt regional- och socialfondsprogrammet 2014–2020.

Syftet är att visa utvecklingen av hur programmen går. Här kan du exempelvis se hur mycket stöd som har beviljats och var i landet pengarna har gått samt hur stöden har fördelats på olika investeringar. Däremot ingår inte utvärderingar av långsiktiga effekter av åtgärderna.

Detta är den första sammanställningen av sådana här uppföljningar. Tanken är att det ska publiceras en liknande sammanställning varje år under programperioden.

Varje kapitel kan läsas fristående

De olika kapitlen visar en ögonblicksbild vid det tillfälle när statistiken hämtades ur Jordbruksverkets databaser. Därför går det inte att jämföra kapitel för kapitel rakt av.

Skribenterna har lyft det som de har funnit mest intressant vid analys av statistik om ett visst stöd. Man kan se det som stickprov på stöd som vi har velat titta närmare på. De flesta kapitlen gäller landsbygdsprogrammet.

Varje kapitel kan läsas som ett fristående dokument även om de förstås har beröringspunkter. De kan därför också läsas i vilken ordning som helst.

Programmen ska bidra till att nå EU:s och regeringens mål

Europa 2020 är EU:s gemensamma strategi för tillväxt och sysselsättning. Strategin har tre övergripande prioriteringar, smart tillväxt, hållbar tillväxt och tillväxt för alla. Både EU:s och regeringens mål är att programmen bidrar till ett hållbart och konkurrenskraftigt jordbruk, fiske och vattenbruk, fler jobb samt till utveckling av landsbygderna.

Jordbruksverket ansvarar för tre program som ska bidra till att nå målen, landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling.

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 består av stöd och ersättningar som är till för att utveckla landsbygden. Miljö, hållbar utveckling och innovation är prioriterat. Programmet är fokuserat på att styra mot målen i programmet, som i sin tur ska bidra till att nå det övergripande målet Smart och hållbar tillväxt för alla. Programmet har en total budget på cirka 36 miljarder kronor. Läs mer om landsbygdsprogrammet i bilaga 1.

Havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020 består av stöd för att både utveckla ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart fiske och vattenbruk i Sverige och genomföra en del av den integrerade havspolitikerna och olika EU-miljödirektiv. Programmet har en total budget på 1 450 kronor. Läs mer om havs- och fiskeriprogrammet i bilaga 2.

Regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling 2014–2020 kan bidra till att utveckla det lokala näringslivet och människorna på arbetsmarknaden. Programmets budget är 267 miljoner kronor. Läs mer om regional- och socialfondsprogrammet i bilaga 3.

... som ska bidra till de globala målen

De globala målen antogs av världens stats- och regeringschefer vid ett FN-toppmöte 2015. Det innebär att världens länder har åtagit sig att fram till år 2030 leda världen mot en hållbar och rättvis framtid. De globala målen med Agenda 2030 syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.

Figur 1 FN:s globala mål Agenda 2030

Regeringen har tillsatt en delegation som ska stödja och stimulera Sveriges genomförande av Agenda 2030. Vidare har även uppdrag getts till ett åttiotal myndigheter för att t.ex. följa upp arbetet, däribland Jordbruksverket.

Jordbruket och till jordbruket knuten verksamhet, inklusive fiske, vattenbruk och landsbygds-utveckling, spelar en central roll för att de globala målen ska kunna uppnås. Eftersom Jordbruksverket är en sektorsmyndighet för jordbruket, och dessutom har ett myndighetsansvar för landsbygdsutveckling, vattenbruk och vissa fiskefrågor, har många av Jordbruksverkets verksamheter en stor inverkan på mål och delmål i Agenda 2030. Landsbygdsprogrammet bidrar till många av de 17 målen i Agenda 2030.

I Sverige finns det även 16 miljömål samt ett så kallat generationsmål som riksdagen har beslutat om. Dessa mål gäller de delar av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 som gäller miljön. Generationsmålet som är det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

2 Startstöd till unga företagare

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet
2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den
2 april 2018

Uppföljningen är gjord av Sofia Riedmüller

Innehåll

Sammanfattning	11
Rekommendationer	11
Om startstöd till unga företagare.....	11
Renar i norr, växtproduktion och nötdjur i söder.....	12
Sverige når målet	15

Sammanfattning

- 4 år in i programperiodens har knappt 50 procent av budgeten till startstöd beviljats till 246 ansökningar. Målet under programperioden är att 550 ansökningar ska beviljas stöd. Målet kommer med största sannolikhet att nås då det finns många ansökningar som ännu inte har blivit handlagda.
- De tre vanligaste produktionsgrenarna som beviljas startstöd är nötköttsproduktion, mjölkproduktion och växtodling.
- Nästan lika många ansökningar som beviljas startstöd får avslag.

Rekommendationer

En av startstödetts kanske viktigaste uppgifter är att sända en signal till unga att Sverige behöver lantbrukare, trädgårds- och rennäringensföretagare och att det är viktigt att satsa på yngre personer. Det vore därför intressant att se en fördjupad analys av vilka regler och vilka urvalskriterier som ger störst utslagskraft när all data har samlats in för både bifall och avslag. Det är av intresse att se om styrningen fungerar som det är tänkt.

Nästan lika många ansökningar som beviljas stöd får avslag. Det innebär att många sökande har lagt ner mycket tid och förhoppningar på att de ska beviljas startstöd, vilket de inte får i slutändan. Det är önskvärt att minska antalet ansökningar som inte är kvalificerade för att minska både de sökandes och handläggares arbetstid per ansökan. Tydlighet kring regler och regionala skillnader är viktigt för att minska antalet ansökningar som inte kvalificerar för startstöd. Samtidigt är det ett stöd där meningen är att de sökande som är bästa lämpade enligt reglerna och i urvalsprocessen ska beviljas stöd, vilket innebär att ansökningar ska ställas mot varandra.

Om startstöd till unga företagare

Startstödetts syfte är att underlätta för personer med tillräcklig kompetens och i synnerhet att generationsskiften ska genomföras.

Startstöd lämnas till sökanden som vid ansökningstillfället är yngre än 40 år och för första gången etablerar sig som ägare eller delägare av ett företag som ska bedriva jordbruks-, trädgårds- eller rennäringensverksamhet. Dessutom ska den sökande

- ha tillräckliga yrkesfärdigheter och yrkeskvalifikationer
- ha kontroll över företaget
- ha en affärsplan på minst 3 år
- skicka in sin ansökan inom den tidsperiod som är fastställd.

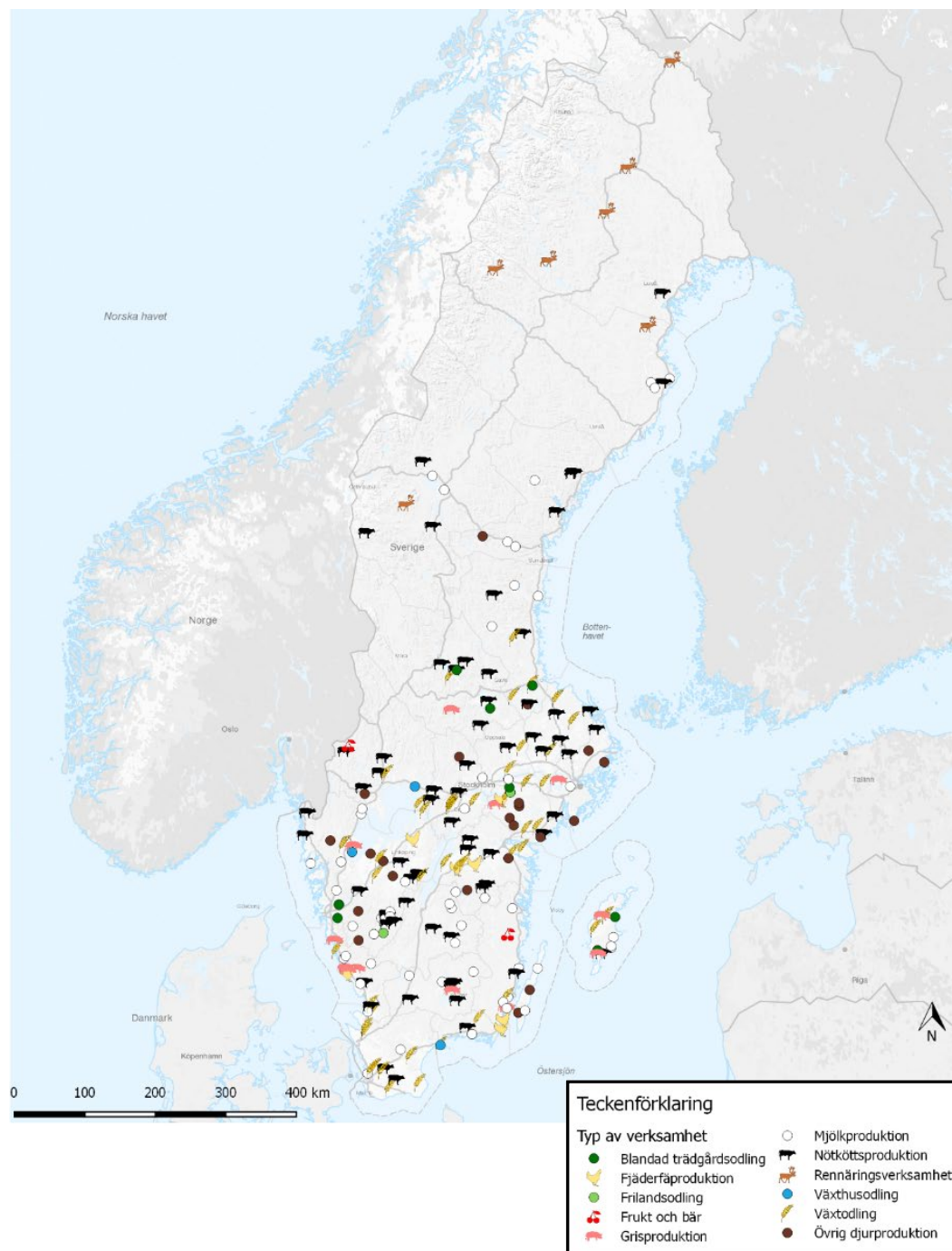
Startstödet är på 250 000 kronor och betalas ut i två omgångar. Den första utbetalningen på 150 000 kronor kan den sökande ansöka om när personen har fått sitt beslut om stöd. Den andra utbetalningen kan den sökande ansöka om när personen uppfyller alla de ytterligare ställda kraven, dock senast 45 månader efter beslut om stöd.

Renar i norr, växtproduktion och nötdjur i söder

246 ansökningar beviljade

Fram till den 2 april 2018 har 787 ansökningar kommit in och av dem har 246 stycken fått bifall. Av de 246 personerna som fått startstöd är 59 stycken kvinnor och 187 stycken män. Målet är att startstöd ska beviljas till 550 företag under perioden 2014–2020.

De som fått stöd finns över hela Sverige med en koncentration till Götaland och Svealand. Alla länsstyrelser samt Sametinget har pengar avsatta till startstöd till unga.

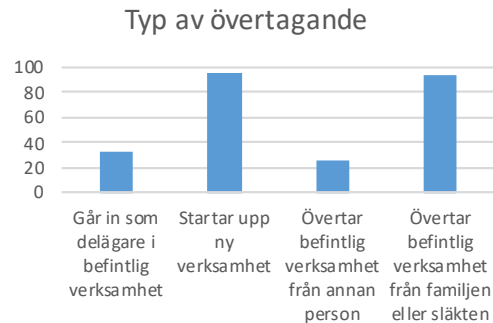
Figur 1 Geografisk fördelning av beviljade startstöd samt illustration över vilken typ av produktion stödet gäller.

Vanligast startstödmottagaren är en nötköttsproducent

Tätt därefter följer mjölkproduktion och växtodling. Inom trädgårdsverksamhet är det den blandade trädgårdsodlingen som ligger i topp bland beviljade ansökningar. Till rennäringsverksamhet har det hittills beviljats 7 stöd.

Att överta en verksamhet från någon annan än släkting är ovanligt

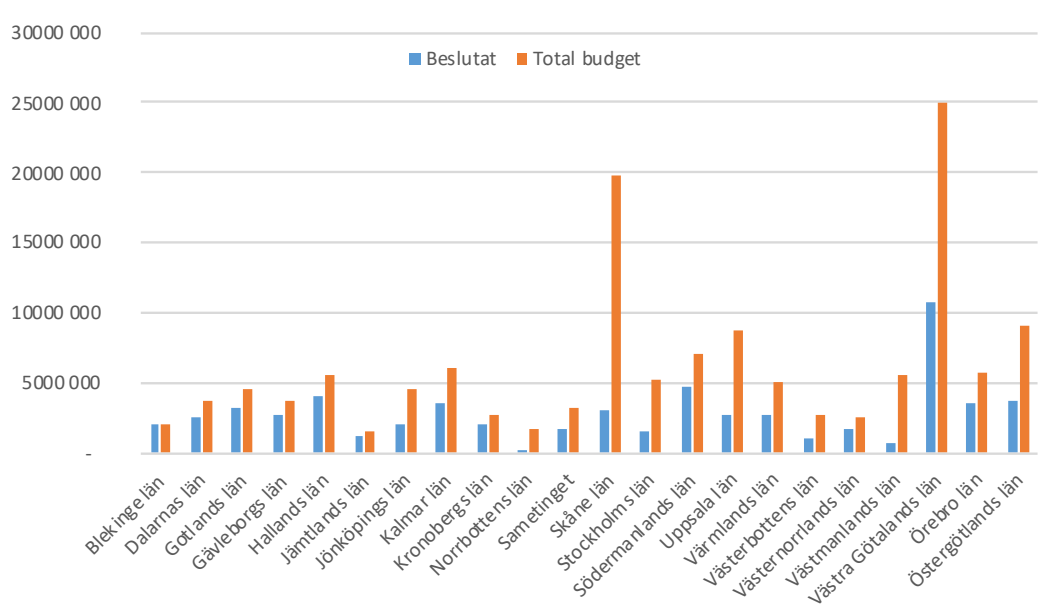
Startstödet vänder sig till dem som inte tidigare har bedrivit aktuell verksamhet. Det nya företaget kan se ut på olika sätt. Det vanligaste visar sig vara att den sökande tar över en redan befintlig verksamhet eller att den sökande startar upp en helt ny verksamhet. En djupare analys visar att övertagande från annan person än familj eller släkt i de ansökningar som beviljats bara förekommit inom mjölkproduktion, nötköttsproduktion samt grisproduktion. För rennäringsföretagare är det att starta upp ny verksamhet som är det vanligaste.

Figur 2 Beviljade ansökningar fördelade på hur uppstarten av företagandet har skett

Hur mycket pengar det finns kvar att söka skiljer sig mellan länsstyrelserna

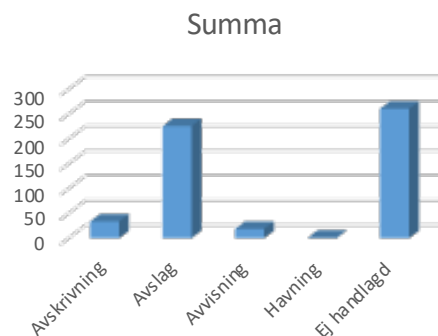
Den totala budgeten för startstöd 2014–2020 är 135,5 miljoner kronor, av dessa har knappt hälften beslutats fram till den 2 april 2018. Budgeten är fördelad mellan länsstyrelserna samt Sametinget. Fördelningen är baserad på förväntat behov och efterfrågan i varje län. I några län är pengarna i budgeten nästan slut, dock har de flesta pengar kvar och länen med större budgetar har även mest pengar kvar att besluta om.

Figur 3 Beviljade totalbelopp i jämförelse med budgeten för varje länsstyrelse samt Sametinget

Nästan lika många som har beviljats stöd har fått avslag.

Totalt har det kommit in 787 ansökningar av dessa har hittills 526 ansökningar fått besked av dessa har 246 ansökningar fått bifall och 280 ansökningar har fått avslag, avskrivits, avvisats eller hävts. 261 ansökningar har ännu inte blivit handlagda. Ansökningar som inte blivit handlagda kan leda till både beviljade stöd eller avslag.

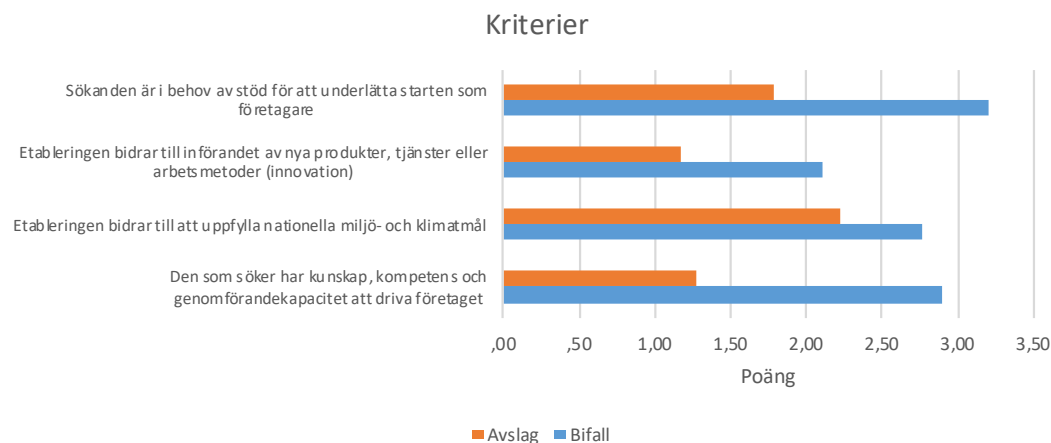
Figur 4 Fördelning av beslutstyper för ansökningar som inte beviljats stöd samt ansökningar som inte har blivit handlagda ännu.

Svårt att se några tydliga mönster i prioriteringsprocessen

Alla ansökningar prioriteras med hjälp av förutbestämda kriterier. För startstödet finns det fyra kriterier som är nationella.

Länen kan också välja att ha ett femte regionalt kriterium. Det är inte alla län som använder sig av ett regionalt kriterium och att det regionala kriteriet skiljer sig mellan länen gör att det är få ärenden att analysera för varje regionalt kriterium.

För de nationella kriterierna kan vi däremot göra en sammanställning och konstatera att det finns skillnader mellan bifallna och avslagna ansökningar. För varje kriterium kan den sökande som mest få 5 poäng som sedan viktas enligt en fast skala. Statistiken bygger på 134 bifall och 76 avslag. Det är ovanligt att en ansökan får högsta poäng, det är också ovanligt att en ansökan inte får några poäng alls. Vi har ännu inte all statistik samlad vilket gör att resultatet kan ändra sig vid en senare sammanställning. Det kriterium där det skiljer mest mellan avslag och bifall är det kriterium som även är det högst viktade, vilket betyder att det är det kriteriet som anses viktigast. Slutsatser vi kan dra är att urvalskriterierna har betydelse och att de har en utslagskraft som det är tänkt.

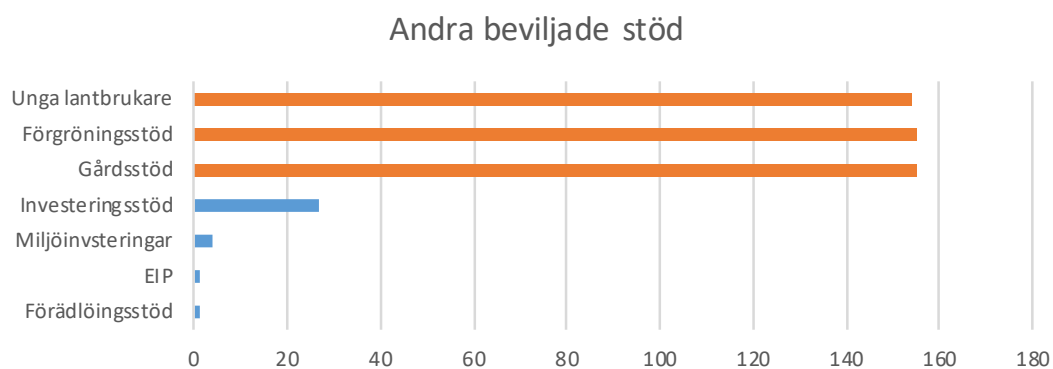
Figur 5 En jämförelse av genomsnittspoäng för kriterierna mellan bifall och avslag

Många som beviljas startstöd söker även andra stöd till lantbrukare

Av de 246 personer som har beviljats startstöd är det många som även sökt och fått ett eller flera andra stöd som är riktade till jordbruksföretag. Inom landsbygdsprogrammet är det ett fåtal som även sökt och beviljats investeringsstöd till jordbruk, förädlingsstöd, stöd till miljöinvesteringar samt inom EIP (europeiska innovationspartnerskapet).

Det är fler som har sökt stöd inom det som kallas direktstöd till jordbruksföretag. Direktstöden är kopplade till hur mycket mark lantbrukaren har samt hur och vad som odlas på marken. Det stöd som flest personer som fått startstöd har sökt, är stöd till unga lantbrukare. Stöd till unga lantbrukare vänder sig till samma målgrupp som startstödet, det vill säga nystartade företag där personen i fråga är yngre än 40 år. Reglerna skiljer sig åt en del. En av de största skillnaderna mellan stöden är att alla som uppfyller grundkraven för stöd till unga lantbrukare beviljas stöd till skillnad mot startstödet där det sker en urvalsprocess.

Det flesta som beviljas startstöd till jordbruksföretag borde uppfylla kraven på stöd till unga lantbrukare, därför kan det tyckas konstigt att inte fler har sökt och beviljats båda stödformerna.

Figur 6 Visar andra stödformer som beviljade startstödssökanden har beviljats. Orange staplar visar beviljade jordbruksstöd. Blå staplar visar andra beviljade stöd från landsbygdsprogrammet.

Sverige når målet

När denna analys genomfördes hade drygt halva programperioden avklarats och 246 ansökningar om startstöd blivit beviljade. Målet är att 550 ansökningar ska beviljas under den här pågående programperioden. Det innebär att 204 ansökningar till behöver få bifall för att målet ska nås. De flesta länsstyrelser har fortfarande ansökningar som ligger och väntar på att beslutas och ansökningar fortsätter att komma in. I vissa län har man redan nu ansökningar inne som täcker hela den kvarvarande budgeten. Prognosen tyder på att målet kommer att uppnås.

3 Stöd till service och fritid på landsbygden

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 28 augusti 2018

Uppföljningen är gjord av Petri Hiljanen

Innehåll

Sammanfattning	19
Rekommendationer	19
Om stöden till service och fritid på landsbygden	19
376,9 miljoner kronor beviljade i stöd – 49 procent av budget	21
Service och fritid på landsbygden (7.4/6b).....	22
Skiftande resultat gällande måluppfyllelse (7.4/6b)	23
Kompetensutveckling inom lokal utveckling (1.1/6b), Tillväxtverket	27
Demonstrationer och information inom lokal utveckling på landsbygden (1.2/6b), Tillväxtverket.....	27
Rådgivning inom kommersiell service på landsbygden (2.1/6b)	28
Pilotprojekt och utveckling inom lokal utveckling på landsbygden (16.2/6b), Tillväxtverket	29
Bilaga 1 Karta landsbygdsdefinition	31
Bilaga 2 Kartor över investeringar.....	32

Sammanfattning

- Investeringar inom kommersiell service är vanligt inom åtgärden Service och fritid på landsbygden (7.4/6b). Drygt 181 miljoner kronor har beviljats till 457 ärenden till dagligvarubutiker, drivmedelsanläggningar och servicepunkter.
- 75 procent av de sökande inom åtgärden Service och fritid på landsbygden (7.4/6b) uppger att deras verksamhet kommer att vara mer energieffektiv efter genomförd investering.
- Budgeten för Rådgivning inom kommersiell service på landsbygden (2.1/6b) för de enskilda budgetägande myndigheterna är liten. För att få en bättre och mer kostnadseffektiv rådgivningsverksamhet har sju länsstyrelser gått samman för ett gemensamt projekt. Det är mer kostnadseffektivt och de behöver bara göra en upphandling i stället för flera som de hade behövt göra om de jobbat var för sig.
- Drygt 55 miljoner kronor har beviljats till idrottsanläggningar inom åtgärden Service och fritid på landsbygden (7.4/6b).

Rekommendationer

Budgetutnyttjandet för åtgärden Service och fritid på landsbygden är varierande mellan de budgetägande organisationerna. Flera av organisationerna kommer att få svårt att utnyttja hela sin budget om inte inflödet av ärenden kommer att öka. En rekommendation är att se över möjligheten att flytta pengar mellan organisationerna så att hela budgeten används och uppsatt mål nås.

Budgeten för åtgärden Rådgivning inom kommersiell service på landsbygden (2.1/6b) är låg för respektive budgetägande organisation. Det är svårt att få till någon bra verksamhet över en programperiod när budgeten är så liten. En rekommendation är att göra en genomgång av de åtgärder där budgeten för respektive organisation är låg. Man kanske kan fördela pengarna på ett annat sätt i kommande program?

Om stöden till service och fritid på landsbygden

Syftet med stöden är att skapa och behålla lokal service på landsbygden. Det kan vara servicepunkter där flera olika typer av service finns samlat, men också investeringar för att skapa bra möjligheter för idrott och fritid samt samlingslokaler, vilket kan gynna både boende och besökare. Stöden ska bidra till förbättrad service för de som bor, verkar och besöker landsbygden. Vem som beviljas stöd avgörs av de prioriteringar och kriterier för urval som anges i stödmyndighetens handlingsplan.

Det som ingår i denna uppföljning är hela åtgärder och delar av åtgärder från landsbygdsprogrammet. Åtgärderna kan delas upp i tre olika typer av stöd:

Investeringar:

- Hela åtgärden Service och fritid på landsbygden (7.4/6b)

Förstudier, analyser:

- Pilotprojekt och utveckling inom lokal utveckling på landsbygden (16.2/6b) med Tillväxtverket som budgetägande myndighet.

Kompetensutveckling och rådgivning:

- Kompetensutveckling inom lokal utveckling på landsbygden (1.1/6b) med Tillväxtverket som budgetägarorganisation
- Demonstrationer och information inom lokal utveckling på landsbygden (1.2/6b) med Tillväxtverket som budgetägarorganisation
- Hela åtgärden Rådgivning inom kommersiell service på landsbygden (2.1/6b)

Det skiljer sig mycket mellan de budgetar som ingår i rapporten då det rör sig om hela åtgärder och delar av åtgärder. Investeringarna står för 61 procent, förstudier samt analyser står för 31 procent och kompetensutveckling och rådgivning för 8 procent om man summerar budgetarna.

376,9 miljoner kronor beviljade i stöd – 49 procent av budget

Totalt har 653 ärenden beviljats stöd till ett belopp om 376,9 miljoner. Det är 542 organisationer som beviljats stöd. Den totala budgeten för service och fritid för åtgärderna är 731,6 miljoner kronor. Totalt har det kommit in 1 354 ansökningar, varav 690 har fått bifall. 259 ärenden är under handläggning. Övriga ärenden är avskrivna (179), avvisade (59), hävda (2) eller har fått avslag (299).

Tabell 1 Antal ärenden och beviljade belopp för samtliga stödformer som ingår i uppföljningen

Budgetäggande organisation	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Budget-utnyttjande (procent)
Stockholms län	31 961 703	66	2	42	21 293 942	67
Uppsala län	14 760 242	51	13	18	6 320 878	43
Södermanlands län	11 014 885	26	3	11	3 940 622	36
Östergötlands län	19 718 451	58	3	21	5 758 752	29
Örebro län	10 895 659	40	4	19	6 449 308	59
Västmanlands län	7 924 824	19	6	9	2 569 659	32
Jönköpings län	13 055 465	55	9	31	11 354 153	87
Kronobergs län	14 723 431	45	6	24	6 524 549	44
Kalmar län	18 708 201	51	14	31	10 618 380	57
Gotlands län	9 563 399	18	4	11	4 363 669	46
Blekinge län	7 934 650	34	5	19	5 087 084	64
Skåne län	14 605 013	59	19	20	9 084 219	62
Hallands län	9 381 213	32	6	17	8 554 471	91
Västra Götalands län	43 568 765	121	66	40	17 828 800	41
Värmlands län	21 095 006	50	1	19	11 851 069	56
Dalarnas län	30 320 627	103	7	54	15 148 863	50
Gävleborgs län	18 578 336	85	10	33	12 844 149	69
Västernorrlands län	27 883 608	66	2	29	14 672 983	53
Jämtlands län	47 551 744	74	10	40	22 849 303	48
Västerbottens län	55 153 586	101	10	67	30 899 235	56
Norrbottens län	71 741 807	127	26	58	40 737 192	57
Summa länsstyrelsen	500 140 615	1 281	226	613	268 751 280	54
Sametinget	2 457 713	4	0	0	0	0
Tillväxtverket	262 499 600	69	10	40	121 607 714	46
Summa	765 097 928	1 354	236	653	390 358 994	51

Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 635 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är cirka 24 500 kronor och det högsta är drygt 16 miljoner kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är cirka 345 000 kronor.

I följande delar kommer de aktuella åtgärderna i uppföljningen att redovisas mer i detalj.

Service och fritid på landsbygden (7.4/6b)

Syftet med stödet är att skapa och behålla lokal service på landsbygden. Det kan vara servicepunkter där flera olika typer av service finns samlat, men också investeringar för att skapa bra möjligheter för idrott och fritid samt samlingslokaler, vilket gynnar både boende och besökare. Stöd ska bidra till förbättrad service för de som bor, verkar och besöker landsbygden. Vem som beviljas stöd avgörs av de prioriteringar och kriterier för urval som anges i stödmyndighetens handlingsplan. Stödmottagare som är offentliga organisationer ska följa lagen om offentlig upphandling.

Ansökningar för att modernisera och renovera dagligvarubutiker och drivmedelsanläggningar dominerar i antal ärenden och pengar i åtgärden. Investeringar i idrottsanläggningar görs också inom åtgärden. Det kan till exempel vara upprustning av omklädningsrum, installation av elljus i motionsspår, anläggande av ridbana eller konstgräs fotbollsplan.

Totalt har det inkommit 1 266 ansökningar, varav 604 har fått bifall. 224 ärenden är under handläggning. Övriga ärenden är avskrivna (163), avvisade (47), hävda (2) eller har fått avslag (226).

Tabell 2 Antal ärenden och beviljade belopp för stöd till service på landsbygden 7.4/6b

Budgetägande organisation	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Budgetutnyttjande (procent)
Stockholms län	29 583 407	65	2	41	18 915 646	63
Uppsala län	14 760 070	50	13	18	6 320 878	41
Södermanlands län	10 964 518	26	3	11	3 940 622	35
Östergötlands län	18 223 522	57	3	21	5 758 752	31
Örebro län	10 895 659	39	4	19	6 449 308	57
Västmanlands län	7 924 824	19	6	9	2 569 659	32
Jönköpings län	12 036 195	55	9	31	11 354 153	93
Kronobergs län	13 024 648	43	6	23	6 045 140	46
Kalmar län	16 873 515	50	14	30	8 783 694	48
Gotlands län	8 951 837	17	4	11	4 363 669	49
Blekinge län	7 391 039	33	5	18	4 863 852	65
Skåne län	13 993 451	58	19	20	9 084 219	64
Hallands län	8 905 554	31	6	16	8 078 812	89
Västra Götalands län	39 967 345	120	66	39	16 756 353	42
Värmlands län	21 095 006	50	1	19	11 851 069	56
Dalarnas län	21 742 229	102	7	54	15 148 863	69
Gävleborgs län	18 577 456	84	10	33	12 844 149	67
Västernorrlands län	25 845 068	65	2	29	14 672 983	56
Jämtlands län	44 765 740	73	10	39	20 063 299	44
Västerbottens län	52 095 777	100	10	66	29 387 449	55
Norrbottnens län	69 023 754	126	26	57	38 019 836	54
Sametinget	2 457 713	3	0	0	0	0
Summa	469 098 327	1 266	226	604	255 272 405	54

Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 420 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 24 500 kronor och det högsta är nästan 2 miljoner kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är cirka 315 000 kronor.

Skiftande resultat gällande måluppfyllelse (7.4/6b)

Vid rapportskrivandet har två tredjedelar av programperioden genomförts och då är frågan hur vi ligger till mot uppsatta mål?

För åtgärden Service och fritid på landsbygden (7.4/6b) finns det tre mål framtagna.

- Beviljat belopp – 469 098 027 kronor
- Antal projekt – 2 480 projekt
- Befolkning som fått förbättrad service – 1 421 510 personer

Flera organisationer behöver öka takten för att nå målet för beviljat belopp

Hittills har drygt 255 miljoner kronor beviljats, vilket motsvarar cirka 54 procent av uppsatt mål. Tittar man på detalj på respektive budgetäggande organisation så är det sju av dem som ligger i fas med målet beviljat belopp. Ett flertal av organisationerna ligger ganska långt efter och det är inte många ärenden som är under handläggning för dessa. En bedömning är att för att nå målet behöver fler ansökningar komma in till de organisationer som ligger efter. Om inte det sker kommer det behövas att pengar omfördelas mellan budgetäggande organisationerna för att målet ska nås på nationell nivå. Noterbart är att Sametinget inte beviljat några ärenden inom åtgärden.

Målet för antal projekt kommer inte att nås

Definitionen av antal projekt är antal ärenden i vårt handläggningssystem. 604 ärenden har beviljats under pågående programperiod och det motsvarar 24 procent av uppsatt mål. Det är långt färre antal ärenden om man jämför med uppsatt mål. En förklaring kan vara att beräkningen som gjordes för att ta fram målet baseras på ett stödbelopp på knappt 212 tusen kronor. Det är ungefär hälften av snittbeloppet på drygt 422 tusen kronor för de ärenden som hittills beviljats. Målet med antal projekt kommer inte nås för programperioden.

Nästan 1,9 miljoner personer har fått förbättrad service

Målvärdet för Befolkning som fått förbättrad service är 1 421 510 personer. För att räkna fram målvärdet har man utgått från formeln; fördelad budget dividerat med kostnad per person.

För att veta hur många personer som får nytta av insatserna har en ny metod tagits fram. Den nya metoden innebär att platsen för projektet avgör hur många personer som berörs. Alla i den aktuella församlingen där projektet genomförs räknas in som berörda av projektet. Med den nya metoden skulle 1 898 000 personer ha fått förbättrad service. Det motsvarar cirka 133 procent av målvärdet och det kommer att stiga ytterligare under programperioden som återstår.

Stöden ger en mer energieffektiv landsbygd

Många av investeringarna, oavsett inriktning, omfattar någon form av modernisering av värmesystem eller elektrisk utrustning. I samband med ansökan om stöd får de sökande frågan Kommer investeringen att leda till att verksamheten blir mer energieffektiv? 75 procent av de sökande svarar ja på frågan.

Det allra vanligaste är att butiker byter ut sina gamla kylar, frysar och belysningsarmaturer. Flera solcellsanläggningar installeras och gamla oljepannor byts ut mot klimatvänligare alternativ. Även i samband med investeringar i idrottsanläggningar, föreningslokaler, samlingslokaler och liknande övergår man till mer energisnåla alternativ för belysning och annan utrustning.

Handikappanpassade bygdegårdar och padelbanor

Det är en stor variation på ärendena inom service och fritid. De kan exempelvis gälla upprustning av bygdegårdar, padelbana, ridbana eller mer kommersiella investeringar inom dagligvaruhandel eller drivmedelsanläggningar. Den vanligaste kategorin i åtgärden är dagligvarubutik, både till antalet ärenden och beviljat belopp. Ärenden med idrottsinriktning är också vanliga och där är det fotbollsföreningar som är vanligast förekommande bland ärenden med bifall.

Tabell 3 Kategorisering av ärenden inom åtgärd 7.4/6b

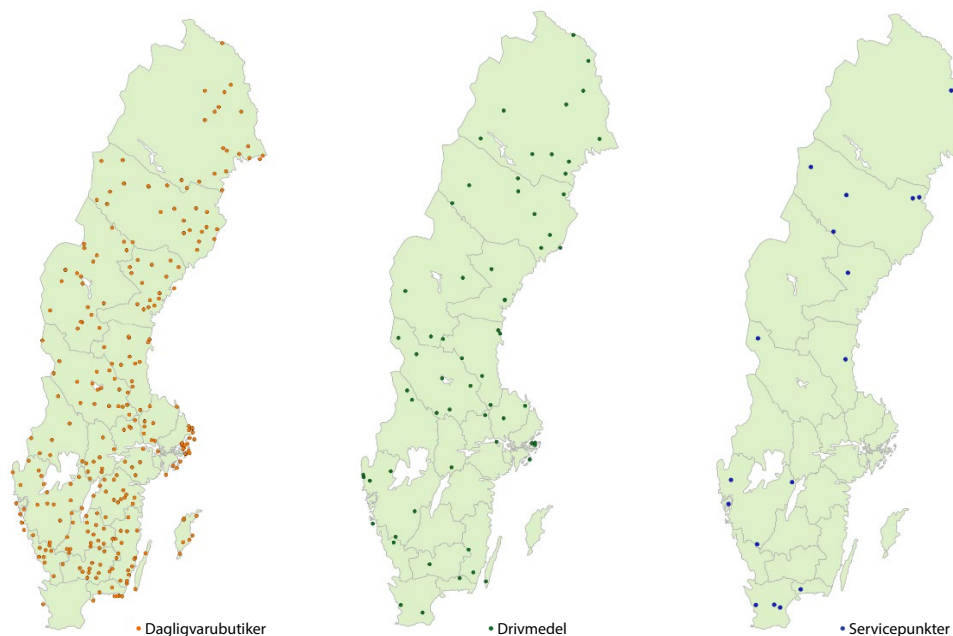
Kategori	Beviljade ärenden	Totalt beviljat stöd
Kommersiell service	457	181 017 323
Därav		
Dagligvarubutiker	370	139 536 040
Drivmedel	69	33 507 652
Servicepunkt	18	7 973 631
Idrott	61	55 625 185
Därav		
Fotboll	29	15 929 156
Golf	3	1 603 200
Hästsport	13	8 201 633
Issport	3	1 586 001
Skidsport	10	5 010 176
Skytte	3	855 250
Övriga inomhusaktiviteter	12	7 066 256
Övriga utomhusaktiviteter	31	15 373 513
Bygdegårdar	24	8 700 456
Övriga föreningslokaler	19	9 929 441
Summa	547	255 272 405

Kommersiell service

Inom åtgärden för Service och fritid på landsbygden (7.4/6b) finns riktade pengar som regeringen har beslutat om ska gå till kommersiell service. De investeringar som ingår är:

- Dagligvarubutiker
- Drivmedel
- Servicepunkter

Förutom dagligvarubutiker och drivmedelsanläggningar kan servicepunkter även upprättas i gårdsbutiker, på campingplatser, på värdshus, i bygdegårdar eller andra lämpliga lokaler. Det kan då handla om en kombination av kommersiell service så som dagligvaror och drivmedel tillsammans med exempelvis biblioteksverksamhet, medborgarinformation, betaltjänster, kontanthantering samt ombudsverksamhet för post- och pakethantering och apotek.

Figur 1 Kategorierna inom kommersiell service – Geografisk spridning

Dagligvarubutiker investerar i energisnål utrustning

Den flesta ärenden, 370 stycken, i åtgärden service och fritid har beviljats för dagligvarubutiker. Det handlar till stor del om modernisering av butiks- och lagerytor. I samband med renoveringen byts ofta butikernas omoderna och energikrävande kylar, frysar och belysningsutrustning ut till modernare och energisnålare alternativ. Det är också vanligt att man byter ut eller skaffar ny pantmaskin.

Det finns några områden i landet som avviker från en annars jämn fördelning av dagligvarubutiker i landet som får stöd. I Stockholms skärgård och sydöstra Sverige är det tätare mellan investeringarna än i övriga Sverige. Skåne sticker ut genom att endast ha en dagligvarubutik som får stöd. Nästan 65 procent av alla investeringar inom dagligvarubutiker genomförs i landsbygdskommuner, enligt den definition av landsbygd som vi har använt (se bilaga 1).

Containermackar vanligt vid upprustning av drivmedelsanläggningar

62 ärenden är beviljade inom drivmedelssektorn. I många fall handlar det om att möta nya krav på miljösäker hantering av bensin, diesel och etanol.

Flera nya drivmedelsanläggningar etableras och gamla anläggningar uppdateras. Det som är gemensamt är att man anlägger så kallade containermackar. Det innebär att man inte gräver ner några cisterner utan man har hela anläggningen ovan mark. En annan vanlig investering är att byta ut betalsystem till ett modernare med kortläsare.

Det är många investeringar inom drivmedel som genomförts i delar av landet där det är glesbygd. Cirka 65 procent av drivmedelsanläggningarna som får stöd ligger i landsbygdskommuner, enligt den definition av landsbygd som vi har använt (se bilaga 1).

Servicepunkter för att underlätta vardagen för landsbygdsbor

I den här kategorin är det sökande som tillhandahåller serviceanläggningar som får stöd för att underlätta vardagen för invånarna på landsbygden. Det är matbutiker, bensinmackar och liknande som tillhandahåller postservice och andra samhällsviktiga funktioner. Det är i huvudsak renoveringar eller utbyggnader som gjorts av befintliga serviceanläggningar för att kunna möta nya krav från omvärlden. Det är 18 servicepunkter som beviljats stöd och närmare 78 procent av dessa ligger i landsbygdskommuner, enligt den definition av landsbygd som vi har använt (se bilaga 1).

Upprustning av befintliga idrottsanläggningar och nya multisportanläggningar

De investeringar som gjorts inom idrottskategorin handlar i huvudsak om att renovera eller bygga ut en befintlig anläggning. Det kan exempelvis vara en klubblokal, ridbana, fotbollsplan, ishall eller elljusspår för löpning och skidåkning. Några ärenden handlar om att möjliggöra att utöva en sport året runt. Då handlar det om att anlägga en konstgräsplan för fotboll, en inomhusridbana eller ishall.

För övriga utomhussporter som inte finns kategoriserade har det investerats i ett flertal aktivitetsparker eller multisportarenor där flera idrotter kan utövas. För övrig inomhussport är det ett flertal gymnastikföreningar som rustar upp sina lokaler och inreder dessa med säker och anpassad utrustning. Andra investeringar är bland annat gym och allaktivitetshallar.

Gemensamt för alla investeringar är att man samtidigt byter ut gammal elektrisk utrustning till mer energisnåla alternativ. Drygt 55 procent av investeringarna som genomförs inom idrott finns i landsbygdskommuner, enligt den definition av landsbygd som vi har använt (se bilaga 1).

Handikappanpassning av föreningslokaler och bygdegårdar

Bygdegårdar och föreningslokaler på landsbygden används ofta till samlingslokaler och de hyrs ut till olika evenemang. För att möta dagens behov måste lokalerna anpassas så de kan användas i olika sammanhang och att alla ska kunna utnyttja lokalerna. Kök renoveras, ventilation och uppvärmningssystem ses över, brand- och säkerhetsutrustning monteras och handikappanpassningar genomförs.

Kompetensutveckling inom lokal utveckling (1.1/6b), Tillväxtverket

Tillväxtverket har valt att ha två genomgående inriktningar i sin handlingsplan, Regionala samt lokala processer och Lokala servicelösningar. Kompetensutveckling ska främja dessa inriktningar. Det handlar bland annat om att höja kompetensen hos verksamma inom kommersiell service. Målet med åtgärden är ökad kompetens hos organisationer och personer som ansvarar för frågor rörande service på landsbygden.

Exempel på insatser:

- analys av utbildningsbehov hos verksamma inom kommersiell service i gles- och landsbygder
- utbildningsinsatser för ökad kunskap kring strategiskt arbete med serviceplanering och processarbete på regional och lokal nivå
- utbildningsinsatser för generell kompetensutveckling hos serviceföretagare

Hittills har fyra ansökningar kommit in och samtliga har beviljats stöd inom åtgärden vilket motsvarar cirka 66 procent av budgeten. Bedömningen är att hela budgeten kommer att utnyttjas under programperioden. Det är förhållandevis stora projekt inom stödet och Tillväxtverket har ett eget projekt. De övriga sökande är tre stora aktörer inom svensk dagligvaruhandel – ICA, Dagab och Menigo.

Tabell 4 Antal ärenden och beviljade belopp för stöd till Kompetensutveckling inom lokal utveckling på landsbygden (1.1/6b)

Budgetägande organisation	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Budget-utnyttjande (procent)
Tillväxtverket	15 000 000	4		4	9 956 769	66

Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 2,5 miljoner kronor. Det minsta beviljade beloppet cirka 875 000 kronor och det högsta är drygt 4,2 miljoner kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är cirka 2,4 miljoner kronor.

Demonstrationer och information inom lokal utveckling på landsbygden (1.2/6b), Tillväxtverket

Tillväxtverket har valt att ha två genomgående inriktningar i handlingsplanen, dels Regionala samt lokala processer och dels Lokala servicelösningar. De demonstrations- och informationsinsatser som genomförs ska främja dessa inriktningar. Målet med aktiviteterna är att de ska bidra till ökad kunskap om hur strategisk serviceutveckling kan bedrivas på lokal och regional nivå samt hur verksamhet inom lokal service kan utvecklas. Målet är även att erfarenheter och ny kunskap ska få god spridning över landet. Exempel på insatser:

- Studieresor
- Demonstationsinsatser i form av:
 - Mötesplatser för erfarenhetsutbyte och information
 - Kunskapsträffar för kunskapsutveckling och spridning av nya idéer
- Informationsinsatser i form av:
 - Framtagande av material, trycksaker, filmer
 - Workshops för implementering av ny kunskap och information
- Öka närvaron och hitta nya kanaler för spridning av kunskap och information

Hittills har fyra ansökningar beviljats stöd inom åtgärden och 25 procent av budgeten har utnyttjats. De ansökningar som beviljats stämmer bra med tillväxtverkets handlingsplan. Ansökningarna handlar om att ta fram goda exempel som ska spridas vidare på webben, informationsmaterial, handbok m.m. Det är osäkert om budgeten kommer att tecknas till 100 procent då det inte kommit in fler ansökningar. Totalt har det inkommit åtta ansökningar, varav fyra har fått bifall. Två ärenden har fått avslag och två har blivit avvisade.

Tabell 5 Antal ärenden och beviljade belopp för stöd till Demonstrationer och information inom lokal utveckling på landsbygden (1.2/6b)

Budgetägande organisation	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Budgetutnyttjande (procent)
Tillväxtverket	14 900 000	8	2	4	3 723 500	25

Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 930 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 491 000 kronor och det högsta är drygt 2,1 miljoner kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 560 000 kronor.

Rådgivning inom kommersiell service på landsbygden (2.1/6b)

Syftet med rådgivningen är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden och därmed även öka effektiviteten och förbättra måluppfyllelsen för övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet. I sin helhet ska åtgärden verka för en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden. Den ska gynna personer verksamma inom bland annat servicesektorn på landsbygden. Rådgivningarna ska för fokusområde 6b bidra till ökad kompetens inom lokal service på landsbygden samt kulturarv och kulturmiljöer inom mat, vilket främjar den lokala utvecklingen. Stödmyndigheterna är projektägare och inom dessa görs upphandlingar av olika typer av rådgivning.

Hittills har 15 ansökningar kommit in och 7 av dessa har beviljats. 36 procent av budgeten är utnyttjad. Några län har valt att använda hela sin budget till ett projekt, medan andra valt andra alternativ. Det finns ett länsöverskridande projekt under handläggning där flera län gått ihop och slagit ihop sina budgetar. I projektet står Dalarna som ägande organisation men i det länsöverskridande projektet ingår dessutom Värmland, Gävleborg, Uppsala, Södermanland, Västmanland och Örebro. De här länen har flyttat sina tilldelade budget till Dalarnas budget. Enligt projektledaren för projektet, har man valt att jobba på det här sättet för att det är mer kostnadseffektivt

och ger klara synergieffekter. Det räcker med en upphandling i stället för flera om de hade jobbat var för sig. Med de små budgetarna som varje län har är det svårt att få en bra rådgivningsverksamhet inom området.

Bedömningen är att hela budgeten kommer att utnyttjas då flera ansökningar är under handläggning, bland annat det stora länsöverskridande projektet som har utgifter motsvarande hela Dalarnas budget. Totalt har det kommit in 17 ansökningar, varav 9 har fått bifall. 6 ärenden är under handläggning och 2 har blivit avvisade.

Tabell 6 Antal ärenden och beviljade belopp för stöd till Rådgivning inom kommersiell service på landsbygden (2.1/6b)

Budgetäggande organisation	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Budget-utnyttjande (procent)
Stockholms län	2 378 296	1		1	2 378 296	100
Uppsala län	172	1			0	0
Södermanlands län	50 367				0	0
Östergötlands län	1 494 929	1			0	0
Örebro län	0	1				
Jönköpings län	1 019 270				0	0
Kronobergs län	1 698 783	1		1	479 409	28
Kalmar län	1 834 686	1		1	1 834 686	100
Gotlands län	611 562	1			0	0
Blekinge län	543 611	1		1	223 232	41
Skåne län	611 562	1			0	0
Hallands län	475 659	1		1	475 659	100
Västra Götalands län	3 601 420	1			1 072 447	30
Dalarnas län	8 578 398	1			0	0
Gävleborgs län	880				0	0
Västernorrlands län	2 038 540	1			0	0
Jämtlands län	2 786 004	1		1	2 786 004	100
Västerbottens län	3 057 809				1 511 786	49
Norrbottnens län	2 718 053	1		1	2 717 356	100
Summa 2.1/6b	33 500 001	15	0	7	13 478 875	36

Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 2 489 500 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 223 232 kronor och det högsta är närmare 2 800 000 kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 1 511 786 kronor.

Pilotprojekt och utveckling inom lokal utveckling på landsbygden (16.2/6b), Tillväxtverket

Stödet är till för att stödja samarbeten inom områden där den gemensamma nyttan av ett samarbete är stor för samhället men där incitamentet är litet för en enskild aktör för att kunna finansiera ett utvecklingsarbete. Samarbete är en viktig del i att stärka en hållbar utveckling över en längre tid på en landsbygd.

Stöd inom åtgärden ges till samarbeten och pilotprojekt för att utveckla kommersiell

och icke kommersiell service på landsbygden.

Hittills har 32 ärenden beviljats och cirka 46 procent av budgeten har utnyttjats. Bedömningen är att det är osäkert om hela budgeten kommer att utnyttjas.

I de flesta fall handlar projekten om län, kommun och region tillsammans med lokala och regionala aktörer ska göra förstudier, analyser, ta fram planer och modeller för att utveckla eller behålla den kommersiella servicen på landsbygden. Det finns dock några ärenden som sticker ut:

- Studier visar att e-handeln påskyndar nedläggning av butiker landsbygden. Försvinner butikerna så finns det inga utlämningsställen för e-handeln. Finns alternativa lösningar till utlämningsställen? Kan digitala obemannade ombud i form av stora plåtskåp, i så kallade paketautomater, vara en lösning?
- Kan man med hjälp av den nya tekniken behålla eller utveckla servicen på landsbygden? Detta med inriktning främst på dagligvaror, livsmedels- och drivmedelsförsörjning och med hjälp av ”automatbutiker” samt automatiserade ”container-mackar”. Kan man jobba vidare på konceptet om matkassar till ”Lant-handlarnas matkasse” med lokalproducerade varor?

Totalt har det inkommit 57 ansökningar, varav 32 har fått bifall. 10 ärenden är under handläggning. Övriga ärenden är avskrivna (4), avvisade (3) eller har fått avslag (8).

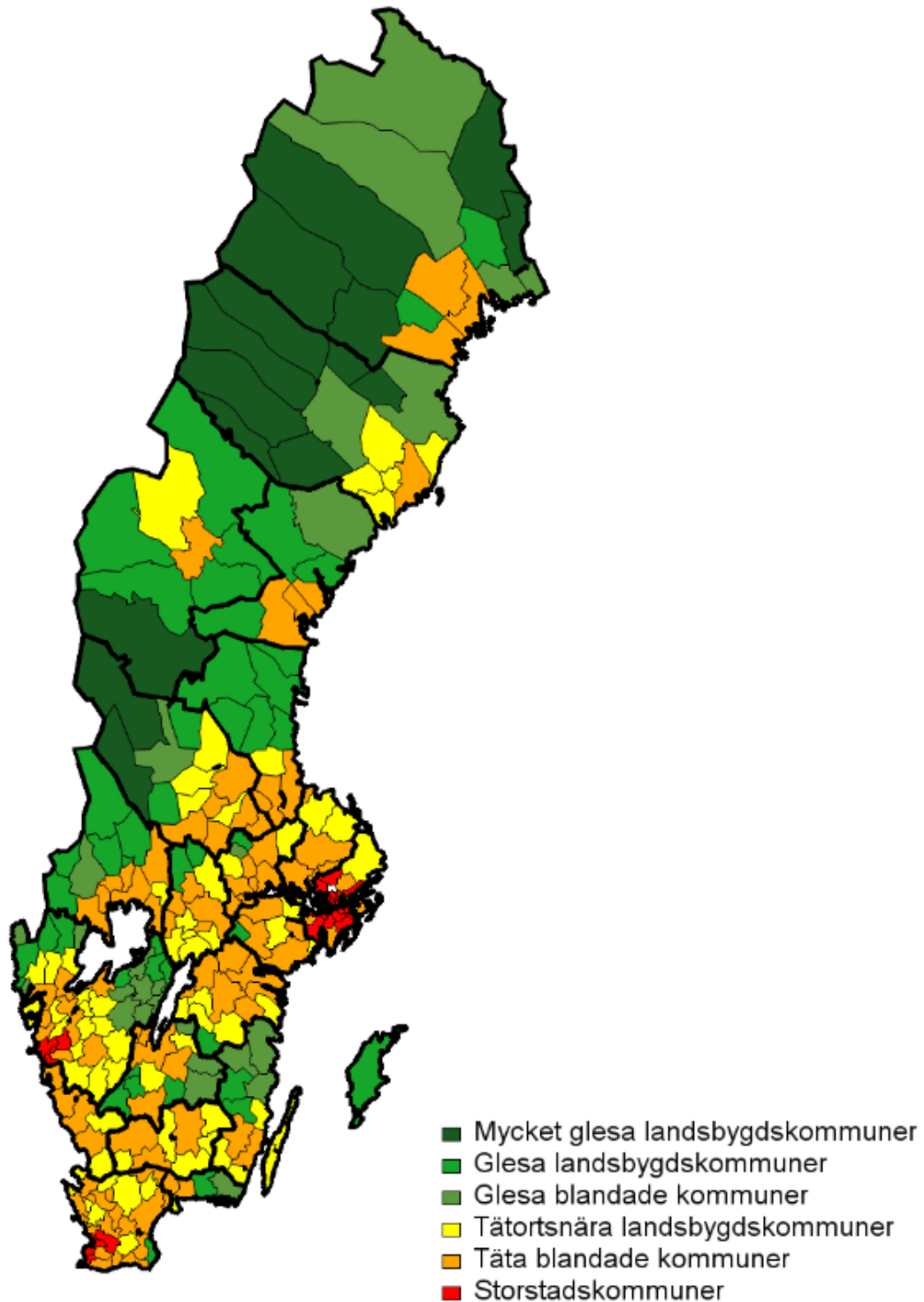
Tabell 7 Antal ärenden och beviljade belopp för stöd till Pilotprojekt och utveckling inom lokal utveckling på landsbygden (16.2/6b)

Budgetägande organisation	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Budget-utnyttjande (procent)
Tillväxtverket	232 599 600	57	8	32	107 927 445	46

Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 3,4 miljoner kronor. Det minsta beviljade beloppet är knappt 600 000 kronor och det högsta är drygt 16 miljoner kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är drygt 2,7 miljoner kronor.

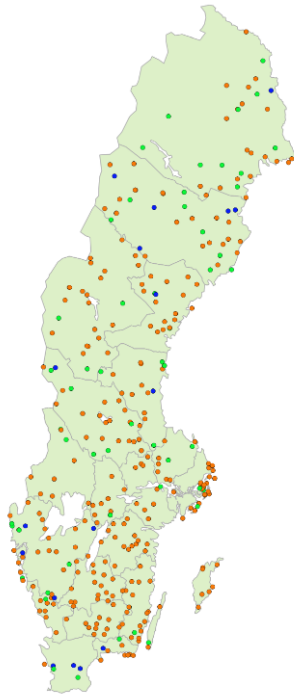
Bilaga 1 Karta landsbygdsdefinition

Karta 1 Landsbygdsdefinition för uppföljning och rapportering, sexgradig skala

Bilaga 2 Kartor över investeringar

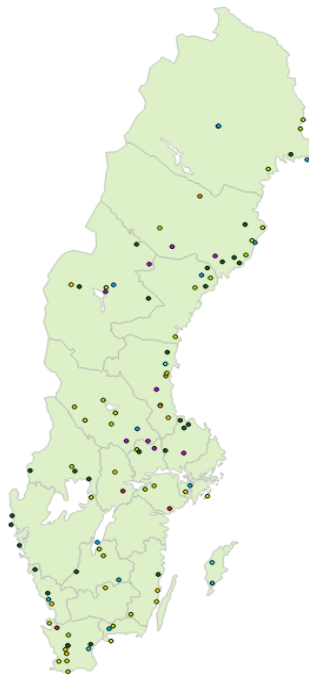
Karta 2

Kommersiell service

- Dagligvarubutiker
- Drivmedel
- Servicepunkter

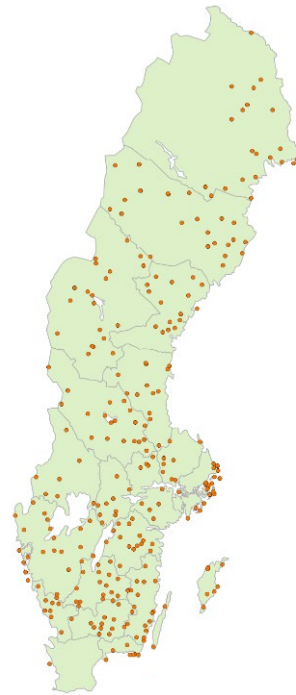
Karta 3

Idrott

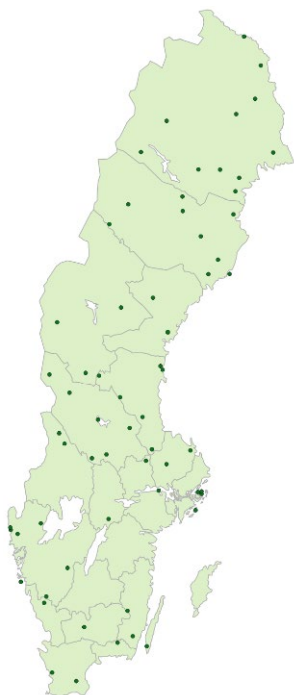
- Fotboll
- Golf
- Hästsport
- Issport
- Skidsport
- Skytte
- Övriga inomhusaktiviteter
- Övriga utomhusaktiviteter

Karta 4

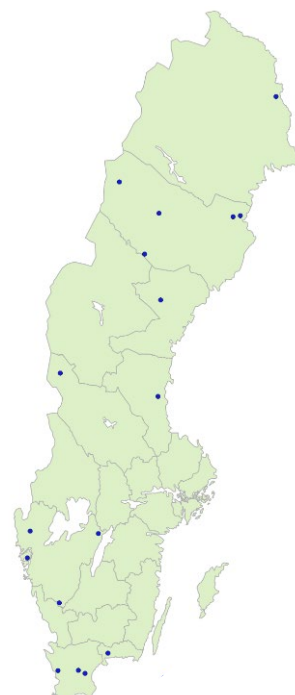
Dagligvarubutiker

Karta 5

Drivmedel

Karta 6

Servicepunkter

4 Stöd till infrastruktur för rekreation och turism

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet
2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den
21 maj 2018

Uppföljningen är gjord av Tobias Kreuzpointner

Innehåll

Sammanfattning	35
Rekommendationer	35
Om investeringar i infrastruktur för rekreation och turism.....	36
Halva budgeten beviljad, men stora skillnader mellan länen	36
Bilaga 1 Tabell antal ärenden och beviljade belopp.....	39

Sammanfattning

- Det kommer antagligen vara svårt att nå målet på 240 projekt. Drygt hälften av den tilldelade budgeten har beviljats fram till 21 maj 2018 och som fördelas på 72 ärenden. Med en fortsatt genomsnittlig investering på nästan 1 miljon kronor per insats, kommer delåtgärden uppnå cirka 140 insatser, 100 lägre än målsatt.
- Den geografiska spridningen av investeringarna motsvarar endast till viss del de områden där besöksnäringen utvecklas som mest. Jämtland och Uppsala län följer den positiva utvecklingen av turismföretagen. Norrbottens och Gotlands län gör det inte. Turistdestinationer som Västsverige, Skåne, Småland och de norra fjällen återspeglas inte i spridningen av stöden.
- Stödet går till investeringar i informationsskyltar, bryggor och servicebyggnader, lek-, aktivitets- och friluftsparker, samt leder, vägar och parkeringsplatser.

Budgetutnyttjandet följer i stort tidsplanen av programgenomförandet. Budgettilldelningen till och budgetutnyttjandet i länens och Sametingets budget motsvarar dock inte alltid utvecklingen i besöksnäringen.

Rekommendationer

- Skriv ner målet för aktivitetsindikatorn. Den genomsnittliga investeringen och därmed det genomsnittliga stödet högre än beräknat. Trots att budgetutnyttjandet i delåtgärden 7.5 i stort följer tidsplanen av programgenomförandet så fördelas den enbart på 72 ärenden. Med fortsatt lika stora investeringar kommer Sverige uppnå ett målvärde på omkring 140, jämfört med det aktuella målet på 240 ärenden.
- Budgetfördelningen i denna åtgärd påverkar genomförande av en sammanhållen politik för besöksnäringen som regeringen utredde 2017 (SOU 2017:95) och borde ingå i en eventuell åtföljande strategi. Det finns inget tydligt samband mellan budgettilldelningen till och budgetutnyttjandet i länens och Sametingets budget och utvecklingen i besöksnäringen. Utifrån det borde en frågeställning i kommande programperioder vara om budgeten ska fördelas utifrån tillväxtpotentialen i besöksnäringen eller en behovsbild i länen och destinationerna. Att länen kan fördela budget sinsemellan ger en flexibilitet i programgenomförande som riktar sig efter behov, snarare efter tillväxtpotential.

Om investeringar i infrastruktur för rekreation och turism

Tanken bakom stödet är att rusta upp och förnya, samt nyinvestera i fysiska anläggningar som gör att landsbygdsområden blir mer attraktiva för besökare och invånare. Stödet är en del av åtgärden som i EU-förordningen kallas *grundläggande tjänster och förnyelse av samhällen på landsbygden*.

Målet med detta stöd är att få till fysiska investeringar i infrastruktur som fritt ska kunna användas för rekreation och turism. Stödet hanteras som ett projektstöd, då kommersiella som offentliga och ideella aktörer kan söka stödet. Projekten innehåller endast investeringar och tjänsteköp som är kopplade till investeringarna. Stödet får inte gå till personalkostnader.

Stödet ges för investeringar i stigar och leder, turistinformation på plats, investeringar i IT-infrastruktur och andra fysiska investeringar i anläggningar som används för rekreation och turism.

Halva budgeten beviljad, men stora skillnader mellan länen

I Sveriges landsbygdsprogram är totalt 126,8 miljoner kronor avsatta till denna åtgärd som har fördelats till landets länsstyrelser och Sametinget. Det är också de som ansvarar för handläggning och beslut av stödet.

Drygt 63,6 miljoner kronor stöd har beviljats

Drygt hälften av den aktuella budgeten, nämligen 63 633 246 kronor, har beviljats fram till den 21 maj 2018. Beräkningen tar i beaktande att budgeten har förändrats under programperiodens gång.

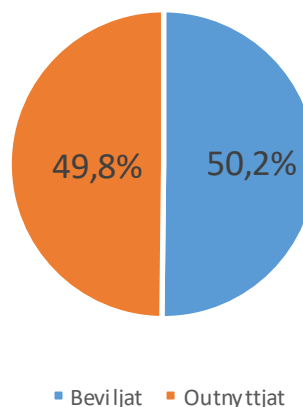
Utnyttjandegraden ligger därmed någorlunda i linje med programperiodens genomförande. Detta i synnerhet med tanke på en något försenad start på programperioden och drygt två och ett halvt år kvar till programperiodens slut.

Stora skillnader i utnyttjandet mellan länen

Länsstyrelserna och Sametinget handlägger och beslutar om ansökningar som kommer in. För detta har Jordbruksverket fördelat ut pengarna från programmet till respektive länsstyrelse och Sametinget.

Länsstyrelser och Sametinget har beviljat stöd på allt mellan 0 till 108 procent av sin budget. Norrbottens län har den största budgeten och har utnyttjat 92 procent av den. Därmed har länet beviljat mest pengar inom delåtgärden. Blekinge, Kronoberg och Södermanland har inga beslutade ärenden alls. Se sammanställning i tabellen i bilaga 1.

Budgetutnyttjande, 2018-05-21

Figur 1 Tillväxtverkets jämförelse av andelen turismföretag i länen mellan 2014 och 2017

Nästan 1 miljon per investering riskerar målet

Sverige har satt ett mål på 240 genomförda investeringar i infrastruktur för rekreation och turism. Håller den genomsnittliga storleken på stödet samma nivå som hittills kommer totalbudgeten på 126,8 miljoner kronor att räcka till endast 140 insatser.

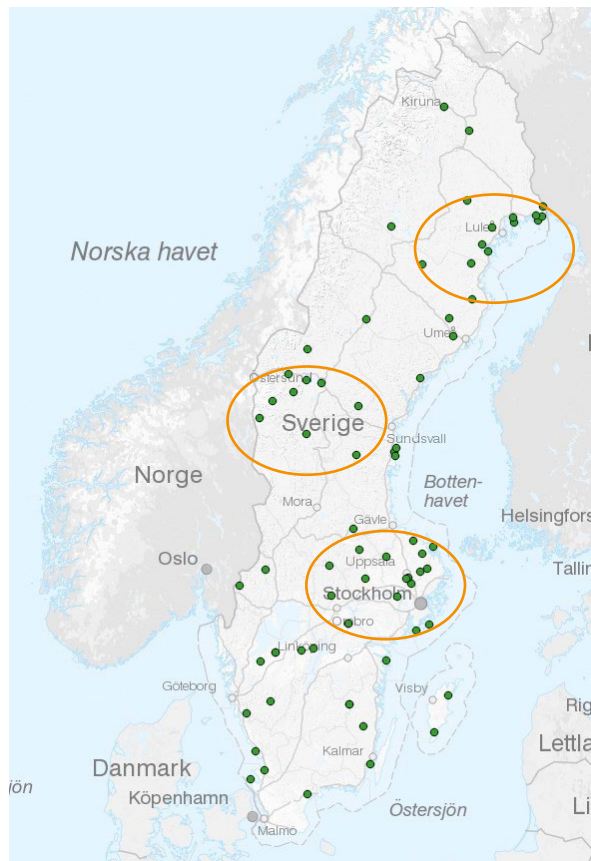
Det beviljade stödet på 63,6 miljoner kronor är fördelat på 72 ansökningar. Detta ger en genomsnittlig storlek på stödet på 883 795 kronor per ansökan. Detta stöd står i relation till en genomsnittlig totalstorlek på investeringarna på 981 994,60 kronor per ansökan. Detta motsvarar 90 procent och är därmed i linje med programmets budget.

Uppland, Jämtland och Norrbottenskusten i topp

Vad gäller den geografiska fördelningen av de investeringarna som har fått stöd så är stöden relativt jämt fördelade över landet. Det finns dock en större koncentration av stöden längs Norrbottenskusten, i Jämtland och i Uppland (se figur 2). Koncentration av stöd på Norrbotten och Jämtland stämmer överens med budgetfördelning och länens budgetutnyttjande. Däremot återspeglas inte Västra Götalands relativt stora budget på kartan på grund av lågt budgetutnyttjande.

Följer till viss del besöksnäringens utveckling – men inga tydliga samband

Jämfört med andelen turismföretag på näringslivet i hela landet så följer investeringsstödet i delåtgärd 7.5 sammantaget bara till viss del utvecklingen i besöksnäringen i länen och det finns inget tydligt samband.

Figur 2 Geografisk fördelning av de investeringar som har fått stöd inom delåtgärd 7.5 i landsbygdsprogrammet

Län	Andel turismföretag 2014	Andel turismföretag 2017
Gotlands län	23 %	36 %
Jämtlands län	16 %	21 %
Gävleborgs län	4 %	12 %
Västerbottens län	6 %	11 %
Kalmar län	13 %	10 %
Dalarnas län	8 %	10 %
Blekinge län	11 %	9 %
Uppsala län	2 %	8 %
Värmlands län	4 %	8 %
Norrbottens län	11 %	7 %
<i>Sverigemedel</i>	5 %	7 %
Skåne län	7 %	7 %
Västernorrlands län	8 %	7 %
Hallands län	7 %	7 %
Södermanlands län	6 %	7 %
Östergötlands län	4 %	6 %
Kronobergs län	6 %	6 %
Västra Götalands län	4 %	6 %
Stockholms län	4 %	6 %
Örebro län	3 %	6 %
Jönköpings län	5 %	4 %
Västmanlands län	1 %	3 %

Tabell 1 Tillväxtverkets jämförelse av andelen turismföretag i länen, 2014 och 2017

Tillväxtverket (2018) har jämfört andelen turismföretag i länen mellan åren 2014 och 2017. Detta mått återspeglar utvecklingen av besöksnäringen (den kommersiella delen av turismen) i förhållande till andra näringar.

Även om stödet avser investeringar i allmänt tillgänglig infrastruktur som i sig inte betyder ett ökat företagande eller omsättning så borde investeringarna av offentligt tillgängliga besöksanläggningar stå i relation till det kommersiella turismföretagandet och stödjer den allmänna turistiska utvecklingen. Därför är en jämförelse av investeringsstödet och turismföretag relevant att titta på. Denna uppföljning undersöker dock inte orsakssambandet mellan stödet och utvecklingen av andelen turismföretag i länen.

Om man tittar på antalet investeringar som har fått stöd och bortsett från investeringarnas storlek så följer stödet den kraftiga utvecklingen av andelen turismföretag i Jämtlands och Uppsala län. Detta gäller dock inte Gotland där andelen och ökningen turismföretag är som störst. I Norrbottens län står de allmänt tillgängliga investeringarna för rekreation och turism till och med i motsatsförhållande. Medan budget och utnyttjande av stödet är störst i Norrbotten har andelen turismföretag minskat markant.

Inte alla turistdestinationer återspeglas i stödstatistiken

Tittar man på stöden ur ett destinationsperspektiv så följer budgetfördelning och koncentration de växande turistdestinationerna Jämtland-Härjedalen och Storstockholm. De redan etablerade turistdestinationerna Västsverige, Bohuslän och Skåne återspeglas däremot inte nämnvärt i statistiken, samtidigt som utvecklingen av andelen turismföretag är måttlig i dessa destinationer enligt Tillväxtverkets rapport. Turistdestinationerna Dalarna, Småland och destinationerna i den norra fjällvärlden finns inte heller representerade bland stöden. Detta kan bero på låg budgettilldelning eller länsstyrelsens och Sametingets arbetsätt att marknadsföra stöden.

Stödet går bland annat till informationsskyltar, bryggor och servicebyggnader

En snabb genomgång av projektnamnen visar att stödet framför allt går till detta:

- informationsskyltar i olika natur- och skärgårdsområden
- servicebyggnader, informationscentrum och ”InfoPoints”
- lek-, aktivitets- och friluftsparker
- parkeringsplatser
- vägar till exempelvis naturreservat
- småbåtsbryggor, badbryggor och bryggor för ångbåtstrafik
- upprustning av gästhamnar
- utsikts- och fågeltorn
- stigar och vandrings-, cykel- och scooterleder
- elljusspår

Bilaga 1 Tabell antal ärenden och beviljade belopp

Tabell 2 Antal ärenden och beviljade belopp för stöd till infrastruktur för rekreation och turism

Organisation	Fördelad budget, kronor	Beviljat stöd, kronor	Utnyttjande, procent	Antal ärenden
Stockholms län	4 770 598	1 259 550	26,4%	2
Uppsala län	4 167 070	3 049 593	73,2%	10
Södermanlands län	3 316 489	0	0,0%	0
Östergötlands län	4 466 667	882 000	19,7%	1
Örebro län	3 664 295	3 953 875	107,9%	4
Västmanlands län	2 741 477	2 250 000	82,1%	1
Jönköpings län	4 251 943	2 952 900	69,4%	2
Kronobergs län	3 612 098	0	0,0%	0
Kalmar län	4 296 431	963 468	22,4%	2
Gotlands län	2 879 437	2 879 437	100,0%	2
Blekinge län	2 223 064	0	0,0%	0
Skåne län	9 022 808	2 110 769	23,4%	2
Hallands län	4 197 880	4 197 880	100,0%	3
Västra Götalands län	13 017 593	3 619 120	27,8%	6
Värmlands län	5 049 466	2 780 295	55,1%	2
Dalarnas län	6 292 516	6 167 371	98,0%	3
Gävleborgs län	5 209 932	2 564 843	49,2%	4
Västernorrlands län	5 563 938	900 000	16,2%	1
Jämtlands län	10 360 871	4 296 624	41,5%	7
Västerbottens län	8 898 059	4 024 414	45,2%	6
Norrbottnens län	15 843 548	14 618 594	92,3%	13
Summa länsstyrelsen	123 846 180	63 470 733		
Sametinget	2 966 170	162 513	5,5%	1
Summa	126 812 350	63 633 246	50,2%	72

5 Stöd till förädling av jordbruksprodukter

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 25 juli 2018

Uppföljningen är gjord av Ingrid Nilsson och Åsa Runedotter

Innehåll

Sammanfattning	43
Rekommendationer	43
Om stöd till förädling av jordbruksprodukter	43
71,1 miljoner kronor har beviljats inom förädlingsstödet.....	44
Investeringarna leder till förädling av en mängd olika produkter	46
Få kvinnor som söker stöd	50
Investeringarna leder till energieffektivare verksamheter	51
84 nya jobb till landsbygden	52
20 procent hade genomfört investeringen utan stöd	54
Måluppfyllelse för programperioden 2014–2020	54
Urvalskriterier inom förädlingsstödet	56
Andra beviljade stöd inom landsbygdsprogrammet.....	57

Sammanfattning

- 84 nya jobb har skapats inom förädlingsstödet. Endast 47 av jobben kopplas till fokusområde nya jobb (6a) och kommer att redovisas till EU-kommissionen. Fördelningen mellan kvinnor och män är i stort sett lika.
- Bedömningen är att målen för antal ärenden och budgeten kommer att nås både för fokusområde kort livsmedelskedja (3a) och fokusområde nya jobb (6a). Den totala investeringen är lägre än väntat och därför kommer vi inte att nå målen för dessa för något fokusområde. När det gäller nya jobb så ligger prognosen i nuläget lite över målet.
- 71 miljoner i stöd har beviljats inom förädlingsstödet. Flest investeringar finns inom kategorin Mejeriprodukter som motsvarar 28 procent. Allt fler startar upp egna små gårdsmejerier, där den gemensamma nämnaren är att producera mjölkprodukter lokalt som kan säljas på gården eller i närområdets butiker.
- 78 procent anger i sin ansökan att investeringen bidrar till en effektivare energianvändning i företaget. Insatsen kan exempelvis vara energieffektivare maskiner och utrustning, installation av ledlampor, minskade transporter.

Rekommendationer

Bedömningen är att det vore lämpligt att i nästa programperiod bara ha ett fokusområde inom förädlingsstödet, i stället för två som finns i dag. Skälen är att det är förhållandevis få ärenden per handläggande myndighet och att budgeten för respektive myndighet är relativt låg. Vidare är det insatsområden med liknande målgrupper, utformning, villkor för stöd, stödnivåer och urvalskriterier. Det blir enklare att söka stödet och administrationen för myndigheten blir mindre. Ytterligare ett skäl är att redovisningen till EU-kommissionen blir mer rättvis. Fler av de jobb som har skapats i nuvarande programperiod kommer inte att redovisas till kommissionen.

Med anledning av att det är skillnader i hur målet av total investering räknats fram och hur kommissionen definierar total investering så bör en översyn göras så att man i framtiden använder sig av samma definition.

Det finns ett stort intresse av att veta hur mycket ett jobb kostar. I dagsläget finns bara 56 ärenden som är slututbetalda inom förädlingsstödet, vilket är för få ärenden för att göra en uppföljning på. Därför bör en uppföljning göras lite längre fram och möjligen också som omfattar alla investeringsstöd inom fokusområdet nya jobb (6a) och inte bara för förädlingsstödet. Målet i programmet är att det skapas ett nytt jobb per 1,2 miljoner kronor i stödberättigande utgifter (motsvarande ett stöd på 277 000 kronor).

Om stöd till förädling av jordbruksprodukter

Syftet är ökad konkurrenskraft för jordbruks-, rennäring- och trädgårdsföretag där man genom förädling ökar jordbruksprodukternas värde alternativt ger förutsättningar för korta livsmedelskedjor eller försäljning av livsmedel på en lokal marknad (fokusområde 3a) samt ger ett ökat antal arbetstillfällen (fokusområde 6a) inom förädling.

Kort livsmedelskedja innebär att det högst får vara en mellanhand mellan lantbrukaren och konsumenten vid förädling av jordbruksprodukter till livsmedel. Lokala marknader definieras som handel inom eget och angränsande landskap. Det gäller även över landsgräns.

Sökande kan vara mikroföretag eller små företag. Företag kan få stöd om man investerar i exempelvis om-, ny- och tillbyggnad av anläggning eller mobil anläggning för förädling. Stödnivån är 40 procent, förutsatt att utgifterna ger rätt till stöd. Vem som beviljas stöd avgörs av de prioriteringar och urvalskriterier som anges i stödmyndighetens handlingsplan.

71,1 miljoner kronor har beviljats inom förädlingsstödet

Totalt har 166 ärenden beviljats stöd med cirka 71,1 miljoner kronor för förädlingsstödet. I tabell 1 och 2 visas antalet beviljade ärenden och belopp fördelat per län och per fokusområde eftersom budgeten för förädlingsstödet är uppdelad i två olika budgetposter.

Tabell 1 Beviljade ärenden per län, fokusområde kort livsmedelskedja (3a)

Län	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Ärenden med bifall (antal)	Totalt beviljat stöd (kronor)	Genomsnittligt belopp (kronor)	Budgetutnyttjande, justerat med återflöde (procent)
Stockholms län	14	5	6	2 241 332	373 555	98
Uppsala län	15	2	4	1 061 500	265 375	27
Södermanlands län	15	0	2	1 240 400	620 200	47
Östergötlands län	10	0	3	875 114	291 705	20
Örebro län	14	0	3	1 755 000	585 000	69
Västmanlands län	6	2	2	334 368	167 184	15
Jönköpings län	19	0	6	2 192 268	365 378	68
Kronobergs län	11	1	6	1 200 783	200 131	63
Kalmar län	19	3	8	2 637 974	329 747	75
Gotlands län	4	0	2	1 353 096	676 548	69
Blekinge län	7	1	3	1 023 046	341 015	80
Skåne län	33	5	10	4 624 462	462 446	45
Hallands län	18	1	6	2 693 180	448 863	77
Västra Götalands län	56	15	27	11 163 931	413 479	79
Värmlands län	11	0	2	2 000 000	1 000 000	68
Dalarnas län	11	2	3	2 100 000	700 000	100
Gävleborgs län	6	1	4	741 648	185 412	31
Västernorrlands län	7	2	4	1 698 103	424 526	100
Jämtlands län	7	4	3	1 092 276	364 092	87
Västerbottens län	5	1	3	773 297	257 766	35
Norrbottens län	3		2	1 083 245	541 623	95
Länsstyrelsen summa	291	45	109	43 885 023	402 615	
Sametinget	4	2	2	2 095 945	1 047 973	60
Summa	295	47	111	45 980 968	414 243	61

Budgeten för fokusområde kort livsmedelskedja är drygt 73,5 miljoner kronor och har fördelats ut på länen och Sametinget. Budgetutnyttjandet totalt ligger på 61 procent för fokusområde kort livsmedelskedja (3a). Västra Götaland är det län med flest bifall i övrigt är det en ganska jämn fördelning över landet. Dalarnas och Västernorrlands län har redan utnyttjat budgeten fullt ut.

Totalt har det kommit in 295 ansökningar där 111 fått bifall, 94 ansökningar är under handläggning och övriga ärenden är avskrivna (29), är avvisade (13), hävning (1) eller har fått avslag (47). Det genomsnittliga stödet per ärende är drygt 414 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 47 202 kronor och det högsta är 1 694 252 kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 341 600 kronor.

Tabell 2 Beviljade ärenden per län, fokusområde nya jobb (6a)

Län	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Ärenden med bifall (antal)	Totalt beviljat stöd (kronor)	Genomsnittligt belopp (kronor)	Budgetutnyttjande, justerat med återflöde (procent)
Stockholms län	4	0	3	1 267 926	422 642	56
Uppsala län	3	1	1	468 678	468 678	30
Södermanlands län	2	0	1	800 000	800 000	63
Östergötlands län	14	0	2	1 200 000	600 000	71
Örebro län	4	0	2	934 968	467 484	67
Västmanlands län	7	3	0	0	0	0
Jönköpings län	6	1	2	326 000	163 000	20
Kronobergs län	3	0	2	733 480	366 740	49
Kalmar län	6	1	3	932 807	310 936	54
Gotlands län	2	1	1	465 173	465 173	55
Blekinge län	2	1	1	161 200	161 200	19
Skåne län	17	5	0	0	0	0
Hallands län	9	3	4	1 598 737	399 684	100
Västra Götalands län	5	1	2	1 001 080	500 540	20
Värmlands län	8	1	2	1 254 817	627 409	65
Dalarnas län	6	1	4	2 396 466	599 117	100
Gävleborgs län	10	0	5	1 828 470	365 694	91
Västernorrlands län	6	2	4	1 637 606	409 402	73
Jämtlands län	8	2	4	1 143 973	285 993	29
Västerbottens län	8	0	6	2 682 334	447 056	75
Norrbottnens län	5	0	5	4 082 601	816 520	68
Länsstyrelsen summa	135	23	54	24 916 316	461 413	
Sametinget	1	0	1	191 735	191 735	5
Summa	136	23	55	25 108 051	456 510	49

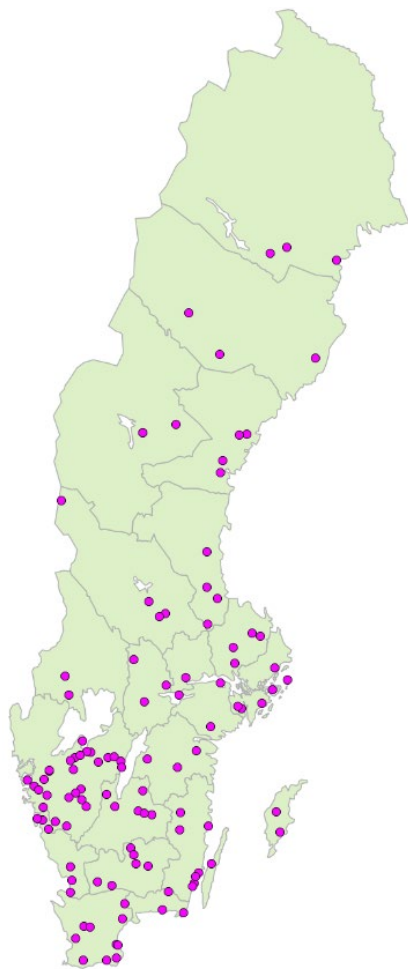
Budgeten för fokusområde nya jobb är drygt 50,4 miljoner kronor och har fördelats ut på länen och Sametinget. Budgetutnyttjandet ligger totalt på 49 procent. Två av länen, Hallands och Dalarnas län har utnyttjat hela budgeten medan Västmanlands och Skåne län inte har beviljade ärenden alls inom fokusområdet nya jobb (6a).

Totalt har det kommit in 136 ansökningar där 55 fått bifall, 39 ansökningar är under handläggning och övriga ärenden är avskrivna (13), är avvisade (6) eller har fått avslag (23).

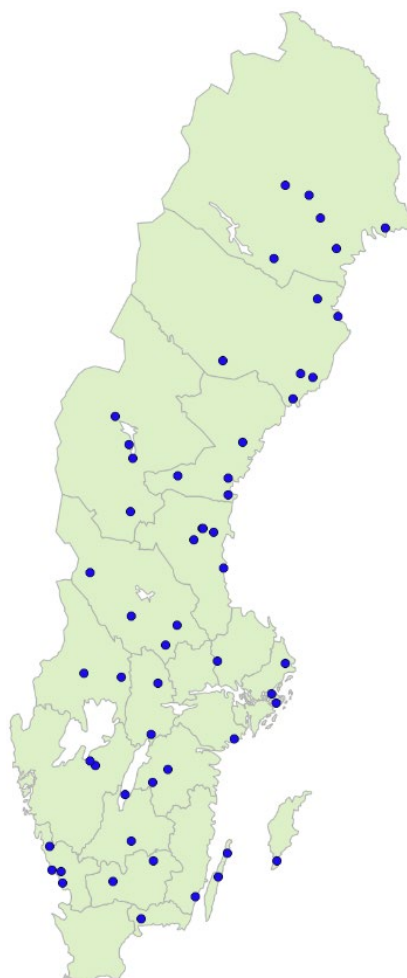
Det genomsnittliga stödet per ärende är drygt 456 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 40 530 kronor och det högsta är 1 348 473 kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 468 678 kronor.

Fokusområde kort livsmedelskedja har flest ärenden i södra och mellersta Sverige

I figur 1 som visar fokusområde kort livsmedelskedja ser man att spridningen av ärenden är koncentrerad till södra och mellersta delarna av landet. Detta beror säkerligen på att det är här största delen av jordbruksföretagen är belägna. I figur 2 som visar fokusområde nya jobb så är spridningen av ärenden jämnt fördelad över landet, förutom Skåne och Västmanlands län. Här har inga ärenden beviljats ännu. Inom fokusområde nya jobb (6a) är det vanlig att man köper in sina råvaror för att sedan producera livsmedel.

Figur 1 Karta över antal ärenden
– fokusområde kort livsmedelskedja (3a)

Figur 2 Karta över antal ärenden
– fokusområde nya jobb (6a)

Investeringarna leder till förädling av en mängd olika produkter

I ansökan om stöd har sökande angett vilken typ av produkt man kommer att förädla. En sammanställning av detta redovisas i tabell 3, samt inom vilket fokusområde som investeringarna gjorts. Högst upp i listan hamnar mejeriprodukter som beviljats 19,8 miljoner i stöd samt förädling inom chark- och köttprodukter med 17,6 miljoner i beviljat stöd.

Tabell 3 Beviljade ärenden indelade per kategori

Kategori	Fokusområde Kort livsmedelskedja (3a)		Fokusområde Nya jobb (6a)		Totalt	
	Antal ärenden	Beviljat stöd (kronor)	Antal ärenden	Beviljat stöd (kronor)	Antal ärenden	Beviljat stöd (kronor)
Mejeriprodukter	37	14 834 855	12	4 990 337	49	19 825 192
Chark- och köttprodukter inklusive slakteri	26	12 662 869	10	4 992 602	36	17 655 471
Grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter	16	5 010 384	9	3 777 185	25	8 787 569
Vin, sprit, öl	6	2 031 322	12	4 877 806	18	6 909 128
Äggprodukter	8	4 975 226	2	1 725 400	10	6 700 626
Potatisprodukter	5	2 146 734	2	1 001 080	7	3 147 814
Bageriprodukter	3	991 190	5	1 500 344	8	2 491 534
Övriga livsmedelsprodukter	2	579 520	2	1 382 097	4	1 961 617
Vegetabiliska och animaliska fetter eller oljor	2	820 000	1	800 000	3	1 620 000
Honung och andra biodlingsprodukter	4	1 082 442			4	1 082 442
Kvarnprodukter	2	864 400			2	864 400
Summa	111	45 998 942	55	25 046 851	166	71 045 793

Små gårdsmejerier ökar i antal

Allt fler startar upp egna små gårdsmejerier, där den gemensamma nämnaren är att producera mjölkprodukter lokalt som kan säljas på gården eller i närområdets butiker. Som skäl anger sökanden en sämre lönsamhet inom mjölkproduktionen och ser gårdsmejeriet som en del av utvecklingen av sitt företag. Övriga har sökt för att kunna utvidga sin befintliga verksamhet och därigenom öka produktionen av mjölk eller utöka utbudet av produkter. Av de som söker stöd för mejeriprodukter är det 65 procent som har mjölk som sin primärproduktion, medan resterande köper in sin mjölk från närliggande gårdar.

Utöver att producera mjölk, ost eller yoghurt, gör man också ostkakor och glass. Några investerar i mjölkautomater där man säljer sin mjölk i lösvikt. Kunden köper en glasflaska speciellt avsedd för ändamålet och fyller på flaskan i mjölkautomaten. Glasflaskan kan kunden sedan återanvända vid nästa inköp.

Stort intresset att förädla kött från egen produktion

Många investerar i förädlingsanläggningar på sin egen gård. Man vill ha möjlighet att förädla kött från sin egen produktion och oftast också sälja produkterna i sin gårdsbutik. Det man förädlar till kan vara allt från lufttorkade skinkor, korvar från skogsgris och vilt, hamburgare gjord på renkött, till köttlådor.

Ett tiotal företag har också fått stöd för gårdsslakterier. Gårdsslakterierna är placerade över hela landet. Några av skälen till att starta ett gårdsslakteri är att öka lönsamheten, man vill minska transporttider för djuren i samband med slakt, samt att sälja närproducerat direkt till konsumenten.

Efterfrågan stor inom mustrier

Cirka hälften av de beviljade ärendena sysslar med musteri och hälften med grönsaksproduktion. Inom musteri investerar man huvudsak i nya förädlingsanläggningar, då man behöver öka produktionskapaciteten, eftersom efterfrågan är större än vad man kan producera i dagsläget. Man behöver också investera i bättre utrustning. När det gäller grönsaker och rotfrukter så investerar man i sorterings-, och paketeringsmaskiner med mera. Investeringarna görs både för att höja produktionen men också för att förbättra arbetsmiljön. Ett fåtal ärenden handlar om svamp och bärodling.

Småskaliga ölbryggerier framför massproducerat

Det är många nya gårdsbryggerier som startat upp med sikte på den lokala och regionala marknaden. Av ansökningarna framgår det att många kunder föredrar det småskaliga, lokala och unika framför massproducerat. Totalt har 18 ärenden beviljats inom kategorin och av dessa gäller 14 ärenden investeringar i ölbryggerier. Investeringar i fast utrustning är vanligast, exempelvis jästankar, tapputrustning och lagringstankar.

Utöver bryggerier har det beviljats stöd till 2 destillerier och 2 vinerier. Ett exempel är en gård som tänker tillverka calvados på egenodlad ekologisk råvara, de kommer även att ordna guidningar och dryckesprovningar för att kunna följa äpplets väg från trädet fram till slutlig alkoholdryck.

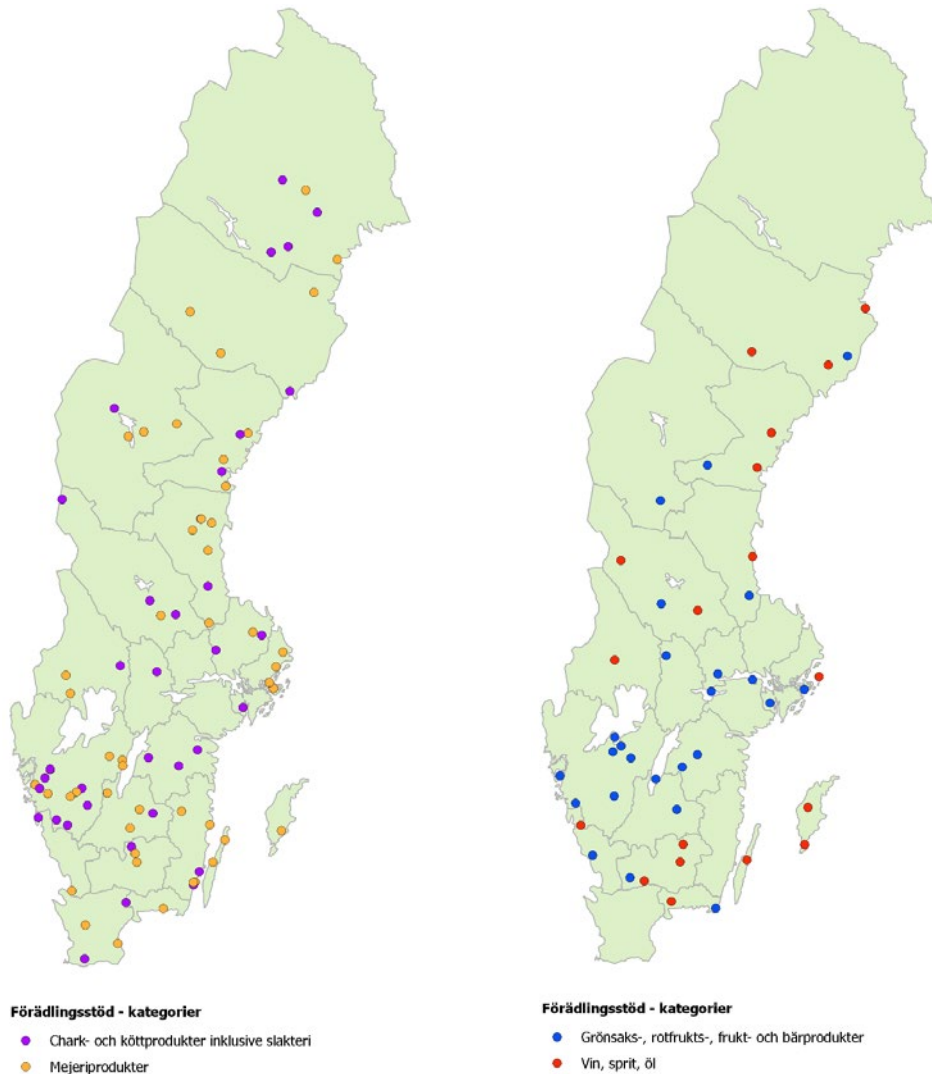
Variationen på vad man investerar i är stor

Utöver de stora inriktningarna som mejeriprodukter, charkuteriprodukter, frukt- och bärprodukter så investerar man i mycket annat. Lite exempel på vad övriga verksamheter investerar i kommer här:

- äggpackningsmaskiner för att man vill sälja sina ägg under eget varumärke i butiken
- kyllager för potatis som gör det möjligt att sälja eller vidareförädla potatis året runt
- diverse bagerimaskiner som byggs in i en bagerimobil som är en försäljningsvagn där man tillverkar och bakar bröd och säljer pasta och bageriprodukter
- ställa i ordning lokaler för honungsproduktion
- investering i fyllnings- och lagerlokal samt fyllningslinje för produktion av ekologisk rapsolja
- diverse utrustning och lagringshall för att återskapa svensk humleodling, vilket ger möjligheten att brygga öl eller baka bröd på svensk närodlat humle

Förädling av jordbruksprodukter från norr till söder

Kartorna i figur 3 och 4 visar var i landet de fyra största kategorierna finns. Figur 3 visar mejeriprodukter samt chark- och köttprodukter och här finns det en spridning i hela landet. Kategorin grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter har en placering i mellersta och södra Sverige. För kategorin vin, sprit och öl sker produktionen lite mer utspritt men inget i Norrbotten.

Figur 3 Karta över antal ärenden inom kategorierna mejeriprodukter och chark- och köttprodukter (oavsett fokusområde)

Figur 4 Karta över antal ärenden inom kategorierna grönsaks- rotfrukts-, frukt- och bärproduktion samt vin sprit och öl (oavsett fokusområde)

Vanligast med förädling av egenproducerade jordbruksprodukter

Inom fokusområde kort livsmedelskedja (3a) så är förädling och försäljning av egenproducerade jordbruksprodukter störst. Här är det vanligt att försäljningen sker i egen butik på gården. När det gäller fokusområde Nya jobb (6a) sker den mesta förädlingen med inköpta råvaror. Här är till exempel inköp av mjölk för produktion av olika mejeriprodukter och bryggeriverksamheter vanligast.

Tabell 4 Beviljade ärenden, indelning egenproducerade eller inköpta jordbruksprodukter

	Antal	Beviljat stöd (kronor)
Kort livsmedelskedja (3a)	111	45 998 942
Förädling och försäljning av egenproducerade jordbruksprodukter	87	35 515 755
<i>varav försäljning direkt till butik eller restaurang</i>	39	18 402 410
<i>varav försäljning direkt till konsument</i>	48	17 113 345
Förädling och försäljning av inköpta jordbruksprodukter	24	10 483 187
<i>varav inköp av råvaror från primärproducent och försäljning direkt till konsument</i>	5	2 173 180
<i>varav inköp av råvaror och försäljning av förädlade produkter inom din lokala marknad</i>	19	8 310 007
Nya jobb (6a)	55	25 046 851
Förädling och försäljning av egenproducerade jordbruksprodukter	14	8 790 332
<i>varav försäljning till grossist</i>	14	8 790 332
Förädling och försäljning av inköpta jordbruksprodukter	41	16 256 519
<i>varav förädling av inköpta råvaror, övrigt</i>	41	16 256 519
Summa	166	71 045 793

88 procent av jordbruksföretagen utvecklar nya verksamheter

63 procent anger i sin ansökan att de driver ett jordbruksföretag och av dessa har 88 procent utvecklat nya verksamheter i företaget. Nya verksamheter är vanligast inom mjölk- och nötköttproduktion samt inom växtodling. Anledningarna är att man vill öka lönsamheten i företaget eller för att efterfrågan på närproducerade och hållbara livsmedel ökar vilket gör att de vågar utöka sin verksamhet. Av de 37 procent som inte är ett jordbruksföretag så har 81 procent startat nya verksamheter.

38 procent har ekologisk produktion

38 procent av jordbruksföretagen driver sin verksamhet ekologiskt och har beviljats stöd med 16 miljoner kronor. Västra Götaland är det län med störst andel ekologisk produktion, cirka 7 miljoner i stöd. Jordbruksföretag inom kategorin Chark- och köttprodukter inklusive slakteri samt Mejeriprodukter har fått störst andel av pengarna.

Få kvinnor som söker stöd

Inom förädlingsstödet är det bara drygt 14 procent som är kvinnor av de som beviljats stöd. Som tradition är det ofta mannen som står som ägare för ett jordbruksföretag, trots att det är ett familjeföretag där kvinnan är lika delaktig. I ansökan om stöd får alla en fråga om det finns någon medsökande. 12 stycken har angett en kvinna som medsökande, men mannen står som sökande av stödet. Männerna står för 34 procent och andra bolagsformer står för resterande 52 procent. Det är endast för företagsformen enskild firma som vi kan ta fram om det är man eller kvinna som står som sökande.

Kvinnor investerar i genomsnitt för drygt 700 000 kronor medan männens genomsnittliga investering är cirka 1,2 miljoner kronor.

Tabell 5 Beviljade ärenden indelade efter kundtyp

Kundtyp	Antal	Antal i procent	Beviljat stöd (kronor)
Kvinna, enskild firma	24	14	6 871 707
Man, enskild firma	57	34	26 849 413
Övriga företagsformer	85	52	37 324 673
Summa	166	100	71 045 793

Investeringarna leder till energieffektivare verksamheter

78 procent anger i sin ansökan om stöd att de bidrar till en mer effektivare energianvändning genom sin investering, vilket är ett av programmets mer detaljerade mål.

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 ska ännu tydligare än tidigare fokusera på att styra mot målen i programmet som i sin tur ska bidra till att nå det övergripande målet Smart och hållbar tillväxt för alla som finns i den gemensamma strategin Europa 2020. Förädlingsstödet bidrar i första hand till fokusområdena korta leveranskedjor och nya jobb på landsbygden. Stödet kan också bidra till fokusområdet effektivisera energianvändningen inom jordbruket samt vid livsmedelsförädling som också rapporteras till kommissionen.

I tabell 6 redovisas uppgifterna, som kommer från ansökan, om sökande anser att man bidrar till energieffektivare verksamhet i sitt företag. Svaren är uppdelade per kategori.

Tabell 6 Energieffektivare verksamhet

Kategori	Ja, antal	Nej, antal	Totalt	Procentandel, Ja-svar
Mejeriprodukter	30	19	49	61
Chark- och köttprodukter inklusive slakteri	32	4	36	89
Grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter	21	4	25	84
Vin, sprit, öl	14	4	18	78
Äggprodukter	8	2	10	80
Bageriprodukter	6	2	8	75
Potatisprodukter	7		7	100
Honung och andra biodlingsprodukter	3	1	4	75
Övriga livsmedelsprodukter	4		4	100
Vegetabiliska och animaliska fetter eller oljor	3		3	100
Kvarnprodukter	2		2	100
Summa	130	36	166	78

Exempel på energibesparande åtgärder:

- minskade transporter
- värmeåtervinning vid pastörisering
- installation av värmepumpar
- energieffektivare maskiner och utrustning
- installation av solceller
- installation av ledlampor
- större produktionsvolym på samma anläggning

84 nya jobb till landsbygden

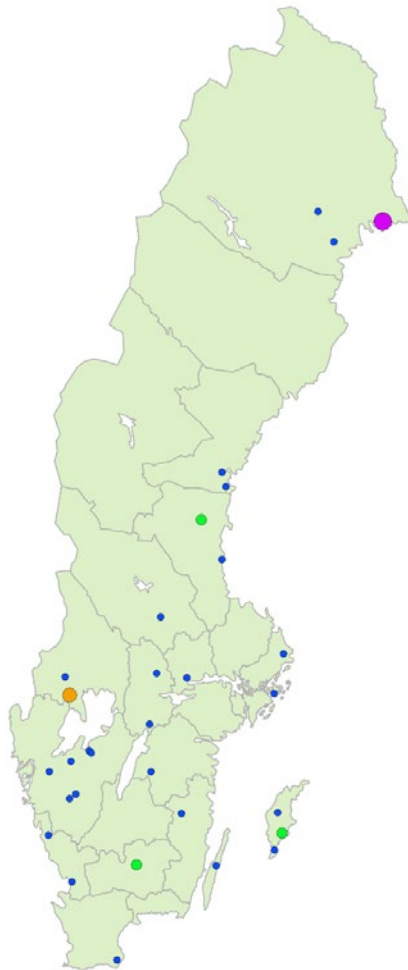
Investeringarna inom förädlingsstödet har totalt skapat 84 nya jobb och fördelningen mellan kvinnor och män är i stort sett lika. Uppgiften om nya jobb redovisas vid slutredovisningen av investeringen, vilket gör att vi just nu bara kan redovisa en del av de ärenden som är beviljade. Fram tills nu är 56 ärenden avslutade för hela förädlingsstödet och i tabell 7 redovisas resultatet av dessa. Till kommissionen redovisas bara nya jobb inom fokusområde nya jobb (6a), vilket är 47 stycken. Resterande antal har skapats inom fokusområde Kort livsmedelskedja (3a) och kommer därför inte med i kommissionens rapportering.

Tabell 7 Antal nya jobb

Fokusområde/verksamhet	Antal nya jobb, kvinnor	Antal nya jobb, män	Totalt antal nya jobb
Kort livsmedelskedja (3a)	20	17	37
Mejeriprodukter	13	13	26
Chark- och köttprodukter inklusive slakteri	2	1	3
Grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter	1	1	2
Vin, sprit, öl	1	1	2
Äggprodukter	1	1	2
Vegetabiliska och animaliska fetter eller oljor	1	0	1
Potatisprodukter	1	0	1
Nya jobb (6a)	23	24	47
Bageriprodukter	9	6	15
Mejeriprodukter	4	4	8
Vin, sprit, öl	3	4	7
Chark- och köttprodukter inklusive slakteri	2	4	6
Grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter	3	2	5
Äggprodukter	2	3	5
Potatisprodukter	0	1	1
Summa	43	41	84

20 nya jobb i Norrbotten

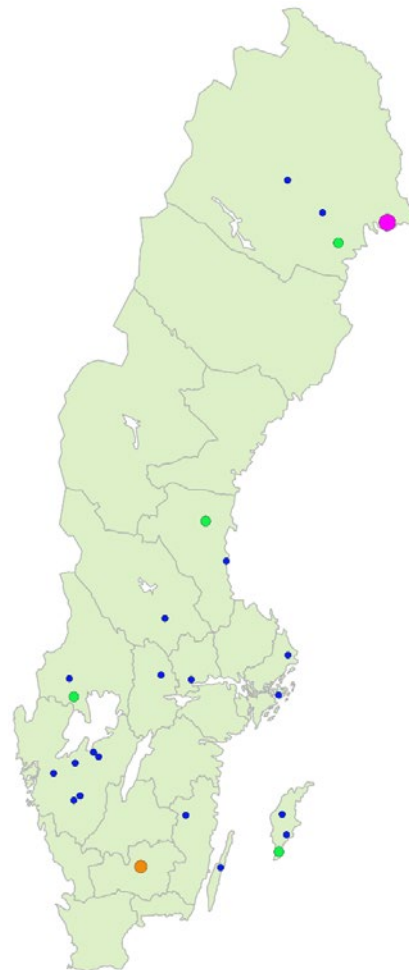
Figur 5 och 6 visar spridningen av antalet nyskapade jobb uppdelat på kvinnor och män. Norrbotten är i topp med 20 nya jobb. Det finns ett ärende (en ny förädlingsanläggning som avser ett tunnbrödsbageri) som ensamt står för 13 nya jobb i Kalix. Västra Götaland bidrar med 11 nya jobb, vilket i snitt är ett jobb per avslutat ärende.

Förädling - nya jobb kvinnor (43)

- 1 nytt jobb
- 2 nya jobb
- 3 nya jobb
- 8 nya jobb

Figur 5 Karta över antal nya jobb, kvinnor

Förädling- nya jobb män (41)

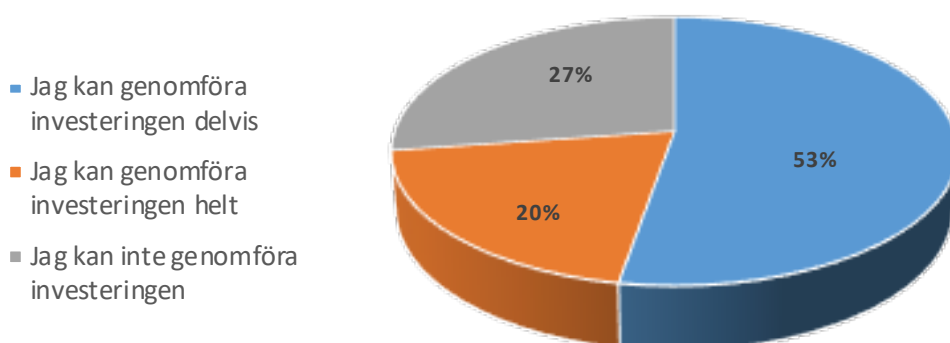
- 1 nytt jobb
- 3 nya jobb
- 4 nya jobb
- 6 nya jobb

Figur 6 Karta över antal nya jobb, män

20 procent hade genomfört investeringen utan stöd

I ansökan om stöd får alla besvara frågan om sökande kan genomföra investeringen även om man inte får stödet man söker om. 27 procent har angett att man inte kunnat genomföra investeringen utan stödet. 53 procent menar att man endast delvis kunnat genomföra investeringen, medan 20 procent angett att man skulle ha genomfört investeringen även om man inte fått stöd. Någon djupare analys har inte gjorts inom denna uppföljning om varför stöd lämnas till dem som kan genomföra investeringen utan stöd.

Behov av stöd, fördelat i procent

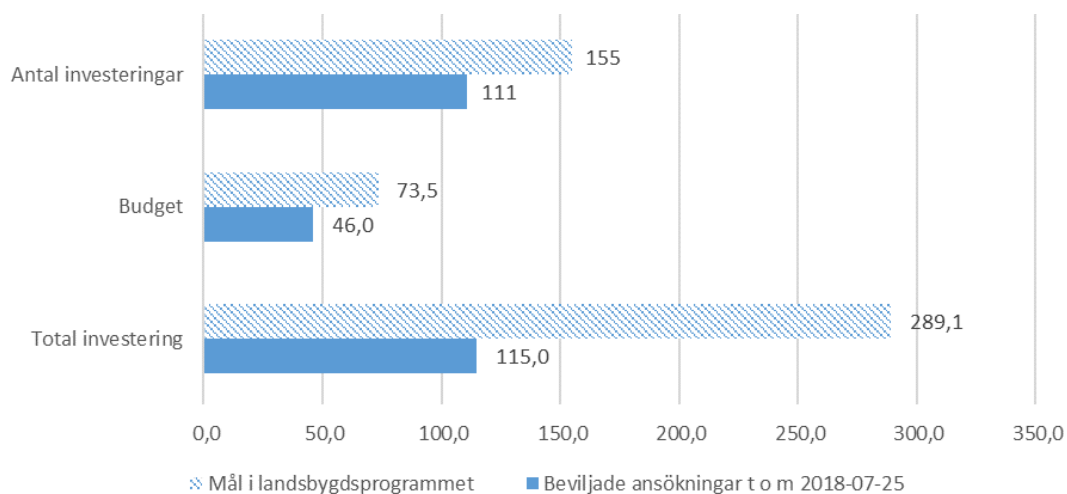

Figur 7 Andel sökande som kan genomföra investeringen med, delvis eller utan stöd

Måluppfyllelse för programperioden 2014–2020

Fokusområde kort livsmedelskedja (3a)

Vi är nu inne i den andra hälften av programperioden för landsbygdsprogrammet och i dagsläget ser det ut som om vi når målen för antal investeringar och budget, men inte för total investering.

Figur 8 Måluppfyllelse – kort livsmedelskedja

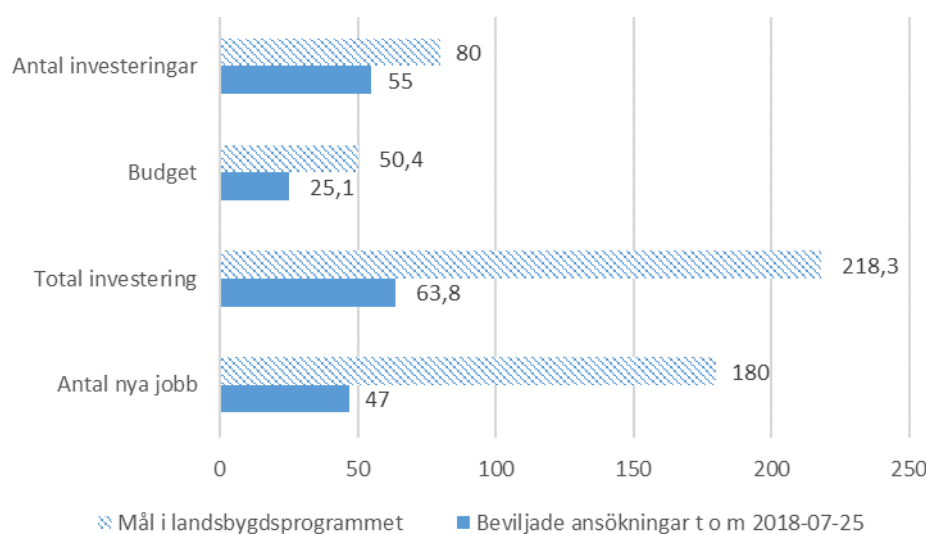
Målet för antal investeringar är 155 och i nuläget har 111 investeringar beviljats. Måluppfyllelsen är 72 procent. Med ett genomsnittligt stödbelopp på 414 000 kronor räcker budgeten till 177 ärenden. Budgetutnyttjandet är 63 procent av den totala budgeten på 73,5 miljoner kronor. Totalt har 46 miljoner kronor beviljats i stöd.

Hittills så finns det beviljade ärenden med en total investering på 115 miljoner kronor, vilket motsvarar en måluppfyllelse med 40 procent. Målet per ärende är satt till 1,8 miljoner kronor och för hittills beviljade ärenden så ligger den genomsnittliga investeringen på drygt 1 miljon kronor.

En förklaring till den låga måluppfyllelsen är att den totala investeringen ligger 800 000 kronor lägre än målet. En annan förklaring är att beräkningen av hur total investering ska räknas fram skiljer sig åt från hur målvärdet har tagits fram och hur Sverige rapporterar den till kommissionen. I dag så redovisas total investering efter att alla avdrag samt takbeloppsavdrag är gjorda, medan vid framtagandet av målet ingick inte takbeloppsavdraget.

Fokusområde nya jobb (6a)

Måluppfyllelsen för antal, budget följer prognosen men inte för total investering. Utifrån de 22 slututbetalda ärenden som vi kan räkna fram jobb för, bedömer vi att målet kommer att nås.

Figur 9 Måluppfyllelse – nya jobb (6a)

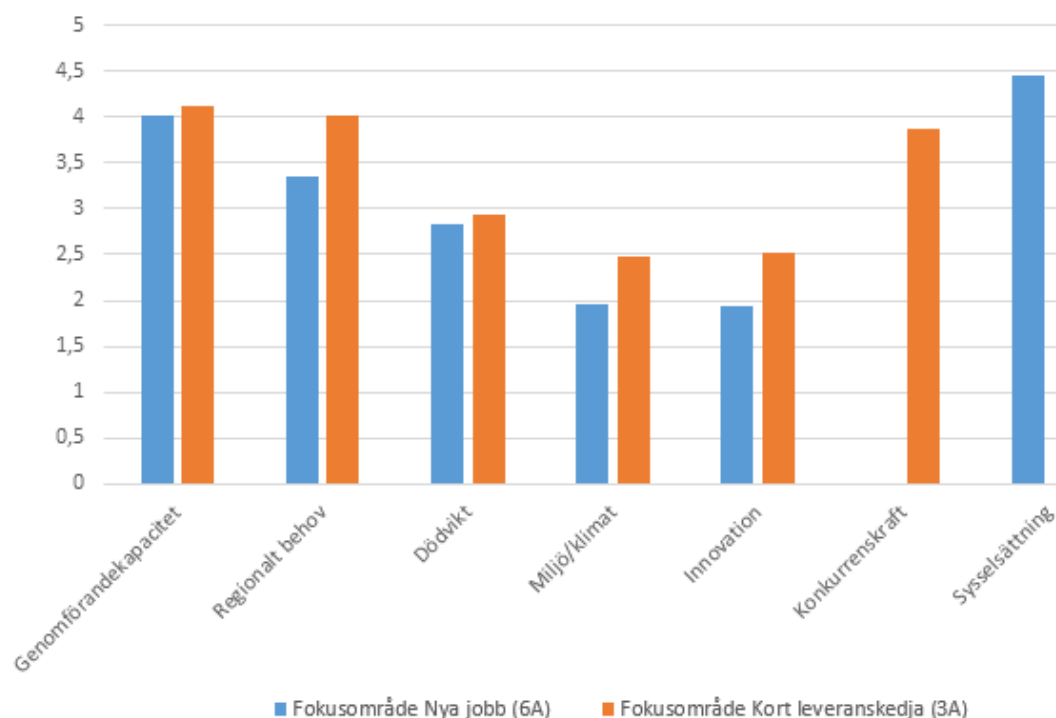
Målet för antal investeringar är 80 och i nuläget har 55 investeringar beviljats. Måluppfyllelsen är cirka 69 procent. Med ett genomsnittligt stödbelopp på 457 000 kronor räcker budgeten till 110 ärenden. I dagsläget är 50 procent av den totala budgeten på 50,4 miljoner kronor beviljade. Totalt har 25,1 miljoner kronor beviljats i stöd.

Målvärdet för total investering är 218,3 miljoner kronor. Hittills så finns det beviljade ärenden med en total investering på totalt 63,8 miljoner kronor, vilket motsvarar en måluppfyllelse på 43 procent. Målvärdet per ärende är satt till 2,7 miljoner kronor och för hittills beviljade ärenden så ligger den genomsnittliga investeringen på 1,2 miljoner kronor. Förklaringen till varför den totala investeringen inte når målet följer i huvudsak samma argument som för fokusområde kort leveranskedja. Här är också den totala investeringen i genomsnitt 1,5 miljoner kronor lägre än uppsatt mål.

Målet för nya jobb ligger på 180 stycken och hittills så har 47 nya jobb skapats. Uppgiften om jobb bygger på de uppgifter som sökande anger i sin slutrapport. Det finns ett ärenden (en ny förädlingsanläggning) som ensamt står för 13 nya jobb. Investeringarna har i genomsnitt gett 2 nya jobb per ärende. Ett fåtal ärenden (4) har inte gett några nya jobb alls. Eftersom vi inte får in uppgifterna om nya jobb förrän investeringen är slutförd kan vi i nuläget bara rapportera utfall för 23 ärenden. Ett nytt jobb skapas per 277 000 kronor i genomsnittligt stöd enligt målberäkningen. För de hittills 47 nya jobb som skapats ligger genomsnittligt stöd på 246 000 kronor per jobb. Prognosen visar ett slutligt utfall på drygt 200 nya jobb, målet nås därmed.

Urvalskriterier inom förädlingsstödet

Fokusområde kort livsmedelskedja (3a) och nya jobb (6a) har i grunden samma urvalskriterier, med undantag för konkurrenskraft och sysselsättning. Medelpoängen per bifallsärende ger en bild av vad som är mest utslagsgivande. I figur 10 visas genomsnittspoängen i varje urvalskriterium. Överlag är de ganska lika mellan de två, men man kan se en generell lägre poängnivå för fokusområde nya jobb (6a) än för kort leveranskedja (3a).

Figur 10 Genomsnittspoäng i urvalskriterier för bifallsärenden

Om man tittar djupare i de underliggande poängsättningarna framgår det att flera poängsättningar inom genomförandekapacitet och regionalt behov finns i över 85 procent av bifallsärenden, men ofta lägre i avlagsärenden. Några av dessa exempel (fall med större skillnad än 10 procent mellan bifall och avslag) redovisas i tabell 8. Gemensamt för de båda fokusområdena är att kriteriet, relevant målbild, är vanligare i bifallsärenden, samt att sysselsättning och konkurrenskraft har tydliga skillnader mellan avslag och bifall.

Tabell 8 Procent av bifalls/avslagsärenden som får en särskild poäng

Fokusområde	Kriterium	Poängsättning	Bifall	Avslag
Kort livsmedelskedja	Konkurrenskraft	ersättningen per timme ökar	72	22
Kort livsmedelskedja	Genomförande-kapacitet	... har en tydlig och relevant målbild	98	67
Kort livsmedelskedja	Konkurrenskraft	... till minskad sårbarhet	73	44
Kort livsmedelskedja	Konkurrenskraft	nuvärdet av investeringen med stöd är positivt	70	44
Kort livsmedelskedja	Konkurrenskraft	... ökad marknadsanpassning	86	67
Nya jobb	Sysselsättning	... skapar mer än ett arbetstillfälle i företaget	67	14
Nya jobb	Sysselsättning	... sysselsättning hela året	81	43
Nya jobb	Genomförande-kapacitet	... en tydlig och relevant målbild	100	86

Andra beviljade stöd inom landsbygdsprogrammet

De som har fått förädlingsstöd har också beviljats andra stöd i landsbygdsprogrammet om totalt cirka 43 miljoner kronor. De flesta har fått investeringsstöd till jordbruk. Där har 28 ärenden beviljats med ett stödbelopp av 19 miljoner kronor. En del har också fått stöd inom miljöinvesteringar, startstöd, investeringsstöd till jobb och klimat, miljöersättningar, med mera.

6 Stöd till gårdsbaserade verksamheter inom livsmedel

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 25 juli 2018

Uppföljningen är gjord av Ingrid Nilsson och Åsa Runedotter

Innehåll

Sammanfattning	61
Gårdsbaserade verksamheter inom livsmedel.....	61
Investeringarna finns över hela landet	61
41 miljoner kronor till gårdsbaserad livsmedelsförädling	63
108 nya jobb till landsbygden	67
Investeringarna leder till energieffektivare verksamheter	69
Bilaga Tabell över gårdsbaserad förädling och försäljning av livsmedel	70

Sammanfattning

- 108 nya jobb har skapats på landsbygden, fördelat på 61 kvinnor och 47 män. De verksamheter som skapat flest jobb är gårdsmejerier, bagerier och gårdsrestauranger.
- Totalt har 98,7 miljoner kronor beviljats till gårdsbaserade verksamheter inom livsmedel. Mest pengar har gått till gårdsbaserad livsmedelsförädling och gårdsmejerier. Ett stort antal gårdar förädlar och säljer sina produkter i egen butik som redan finns eller upprättas i samband med investeringen.
- 77 procent anger i sin ansökan att investeringen bidrar till en effektivare energianvändning i företaget. Insatsen kan exempelvis vara energieffektivare maskiner och utrustning, installation av ledlampor, minskade transporter.
- 63 procent driver ett jordbruksföretag och har totalt beviljats stöd om drygt 66 miljoner kronor. De vanligaste inriktningarna på företagen är mjölkproduktion, växtodling, nötköttsproduktion och fårproduktion.

Gårdsbaserade verksamheter inom livsmedel

Närodlade livsmedel efterfrågas mer och mer av konsumenten och runt om i landet växer små mejerier, slakterier och gårdsbutiker fram. Därför tittar vi i denna uppföljning lite närmare på vad landsbygdsprogrammet har varit med och bidragit till.

En avgränsning har gjorts och följande delåtgärder från landsbygdsprogrammet ingår:

- **Förädlingsstöd, delåtgärd 4.2 – fokusområde 3a och 6a**

Denna delåtgärd redovisas också i kapitel 5 Stöd till förädling av jordbruksprodukter, men då med en annan detaljering.

- **Investeringsstöd för jobb och klimat, delåtgärd 6.4 – fokusområde 6a**

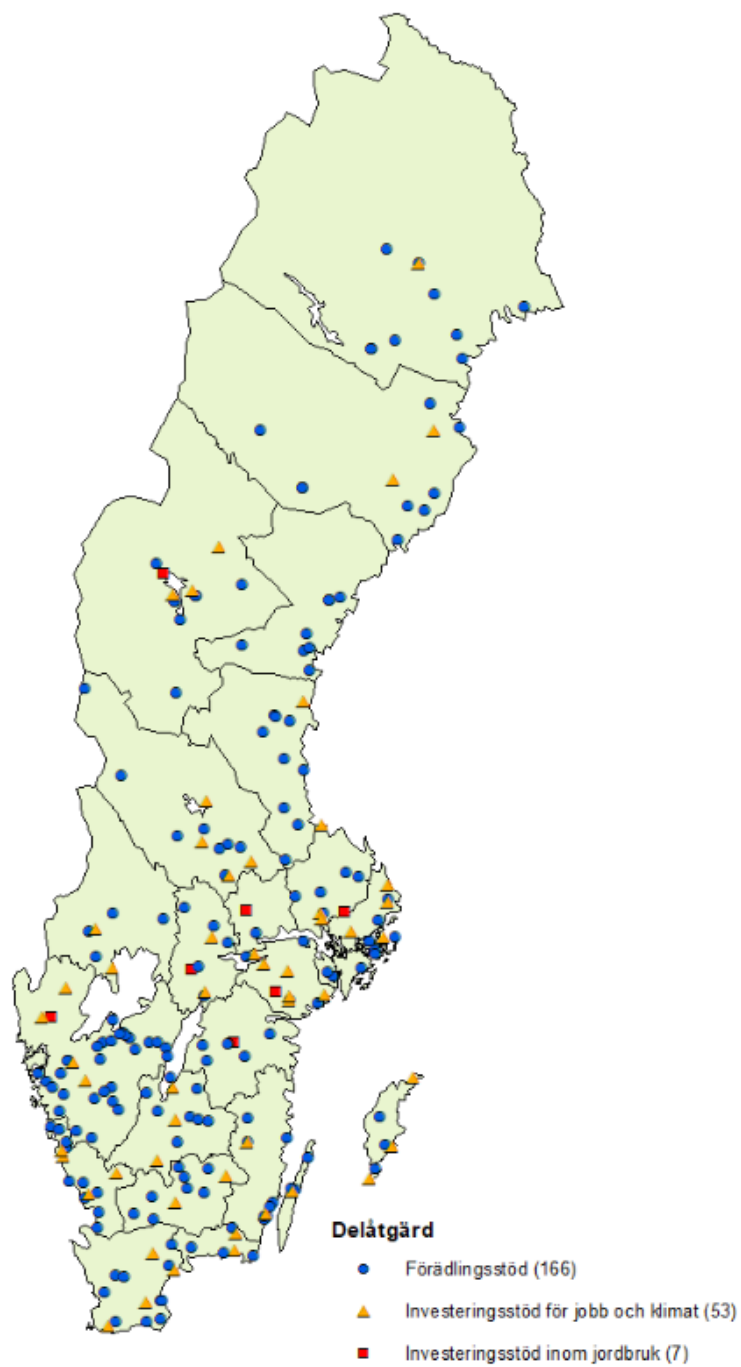
- **Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft inom jordbruk, trädgård och rennäring, delåtgärd 4.1 – fokusområde 2a**

I vissa fall kan stöd till förädling ske i samband med att företaget söker investeringsstöd till sin primärproduktion. Fram tills nu har detta skett i sex fall. Exempelvis har man sökt stöd för ett nytt stall för sin äggproduktion och samtidigt har man beviljats stöd för en äggpackningsmaskin, som ingår i förädlingssteget.

För att analysera vad stöden inom landsbygdsprogrammet går till har vi bearbetat data, med ett antal kategorier exempelvis gårdsbutiker, gårdsmejerier, gårdscaféer med mera. Indelningarna är gjorda utifrån den investering man fått stöd för. I många fall kan det vara så att exempelvis en gårdsbutik redan existerar och man får stöd för vidareförädling av sina jordbruksprodukter, då blir kategorin gårdsförädling.

Investeringarna finns över hela landet

Totalt för undersökningen tittar vi på 226 ärenden. Alla ärenden inom förädlingsstödet som fått bifall (166 stycken) är representerade i kartan (figur 1) och utgör den största andelen ärenden inom den fördjupade uppföljningen. När det gäller investeringsstöd till jobb och klimat finns det totalt 349 investeringar som fått bifall och av dessa så ingår 53 stycken i denna uppföljning. Resterande 7 gäller investeringsstöd till jordbruk.

Figur 1 Karta över antal ärenden per delåtgård

Investeringar inom gårdsmejerier och gårdsbaserad förädling är vanligast

I tabell 1 visas en sammanställning över beviljande ärenden enligt olika inriktningar. I avsnitten nedan görs en genomgång av respektive inriktning.

Tabell 1 Kategori och inriktning per delåtgärd, beviljat stöd redovisas i miljoner kronor

Kategori/inriktning	Investeringsstöd till jordbruk, trädgård och rennäring		Förädlingsstöd		Investeringsstöd för jobb och klimat		Totalt	
	Antal	Beviljat stöd	Antal	Beviljat stöd	Antal	Beviljat stöd	Antal	Beviljat stöd
Förädling, gårdsbaserad	6	2,0	88	36,8	3	2	97	40,6
Potatis, grönsaker, bär	1	0,1	19	7,5			20	7,6
Charkuteri	1	0,2	18	7,2			19	7,4
Äggpackeri	1	1,2	7	4,7			8	5,9
Öl, vin och sprit			14	5,7			14	5,7
Övrigt			3	2,3	2	1,0	5	3,3
Spannmål och oljeväxter			5	2,5			5	2,5
Bageri			8	2,2	1	0,8	9	3,0
Musteri			10	3,6			10	3,6
Honung	3	0,5	4	1,1			7	1,6
Gårdsmejeri			47	19,7	1	1,0	48	20,7
Gårdscafé	1	0,7	2	0,8	20	8,7	23	10,1
Gårdsbutik			4	0,8	9	6,8	13	7,6
Gårdsslakteri			12	7,1	1	0,2	13	7,3
Gårdsrestaurang					15	5,1	15	5,1
Förädling ej gårdsbaserad			12	5,3			12	5,3
Bageri			2	1,1			2	1,1
Öl, vin och sprit			4	1,2			4	1,2
Övrigt			1	0,6			1	0,6
Mejeri			2	0,4			2	0,4
Charkuteri			3	2,0			3	2,0
Viltslakteri			1	0,5	4	1,4	5	1,9
Summa	7	2,7	166	71,0	53	25,1	226	98,7

41 miljoner kronor till gårdsbaserad livsmedelsförädling

Av ansökningar framgår som exempel att när efterfrågan ökar väljer allt fler lantbrukare att komplettera sin verksamhet med att förädla sina egna råvaror för att sedan sälja i sin gårdsbutik eller genom andra försäljningskanaler inom närområdet. Störst andel har kategorin Potatis, grönsaker och bär som utgör 19 procent av det beviljade stödet inom kategorin. Investeringarna kan vara allt från nya förädlingsanläggningar till maskiner för tvätt, sortering och paketering. För charkuteriprodukter handlar investeringarna oftast om att man bygger nytt eller bygger om sin förädlingsanläggning för att kunna förädla gårdens kött. Tillverkningen kan vara allt från lufttorkade skinkor, korvar från skogsgris och vilt, hamburgare av renkött, till köttlådor.

Ett femtontal företag har också beviljats stöd för bryggeriverksamhet. Hantverksmäsigt mikrobrygd öl har ökat i popularitet i Sverige och antalet mikrobryggerier ökar hela tiden. Av de som beviljats stöd ska någon satsa för att utveckla sin bryggeriverksamhet från en mycket liten produktion på nära hobbynivå till en verksamhet som kan fungera som sysselsättning och ge arbetstillfällen. En annan investerar i en ny förädlingsanläggning för sitt mikrobryggeri med en tillhörande bryggeripub avsedd för besöks- och turistverksamhet på sin gård.

Ett antal ärenden gäller förädling som inte sker på gården men har en lokal förankring. I dessa fall köper man in råvaror för att producera exempelvis ostkaka, tunnbröd och charkuterivaror.

65 procent har mjölk som sin primärproduktion

21 miljoner kronor går till gårdsmejerier. De flesta gårdsmejerierna är nystartade, där den gemensamma nämnaren är att producera mjölkprodukter lokalt som kan säljas på gården eller i närområdets butiker. Övriga har sökt för att kunna utvidga sin befintliga verksamhet och därigenom öka produktionen eller utöka utbudet. Av de som söker stöd för gårdsmejerier är det 65 procent som har mjölk som sin primärproduktion, medan resterande köper in sin mjölk från närliggande gårdar. Utöver att producera mjölk, ost eller yoghurt, gör man också ostkakor och glass. Några investerar i mjölkautomater där man säljer sin mjölk i lösvikt. Kunden köper en glasflaska speciellt avsedd för ändamålet och fyller på flaskan i mjölkautomaten. Glasflaskan kan kunden sedan återanvända vid nästa inköp.

Gårdscaféer och gårdsbutiker – en ny inkomstkälla för jordbruksföretagen

Gårdscaféer och gårdsbutiker är verksamheter som har blivit populära utflyktsmål och därmed ökat i antal. Företagen vågar utöka sin verksamhet och ser här en chans att öka omsättningen och sysselsättningen på landsbygden. Enligt vår kategorisering så har det investerats i cirka 40 gårdsbutiker totalt i landet med hjälp av investeringsstöd. En del söker enbart för en gårdsbutik men ett trettiotal investerar i en förädlingsanläggning och gör samtidigt i ordning en del av anläggningen till butik för att kunna sälja sina produkter. Här kan vi inte se hur mycket pengar som beviljats till just gårdsbutikerna.

Gårdsrestauranger bidrar till nya jobb för kvinnor

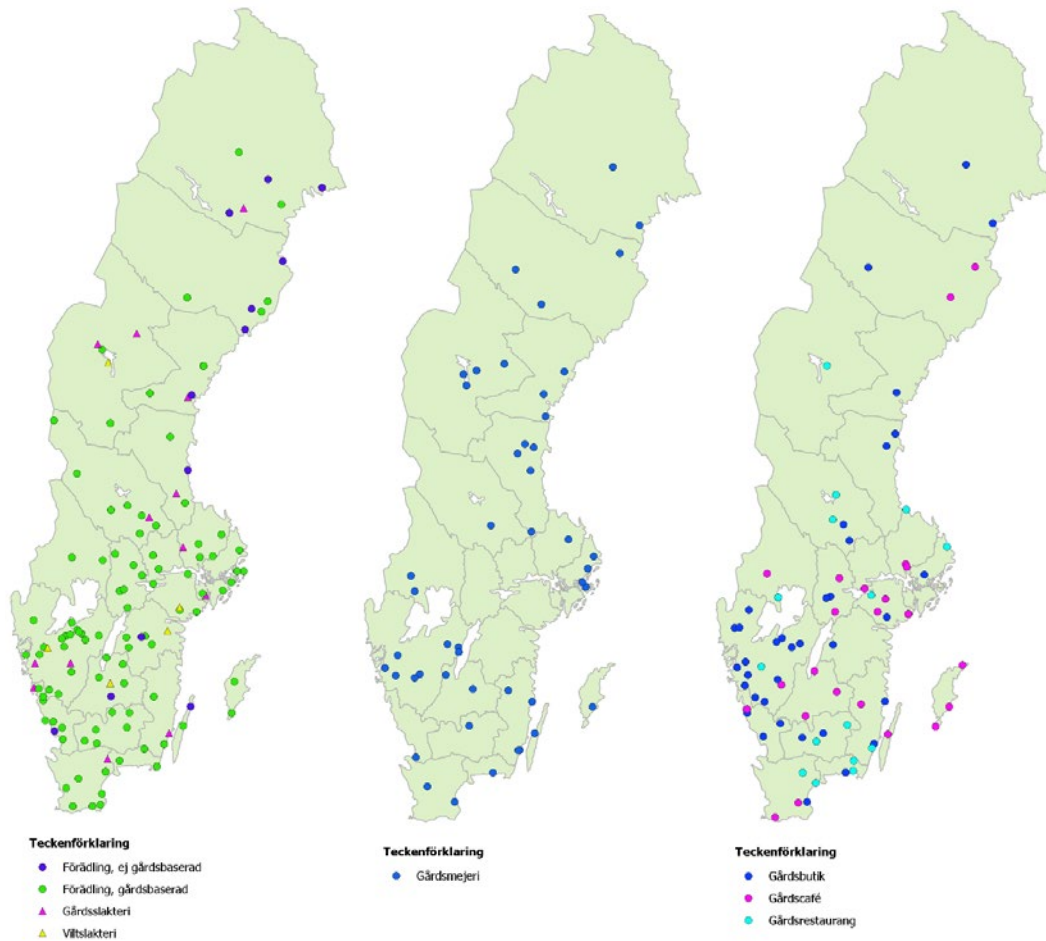
Gårdsrestauranger är en av de verksamheter som skapat flest jobb. Totalt har 16 nya jobb skapats varav 11 avser kvinnor. Ett femtontal gårdsrestauranger mestadels belägna i mellersta och södra delarna av Sverige har beviljats stöd. Oftast investerar man i en om- eller tillbyggnad av lokaler för en redan befintlig verksamhet. En nyinvestering i Stockholm handlar om att etablera en hamburgerrestaurang med ekologisk och lokal prägel, där så mycket som möjligt ska vara tillverkat på den egna gården. Man bedriver i dag en ekologiskt KRAV-godkänd mjölkproduktion och hoppas att investeringen leder till förbättrad lönsamhet i företaget.

Gårdsslakterier bidrar till minskade transporttider för djuren

Några av skälen till att starta ett gårdsslakteri är att man vill minska transporttider för djuren i samband med slakt, öka lönsamheten i företaget samt att man vill sälja närproducerat direkt till konsumenten. Gårdsslakteriernas placering har en jämn spridning över landet.

Gårdsbaserad förädling och försäljning av livsmedel i hela landet

Kartorna i figur 2, 3 och 4 visar var i landet de olika inriktningarna finns. För alla inriktningar finns det en spridning i hela landet, men med en koncentration i södra och mellersta Sverige.

Figur 2 Karta över antal ärenden med kategorin gårdsbaserad livsmedelsförädling inkl. gårdsslakterier

Figur 3 Karta över antal ärenden med kategorin gårdsmejerier

Figur 4 Karta över antal ärenden gårdsbutiker, gårdscaféer, gårdsrestauranger

Jordbruksföretagen står för 63 procent av stöden

63 procent driver ett jordbruksföretag och har totalt beviljats stöd om drygt 66 miljoner kronor. De vanligaste inriktningarna i företagen är mjölkproduktion, växtodling, nötköttproduktion och fårproduktion. Om jordbruket består av mjölkproduktion är det vanligast att man utökar sin verksamhet med ett gårdsmejeri.

Tabell 2 Antal jordbruksföretag

	Antal	Beviljat stöd (kronor)
Jordbruksföretag	143	66 204 025
Investeringsstöd inom jordbruk, trädgård och rennäring	7	2 698 819
Förädlingsstöd	104	47 409 134
Investeringsstöd till jobb och klimat	32	16 096 072
Övriga företag	83	32 503 677
Förädlingsstöd	62	23 636 659
Investeringsstöd till jobb och klimat	21	8 867 018
Summa	226	98 707 702

Vanligt att kvinnor söker stöd inom gårdsrestauranger och gårdscaféer

Andelen kvinnor som söker stöd är störst inom verksamheter som gårdsrestauranger och gårdscaféer, därefter kommer gårdsmejeri och gårdsbutik. Inom investeringsstöden är det ofta som tradition mannen som står som ägare för ett jordbruksföretag, trots att det är ett familjeföretag där kvinnan är lika delaktig. I ansökan om stöd får alla en fråga om det finns någon medsökande. 21 stycken har angett att en kvinna är medsökande, men mannen står som sökande av stödet. Totalt är det endast 19 procent av stödmottagarna som är kvinnor. Männerna står för 35 procent och andra företagsformer står för resterande 47 procent. Det är endast för företagsformen enskild firma som vi kan ta fram om det är man eller kvinna som får stöd.

Totalt sett så investerar kvinnor i genomsnitt för cirka 900 000 kronor (beviljad investering) oavsett delåtgärd. För förädlingsstödet så är genomsnittet 700 000 kronor och för investeringsstöd till jobb och klimat ligger beviljad investering på 1,1 miljoner kronor. När det gäller genomsnittlig investering för män så ligger den runt 1,2 miljoner kronor oavsett delåtgärd. Statistiken visar tydligt en skillnad mellan könen speciellt när det gäller förädlingsstödet.

108 nya jobb till landsbygden

Totalt har investeringarna lett till 108 nya jobb fördelat på 61 kvinnor och 47 män. De verksamheter som skapat flest jobb är gårdsmejerier, bagerier och gårdsrestauranger. Uppgiften om nya jobb redovisas vid slutredovisningen av investeringen, vilket gör att vi just nu bara kan redovisa en del av de ärenden som är beviljade. Av de 226 beviljade ärenden inom vår uppföljning har det fram tills nu avslutats 71 ärenden och i tabell 3 redovisas resultatet av dessa.

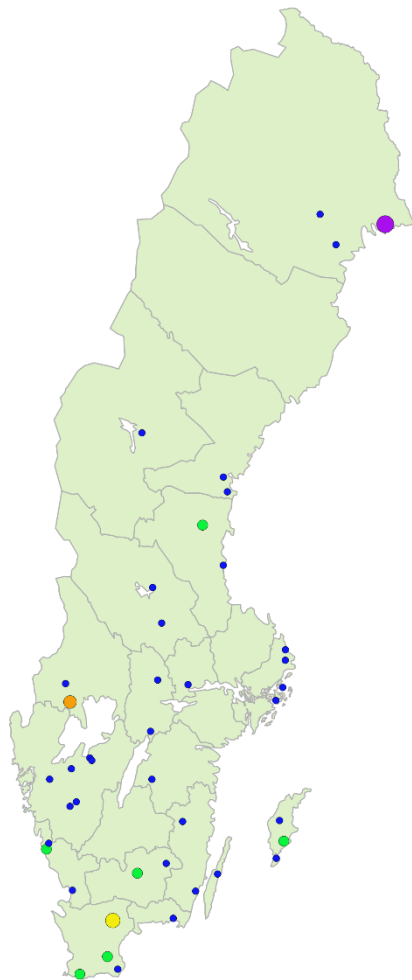
Tabell 3 Antal nya jobb

Delåtgärd/verksamhet	Antal nya jobb, kvinnor	Antal nya jobb, män	Totalt antal nya jobb
Förädlingsstöd	43	41	84
Gårdsmejeri	15	13	28
Gårdsbutik	2	4	6
Gårdsslakteri	1	1	2
Livsmedelsförädling, gårdsbaserad	16	15	31
Livsmedelsförädling, ej gårdsbaserad	9	8	17
Investeringsstöd till jobb och klimat	18	6	24
Gårdsrestaurang	11	5	16
Gårdscafé	4	1	5
Gårdsbutik	2	0	2
Livsmedelsförädling, ej gårdsbaserad	1	0	1
Summa	61	47	108

Not. I kapitel 5, Stöd för förädling av jordbruksprodukter, beskrivs stödet i fler detaljer, däribland nya jobb

Flest jobb har skapats i Norrbotten

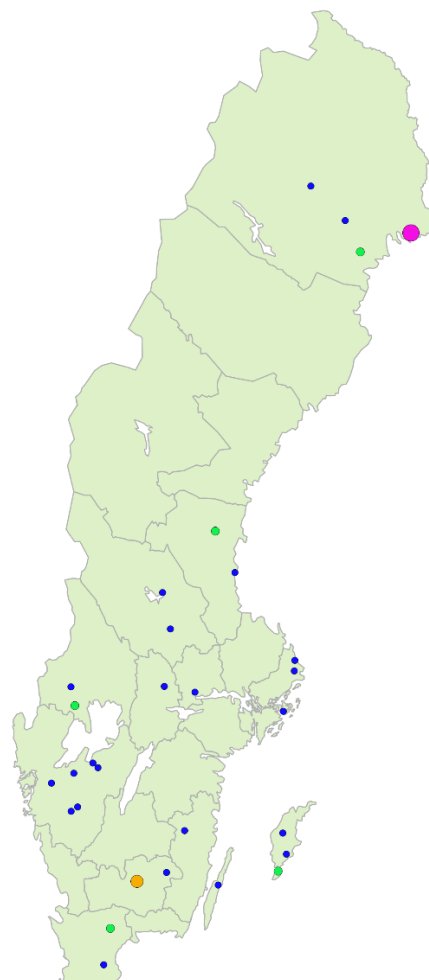
Norrbotten, Skåne och Västra Götaland är de län med flest antal nya jobb. I Norrbotten har 19 nya jobb skapats. Här finns ett ärende (en ny förädlingsanläggning som avser tunnbrödsbageri) som ensam står för 13 nya jobb. I Skåne har jobben skapats inom restaurang-, och café-verksamheter, totalt 14 stycken. I Västra Götaland har 11 nya jobben skapats inom gårdsmejerier samt inom potatis och grönt.

Antal nya jobb kvinnor (61)

- 1 nytt jobb
- 2 nya jobb
- 3 nya jobb
- 6 nya jobb
- 8 nya jobb

Figur 5 Karta över antal nya jobb, kvinnor

Antal nya jobb män (47)

- 1 nytt jobb
- 3 nya jobb
- 4 nya jobb
- 6 nya jobb

Figur 6 Karta över antal nya jobb, män

Investeringarna leder till energieffektivare verksamheter

77 procent anger i sin ansökan om stöd att de bidrar till en mer effektivare energianvändning genom sin investering, vilket är ett av programmets mer detaljerade mål. Landsbygdsprogrammet 2014–2020 ska ännu tydligare än tidigare fokusera på att styra mot målen i programmet som i sin tur ska bidra till att nå det övergripande målet Smart och hållbar tillväxt för alla som finns i den gemensamma strategin Europa 2020.

Tabell 4 Energieffektiv verksamhet

Kategori	Ja	Nej	Totalt antal	Procent-andel, ja-svar
Förädling, gårdsbaserad	86	11	97	89
Gårdsmejeri	31	17	48	65
Gårdscafé	18	5	23	78
Gårdsrestaurang	9	6	15	60
Gårdsbutik	9	4	13	69
Gårdsslakteri	11	2	13	85
Förädling, ej gårdsbaserad	6	6	12	50
Viltslakteri	3	2	5	60
Summa	173	53	226	77

Exempel på energibesparande åtgärder:

- minskade transporter
- installation av värmepumpar
- energieffektivare maskiner och utrustning
- installation av solceller
- installation av ledlampor
- större volym på samma anläggning
- installation av luftvärmepump
- förbättra isolering av anläggningar

Bilaga Tabell över gårdsbaserad förädling och försäljning av livsmedel

Tabell 5 Antal ärenden och beviljade belopp

Län	Ärenden med bifall	Totalt beviljat stöd (kronor)	Genomsnittligt belopp (kronor)
Stockholms län	13	6 653 952	511 842
Uppsala län	9	3 453 885	383 765
Södermanlands län	10	5 434 340	543 434
Östergötlands län	6	2 235 874	372 646
Örebro län	8	3 619 898	452 487
Västmanlands län	3	382 984	127 661
Jönköpings län	11	4 144 436	376 767
Kronobergs län	10	2 664 025	266 403
Kalmar län	14	4 686 929	334 781
Gotlands län	6	3 556 685	592 781
Blekinge län	6	1 356 246	226 041
Skåne län	14	7 024 462	501 747
Hallands län	14	7 790 417	556 458
Västra Götalands län	34	14 224 476	418 367
Värmlands län	6	3 911 937	651 990
Dalarnas län	11	5 214 523	474 048
Gävleborgs län	10	3 130 118	313 012
Västernorrlands län	8	3 335 709	416 964
Jämtlands län	11	2 991 777	271 980
Västerbottens län	11	4 480 303	407 300
Norrbottnens län	8	6 127 046	765 881
Länsstyrelsen summa	223	96 420 022	
Sametinget	3	2 287 680	762 560
Summa	226	98 707 702	762 560

Not. Eftersom denna undersökning inte gäller en totalsammanställning av en stödform utan urval från ett antal olika stöd är det inte möjligt att ta fram antal avslag samt inkomna ärenden.

Totalt för undersökningen har vi tittat på 226 ärenden och dessa har beviljats stöd med cirka 98,7 miljoner kronor. Alla ärenden inom förädlingsstödet som fått bifall (166 stycken) är representerade i tabellen och utgör den största andelen ärenden inom den fördjupade uppföljningen. När det gäller investeringsstöd till jobb och klimat finns det totalt 349 investeringar som fått bifall och av dessa så ingår 53 stycken i uppföljningen. Resterande 7 gäller investeringsstöd till jordbruk.

Det genomsnittliga stödet per ärende är drygt 437 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 40 530 kronor och det högsta är 1 694 252 kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 410 000 kronor.

7 Pengar riktade till hembygdsgårdar

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 30 oktober 2018

Uppföljningen är gjord av Sofia Riedmüller, Karin Lothigius och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	73
Om riktade pengar i landsbygdsprogrammet.....	73
Om hembygdsgårdar	73
80 miljoner till hembygdsgårdar.....	74

Sammanfattning

- Drygt 50 procent av pengarna till hembygdsgårdar var beviljade till olika projekt till den 30 oktober 2018. Budgetutnyttjandet följer därmed tidsplanen för landsbygdsprogrammet 2014–2020.
- Mest pengar, 91 procent, lämnas till hembygdsgårdar. Minst stöd lämnas till trädgårds- och gårdsmiljöer. Det är bara en procent av beviljade pengar som går till trädgårds- och gårdsmiljöer.
- Alla län utan Kronobergs län har beviljat stöd till hembygdsgårdar. Cirka hälften av länen har beviljat stöd till annan kulturhistorisk byggnad och fyra län har beviljat stöd till trädgårds- och gårdsmiljö.

Om riktade pengar i landsbygdsprogrammet

En del av landsbygdsprogrammets budget på cirka 37 miljarder kronor har regeringen riktat till speciella insatser, så kallade öronmärkta pengar. Den här uppföljningen omfattar investeringar i hembygdsgårdar för att ta tillvara och vårda kulturhistoriskt värdefulla byggnader och därtill kopplade trädgårds- och gårdsmiljöer som kan utvecklas till mötesplatser och turistmål. Det finns även andra öronmärkta pengar men de tas inte upp i den här uppföljningen.

Regeringen satsar på hembygdsgårdar

Regeringen har avsatt 80 miljoner till projekt som syftar till att ta tillvara och vårda kulturhistoriska byggnader inklusive därtill kopplad trädgård och gårdsmiljö så att de kan utvecklas som mötesplatser, mål för turism och andra verksamheter och därmed bidra till social sammanhållning, företagande och levande landsbygd. Erfarenheterna från projektet Hus med historia som genomfördes av Riksantikvarieämbetet under åren 2010–2012 och som hanterades av länsstyrelserna skulle utgöra grund för uppdraget.

Om hembygdsgårdar

Med hembygdsgård menas en eller flera byggnader som är öppna för allmänheten och som har ett historiskt värde och en social funktion för samhället. En hembygdsgård sköts oftast av en förening.

För att utveckla hembygdsgården som en mötesplats eller ett turistmål kan man även behöva investera i annat än själva byggnaderna. Det kan till exempel vara investeringar som förbättrar tillgänglighet och information för allmänhet och besökare som exempelvis information för syn- eller hörselskadade, på olika språk eller exempelvis för barn på ett enklare sätt.

Stödet omfattar även investeringar i kulturhistoriskt värdefulla byggnader som finns på en annan plats än själva hembygdsgården men som ändå ingår i hembygdsgårdens verksamhet. Det kan exempelvis vara kvarnbyggnader, gamla smedjor eller gamla vattenkraftverk.

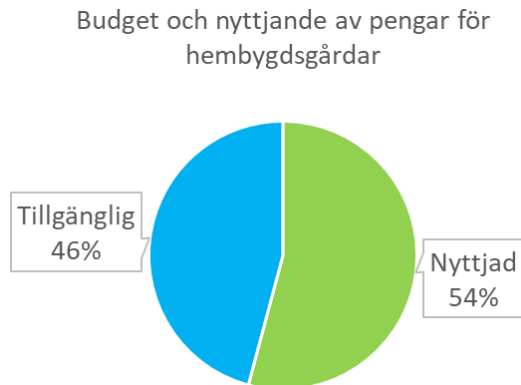
Pengarna kan sökas av myndigheter, kommuner, landsting, regioner, föreningar, andra organisationer och företag. Stöd lämnas upp till 90 procent av de utgifter som ger rätt till stöd. Utgifterna måste vara 50 000 kronor eller mer för att man ska kunna få stöd.

80 miljoner till hembygdsgårdar

Budgeten är totalt 80 miljoner kronor och är fördelade per län enligt tabell 1. Mest pengar finns i Västra Götalands län (11, 2 miljoner kronor) och minst i Blekinge län (cirka 1 miljon kronor). Totalt är 54 procent av budgeten nyttjad. Det ser ut som om tre län har beviljat mer stöd än tilldelad budget, men inom insatsområdet 7.6/6b finns även andra pengar som kan användas för hembygdsgårdar – utveckling av natur- och kulturmiljöer samt nationell satsning på kulturarv och kulturmiljöer. Kalmar län är det län som har flest beviljade stöd och Kronobergs län och Västernorrlands län är de län med minst antal beviljade stöd.

Tabell 1 Sammanställning över budget och beviljade stöd till hembygdsgårdar fördelat per län, kronor

Myndighet	Budget (kr)	Totalt beviljat stöd (kr)	Nyttjad budget i procent	Antal beviljade ärenden
Stockholms län	3 461 456	887 737	26	3
Uppsala län	3 043 475	1 424 096	47	5
Södermanlands län	1 954 850	1 271 080	65	4
Örebro län	2 269 035	2 556 884	113	9
Västmanlands län	1 531 397	250 200	16	4
Östergötlands län	3 744 089	751 686	20	4
Jönköpings län	5 032 925	944 634	19	7
Kronobergs län	3 078 074	204 898	7	1
Kalmar län	5 986 571	4 592 236	77	21
Gotlands län	3 588 357	1 475 040	41	3
Blekinge län	1 022 253	459 225	45	2
Skåne län	2 925 168	2 805 837	96	5
Hallands län	1 963 371	1 021 120	52	9
Västra Götalands län	11 258 448	2 983 209	26	6
Värmlands län	5 783 091	3 016 570	52	10
Dalarnas län	5 617 700	7 463 601	133	17
Gävleborgs län	4 367 575	2 797 503	64	8
Västernorrlands län	3 323 135	79 200	2	1
Jämtlands län	3 672 909	4 840 313	132	12
Västerbottens län	2 345 909	815 872	35	6
Norrbottnens län	4 030 212	2 687 944	67	3
Summa	80 000 000	43 328 885	54	140

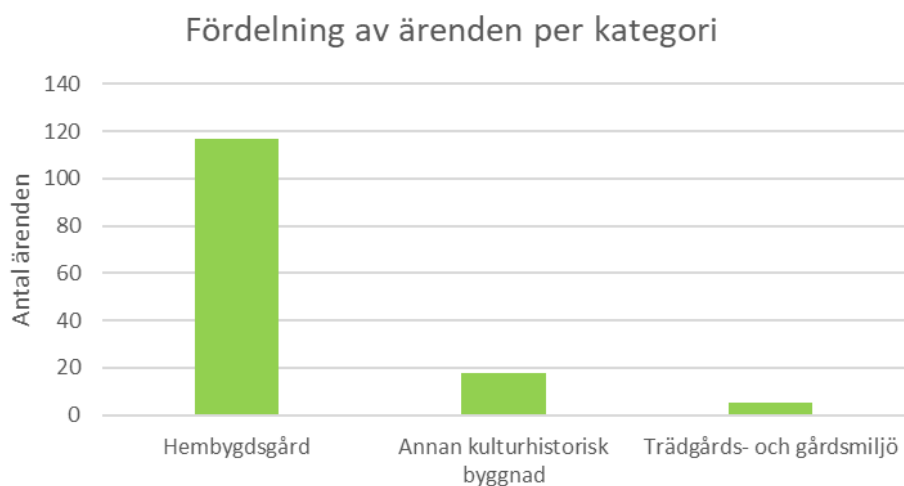

Figur 1 Andel beviljade pengar och pengar kvar i budget

Av de 80 miljoner kronor som finns avsatta specifikt för insatser för hembygdsgrårdar så har drygt halva budgeten beslutats. Det finns även många ansökningar inkomna till de handläggande myndigheterna och det går fortsatt att söka stödet under hela programperioden. Om samma mängd ansökningar fortsätter att beviljas kommer budgeten att användas som planerat.

Stöd till hembygdsgrårdar går främst till hembygdsgrårdar

Inom stödet till hembygdsgrårdar är det stöd till olika investeringar som ges. Investeringarna delas upp i 3 olika kategorier. Den kategori som stödet övervägande ges till är hembygdsgrårdar. Hela 117 ansökningar av de 140 som har beviljats stöd tillhör den kategorin.

Figur 2 Fördelning av ärenden per kategori

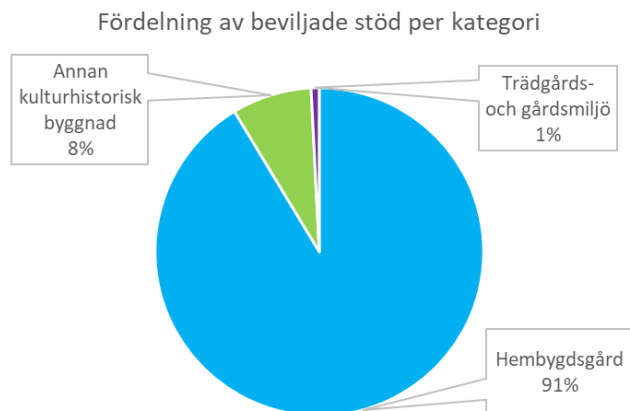
I tabell 2 ges en sammanställning över beviljade stöd fördelat per kategori och län. Alla län utan Kronobergs län har beviljat stöd till hembygdsgrårdar. Cirka hälften av länen har beviljat stöd till annan kulturhistorisk byggnad och fyra län har beviljat stöd till trädgårds- och gårdsmiljö. Även dessa kategorier har anknytning till hembygdsgrårdar.

Tabell 2 Fördelning av beviljade stöd per kategori och län, kronor

Myndighet	Hembygdsgård	Annan kulturhistorisk byggnad	Trädgårds- och gårdsmiljö	Summa
Stockholms län	799 470	0	88 267	887 737
Uppsala län	1 076 537	347 559	0	1 424 096
Södermanlands län	1 271 080	0	0	1 271 080
Örebro län	1 993 584	563 300	0	2 556 884
Västmanlands län	179 325	0	70 875	250 200
Östergötlands län	616 686	135 000	0	751 686
Jönköpings län	678 459	266 175	0	944 634
Kronobergs län	0	204 898	0	204 898
Kalmar län	4 220 048	256 988	115 200	4 592 236
Gotlands län	1 475 040	0	0	1 475 040
Blekinge län	459 225	0	0	459 225
Skåne län	2 630 903	174 934	0	2 805 837
Hallands län	1 021 120	0	0	1 021 120
Västra Götalands län	2 983 209	0	0	2 983 209
Värmlands län	2 806 607	209 963	0	3 016 570
Dalarnas län	6 627 501	836 100	0	7 463 601
Gävleborgs län	2 575 743	221 760	0	2 797 503
Västernorrlands län	79 200	0	0	79 200
Jämtlands län	4 766 738	0	73 575	4 840 313
Västerbottens län	631 235	184 637	0	815 872
Norrbottens län	2 687 944	0	0	2 687 944
Summa	39 579 654	3 401 314	347 917	43 328 885

91 procent av stödet till hembygdsgårdar

Minst stöd lämnas till trädgårds- och gårdsmiljöer. Det är bara en procent av beviljade pengar som går till trädgårds- och gårdsmiljöer. Mest pengar, 91 procent, lämnas till hembygdsgårdar. Åtta procent lämnas till annan kulturhistorisk byggnad. Det kan vara till exempel kvarnbyggnader, gamla smedjor eller gamla vattenkraftverk.

Figur 3 Fördelning av beviljade stöd per kategori

8 Pengar riktade till samarbeten inom landsbygdsturism

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 30 oktober 2018

Uppföljningen är gjord av Sofia Riedmüller, Karin Lothigius, Tobias Kreuzpointner och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	79
Om riktade pengar i landsbygdsprogrammet.....	79
Om stöd till utveckling inom jordbruk och livsmedel samt pilotprojekt (16.2/6b).....	79
Knappt två tredjedelar av budgeten är beviljad	79

Sammanfattning

- Knappt 65 procent av de riktade pengarna är beviljade till olika projekt. Budgetutnyttjandet av riktade pengar följer därmed tidsplanen för landsbygdsprogrammet 2014–2020.
- Inom pilotprojekt och utveckling av turism på landsbygden har söktrycket efter pengar varit väldigt stort, cirka 300 procent mer än vad som finns budgeterat.
- Exempel på projekt som har beviljats stöd är; cykelled Göta kanal, Turism på annans mark – en rådgivande handledning för nya jobb, samverkan och god praxis mellan markägare och naturturismföretagare och Upplevelsedesign för naturturism.

Om riktade pengar i landsbygdsprogrammet

En del av landsbygdsprogrammets budget på cirka 37 miljarder kronor, är riktade av regeringen till speciella insatser. Den här uppföljningen omfattar samarbeten inom turism på landsbygden som har som mål att bidra till landsbygdsutveckling. Det finns även andra riktade pengar men de tas inte upp i den här uppföljningen.

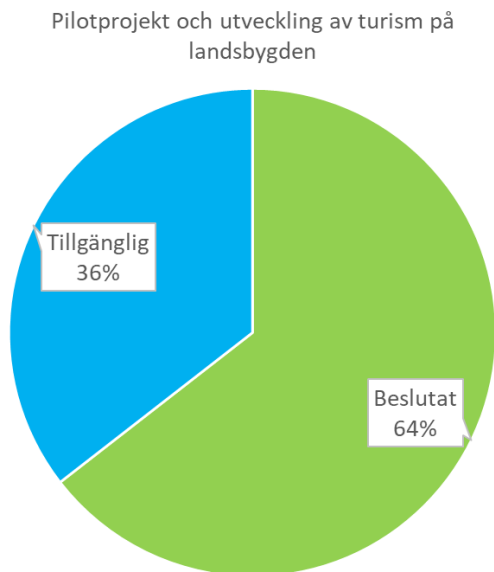
Om stöd till utveckling inom jordbruk och livsmedel samt pilotprojekt (16.2/6b)

Syftet med stödet är att utveckla produkter, metoder, processer och tekniker och sedan sprida resultatet. Syftet kan även vara att pröva och utvärdera nya produkter, metoder, processer och tekniker i ett annat sammanhang eller under andra förutsättningar än vad som tidigare gjorts. Utvecklingen ska ske inom jordbruks-, trädgårds-, rennäring- och livsmedelssektorerna men också pilotprojekt inom andra näringar på landsbygden som exempelvis lokal service, besöksnäringen och förnybar energi. I projekten ska det också ingå att sprida resultaten av projektet. Stöd kan också ges till så kallade transnationella samarbeten som innebär samarbete över nationsgränserna.

Inom turism är syftet med alla projekt att stärka utvecklingen av turism på landsbygden genom tematiska eller geografiska satsningar för att öka antalet besökare. Stöd kan beviljas till samarbetsprojekt som utvecklar nationella, regionala och lokala processer som bidrar till att stärka förutsättningarna för landsbygdsturism och tillväxt för företag inom besöksnäringen. Det kan göras genom att utarbeta planer och strategier, för marknadsföring, för utveckling av produkter eller tjänster inom landsbygdsturism.

Knappt två tredjedelar av budgeten är beviljad

Till den här insatsen finns det 40 miljoner kronor avsatt. Här är knappt två tredjedelar av budgeten beslutad, och är fördelat på nio projekt, se figur 1.

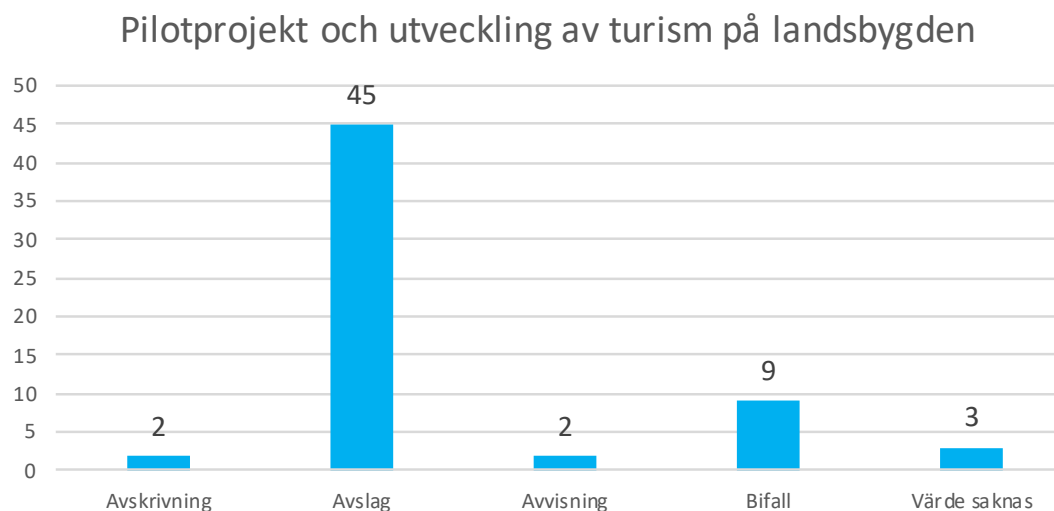
Figur 1 Fördelning av budget i beviljad och tillgänglig

Exempel på projekt som har beviljats stöd är cykelled Göta kanal, Turism på annans mark – en rådgivande handledning för nya jobb, samverkan och god praxis mellan markägare och naturturismföretagare och Upplevelsedesign för naturturism.

Det finns nu knappt 15 miljoner kvar till liknande projekt och om man ser på söktrycket för den utlysning som har genomförts, så är intresset stort. Utifrån utfallet är bedömningen att budgeten nyttjas fullt ut. Det finns vidare ytterligare ett projekt som är i slutfasen av handläggningen. Om detta projekt beviljas kommer cirka 7,5 miljoner av budgeten att finnas kvar.

Högt söktryck

Som figur 2 visar så är det många projektansökningar som har avslagits. Till utlysningen där åtta projekt beviljades stöd om 20 miljoner kronor kom det in 60 ansökningar till ett ansökt värde av stöd på 130 miljoner kronor. Efter det har ytterligare ett ärende fått bifall.

Figur 2 Antal ärenden med bifall och avslag m.m.

9 Pengar riktade till traditionell småskalig matkultur

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 30 oktober 2018

Uppföljningen är gjord av Sofia Riedmüller, Karin Lothigius, Camilla Bender Larson och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	83
Om riktade pengar i landsbygdsprogrammet.....	83
Om traditionell småskalig matkultur	84
Kompetensutveckling inom traditionellt småskalig matkultur är efterfrågad	86
Insatser till individuell rådgivning	87
Investeringar i utveckling av natur- och kulturmiljö som är kopplad till traditionell småskalig matkultur.....	87

Sammanfattning

- Drygt 60 procent av pengarna till traditionell småskalig matkultur var beviljade till olika projekt den 30 oktober 2018. Budgetutnyttjandet av pengar följer därmed tidsplanen för landsbygdsprogrammet 2014–2020.
- Mest pengar lämnas till pilot och samarbetsprojekt. Exempel på projekt är; Gastronomiska regioner – del 2, Samisk mat och 10 olika projekt inom utlysning Regionala rätter i kulturhistoriska miljöer.
- Kunskapsbanken Matkult.se är en kunskapsbank som synliggör och tillgängliggör kulturarv kopplade till mat, dryck och måltider. Informationen är hämtad från arkivmaterial hos Institutet för språk och folkminnen.

Om riktade pengar i landsbygdsprogrammet

En del av landsbygdsprogrammets budget på cirka 37 miljarder kronor, är riktade av regeringen till speciella insatser. Den här uppföljningen omfattar traditionell småskalig matkultur. Det finns även andra riktade pengar men de tas inte upp i den här uppföljningen.

Regeringen satsar på traditionell småskalig matkultur

Regeringen har avsatt 60 miljoner kronor som syftar till att synliggöra, tillvarata och utveckla bland annat traditionell kunskap, mångfald av växtsorter och husdjursraser, kulturmiljöer och landskap.

Det innebär att Jordbruksverket under hela programperioden ska främja ett levande och dynamiskt kulturarv kopplat till mat- och livsmedels-framställning. Detta ska göras i samverkan med bland andra Institutet för Språk och Folkminnen, Riksantikvarieämbetet och Sametinget.

I tabell 1, visas en fördelning av budgeten mellan de poster som ingår i satsningen.

Tabell 1 Sammanställning över riktade pengar till traditionell småskalig matkultur, ursprunglig och ny budget

Delåtgärds kod	Benämning på delåtgärd	Beskrivning	Ursprunglig budget (kr)	Beslutad ny budget (kr)
1.1	Kompetensutveckling	Traditionell småskalig matkultur	7 500 000	7 500 000
1.2	Demonstrationer och information	Traditionell småskalig matkultur	7 500 000	9 500 000
2.1	Rådgivning	Traditionell småskalig matkultur	5 000 000	3 000 000
7.6	Natur- och kulturmiljö	Traditionell småskalig matkultur	10 000 000	10 000 000
16.2	Pilot- och samarbetsprojekt	Traditionell småskalig matkultur	30 000 000	30 000 000
Summa			60 000 000	60 000 000

Nyligen har det beslutats om en ändring i budgeten, 2 miljoner kronor flyttats till posten demonstrationer och information från posten rådgivning. Skälet till beslutet är att det finns ett högt söktryck för demonstrationer och information medan det är lägre inom rådgivning. I denna uppföljning använder vi oss av uppgifter baserade på den nya budgeten.

Om traditionell småskalig matkultur

Här nedanför följer en kortare beskrivning av varje insats med syfte och vad pengarna kan användas till.

Stöd till kompetensutveckling (1.1)

Syftet med kompetensutveckling är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden och därmed även öka effektiviteten och förbättra måluppfyllelsen för övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet. Aktiviteterna ska inspirera till att använda ny teknik och nya metoder utifrån ny kunskap från forskning och försök.

Här ska kulturarv och kulturmiljöer som är kopplade till traditionell småskalig matkultur främjas. Det kan göras genom kurser för att öka kunskapen om hur man kan gynna och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom mat. Stöd kan beviljas till aktiviteter som bidrar till lokal matidentitet och produktutveckling men det kan också omfatta försäljning, logistik samt utveckling av förpackningar och varumärken.

Stöd till demonstrationer och information (1.2)

Syftet är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden och därmed även öka effektiviteten och förbättra måluppfyllelsen för övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet.

Här handlar det om att genom information och demonstration föra ut kunskap som bidrar till att främja och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom framställning av mat kopplat till traditionell småskalig matkultur. Det kan också gälla försäljning, logistik eller utveckling av förpackningar.

Stöd till rådgivningstjänster (2.1)

Syftet med rådgivningen är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden och därmed öka effektiviteten och förbättra måluppfyllelsen för övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet. Rådgivningen ska inspirera till att använda ny teknik och nya metoder utifrån ny kunskap från forskning och försök. Rådgivningen ska vara individuellt anpassad till det enskilda företagets förutsättningar.

Rådgivningen ska genom individuella råd till företag som arbetar med traditionell småskalig matkultur leda till ökad kunskap om hur man kan främja och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom framställning av mat. Rådgivningen kan bland annat handla om lokal matidentitet och produktutveckling, försäljning, logistik eller utveckling av förpackningar och varumärken.

Stöd till utveckling av natur- och kulturmiljö (7.6)

Syftet med stödet är att bevara och utveckla de värden som är förknippade med olika geografiska områdens attraktivitet. Eftersom stödet bidrar både till lokal utveckling och att nå nationella miljömål bidrar åtgärden också till kollektiva nyttigheter.

Det ska främja traditionellt småskalig matkultur genom investeringar med koppling till matkultur och traditionell småskalig livsmedelsframställning. Syftet är att utveckla traditionell kunskap, mångfald av växtsorter och husdjursraser, kulturmiljöer och landskap. Insatserna som genomförs ska överensstämma med kommunala och regionala planer och med befintliga lokala utvecklingsstrategier.

Stöd till utveckling inom jordbruk och livsmedel samt pilotprojekt (16.2)

Syftet med stödet är att utveckla produkter, metoder, processer och tekniker och sedan sprida resultaten. Syftet kan även vara att pröva och utvärdera nya produkter, metoder, processer och tekniker i ett annat sammanhang eller under andra förutsättningar än vad som tidigare gjorts.

Utvecklingen ska ske inom jordbruks-, trädgårds-, rennäring- och livsmedelssektorerna men kan också gälla pilotprojekt inom andra näringar på landsbygden som exempelvis lokal service, besöksnäringen och förnybar energi. I projekten ska det också ingå att sprida resultaten av projektet. Stöd kan också ges till så kallade transnationella samarbeten, som innebär samarbete över nationsgränserna.

Stöd till samarbeten kring traditionell småskalig matkultur har som syfte att främja och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom framställning av mat. Stöd kan beviljas till samarbetsprojekt som bidrar till lokal matidentitet, produktutveckling och för att säkerställa en certifieringsprocess. Projekten kan också innebära satsningar på att utveckla försäljningsmetoder, logistik eller utveckling av förpackningar och varumärken.

Ansökan om stöd via utlysning eller upphandling

Pengar kan sökas när det sker en utlysning eller en upphandling inom den specifika insatsen. Det är Jordbruksverket som hanterar ansökan om stöd. Pengarna kan sökas av myndigheter, kommuner, landsting, regioner, föreningar, andra organisationer och företag.

25 miljoner till pilot- och samarbetsprojekt

En stor del av pengarna går till pilotprojekt och utveckling. Som exempel kan nämnas att Jordbruksverket utlyste 3 miljoner kronor till projekt som syftar till att förmedla information om traditionell småskalig matkultur. Syftet är att synliggöra, tillvarata och utveckla traditionell kunskap, levande traditioner om mat och matkultur. Projektet ska synliggöra information om traditionell matkultur och därigenom skapa intresse samt sprida kunskap kring materiellt och immateriellt kulturarv kopplat till mat, dryck och måltider i Sverige.

Tabell 2 Sammanställning över riktade pengar till traditionell småskalig matkultur, utnyttjad budget

Benämning på delåtgärd	Nuvarande Budget (kr)	Beviljat (kr)	Upphandling m.m.(kr)	Tillgänglig Budget (kr)
Kompetensutveckling	7 500 000	3 538 937	0	3 961 063
Demonstrationer och information	9 500 000	4 137 460	3 000 000	2 362 540
Rådgivning	3 000 000	0	3 000 000	0
Natur- och kulturmiljö	10 000 000	3 762 870	0	6 237 130
Pilotprojekt och utveckling	30 000 000	24 648 147	0	5 351 853
Summa	60 000 000	36 087 414	6 000 000	17 912 586

Kompetensutveckling inom traditionellt småskalig matkultur är efterfrågad

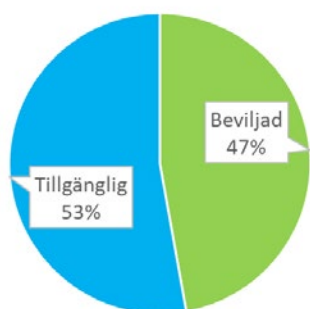
Det finns två budgetposter om vardera 7,5 miljon kronor som är avsatta till kompetens-utveckling inom traditionell småskalig matkultur. Den ena budgetposten ska gå till kompetens-utveckling främst genom kurser som lyfter hur man kan främja och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom mat- och livsmedelsframställning genom aktiviteter som bidrar till lokal matidentitet och produktutveckling. Den andra budgetposten har samma huvudsyfte men här ska kompetensutvecklingen ske framförallt genom information och demonstrationer. För att aktörer ska kunna söka pengar måste Jordbruksverket först annonsera en utlysning eller genomföra en upphandling inom området. Förbrukningen av budgetmedel ligger i fas med tidsplanen för genomförandet av programmet.

Exempel på projekt är

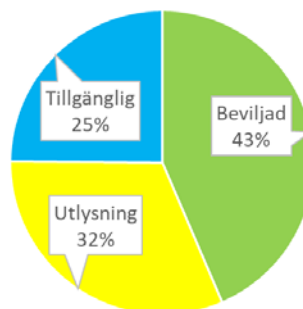
- kunskapsförmedling och kompetensutveckling inom fäbodbruk och utmarksbete med lantrasdjur samt med fokus på mjölkproduktion och mjölkförädling
- 5-dagars studieresa till Bayern för svenska yrkesodlare av humle juli 2018
- potatis i tiden - svenskt kulturarv från jord till bord, en kunskapskälla för inspiration och nyskapande.

Inom kompetensutveckling är knappt 50 procent av budgeten beviljad. För demonstrationer och information är drygt 40 procent av budgeten beviljad. En utlysning har gjorts av totalt 3 miljoner kronor. 23 ansökningar har kommit in. Dessa ansökningar omfattar 15 miljoner kronor. Handläggning och prioritering av vilka som ska få stöd pågår. Utifrån beviljade ärenden och pågående handläggning är bedömningen att pengarna som är avsatta kommer att nyttjas fullt ut.

Kompetensutveckling inom Traditionell småskalig matkultur

Demonstrationer och informationsinsatser inom Traditionell småskalig matkultur

Figur 1 och 2 Fördelning av beviljade pengar och pengar kvar i budget, för kompetensutveckling samt demonstrationer och information

Insatser till individuell rådgivning

I dagsläget finns inga beviljade ansökningar för individuell rådgivning, men en upphandling pågår för närvarande. Vår bedömning är att de 3 miljoner som finns till individuell rådgivning kommer att nyttjas fullt ut.

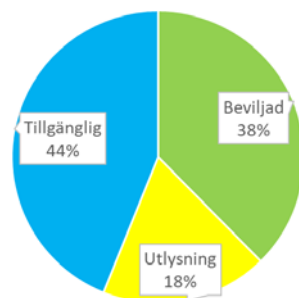
Investeringar i utveckling av natur- och kulturmiljö som är kopplad till traditionell småskalig matkultur

För investeringar i utveckling av natur- och kulturmiljö det finns det 10 miljoner kronor avsatt. Tre ansökningar har kommit in, varav en har fått positivt beslut. Två ansökningar är under handläggning (komplettering pågår).

Det projekt som har beviljats pengar är Lapland a Culinary Region. Det avser en investering som har koppling till ett projekt inom måltidsexport. Projektet har som syfte att bidra till en ökad exportmognad i en region som har stor utvecklingspotential och omfattar huvudsakligen kommuner i Västerbottens inland.

Bedömningen att pengarna som är avsatta kommer att nyttjas fullt ut.

Investeringar/utveckling av natur- och kulturmiljö inom
Traditionell småskalig matkultur

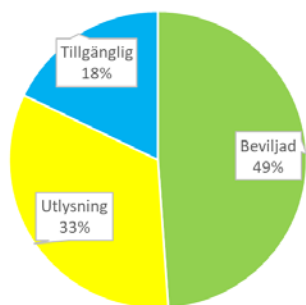

Figur 3 Fördelning av beviljade pengar och pengar kvar i budget för investeringar/utveckling av natur- och kulturmiljö

Den största budgetposten inom traditionell småskalig matkultur går till samarbetsprojekt

Till samarbetsprojekt finns det 30 miljoner kronor avsatt. Här är det 12 projekt igång som tillsammans har beviljats drygt 14,5 miljoner kronor. Det innebär att cirka 49 procent av budgeten har beviljats. 11 projekt är under handläggning. Det sökta beloppet för dessa projekt uppgår till knappt 10 miljoner kronor. Bedömningen är att budgeten till stor del kommer vara beviljad redan under 2018 och 2019.

Pilot- och samarbetsprojekt inom
Traditionell småskalig matkultur

Figur 4 Fördelning av beviljade pengar och pengar kvar i budget för pilot- och samarbetsprojekt

Exempel på projekt är Gastronomiska regioner - del 2, Samisk mat och 10 olika projekt inom utlysning Regionala rätter i kulturhistoriska miljöer.

10 Stöd till stängsel mot rovdjur

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 3 april 2018

Uppföljningen är gjord av Ingrid Nilsson, Lena Söderman och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	91
Om stöd för stängsel mot rovdjur	91
26,5 miljoner beviljade i stöd	91
Svårt att mäta målet för stöd för stängsel mot rovdjur	97
Urval av ansökningar	98

Sammanfattning

- 95 procent av de sökande anger att de tidigare haft attacker från rovdjur eller att det finns risk för angrepp inom området. Av ansökningarna framgår att rovdjursangrepp förekommer i hela landet men att angreppen är flest i Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län. Cirka 90 procent av de djur som skyddas är får.
- 530 km stängsel är uppsatta. I två tredjedelar av fallen utförs investeringen på mark som inte ägs av den som söker stödet. Totalt har länsstyrelsen beviljat stöd för 26,5 miljoner för cirka 400 ärenden (motsvarande cirka 350 företag). Det är flest ärenden i Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län.
- Det finns inget specifikt mål för stödet för stängsel mot rovdjur i landsbygdsprogrammet, utan stödet ska bidra till det generella målet för att bevara betesmarker och betesvallar i Sverige. För alla miljöinvesteringar (stängsel mot rovdjur, engångsröjning av betesmarker och reglerbar dränering) är det satt ett mål på 3 100 ärenden inom en budget på 71,8 miljoner kronor. Stängsel mot rovdjur står för 98 procent av ärendena och bedömningen är att målet på 3 100 ärenden inte kommer att nås, utan prognosen visar på 1 200 och 1 500 ärenden.

Om stöd för stängsel mot rovdjur

Syftet med miljöinvestering för stängsel mot rovdjur är att skydda betande tamdjur så att betesmarker och betesvallar ska kunna fortsätta skötas i områden där det finns risk för angrepp av rovdjur (varg, björn och lodjur). Miljöinvesteringen är i många fall en förutsättning för att jordbruksmark ska kunna fortsätta brukas.

Stödet kan sökas av lantbrukare och andra markförvaltare som kommer att sköta marken med betesdjur. Vem som beviljas stöd avgörs av de prioriteringar och urvalskriterier som anges i stödmyndighetens handlingsplan.

Stöd lämnas för att sätta upp permanent stängsel med en fast ersättning om 50 kronor per meter stängsel. Investeringen måste finnas kvar i 5 år, räknat från året efter slutbesiktning. Det är krav på att stängslet ska skötas och underhållas under dessa 5 år. Detta gäller även om verksamheten byter ägare.

26,5 miljoner beviljade i stöd

Totalt har knappt 400 ärenden (för cirka 350 företag) beviljats stöd till ett belopp om 26,5 miljoner kronor. I tabell 1 anges antalet beviljade ärenden och belopp fördelat per län. Uppgifterna avser beviljade stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 fram till och med den 3 april 2018. Gotlands län och Sametinget har inte avsatt några pengar.

Totalt har det inkommit 551 ansökningar, varav 396 har fått bifall. 81 ärenden är under handläggning. Övriga ärenden är avskrivna (29), är avvisade (3) eller har fått avslag (42). Av tabell 1 framgår att flera län inte har haft några ärenden som har fått avslag.

Tabell 1 Antal ärenden och beviljade belopp för stängsel mot rovdjur

Län	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljat stöd (kronor)	Genomsnittligt beviljat belopp (kronor)
Stockholms län	30	2	12	1 181 300	98 442
Uppsala län	30	6	24	1 783 900	74 329
Södermanlands län	22	2	16	1 367 900	85 494
Östergötlands län	22	1	17	1 631 250	95 956
Örebro län	69	3	60	3 839 166	63 986
Västmanlands län	16	0	16	668 850	41 803
Jönköpings län	10	0	7	338 800	48 400
Kronobergs län	18	1	12	660 350	55 029
Kalmar län	22	1	19	1 561 250	82 171
Gotlands län	0	0	0	0	0
Blekinge län	14	1	9	318 550	35 394
Skåne län	23	7	14	1 023 850	73 132
Hallands län	4	0	3	187 600	62 533
Västra Götalands län	62	7	39	2 810 950	72 076
Värmlands län	97	6	70	4 315 650	61 652
Dalarnas län	66	1	46	2 534 650	55 101
Gävleborgs län	34	3	23	1 504 950	65 433
Västernorrlands län	4	0	2	239 800	119 900
Jämtlands län	5	1	4	322 250	80 563
Västerbottens län	1	0	1	104 000	104 000
Norrbottens län	2	0	2	82 500	41 250
Summa	551	42	396	26 477 516	66 862

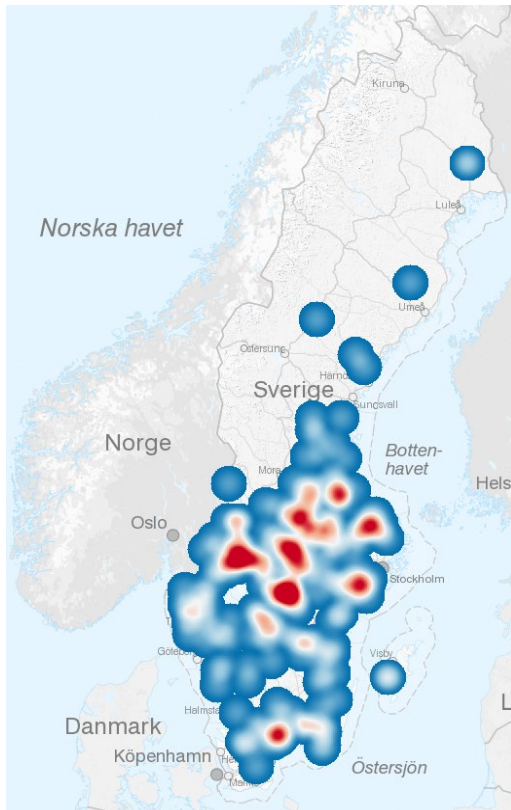
530 km stängsel

530 km stängsel är uppsatta med beviljade utbetalningar på 26,5 miljoner. I genomsnitt är ett stängsel 1,3 kilometer långt.

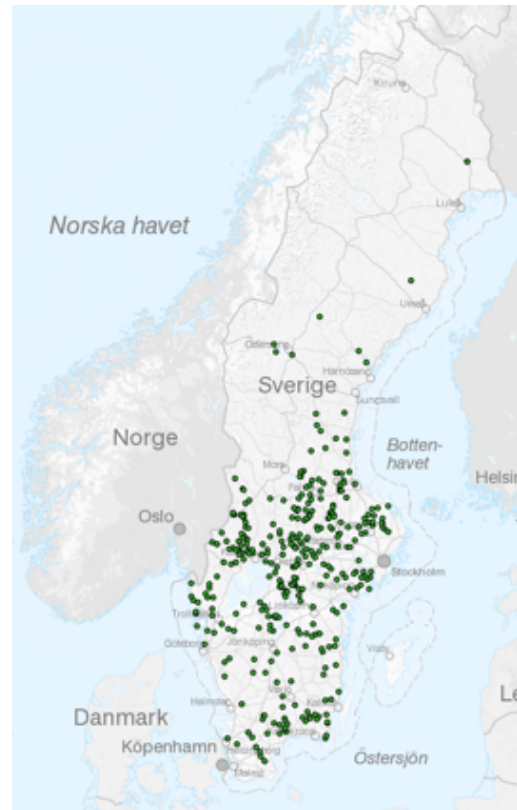
Det genomsnittliga stödet per ärende är cirka 67 000 kronor. Det minsta beviljade beloppet är 3 650 kronor med det högsta är cirka 312 000 kronor. Medianvärdet för beviljade stöd är 52 500 kronor.

Flest stöd i Mellansverige

Det är flest beviljade stöd i området Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län, vilket visas i kartan till vänster (figur 1). Ju rödare fält som visas desto fler ansökningar. Blå färg visar på färre ansökningar. Den högra kartan (figur 2) visar koordinat för respektive sökande. Det är få beviljade stöd i de nordligaste länen i Sverige.

Figur 1 Kartan visar var det finns flest beviljade stöd

Figur 2 Kartan visar var i landet de sökande finns

77 procent av jordbruksföretagen bedriver fårproduktion

Totalt har 347 företag fått stöd för att sätta upp stängsel mot rovdjur. Av dessa så är 80 procent jordbruksföretag, dvs. 277 stycken. 25 procent av de som har beviljats stöd är kvinnor och 67 procent är män. Resterande 8 procent är företag. Den vanligaste inriktningen hos dessa jordbruksföretag är fårproduktion. Värmland, Örebro och Västra Götaland är de län där flest företag med fårproduktion fått stöd. I dessa län har det satts upp drygt 219 km rovdjursstängsel för att i huvudsak skydda får. Totalt i landet finns drygt 8 700 företag¹ som bedriver fårproduktion. I Värmlands, Örebro, Västra Götalands län finns det cirka 2 200 jordbruksföretag med denna inriktning.

I 19 av 21 län har länsstyrelserna använt urvalskriteriet ”Investeringen görs för att skydda besättningar av får och getter” och denna prioritering syns väl bland de ärenden som beviljats.

89 procent av djuren som skyddas är får. I tabell 2 redovisas de djurslag och antal djur som omfattas av ansökan om stängsel mot rovdjur. Tabellen visar antal unika djur. De som har fått stöd kan ha flera ärenden och har i så fall redovisat samma antal djur flera gånger. Totalt så har man i ansökan om stöd redovisat 28 299 djur men antal unika djur är totalt 20 988.

¹ Källa: Jordbruksstatistik sammanställning 2017, Jordbruksverket och SCB, Lantbruksregistret

Tabell 2 Sammanställning över unika djur som ingår i ansökan om stöd som är beviljade

Djurslag	Antal
Får	18 673
Get	635
Häst	117
Nötkreatur	1 210
Annat djurslag	353
Summa	20 988

Nästan hälften av djuren är av särskild skyddsvärd ras

Knappt hälften, 45 procent, av de som har fått stöd har angett att djuren som ska skyddas är av en särskild skyddsvärd ras, vilket kan vara olika lantraser eller att rasen ingår i något avelsprogram. Exempel på får är gutefår, värmlandsfår, helsingefår. När det gäller nötkreatur så dominerar fjällkor och rödkullor. Inom getter så finns bland annat göingegetter och jämtgetter.

Två tredjedelar äger inte marken där investeringen ska genomföras

67 procent av de som fått stöd äger inte marken där investeringen ska genomföras. Statistik från Statistiska centralbyrån visar på att fårproduktionen i Sverige ökar. Från 1980 till 2016 så har antalet tackor och baggar i Sverige ökat från 161 043 till 281 327. Detta kan vara en faktor som förklarar behovet av mer stängslad mark.

Det går inte att utläsa ut statistiken vilket skälet är till att investeringen görs på mark som ägs av andra än den som söker. Det är en intressant information som man kan studera närmare. En förklaring kan vara att många marker som man sagt att man själv inte äger ändå finns i familjen och verkar brukas av familjens lantbrukare. Det framgår av dokumentationen av kontrollen av om man får sätta upp stängslet (t.ex. genom namn på intyg och förklaringar i text).

Det är mest åkermark som stängslas in

Knappt 1 000 hektar åkermark, varav 80 hektar är permanent gräsmark och 16 hektar är långliggande vall har stängslats in. Det innebär att över 50 procent av den mark som stängslas in är åkermark.

Tabell 3 Sammanställning över ägoslag som ingår i ansökan om stöd som är beviljade

Ägoslag	Antal block	Antal (ha)
Betesmark	309	598
Åkermark	392	978
Övrig mark	9	17
Ej identifierbart	61	0
Summa	771	1 593

95 procent har tidigare haft attacker från rovdjur i området

I samband med att de sökande skickar in sin ansökan, får de svara på frågan om rovdjursangrepp redan förekommit i området där djuren betar eller om det finns risk för angrepp. 95 procent har svarat ja på frågan. Tabell 4 visar att rovdjursangrepp förekommer i hela landet men att angreppen är flest i Värmlands, Örebro, Dalarnas och Västra Götalands län. Statistiken gäller per företag.

Tabell 4 Fördelning av rovdjursattacker per län och avser unika företag (antal beviljade ansökningar är 396)

Har rovdjursangrepp förekommit eller finns det risk för angrepp?			
Län	JA	NEJ	Totalt antal företag
Stockholms län	6	0	6
Stockholms län	6	0	6
Uppsala län	19	1	20
Södermanlands län	16	0	16
Östergötlands län	14	2	16
Örebro län	48	0	48
Västmanlands län	14	2	16
Jönköpings län	7	0	7
Kronobergs län	9	0	9
Kalmar län	17	2	19
Gotlands län	0	0	0
Blekinge län	8	0	8
Skåne län	11	2	13
Hallands län	2	0	2
Västra Götalands län	37	1	38
Värmlands län	56	3	59
Dalarnas län	36	3	39
Gävleborgs län	22	1	23
Västernorrlands län	2	0	2
Jämtlands län	4	0	4
Västerbottens län	1	0	1
Norrbottnens län	1	0	1
Summa	330	17	347

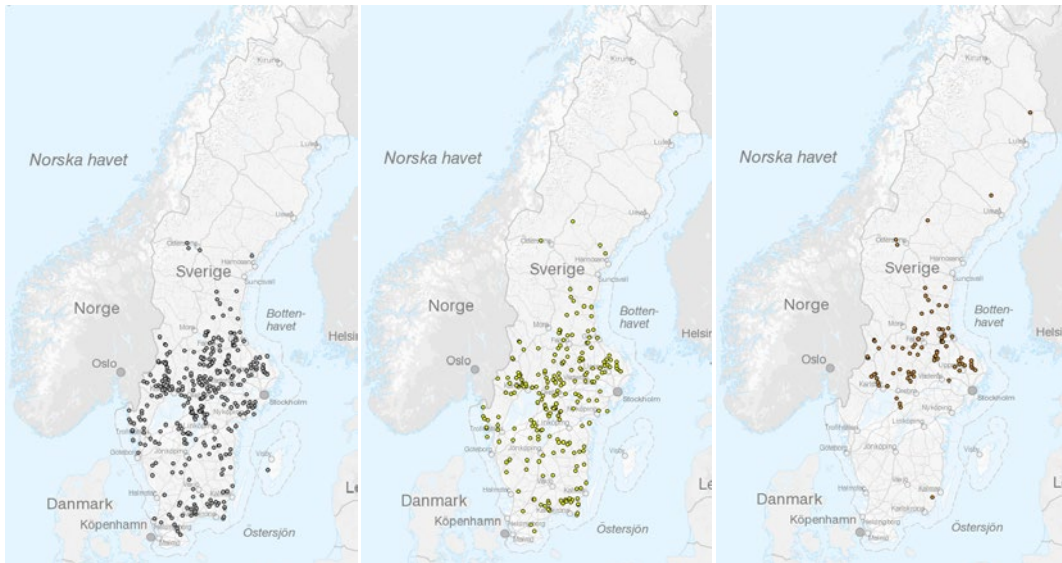
Man skyddar främst mot varg men också mot lodjur

Det vanligaste är att man anger både varg och lodjur som ett hot mot sina tamdjur. Får och getter är de djurslag som löper störst risk att utsättas för angrepp, de är också de djur som oftast prioriteras vid urvalet för beslut om stöd. De stängsel som används är mest av typen elstängsel med 5 trådar eller fårnät kompletterat med eltråd. Angreppen av varg är lättare att förebygga medan lodjur har visat sig svårare att stängsla ute. Tabell 5 visar vilka rovdjur man vill skydda mot.

Tabell 5 Skydd mot olika rovdjur fördelat per län, avser unika företag (antal beviljade ansökningar är 396)

Län	Varg	Lodjur	Björn	Totalt beviljade företag
Stockholms län	6	0	0	6
Uppsala län	20	16	10	20
Södermanlands län	16	9	0	16
Östergötlands län	13	11	0	16
Örebro län	48	30	9	48
Västmanlands län	16	9	1	16
Jönköpings län	7	5	0	7
Kronobergs län	8	3	0	9
Kalmar län	18	18	1	19
Gotlands län	0	0	0	0
Blekinge län	8	7	0	8
Skåne län	13	4	0	13
Hallands län	2	2	0	2
Västra Götalands län	37	26	0	38
Värmlands län	59	34	16	59
Dalarnas län	39	19	18	39
Gävleborgs län	22	17	22	23
Västernorrlands län	1	2	0	2
Jämtlands län	3	2	3	4
Västerbottens län	0	0	1	1
Norrbottens län	0	1	1	1
Summa	336	215	82	347

Kartorna i figur 3,4 och 5 visar vilka rovdjur som man önskar skydda sig mot. Det är få ärenden där man vill skydda sig mot varg i norra delarna av Sverige. Skydd mot lodjur är spritt över hela landet, medan skydd mot björn, med något enstaka undantag inte förekommer i södra delarna av Sverige.

Figur 3 Skydd mot angrepp av varg **Figur 4** Skydd mot angrepp av lodjur **Figur 5** Skydd mot angrepp av björn

15 procent har haft rådgivning

Endast 15 procent av de sökande har haft rådgivning. I dagsläget finns inget annat underlag som kan förklara andelen som har haft rådgivning.

Stöd till stängsel mot rovdjur och miljöersättning för att sköta fåbodar

Det finns endast en person som har fått stöd till stängsel mot rovdjur som också har fått utbetalning för miljöersättning för att sköta fåbodar.

Svårt att mäta målet för stöd för stängsel mot rovdjur

Budgeten för miljöinvesteringar för stängsel mot rovdjur, engångsröjning av betesmarker och reglerbar dränering är 71,8 miljoner kronor. Jordbruksverket gjorde inledningsvis en fördelning av pengarna för miljöinvesteringarna baserat på ett antal faktorer för att få en rättvis fördelning av pengar mellan olika myndigheter. Stöd för stängsel mot rovdjur och engångsröjning av betesmarker fördelades per län medan det för reglerbar dränering beslutades om en nationell budget, vilken sedan kan avropas av länsstyrelserna.

Därefter har regeringen beslutat att budgeten för stöd för stängsel mot rovdjur och engångsröjning av betesmarker ska slås samman till en och samma budget. Förändringen innebär en större flexibilitet för att kunna utnyttja hela budgeten men minskar möjligheten att styra och följa upp de olika stöden.

Det finns inget specifikt mål för stödet för stöd för stängsel mot rovdjur i landsbygdsprogrammet, utan stödet ska bidra till det generella målet för att bevara betesmarker och betesvallar i Sverige. För alla miljöinvesteringar är det satt ett mål på 3 100 ärenden.

I dagsläget har länsstyrelserna beviljat stöd för cirka 500 000 för engångsröjning av betesmarker för 34 ärenden. För reglerbar dränering finns inga beviljade stöd. Det innebär att stödet för stängsel mot rovdjur står för drygt 98 procent av de beviljande pengarna.

Målet med 3 100 ärenden kommer inte att kunna nås om man ser till att stödet för stängsel mot rovdjur står för 98 procent av ärendena och att varje ärende i genomsnitt omfattar cirka 67 000 kronor. Med den budget som finns i dag är bedömningen är att antalet ärenden kommer bli mellan 1 200 och 1 500.

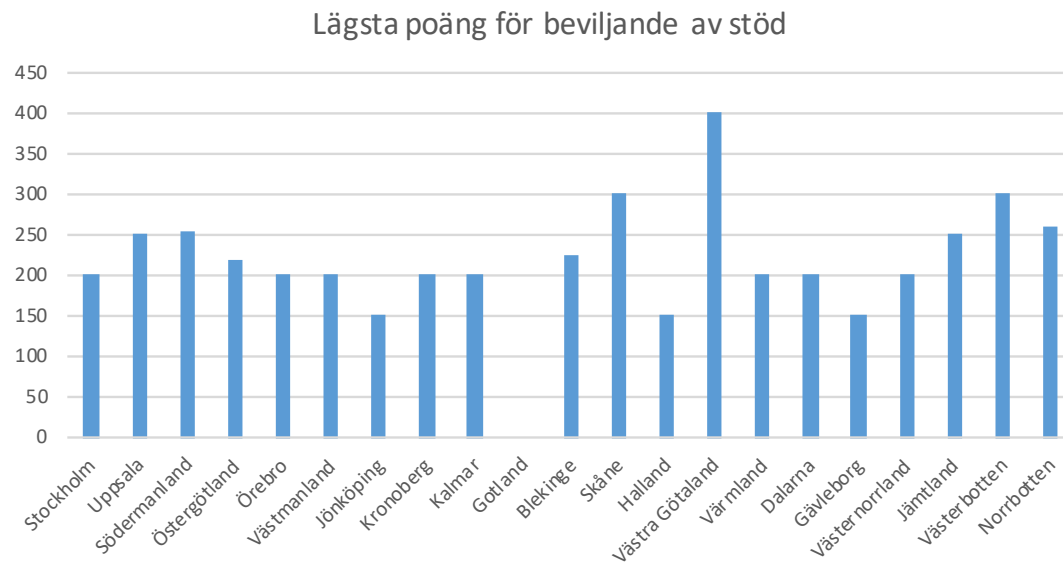
Urval av ansökningar

Urval av vilka som får stöd sker genom ett urvalsförförande, där varje ansökan poängsätts med hjälp av olika kriterier, s.k. urvalskriterier. Inom insatsområdet (stöd för stängsel mot rovdjur) finns det enbart regionala urvalskriterier. I dessa fall får länen välja själva vilka urvalskriterier som de ska använda. Länsstyrelserna har tagit fram åtta kriterier, varav fyra kriterier enbart används av två län. De fyra urvalskriterier som används av de flesta länen anges i tabell 6. Urvalskriteriet ”Investeringen gynnar prioriterade djurslag” används av 17 länsstyrelser. Medelvärdet för viktningen är 35 procent, vilket innebär att det är det urvalskriterium som har störst betydelse vid urvalet av ansökningar för stöd.

Tabell 6 De fyra urvalskriterier som används av de flesta länsstyrelserna

Urvalskriterier	Antal län som använder urvalskriteriet	Medelvärde för viktning i procent
Investeringen gynnar prioriterade djurslag	17	35
Investeringen görs i ett område där risk för rovdjursangrepp är påtagligt	12	34
Investeringen görs för att skydda besättningar av får och getter	19	27
Investeringen gynnar geografiskt utpekade områden	17	22

För att få stöd krävs att den sökande kommer upp till en viss poäng. De flesta länsstyrelserna har 200 till 250 poäng som lägsta värde. Västra Götalands län har 400 poäng som lägsta gränsvärde för att bevilja stöd. Jönköpings, Hallands och Gävleborgs län har de lägsta värdena med 150 poäng.

Figur 6 Sammanställning per län över lägsta poäng för att få stöd

14 poängsättningar av 44 används av mer än en länsstyrelse

Det är bara 14 poängsättningar av 44 som används av mer än en länsstyrelse. Vissa av poängsättningarna är också i praktiken samma, även om kriterierna har olika namn. Detta pekar tydligt på att länsstyrelserna bör samordna arbetet med urvalskriterierna för att underlätta såväl för de sökande, administrationen och för möjlighet till en enklare uppföljning.

Tabell 7 Beskrivning över vilka poängsättningar som länsstyrelserna använder

Poängsättning	Antal län som använder poängsättningen
Stängslet ska skydda får eller getter alternativt besättningar med växelbete där får/get ingår	14
Stängsel runt värdefull betesmark med hög artrikedom eller höga kulturmiljövärden (särskilda värden, restaureringsmark, mosaikbete och skogsbete). Merparten av arealen ska ha dessa kvaliteter	14
Jordbruksmarken ligger inom ett rovdjursrevir alternativt har besättningen tidigare haft angrepp av rovdjur	12
Stängsel runt betesmark med allmänna värden	12
Jordbruksmarken ligger i anslutning till ett revir eller på en plats med risk för rovdjursangrepp	11
Stängslet ska skydda andra djurslag och typer av besättningar	10
Stängsel runt betesvall	10
Antal djur i besättningen i medeltal över året	8
Stängslet ska skydda utegående kalvar av nöt	8
Stängslet placeras i geografisk utpekade område	4
Företagaren har särskilt skyddsvärda raser	4
Antal djur i besättningen i medeltal över året. Besättningar med mer än 50 vuxna tackor/getter i medeltal över året	2
Stängslet skapar sammanhängande områden skyddade mot rovdjur	2
Djurslag i besättningen	2

11 Stöd till småskalig infrastruktur

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 28 mars 2018

Uppföljningen är gjord av Sanna Sulander

Innehåll

Sammanfattning	103
Rekommendationer	103
Om investeringar i småskalig infrastruktur.....	103
42 procent av budgeten är beviljad till projekt	104
Störst del av budgeten har gått till bryggor.....	105
Flest projekt hos samfällighetsföreningar	107
Få som har sökt andra stöd inom landsbygdsprogrammet	108
Investeringar i infrastruktur kan finansieras från flera källor	108
Stor geografisk spridning av projekt.....	108
Urval av inkomna ansökningar	109

Sammanfattning

- Fyra år in i programmet har 42 procent av den totala budgeten som Sverige har fördelat till småskalig infrastruktur beviljats till olika projekt.
- Mest pengar har gått till bryggor och flest beviljade projekt till mindre vägar.
- 16 av 21 länsstyrelser har hittills beviljat ansökningar.
- Samfällighetsföreningar är den vanligaste aktören som fått stöd.

Rekommendationer

- Det är en liten budget till detta stöd. Ofta räcker pengarna bara till ett eller några få ärenden per län. Detta betyder att länsstyrelserna måste lägga tid och sätta sig in i ett stöd som bara kan beviljas till några få aktörer. Det är därför tveksamt om man bör ha ett stöd med så lite pengar.
- Investeringar i infrastruktur kan finansieras från flera källor. Bland annat så lämnar Trafikverket årliga driftbidrag till enskilda vägar. Till ett kommande landsbygdsprogram bör man därför ställa sig frågan om det är lämpligt att två myndigheter hanterar liknande bidrag.

Om investeringar i småskalig infrastruktur

Syftet med investeringsstödet är att förbättra den småskaliga infrastrukturen för de boende på landsbygden och därmed bidra till en tryggare utomhusmiljö.

Stöd kan sökas för nytt material eller köp av tjänst för

- anläggning eller upprustning av mindre vägar
- anläggning av pendelparkeringar och system för samåkning
- att sätta upp ny eller rusta upp vägbelysning
- nybyggnation eller upprustning av bryggor och broar.

Myndigheter, kommuner, landsting, regioner, företag, föreningar och andra organisationer kan söka detta stöd.

Ersättningen ges till 90 procent av de utgifter som ger rätt till stöd och utgifterna måste vara 100 000 kronor eller mer för att den sökande ska kunna få del av stödet. Den sökande ska alltså stå för de resterande 10 procenten av utgifterna. Stöd ska endast lämnas om utgifterna understiger 200 000 euro. Stödet betalas ut då hela eller delar av investeringen har genomförts.

42 procent av budgeten är beviljad till projekt

Totalt har 27 ansökningar beviljats stöd på ett belopp på 13,7 miljoner kronor. Alla länsstyrelser och Sametinget har en budget på totalt 32,7 miljoner kronor. Hittills har 42 procent av den totala budgeten för denna delåtgärd beviljats i stöd till olika projekt inom småskalig infrastruktur.

Tabell 1 Antal ärenden, budget och beviljat belopp

Län	Budget (kronor)	Inkomna ärenden (antal)	Ärenden med avslag (antal)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljade stöd (kronor)	Grad av måluppfyllelse (procent)
Stockholms län	1 304 643	10	0	1	1 295 252	99
Uppsala län	1 087 715	4	0	1	800 000	74
Södermanlands län	865 691	4	0	0		0
Östergötlands län	1 165 918	14	3	1	160 875	14
Örebro län	956 478	3	0	1	324 828	34
Västmanlands län	715 598	2	0	0		0
Jönköpings län	1 109 869	7	5	1	1 109 869	100
Kronobergs län	942 853	1	0	1	95 197	10
Kalmar län	1 121 482	1	0	0		0
Gotlands län	550 984	1	0	1	436 500	79
Blekinge län	580 278	3	1	1	392 580	68
Skåne län	2 355 191	4	2	1	474 497	20
Hallands län	1 359 930	5	2	3	1 359 855	90
Västra Götalands län	3 397 936	12	4	2	2 121 840	62
Värmlands län	1 318 044	2	0	2	487 800	37
Dalarnas län	1 642 513	5	1	1	747 563	46
Gävleborgs län	1 359 930	10	4	3	1 359 855	100
Västernorrlands län	1 452 335	6	1	2	313 559	22
Jämtlands län	2 704 461	4	1	1	768 150	28
Västerbottens län	2 262 854	2	1	0		0
Norrbottnens län	4 195 353	15	2	5	1 801 888	10
Summa länsstyrelser	32 185 890	115	27	27	13 676 435	42
Sametinget	536 000	0	0	0		0
Summa Sverige	32 721 890	115	27	27	13 676 435	42

Budgeten räcker till 60–70 ärenden

Varje ärende har i genomsnitt beviljats 0,5 miljoner kronor i stöd. Vissa ärenden har beviljats en större summa och andra en mindre beroende på vad för typ av småskalig infrastruktur stödet har gått till. I landsbygdsprogrammet 2014–2020 finns det en budget på 32,7 miljoner kronor till småskalig infrastruktur. Det betyder att budgeten i genomsnitt kommer att räcka till 60–70 ärenden innan programperiodens slut. Det satta målet är att 100 investeringar ska genomföras under denna programperiod vilket troligtvis inte kommer uppnås. Länsstyrelserna kommer ungefär att kunna bevilja 1–4 ansökningar beroende på hur stor budget de tilldelats.

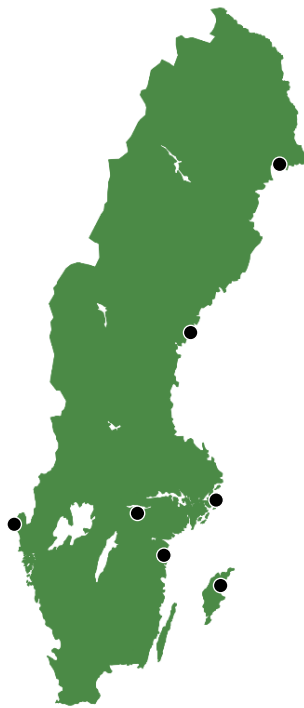
16 länsstyrelser har hittills beviljat projekt

16 av de 21 länsstyrelserna har hittills beviljat stöd till projekt för småskalig infrastruktur. Det har kommit in minst en ansökan till varje länsstyrelse. Sametinget har inte fått in någon ansökan. I genomsnitt har det kommit in 5 ansökningar till varje länsstyrelse. Norrbottens län, Östergötlands län och Västra Götalands län har fått in över 12 ansökningar och är de län som fått in flest ansökningar. Dessa län är också några av de län som har tilldelats högst budget.

Det kan tyckas vara få ansökningar som kommit in. Med tanke på att varje länsstyrelse endast har en budget som i genomsnitt räcker till 1–4 ansökningar kan detta dock ses som en rimlig ansökningsstatistik fyra år in i programmet.

Störst del av budgeten har gått till bryggor

Bryggor

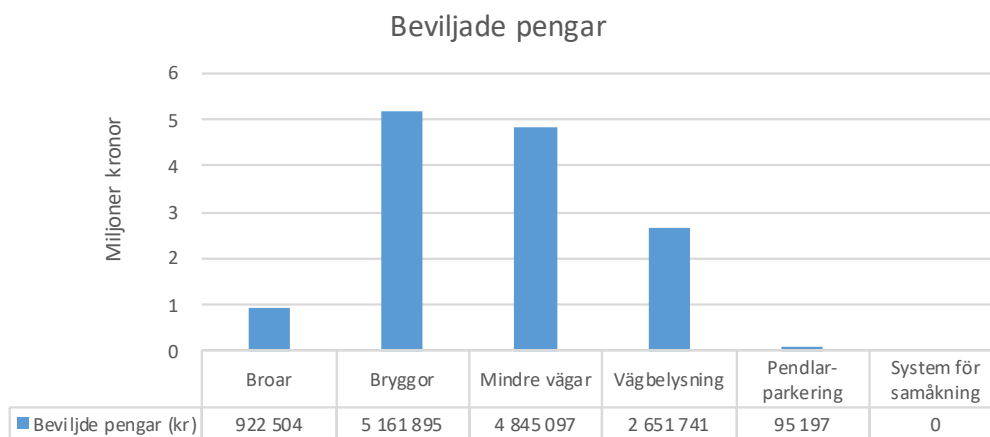
Den största delen av budgeten för småskalig infrastruktur har gått till båtbyggor. Det är också den typ av småskalig infrastruktur som beviljats mest pengar per projekt. Av de 34 ansökningarna som kommit in är det 8 som fått sin ansökan beviljad. Enligt projektbeskrivningarna kan kostnaden för att bygga en ny brygga komma upp i 2 miljoner kronor. Det är en högre summa än vad länsstyrelserna i genomsnitt har budget för. Reglerna för småskalig infrastruktur säger att stöd endast får lämnas om utgifterna understiger 200 000 euro. De flesta av länsstyrelserna kan dock inte bevilja detta belopp på grund av att de inte har en så stor budget.

Många av de beviljade ansökningarna har gällt renovering av redan befintliga båtbyggor. Flera projektägare beskriver i sin ansökan att en renovering av en båtbyggor är viktig för att kunna underlätta för heltids- och deltidboende. Vissa av projektägarna nämner också i sin ansökan att en ny båtbyggor kan gynna turistnäringen på orten och underlätta för sjuktransporter.

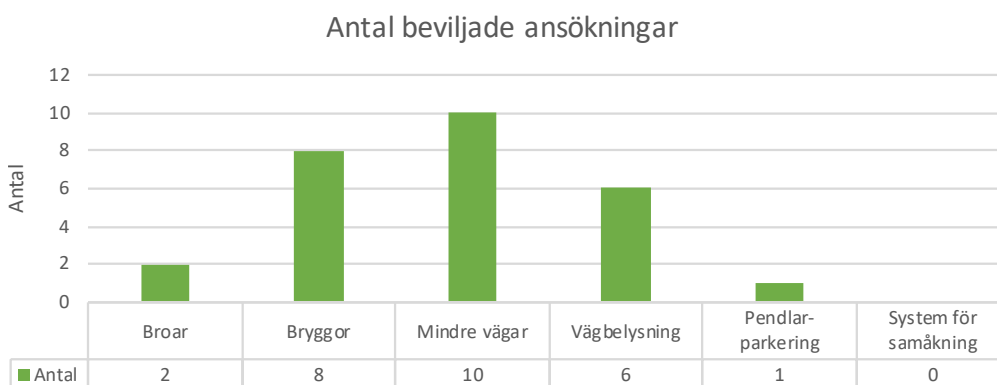
Figur 1 Geografisk spridning av projekt som beviljats stöd för bryggor

Flera av projekten ligger i linje med det nationella miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård. En del i detta miljömål är att kust och skärgård ska ha olika upplevelse- kultur- och naturvärden. Renovering av båtbyggor skulle alltså kunna vara ett sätt att bidra till en högre grad av upplevelsevärden såsom natur och kulturvärden. Utifrån projektbeskrivningarna kan man också säga att projekten bidrar till en hållbar utveckling av närings- och rekreationsverksamheter vid hav och kust, vilket också är i linje med miljömålet.

De flesta projekt som beviljats stöd för båtbyggor ligger längs kusten.

Figur 2 Beviljade pengar till de olika typerna av småskalig infrastruktur

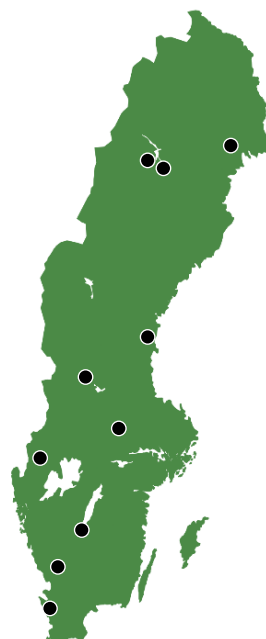
Figur 3 Antal beviljade projekt till de olika typerna av småskalig infrastruktur

Mindre väg

Flest projekt inom småskalig infrastruktur har beviljats till mindre vägar. De flesta projekt har handlat om att förbättra vägar och om att bygga gång- och cykelvägar. Av de 31 inkomna ansökningarna är det 10 som beviljats stöd. De ansökningar som beviljats stöd för gång- och cykelvägar har ofta syftat till att öka säkerheten för barn som ska ta sig till och från skolan eller andra fritidsaktiviteter. Två aktörer som beviljats stöd till mindre vägar har också i samma ansökan beviljats stöd till vägbelysning.

Vägbelysning

6 projekt har hittills beviljats stöd för vägbelysning. Projektägarens mål med anläggning av vägbelysning har enligt projektbeskrivningarna varit att skapa en tryggare miljö och trafiksäkerhet på landsbygden. Ofta har man valt energieffektivare alternativ. Det kan t.ex. handla om en solcellsdriven belysning eller energisnålare alternativ på glödlampor.

Figur 4 Geografisk spridning av projekt som beviljats stöd för mindre väg

Totalt har det kommit in 29 ansökningar för stöd till vägbelysning. Hittills har 10 ansökningar fått avslag och resten är inte beslutade än.

Pendlarparkering

Totalt har det kommit in 3 ansökningar för stöd till pendlarparkering. Ett projekt har fått bifall, ett är inte beslutat än och ett annat har fått avslag. Pendlarparkeringar kan innebära mer användning av kollektivtrafik och samåkning vilket leder till mindre utsläpp av bilavgaser. Dessa projekt ligger i linje med de nationella miljömålen Frisk luft och Begränsad miljöpåverkan.

Broar

Det är 2 projekt som beviljats stöd. Det handlar om en renovering och ett nybygge av en bro. 8 av de totalt 17 inkomna ansökningarna har fått avslagits. De resterande ärendena är inte beslutade än.

System för samåkning

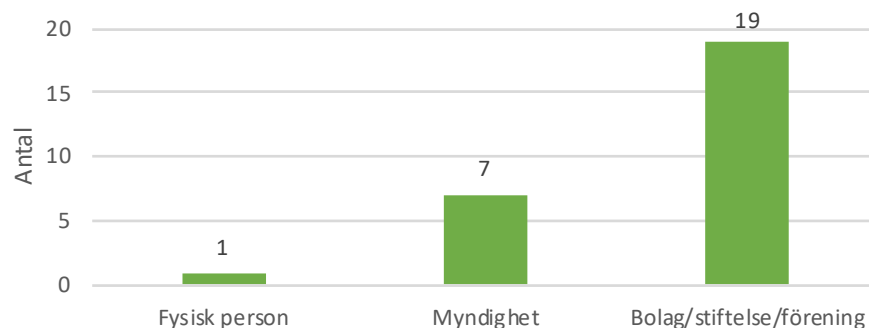
Det har kommit in en ansökan för stöd till system för samåkning som är under handläggning. Den är ännu inte beslutad.

Flest projekt hos samfällighetsföreningar

Stöd har beviljats till 24 olika aktörer som totalt har sökt stöd för 27 projekt. Inom småskalig infrastruktur finns det alltså en möjlighet att söka stöd för två projekt i samma ansökan. De aktörer som sökt för olika typer av småskalig infrastruktur har samtliga sökt stöd för både mindre vägar och för vägbelysning. Detta tyder på en vilja att ta ett helhetsgrepp om vägen, både vad gäller att trafiksäkra vägen i sig och att förbättra belysningen av densamma.

Totalt har 115 ansökningar kommit in till länsstyrelserna. Antal ansökningar som fått bifall är 27 och antal ansökningar som fått avslag är också det 27. Övriga är under handläggning.

Bolag/stiftelser/föreningar är de aktörer som beviljats stöd flest gånger och dessa består till största del av samfällighetsföreningar av olika slag.

Figur 5 Antalet av de olika kundtyperna som sökt stöd

Få som har sökt andra stöd inom landsbygdsprogrammet

Av de 24 olika aktörer som sökt stöd för småskalig infrastruktur är det 3 som även har sökt andra stöd. Det är endast kommuner som sökt andra stöd. De flesta av kommunerna har sökt för stöd till investeringar i infrastruktur för rekreation och turism samt för turistinformation och stöd till utveckling av natur och miljö. Då det handlar om så få aktörer som har sökt för andra stödformer går det inte att dra någon slutsats utav detta.

Investeringar i infrastruktur kan finansieras från flera källor

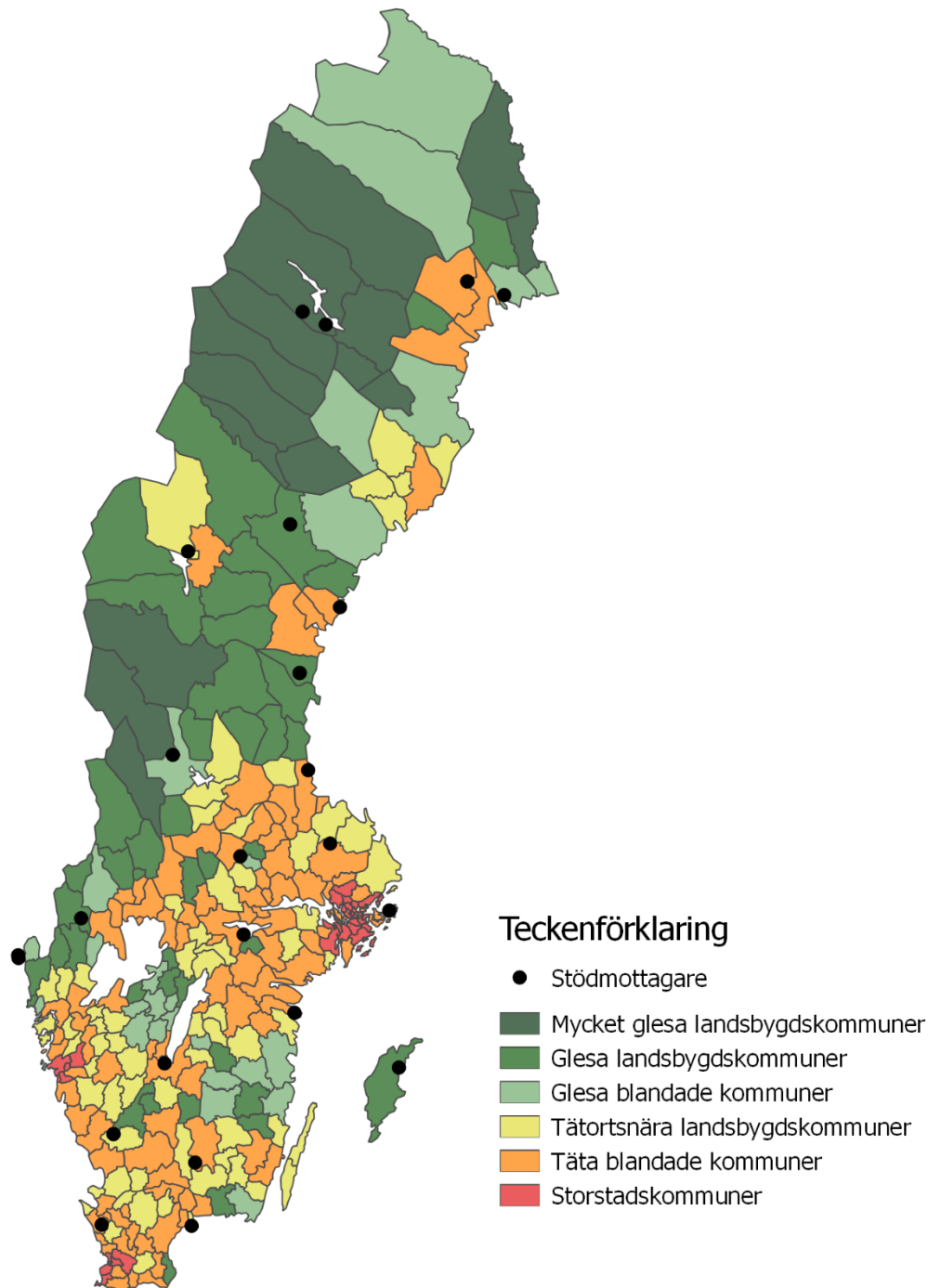
Trafikverket lämnar årliga driftbidrag till enskilda vägar. Olika vägföreningar har möjlighet att söka ersättning för barmarksunderhåll och vinterväghållning. Barmarksunderhåll omfattar kostnader för bland annat beläggningsunderhåll och vinterväghållningen är kostnader för bland annat plogning och halkbekämpning. Detta är ett bidrag som betalas ut varje kalenderår till underhåll av enskilda vägar till skillnad från det stöd som kan sökas via landsbygdsprogrammet för småskalig infrastruktur som är ett engångsstöd i projektform. Det går även att söka särskilda driftsbidrag via Trafikverket när väghållaren ska göra ett större underhållsarbete som till exempel förstärkning av en vägsträcka, omläggning av en vägsträcka eller reparation av broar. En annan skillnad är också att bidrag för enskild väg endast kan sökas av olika typer av vägföreningar. Stöd för småskalig infrastruktur kan såväl föreningar, myndigheter som fysiska personer söka.

Till kommande landsbygdsprogram bör man fråga sig:

1. Är det tydligt för den sökande från vilken myndighet man kan söka vilket stöd?
2. Är det lämpligt att två myndigheter hanterar liknande bidrag?

Stor geografisk spridning av projekt

På kartan i figur 6 visas att projekten inom småskalig infrastruktur har haft en stor geografisk spridning. Enligt en sexgradig klassificering av landets kommuner befinner sig de flesta projekt inom Täta blandade kommuner (11 stycken), därefter Glesa blandade kommuner (5 stycken) och sedan Glesa landsbygdskommuner (5 stycken). Detta kan ses som en bra spridning mellan tätt befolkade kommuner och glest befolkade kommuner.

Figur 6 Fördelning av beviljade projekt utifrån den sexgradiga klassificeringen av kommuner

Urval av inkomna ansökningar

Urvalskriterierna avgör hur en ansökan prioriteras. För varje urvalskriterium finns det poängsättningar. När ett urvalskriterium är färdigbedömt multipliceras poängen med viktningen. Kravet för ansökningarna är att de ska uppnå minst 200 poäng för de nationella urvalskriterierna. Ansökningar med mindre än 200 poäng avslås.

Som exempel kan en vägsamfällighetsförening söka stöd för att restaurera en brygga som är nödvändig för de bosatta på en ö, sommargästerna på ön och för sjuktransport-

ter till och från ön. Handläggaren går då igenom ansökan som vägsamfälligheten skickat in och poängsätter den enligt urvalskriterierna nedan. När ansökan ska prioriteras kan den till exempel ges poäng inom de regionala urvalskriterierna ”Investeringen gynnar bygdens attraktionskraft” och ”Insatsen bidrar till att öka tillgänglighet och service för boende och besökare på landsbygden”. Handläggaren poängsätter ansökan på samma sätt för de nationella urvalskriterierna och multiplicerar det färdigbedömda poängen med viktningen för respektive urvalskriterier.

Tabell 2 Urvalskriterier inom småskalig infrastruktur

Nationella urvalskriterier	Poängsättning	Vikt
1. Investeringen bidrar till att uppfylla nationella miljö- och klimatmål.	+2 poäng: Investeringen bidrar till att uppfylla åtminstone ett nationellt miljömål +1 poäng: Investeringen har en energieffektiv lösning +1 poäng: Investeringen bidrar tydligt till målen för friluftspolitiken +1 poäng: Investeringen bidrar tydligt till kulturmiljömålen	25
2. Den som söker har kunskap, kompetens och genomförande-kapacitet för investeringen.	+2 poäng: Tillräcklig, egen eller köpt kompetens för att genomföra investeringen +1 poäng: Lämplig kompetens finns inom organisationen för det område investeringen avser +1 poäng: Den som söker har en tydlig och relevant målbild +1 poäng: Investeringen ingår i en samverkanslösning	30
Regionala urvalskriterier	De regionala poängsättningar som använts mest hos länsstyrelser:	
3. Det finns ett identifierat regionalt behov av investeringen	Investeringen gynnar bygdens attraktionskraft Det finns en långsiktig lösning på förvaltningen av investeringen Investeringen ingår i en samverkanslösning Investeringen är en del i en helhetslösning Insatsen bidrar till att öka tillgänglighet och service för boende och besökare på landsbygden	45
Summa viktning		100

11 av 29 poängsättningar används

För småskalig infrastruktur finns det två nationella kriterier och ett regionalt där varje länsstyrelse får besluta om vilka poängsättningar som ska finnas. Totalt har länsstyrelserna beslutat om 29 olika regionala poängsättningar. Av dessa 29 poängsättningar är det 11 av de som hittills har använts vid poängsättning av ansökningar. Många länsstyrelser har inom det regionala urvalskriteriet valt att ge poäng för investeringar som gynnar bygdens attraktionskraft och till investeringar där det finns en långsiktig lösning på förvaltningen av investeringen. Vissa av de regionala poängsättningarna som länsstyrelserna har valt att använda sig av vid prioriteringarna av ansökningar är relativt lika varandra. Det som skiljer många poängsättningar åt är definitionen av dem. Möjligtvis hade en samordning mellan landets länsstyrelser för att minska och förenkla poängsättningarna varit önskvärd för att underlätta administration och uppföljning av stödet.

Inom det första nationella urvalskriteriet finns det hittills inget ärende som fått poäng för att investeringen bidrar tydligt till kulturmiljömålen.

12 Stöd till samarbetsåtgärder

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 23 mars 2018

Uppföljningen är gjord av Sanna Sulander

Innehåll

Sammanfattning	113
Rekommendationer	113
Om samarbetsåtgärder	113
Konkurrenskraft och lönsamhet	114
Korta livsmedelskedjor, lokala marknader och djurvälstånd	115
Miljö i jordbruket	118
Energieffektivisering och förnybar energi	121
Minskade utsläpp av växthusgaser och ammoniak	122
Nya jobb och diversifiering	123
Lokal utveckling	126
Bredband	129
Urval av ansökningar	129
Bilaga 1 Prioriteringar och fokusområden	131

Sammanfattning

- Det finns olika typer av samarbetsprojekt som det går att söka stöd för. Flest har sökt stöd för samarbetsprojekt som ska syfta till att korta kedjan mellan producent och konsument samt öka försäljningen av lokalproducerade produkter.
- Det finns fortfarande pengar kvar att söka för samarbetsprojekt. I ett stöd har endast 10 procent av budgeten beviljats till projekt och i ett annat har 67 procent av budgeten beviljats till projekt.
- 102 samarbetsprojekt har hittills beviljats stöd på totalt 173 miljoner kronor. Det är många ärenden under handläggning som inom kort kommer att bli beviljade.

Rekommendationer

Det finns många små stöd med lite pengar inom denna åtgärd. Pengarna räcker oftast bara till några få ärenden. Det betyder att de myndigheter som har en budget till de olika stöden måste lägga tid och sätta sig in i ett stöd som bara kan beviljas till några få aktörer. Det är därför tveksamt om man bör ha så små stöd med så lite pengar.

Om samarbetsåtgärder

Syftet med åtgärden är att stödja samarbeten inom områden där den gemensamma nyttan av ett samarbete är stor för samhället men där incitamentet för en enskild aktör är för litet för att kunna finansiera ett utvecklingsarbete.

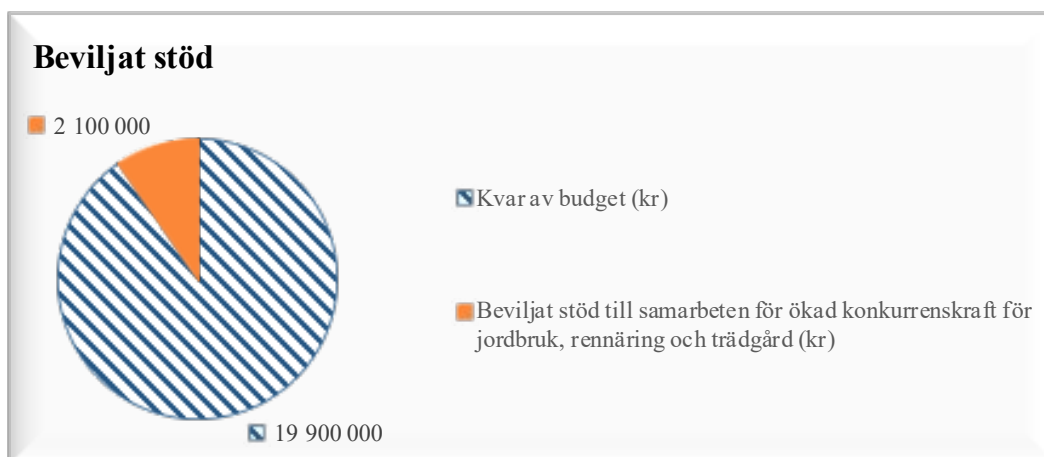
Stödet kan sökas av myndigheter, kommuner, landsting, regioner, företag, föreningar och andra organisationer. Även enskilda aktörer kan söka stöd för pilotprojekt. Stöd kan dels sökas via utlysningar vilket innebär att myndigheten informerar via sin webbplats när stödet går att söka och vilket område det går att söka inom. Stöd kan även beviljas genom upphandlingar och beslutsomgångar då myndigheten prioriterar och poängsätter de ansökningar som kommit in under en viss period. Myndigheter kan också genomföra egna projekt. Inom samarbetsåtgärder kan stöd ges till mellan 70 och 100 procent av de stödberättigande utgifterna inom de olika delåtgärderna.

Stöd kan beviljas till olika typer av samarbetsprojekt. Projekten kan bland annat handla om ett samarbete för att öka konkurrenskraften och lönsamheten i jordbruket eller så kan det handla om ett samarbete som ska bidra till nya jobb på landsbygden. Dessa olika typer av projekt hör till olika fokusområden i landsbygdsprogrammet. De fokusområden som finns i landsbygdsprogrammet utgår från de 6 prioriteringar för landsbygdsutveckling som landsbygdsprogrammet ska arbeta med. Bilaga 1 visar hur prioriteringar och fokusområden hänger ihop. Det är olika budgetar för fokusområdena. Vissa stöd delar på en gemensam budget, medan andra stöd har en egen budget. I denna uppföljning är stöden uppdelade efter vilket fokusområde de tillhör.

Konkurrenskraft och lönsamhet

(fokusområde 2a)

Det finns en budget på 22 miljoner kronor till detta område och hittills har 10 procent av den beviljats. Stöd kan beviljas till samarbetsprojekt för att stärka konkurrenskraften i alla driftsgrenar inom jordbruk, trädgård och rennäring. Det kan exempel handla om att utveckla och utvärdera byggnadslösningar, produktionsuppföljning samt uppfostrings- och odlingsmetoder.

Figur 1 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom konkurrenskraft och lönsamhet

Få ansökningar inom ökad konkurrenskraft

Det har än så länge kommit in 6 ansökningar till detta stöd, varav en som beviljats stöd. Projektet som beviljats stöd, Konkurrenskraftig mjölkproduktion 2.0, är ett utvecklingsprojekt med internationell samverkan som ska bidra till att landets mjölkföretagare får tillgång till innovativa och vetenskapligt beprövade verktyg och metoder. Projektet är ett resultat av den utlysning som Jordbruksverket gjorde 2016 som riktade sig till utvecklingsprojekt för mjölkproduktion inom Horizon 2020 som är EU:s ramprogram för forskning och innovation. Projektet har beviljats 2,1 miljoner kronor. I detta stöd finns det en budget på totalt 22,3 miljoner kronor. Hittills har 9 procent av budgeten beviljats i stöd.

Korta livsmedelskedjor, lokala marknader och djurvälstånd

(fokusområde 3a)

Inom detta område finns det 3 olika inriktningar som sökande kan få stöd för. Det handlar om ökad djurvälstånd, information om lokal mat samt om korta livsmedelskedjor och lokala marknader. Stöd för korta livsmedelskedjor och lokala marknader har en egen budget och hittills har 31 procent av budgeten beviljats till projekt. Stöd för ökad djurvälstånd och stöd för samarbete för information om lokal mat delar budget och hittills har 33 procent av den beviljats till projekt.

Figur 2 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom djurvälstånd och information om lokal mat

Figur 3 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom korta livsmedelskedjor och lokala marknader

Ansökningar för ökad djurvälstånd är fortfarande under handläggning

Till detta stöd har det kommit in 12 ansökningar. De flesta kom in i början på 2018 och har inte handlagts klart än. Än så länge har ingen ansökan blivit beviljad. Stöd kan beviljas till samarbeten för att stärka djurvälstånden inom jordbruket och rennäringen. Det kan handla om att utveckla eller utvärdera djurens närmiljö och möjlighet till naturligt beteende, hälsofrämjande åtgärder och smittskydd.

Endast en ansökan för information om lokal mat

Hittills har det kommit in en ansökan som också beviljats stöd för information om lokal mat. Det är Jordbruksverkets projekt MATtanken. Projektet syftar till att sprida kunskap om hållbara offentliga måltider och har beviljats 3,6 miljoner kronor i stöd. Stöd kan också beviljas till samarbeten för att informera skolor och allmänheten om lokalproducerad mat.

31 procent av budgeten för korta livsmedelskedjor och lokala marknader har beviljats

Syftet med stödet är att korta kedjan mellan producent och konsument samt att öka försäljningen av livsmedelsprodukter på den lokala marknaden. Hittills har det kommit in 69 ansökningar. 28 samarbeten har beviljats stöd. I dagsläget är 5 ärenden under handläggning. Alla 21 länsstyrelserna samt Jordbruksverket och Sametinget har en budget till detta stöd. 31 procent av den totala budgeten har hittills beviljats i stöd.

Tabell 1 Antal beviljade ärenden, budget och stöd inom samarbeten för korta livsmedelskedjor och lokala marknader

Län	Budget (kronor)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljat belopp (kronor)	Grad av måluppfyllelse (procent)
Stockholms län	2 742 529	0	0	0
Uppsala län	4 627 754	0	0	0
Södermanlands län	3 216 468	0	0	0
Östergötlands län	5 053 247	0	0	0
Örebro län	3 117 468	1	800 000	26
Västmanlands län	2 687 763	0	0	0
Jönköpings län	3 913 686	0	0	0
Kronobergs län	2 281 228	1	1 867 904	82
Kalmar län	4 010 579	1	2 660 397	66
Gotlands län	2 399 186	0	0	0
Blekinge län	1 525 031	0	0	0
Skåne län	12 246 592	6	8 564 861	70
Hallands län	4 202 262	2	2 572 943	61
Västra Götalands län	16 621 578	1	1 028 299	6
Värmlands län	3 568 237	0	0	0
Dalarnas län	2 563 485	1	2 100 000	82
Gävleborgs län	2 883 657	0	0	0
Västernorrlands län	2 041 098	2	1 647 086	81
Jämtlands län	1 527 138	1	423 000	28
Västerbottens län	2 683 550	2	2 040 874	76
Norrbottnens län	1 396 542	1	549 900	39
Summa länsstyrelser	85 309 078	19	24 255 264	28
Jordbruksverket	15 517 160	9	7 114 463	46
Sametinget	394 783	0	0	0
Summa Sverige	101 221 021	28	31 369 727	31

Projekten inom detta stöd är kategoriserade efter vilken typ av livsmedel det handlar om. I tabell 2 listas antal projekt och hur mycket pengar som beviljats till projekten inom de olika typerna av livsmedel.

Tabell 2 Antal projekt och beviljat belopp inom de olika typerna av livsmedel

Livsmedel	Antal	Beviljat belopp
Grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter	4	4 808 276
Mejeriprodukter	1	954 096
Övriga livsmedelsprodukter	14	18 492 892
Chark- och köttprodukter inklusive slakteri	9	7 114 463
Summa	28	31 369 727

Exempel på projekt:

Grönsaks-, rotfrukts-, frukt- och bärprodukter

- Hallands skafferi är ett projekt med syfte att korta livsmedelskedjan mellan producent och konsument genom att skapa en digital plattform som knyter ihop aktörer i livsmedelskedjan.
- GrannGrönt är ett projekt som ska göra det möjligt för mindre gårdar att öka lönsamheten inom odling, bland annat genom att bedriva frilandsodling och odling i lokaler som inte används till något annat.

Mejeriprodukter

- Korta livsmedelskedjan i Västernorrland syftar till att skapa ett forum för kunskapsutbyte mellan lantbrukare samt att framhäva mervärdet av närproducerad mat i offentliga kök.

Övriga livsmedelsprodukter

- Skåne samverkar – kortare leveranskedjor! syftar till att skapa nya former och koncept för att korta livsmedelskedjan, bland annat genom att sälja lokalproducerad mat i närliggande saluhallar.
- Inlandsmat utvecklar digital säljkanal är ett projekt som genom att utveckla en digital säljkanal ska göra lokalproducerade livsmedel mer lättillgängliga för kunderna.
- Förverkliga Kronobergs livsmedelsstrategi syftar till att skapa nätverk inom livsmedelssektorn för att öka andelen lokalproducerad mat i privata och offentliga måltider.

Projekt som ska gynna viltkött

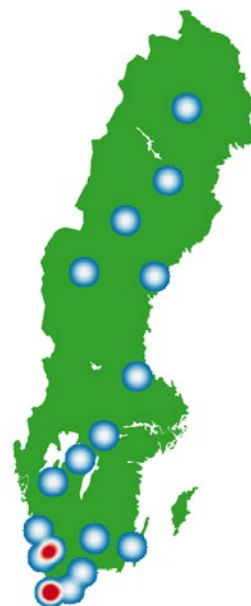
2017 gjordes utlysningar på projekt som ska främja för viltkött på marknaden samt stärka kedjan från natur till konsument. Alla beviljade projekt inom kategorin som handlar om chark- och köttprodukter ingår i denna utlysning.

Exempel på projekt inom utlysningen av viltkött:

- Utbilda jägarkåren i tillvaratagande är ett projekt som syftar till att förbättra hanteringen av viltköttet i skogen, vid transporten och vid urtagningen. Förhoppningen med detta projekt är att jägarna ska få bättre betalt för köttet samt att mer kött kan komma ut till konsumenterna.
- Vild vecka i skolan syftar till att öka kunskapen om hållbar och lokal viltmat till skolungdomar.

Flest projekt i söder

Kartan i figur 4 visar att de flesta projekten finns i de södra delarna av Sverige. Många projekt som länsstyrelserna beviljat gäller ofta hela länet och inte enbart en specifik plats. Därför visar de blå områdena på kartan en ungefärlig position av projekten. De röda områdena visar att det finns flera projekt i närheten av varandra. Vissa projekt har syftat till att kartlägga, förbättra, förenkla eller skapa nya livsmedelskedjor över hela Sverige. Dessa projekt visas inte på kartan.

Figur 4 Utbredning av samarbetsprojekt inom korta livsmedelskedjor och lokala marknader

Flest föreningar som beviljats stöd

Inom stödet om korta livsmedelskedjor är olika föreningar, förbund och aktiebolag den vanligaste sökande. Några av de som beviljats stöd flera gånger är Svenska Jägareförbundet, Skånes Livsmedelsakademi och Lantbrukarnas Riksförbund. Det är ett relativt högt ansökningstryck från fysiska personer och hittills är det två som har beviljats stöd.

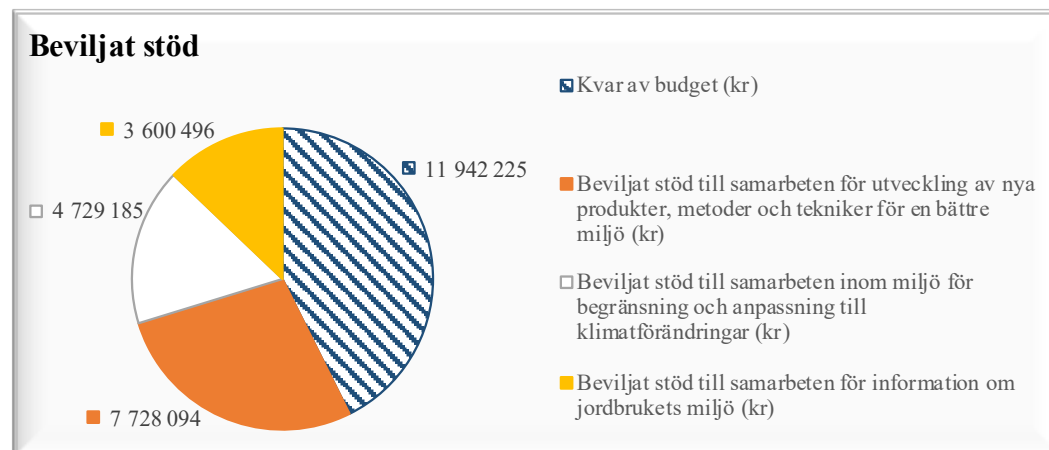
Tabell 3 Inkomna ansökningar respektive beviljade ansökningar

Sökande	Inkomna ansökningar	Beviljade ansökningar
Myndighet	12	6
Bolag/föreningar/stiftelser	37	20
Fysiska personer	18	2
Summa	67	28

Miljö i jordbruket

(fokusområde 4abc)

Inom området som handlar om miljö i jordbruket finns 3 olika typer av samarbetsprojekt sökande kan få stöd för. 57 procent av budgeten har beviljats till projekt.

Figur 5 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom miljö i jordbruket

Utveckling av nya produkter, metoder och tekniker för en bättre miljö

Det har kommit in 81 ansökningar varav 12 ansökningar har beviljats stöd på total 7,7 miljoner kronor. 18 ärenden är i dagsläget under handläggning.

Flest projekt inom ekologisk produktion

Det har gjorts utlysningar för projekt inom ekologisk produktion, minskad förlust av växtnäring, vattenhushållning, odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer samt för växtskydd. Alla projekt förutom ett som är Jordbruksverkets eget projekt ingår i dessa utlysningar. Tabell 4 visar inom vilken kategori projekten har hamnat inom. De flesta projekten har varit inom ekologisk produktion.

Tabell 4 Antal beviljade ärenden och beviljat stöd inom samarbeten för bättre miljö

Kategori	Beviljade ärenden (antal)	Beviljat belopp (kronor)
Ekologisk produktion	5	2 426 196
Förbättrad vattenkvalitet	2	887 633
Natur- och kulturmiljöer	1	1 800 000
Vattenhushållning	2	405 017
Växtskydd	2	2 209 248
Summa	12	7 728 094

Stor variation av projekt som beviljats stöd

Det är en stor variation av de olika samarbetsprojekten som har beviljats stöd. Här redovisas några exempel.

Projekt inom ekologisk produktion

- Rationella lösningar för mobila system i ekologisk gris-och kycklingproduktion är ett projekt som syftar till att förbättra djurhälsan och miljön inom ekologisk produktion genom att presentera lösningar för flyttbara system vid till exempel utfodring.

Projekt inom förbättrad vattenkvalitet

- Beslutsunderlag för fosforåtgärder är ett projekt som utvecklar en ny metod som gör det lättare för den enskilda lantbrukaren att fatta beslut om vilka åtgärder denne kan göra för att förbättra vattenkvaliteten på sin gård.

Projekt inom natur- och kulturmiljöer

- Effektivare miljöersättningar är Jordbruksverkets eget projekt som syftar till att i praktiken testa att ersätta lantbrukare utifrån levererade miljönyttor i stället för att kompensera dem för efterlevnaden av stöd villkor som görs i dag.

Projekt inom vattenhushållning

- Varje droppe räknas är ett projekt som syftar till att öka användningen av vattenhushållande tekniska hjälpmedel i bärodling.

Projekt inom växtskydd

- Klimatstyrning som integrerad växtskyddsmetod i växthus är ett projekt som syftar till att använda olika klimatstyrningsmetoder för att minska behovet av kemiska växtskyddsmedel.

Större organisationer är de vanligaste sökande

Den vanligaste sökande till detta stöd är organisationer som till exempel Hushållningssällskapet och Lantbrukarnas Riksförbund. De flesta av dessa projekt har skett i samverkan mellan jordbrukare, rådgivare och olika projektledare på lokal nivå.

Projekten ligger i linje med globala och nationella miljömål

Många av de projekt som beviljats stöd ligger i linje med flera av de globala målen inom Agenda 2030 samt de nationella miljömålen. Projekt som syftar till att förbättra vattenkvaliteten bidrar bland annat till det globala miljömålet Hav och marina resurser samt det nationella miljömålet Ingen övergödning. Projekt vars syfte är att öka arealen naturbetesmark bidrar bland annat till det globala miljömålet Ekosystem och biologisk mångfald samt det nationella miljömålet Ett rikt odlingslandskap.

Samarbeten inom miljö för begränsning och anpassning till klimatförändringar

Syftet med detta stöd är att genom samarbete stärka natur- och kulturvärden. Det har kommit in 33 ansökningar varav 7 som fått bifall och ett som fått avslag. De resterande ansökningarna är under handläggning. Projekten ingår i utlysningar som handlar om ekologisk produktion, förbättrad vattenkvalitet, odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer, vattenhushållning och minskad förlust av växtnäring.

Tabell 5 Antal beviljade ärenden och beviljat stöd till samarbeten inom miljö

Kategori	Beviljade ärenden (antal)	Beviljat stöd (kronor)
Ekologisk produktion	1	555 985
Förbättrad vattenkvalitet	2	940 160
Natur- och kulturmiljöer	3	2 908 050
Vattenhushållning	1	405 017
Summa	7	4 729 185

Exempel på projekt inom respektive kategori:

Projekt inom ekologisk produktion

- EKO-förmedlingen är ett pilotprojekt som syftar till att ta fram en app som underlättar samverkan mellan ekologiska producenter för att utväxla eller handla med certifierad ekologisk foder och avelsdjur.

Projekt inom förbättrad vattenkvalitet

- Bildande av vattenvårdssamverkan i Norrtälje kommun är ett projekt som har i syfte att ta fram ett beslutsunderlag som ska ligga till grund för hur vattenvårdande åtgärder ska utformas.

Projekt inom natur- och kulturmiljöer

- Samverkansprojekt Naturbeteskött från Östergötland är ett projekt som syftar till att genom samverkan mellan markägare och djurproducenter öka arealen av naturbetesmark inom länet.

Projekt inom vattenhushållning

- Underhåll av diken är ett projekt som testar de mest kostnadseffektiva lösningar för miljöanpassat underhåll av öppna diken.

En ansökan för information om jordbrukets miljö

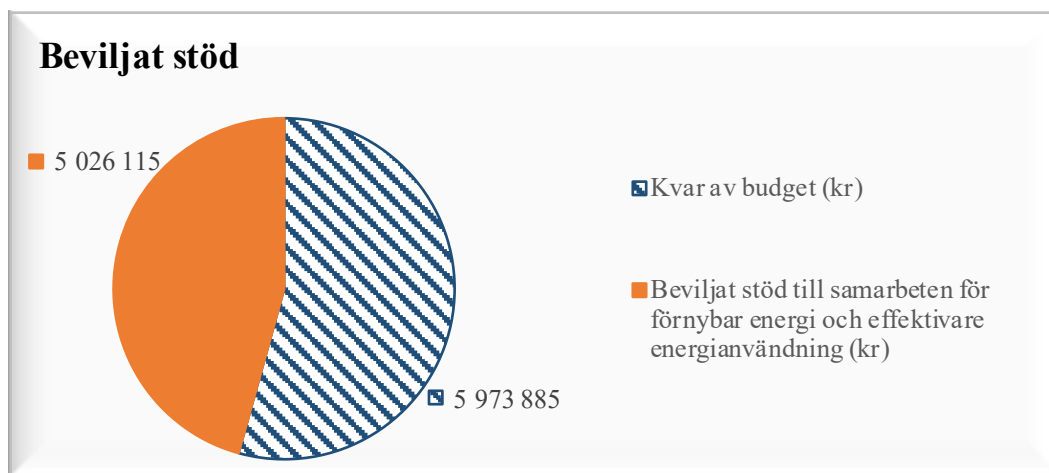
Hittills har en ansökan kommit in och blivit beviljad. Projektet är Jordbruksverkets projekt Hållbart! som syftar till att kommunicera innebörden av en hållbar produktion och konsumtion av mat. Projektet har beviljats stöd på 3,6 miljoner kronor.

Stöd kan också beviljas till samarbeten som bidrar till att öka kunskapen om hur konsumtionsmönster och konsumentens val av livsmedel påverkar jordbruksproduktionen.

Energieffektivisering och förnybar energi

(fokusområde 5bc)

Samarbetsprojekt inom detta område ska syfta till att utvärdera och utveckla förnybar energi på landsbygden. 6 av 18 inkomna ansökningar har hittills beviljats stöd. 46 procent av budgeten har beviljats till dessa projekt.

Figur 6 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom energieffektivisering och förnybar energi

Exempel på projekt:

- Färdplan för effektivisering och egenförsörjning av energi i lantbruket är ett samarbetsprojekt som syftar till att skapa en strategi för effektivisering och egenförsörjning av energi till de aktörer som jobbar med energifrågor i lantbruket.
- Branschsamarbete för ett EnergiEffektivare lantbruk är ett projekt med syfte att göra energikartläggningar inom lantbrukets olika produktionsgrenar för att energieffektivisera lantbruket.

- Samverkan kring energigrödor, slam och aska i kretslopp syftar till att utveckla en modell där energigrödor och rötat avloppsslam ingår i ett kretslopp.
- Nätverk för energieffektivisering är ett projekt som syftar till att ge ett antal utvalda lantbruksföretag möjlighet att utveckla ett systematiskt energiarbete.

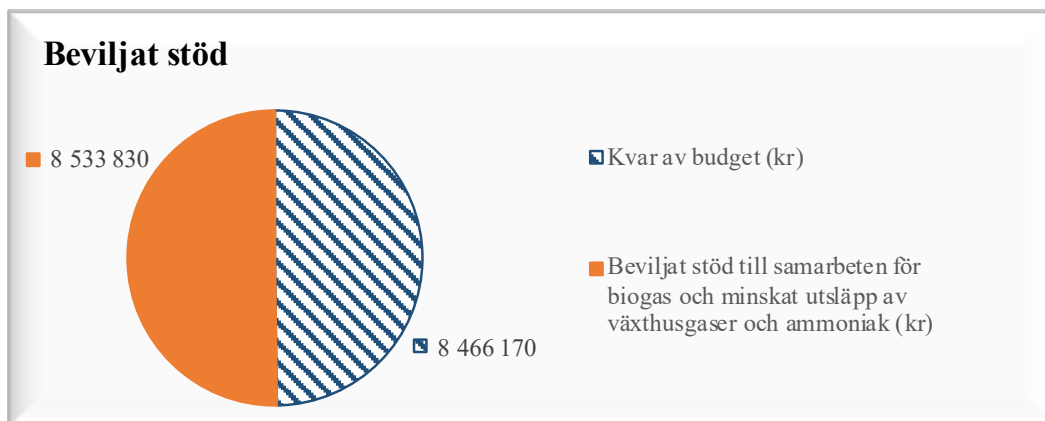
Bidrar till miljömålet Begränsad miljöpåverkan

En effektivare och minskad energianvändning kommer att bidra till minskad användning av fossila bränslen. Denna åtgärd ligger alltså i linje med det nationella miljömålet Begränsad miljöpåverkan.

Minskade utsläpp av växthusgaser och ammoniak

(fokusområde 5d)

Stöd kan beviljas till projekt för att utvärdera och utveckla produktionen samt användningen av biogas på landsbygden. Hittills har 5 olika samarbetsprojekt beviljats stöd på totalt 8,5 miljoner kronor av de 17 miljoner kronor som det finns budget för till detta stöd. Alltså har 50 procent av budgeten hittills beviljats till projekt. Totalt har 15 ansökningar kommit in.

Figur 7 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom minskade utsläpp av växthusgaser och ammoniak

Samtliga beviljade projekt ingår i utlysningar som gjorts inom biogas och klimat. De flesta projekten har genomförts för att skapa nya metoder, processer eller tekniker som kan bidra till minskade utsläpp av växthusgaser och ammoniak på det svenska lantbruket generellt. Projekten inom denna åtgärd har alltså inte en specifik geografisk utgångspunkt.

Exempel på projekt:

- Minskad ammoniakavgång i värphönsstallar är ett pilotprojekt som syftar till att ta fram nya innovativa metoder för hur lantbrukaren kan arbeta för att minska ammoniakavgången i värphönsstallar med frigående höns.
- Ökning av lantbruksbaserad biogasproduktion syftar till att tekniskt utveckla den svenska lantbruksbaserade biogasproduktionen genom att upprätta nya metoder i samverkan med företagare, rådgivare och forskare.

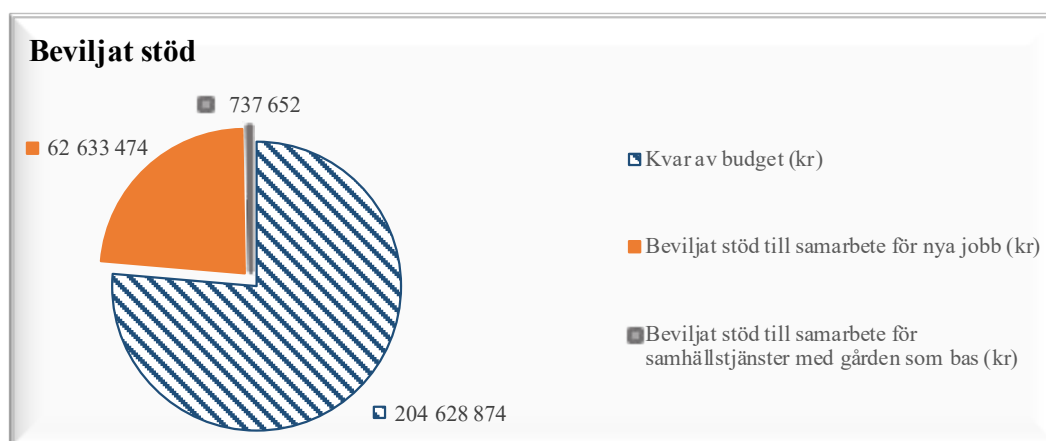
- Biokol för minskat utsläpp av ammoniak och växthusgaser på nötköttsgård är ett pilotprojekt som syftar till att skapa underlag för framtida rekommendationer angående utnyttjande av biokol i djupströbbädd för att minska avgången av olika växthusgaser i svensk nötköttsproduktion.

Denna åtgärd inom landsbygdsprogrammet bidrar till att uppfylla det nationella miljömålet Begränsad klimatpåverkan genom att många av de projekt som beviljats stöd verkar för att minska utsläppen av växthusgaser.

Nya jobb och diversifiering

(fokusområde 6a)

Inom detta område beviljas stöd till projekt som främjar skapande och utveckling av nya arbetstillfällen på landsbygden. Det finns två olika typer av inriktningar som det går att söka stöd för. Budgeten är högre här än i många av de andra typerna av samarbetsprojekt och hittills har 24 procent av den beviljats till projekt.

Figur 8 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom nya jobb och diversifiering

23 procent av budgeten beviljad till samarbeten för nya jobb

Detta stöd kan beviljas till projekt som stärker landsbygdens näringsliv och bidrar till fler arbetstillfällen. Det har kommit in 68 ansökningar till detta stöd. 17 projekt har beviljats stöd på totalt 62,6 miljoner kronor. 18 ärenden är i dagsläget under handläggning. Alla 21 länsstyrelser samt Jordbruksverket och Sametinget har en budget på totalt 268 miljoner kronor till detta stöd. 10 av dessa myndigheter har beviljat stöd till samarbetsprojekt inom nya jobb.

Högre budget hos länsstyrelserna i norr

I tabell 6 kan vi se att det är en skillnad i budgeterna mellan de olika länsstyrelserna. De länsstyrelser som ligger i de norra delarna av Sverige har en något högre budget än vad de flesta andra länsstyrelser har. Budgeten till detta stöd har fördelats utifrån befolkning och gleshet. Därför har länsstyrelserna i de norra delarna av landet fördelats en högre budget då dessa områden är gleset befolkade.

Tabell 6 Antal beviljade ärenden, budget och beviljat stöd

Län	Budget (kronor)	Beviljade ärenden (antal)	Totalt beviljat belopp (kronor)	Grad av måluppfyllelse (procent)
Stockholms län	5 385 590	0	0	0
Uppsala län	5 509 012	1	500 150	9
Södermanlands län	4 490 756	0	0	0
Östergötlands län	5 846 686	0	0	0
Örebro län	4 708 997	0	0	0
Västmanlands län	3 927 042	2	791 600	20
Jönköpings län	5 360 089	0	0	0
Kronobergs län	4 426 830	0	0	0
Kalmar län	5 420 111	0	0	0
Gotlands län	3 394 154	0	0	0
Blekinge län	3 217 762	0	0	0
Skåne län	11 193 665	1	2 250 881	20
Hallands län	5 406 224	0	0	0
Västra Götalands län	15 315 649	1	2 446 256	16
Värmlands län	5 825 812	0	0	0
Dalarnas län	6 415 050	0	0	0
Gävleborgs län	5 739 269	0	0	0
Västernorrlands län	5 744 019	1	1 898 032	33
Jämtlands län	9 003 533	2	2 486 800	28
Västerbottens län	8 488 723	2	3 990 047	47
Norrbottnens län	12 676 676	3	3 341 196	26
Summa länsstyrelser	137 495 649	13	17 704 962	13
Jordbruksverket	123 696 000	2	43 528 512	35
Sametinget	6 788 351	2	1 400 000	21
Summa Sverige	267 980 000	17	62 633 474	23

Utlysningar har gjorts inom måltidsexport

Utlysningar har gjorts för projekt som främjar svensk måltidsexport. Syftet med denna utlysning var att utveckla det regionala näringslivet via mat-, dryck- och måltidsupplevelser för att skapa fler arbetstillfällen. Tabell 7 visar inom vilken kategori som projekten har varit inom. Det har varit flest projekt inom kategorin livsmedel som också är den kategori som beviljats högst belopp. Här bör dock nämnas att ett projekt som Visit Sweden är projektägare till har ensamt beviljats ett belopp på 40 miljoner kronor inom kategorin livsmedel. Detta är också en stor del av det totala beviljade beloppet inom samarbeten för nya jobb. Projektet har i syfte att stärka Sveriges position och konkurrenskraft som matdestination. Därav det högre beviljade beloppet inom insatstypen livsmedel.

Tabell 7 Antal beviljade ärenden och belopp inom respektive kategori

Kategori	Beviljade ärenden (antal)	Beviljat belopp (kronor)
Företagsutveckling generellt	4	5 390 047
Livsmedel	7	49 820 103
Turism	5	6 801 912
Övriga Pilotprojekt	1	621 412
Summa	17	62 633 474

Exempel på projekt inom de olika kategorierna:

Företagsutveckling generellt

- ULLiHOP är ett projekt vars syfte är att skapa nya jobb via samarbete mellan ullproducenter, ullförädlare och företag som säljer ullprodukter för att på så vis öka användningen av lokal ull.
- Idre Sápmi Lodge är ett projekt som ska bidra till en utvidgning av samiska näringar i syfte att öka sysselsättning för yngre samer och kvinnliga samer.

Livsmedel

- Norrbottnisk mat syftar till att skapa jobb genom att utveckla och stärka livsmedelsproduktionen i Norrbotten.
- Skåne samverkar är ett projekt som genom olika aktiviteter ska stärka entreprenörskapet och skapa jobbmöjligheter genom att skapa mervärden för jordbruksprodukter i Skåne.
- Utveckling av lokalt naturbeteskött från Gräsö syftar till att öka produktionen av naturbeteskött för att locka fler turister och på så vis skapa fler arbetstillfällen.

Turism

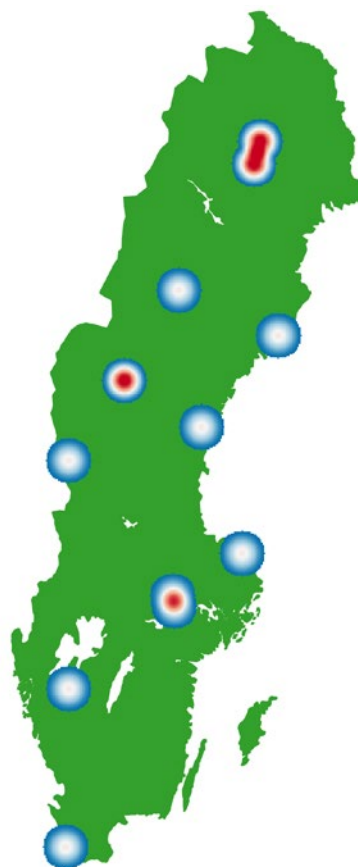
- Affärsutveckling Destination Strömsholm syftar till att skapa fler produkter och reseanledningar som ska attrahera besökare utanför närområdet.
- Lapland a Culinary region är ett projekt vars mål är att stärka måltidsturismen för att på så vis skapa fler arbetstillfällen.

Övriga pilotprojekt

- Utveckling av produktion av naturliga aromämnen från Norrbottniska växter är ett projekt vars syfte är att utveckla lappländska smaker och dofter till företag för att skapa mervärde för lokala produkter i Norrbotten.

Flest projekt i norr

De flesta av de beviljade projekten är lokaliserade i norr. De blå områdena på kartan i figur 9 visar var projekten är lokaliserade. De röda områdena på kartan visar att det finns flera projekt i närheten av varandra. Vissa av projekten har en nationell prägel och har alltså inte syftat till att skapa jobb på en specifik plats, därför redovisas dessa projekt inte på kartan.

Figur 9 Utbredning av samarbetsprojekt för att skapa nya jobb

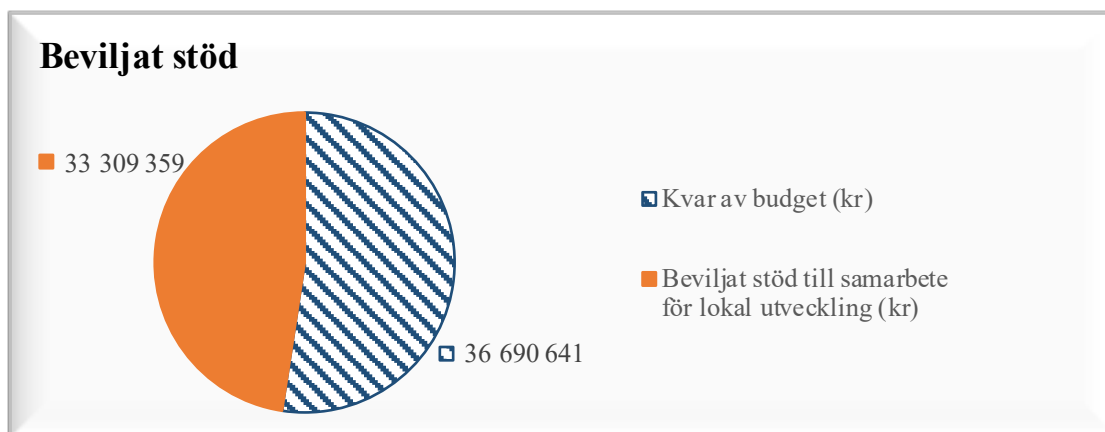
Få beviljade projekt inom samhällstjänster med gården som bas

Syftet med detta stöd är att med gården som bas utveckla och organisera företagande inom sociala välfärdstjänster eller andra samhällstjänster. Totalt har det kommit in 7 ansökningar om detta stöd varav 2 har beviljats. Alla 21 länsstyrelser samt Jordbruksverket och Sametinget har en budget till detta stöd. Dessa 2 beviljade ansökningar har länsstyrelserna i Södermanland och Jämtland beviljat. Sörmlandsting och Sörmlandsmanifest 2016–2018 är ett projekt med syfte att driva ett årligt landsbygdsting för att arbeta med utmaningar på den sörmländska landsbygden. Projektet Odlå mångfalden ska verka för att utveckla en modell som ska stötta nyanlända att komma närmre arbetsmarknaden och även bidra till landsbygdsutveckling. Denna modell ska erbjuda ökad kompetens och även möjlighet att få behörigheter som traktor- eller röjsågskörkort.

Lokal utveckling

(fokusområde 6b)

Samarbetsprojekt inom detta område ska främja lokal utveckling på landsbygden. Hitills har 48 procent av budgeten beviljats.

Figur 10 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom lokal utveckling

Stödet är uppdelat i 3 olika områden. Denna uppföljning följer upp de områden som Jordbruksverket har en budget för som handlar om landsbygdsturism och matkultur. Tillväxtverket har en budget för service på landsbygden som inte tas upp här.

Tabell 8 Antal beviljade ärenden, fördelad budget och beviljat belopp inom respektive område

Områden	Handläggande myndighet	Budget (kronor)	Beviljade ärenden (antal)	Beviljat belopp (kronor)	Grad av måluppfyllelse (procent)
Matkultur	Jordbruksverket	30 000 000	11	12 629 833	18
Landsbygdsturism	Jordbruksverket	40 000 000	8	20 679 526	30
Service på landsbygden	Tillväxtverket	232 599 600	29	91 283 196	39
Summa		372 599 600	48	124 592 555	33

Matkultur

Syftet med detta stöd är att främja och bevara ett levande och dynamiskt kulturarv inom mat- och livsmedelsframställning. Stöd kan beviljas till samarbetsprojekt som bidrar till lokal matidentitet, produktutveckling och för att säkerställa en certifieringsprocess. Totalt har det kommit in 24 ansökningar om samarbetsprojekt varav 11 som har blivit beviljade stöd totalt 12,6 miljoner kronor.

Utlysningar har gjorts för projekt inom traditionell småskalig matkultur som syftar till att utveckla metoder och processer för att utveckla kulturarv kopplade till mat och livsmedelsframställning. Utlysningar har även gjorts för projekt som syftar till att certifiera regionalt traditionella produkter. 9 av de beviljade projekten är en del av dessa utlysningar. 2 av de beviljade projekten är Jordbruksverkets egna projekt.

Exempel på projekt:

- Gastronomiska Regioner del 2 är en fortsättning på en tidigare genomförd kartläggning av svenska livsmedelsprodukter med potential att söka skydd för ursprungsbeteckning och geografisk beteckning. I projektet arbetar man med att ta fram modeller och verktyg för processen att samla producenter till en gemensam ansökan. I dag har Sverige 6 produkter med dessa beteckningar och projektet siktar på att få fram ytterligare 10–20 stycken.
- Regionala rätter i kulturhistorisk miljö syftar till att tillvarata kunskap om regionens måltidshistoria för att skapa ett måltidskoncept tillsammans med lokala livsmedelsproducenter i Småland.
- Historisk matkultur i Fjärdhundraland är ett projekt vars syfte är att ta fram metoder för samarbete för att utveckla lokal mat i kulturhistoriska miljöer.
- Gotland på menyn i 1000 år är ett projekt vars mål är att skapa ett antal menyer baserade på traditionella Gotländska rätter med platsspecifika råvaror.

Landsbygdsturism

Syftet med stödet är att stärka turismen på landsbygden. Hittills har 8 ärenden på totalt 20,7 miljoner kronor beviljats stöd inom samarbetsåtgärder för landsbygdsturism. Totalt har det kommit in 61 ansökningar. 50 procent av budgeten har beviljats.

Exempel på projekt:

Nationella övergripande projekt

- Turism på annans mark är ett projekt som gör en övergripande kartläggning av goda exempel och viktiga lärdomar kring turistverksamhet på annans mark.

Aktivitetsprojekt

- Cykelled Göta Kanal är ett projekt som syftar till att skapa en 20 mil lång cykelled och på så vis öka affärsmöjligheter inom besöksnäring kopplad till Göta Kanal.

Destinationsprojekt

- Besöksvänliga Tiveden nationalpark syftar till att skapa en helhet av upplevelser i och runt Tivedens nationalpark för att gynna besöksnäringen på platsen och förbättra upplevelsen för besökaren.

Projekt inom konceptutveckling

- Lake Vänern Grand Tour är ett projekt som syftar till att via cykel, kajak, vandring och båtturer öka tillgängligheten till Vänern.

Högt ansökningstryck från myndigheter

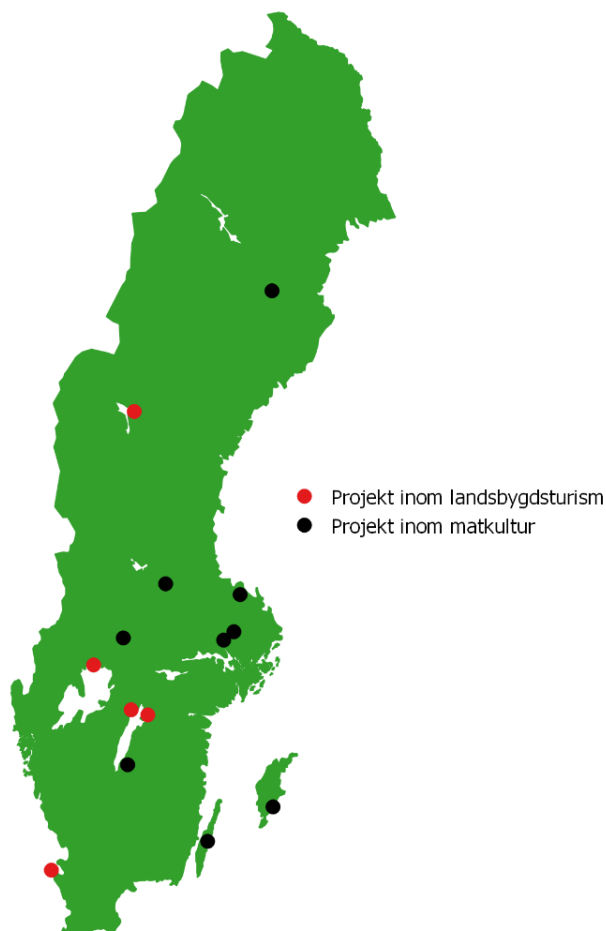
De flesta ansökningar som har kommit in har varit från myndigheter. Ingen fysisk person har hittills beviljats stöd för samsarbetsåtgärder inom turism.

Tabell 9 Inkomna ansökningar respektive beviljade ansökningar

Sökande	Inkomna ansökningar (antal)	Beviljade ansökningar (antal)
Myndighet	38	6
Bolag/föreningar/stiftelser	17	2
Fysiska personer	6	0
Summa	61	8

Få projekt i norr inom matkultur och landsbygdsturism

Det är få projekt som är geografiskt lokaliserade i norr inom landsbygdsturism och matkultur, se kartan i figur 11. Vissa av projekten har en nationell prägel och utgår inte från någon specifik plats i landet. Dessa projekt visas inte på kartan.

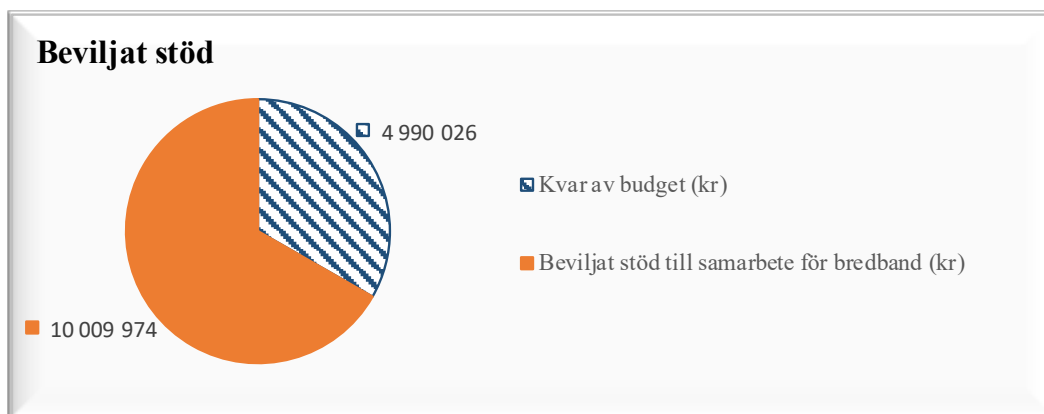

Figur 11 Utbredning av projekt inom matkultur och landsbygdsturism

Bredband

(fokusområde 6c)

8 ansökningar har kommit in och hittills har 3 samarbeten beviljats stöd för projekt som ska underlätta utbyggnaden av bredband på landsbygden. 67 procent av budgeten har beviljats i stöd.

Figur 12 Andel beviljat stöd av den totala budgeten inom bredband

Utlysningar har gjorts för projekt som ska stötta bredbandsutbyggnaden på landsbygden. De 3 beviljade ansökningarna ingår i denna utlysning. Syftet med dessa projekt är att de ska kunna gynna och främja bredbandsutbyggnaden i hela Sverige och inte enbart för ett specifikt län. Nya Byanätsforum är ett projekt vars syfte är att skapa ett forum som ska bemöta byanätens behov via nätverk, rådgivning, företräderskap samt kompetenshöjning vid byggnationen av bredband. Maximera blåsavstånd av optiska fibrer är ett projekt som syftar till att utveckla befintliga och nya produkter för att öka längden en fiberoptisk kabel kan blåsas i en installations slang. Det tredje beviljade projektet syftar till att leverera en studie som visar på möjligheter och förutsättningar för att nå ”vita fläckar”, det vill säga de områden utan bredband, med bredband.

Urval av ansökningar

Urvalskriterier används för att värdera ansökan och för att kunna jämföra den med andra ansökningar. För varje urvalskriterium görs en poängsättning. När ett urvalskriterium är färdigbedömt multipliceras poängen med en viktning. Inom samarbetsåtgärderna finns det inga regionala urvalskriterier utan endast nationella.

Många beviljade ansökningar bidrar till ekonomisk nytta och miljömål

En ansökan som kommer in kan få poäng för att projektet bidrar till ekonomisk nytta och miljömål. Det finns en skillnad i poängsättningen mellan de som fått bifall respektive avslag på sin ansökan. De ansökningar som beviljats har fått poäng för att projektet bidrar till ekonomisk nytta och till miljö- och klimatmål. Det är få av de projekt som fått avslag på sin ansökan som fått poäng för denna poängsättning.

4 projekt har fått poäng för att vara ett samarbete över landsgränser

Hittills har 4 samarbetsprojekt som beviljats stöd fått poäng i sin ansökan för att

samarbeta inom så kallade transnationella projekt. Ett transnationellt samarbetsprojekt handlar om att samarbeta med andra aktörer och projekt i andra länder för att öka kunskapen, hitta nya lösningar och metoder inom olika områden. I ett transnationellt projekt som syftar till att skapa integrerade växtskyddsstrategier mot insekter i kålodlingar har man skaffat sig kunskaper från rådgivare och forskare från andra europeiska länder. Ett annat projekt syftar till att stärka den skånska dryckens roll på marknaden. Projektet har arbetat i Greater Copenhagen-samarbetet som är ett näringslivspolitiskt partnerskap mellan regioner i Danmark och Sydsverige.

Det är inte bara offentliga aktörer i samarbetena

Inom urvalskriterierna för samarbetsprojekt prioriteras projekt som skapar samarbete med flera aktörer. 95 procent av de projekt som beviljats stöd har fått poäng för att minst en aktör i samarbetet inte är en offentlig aktör. Dessa icke-offentliga aktörer är i många projekt Lantbrukarnas Riksförbund, Hushållningssällskapet och andra bransch- och rådgivarorganisationer.

Bilaga 1 Prioriteringar och fokusområden

Prioriteringar	1	2	3	4	5	6	
	Kunskapsöverföring och innovation Prioritering 1 ska också genomsyra prioritering 2-6	Förbättra lönsamheten och konkurrenskraften i alla typer av jordbruksföretag och i alla regioner, samt främja innovativ jordbruksteknik och hållbart skogsbruk.	Förbättra djurvälstånd och organisationen av livsmedelskedjan, inklusive bearbetning och marknadsföring av jordbruksprodukter	Återställa, bevara och främja ekosystem kopplade till jord- och skogsbruk	Främja resurseffektivitet och stödja övergången till en koldioxidsnål och klimattät ekonomi inom jordbruket	Främja social utveckling och skapa ekonomisk utveckling på landsbygden	
Landsbygdsprogrammets Fokusområden	1:a Främja innovation, samarbete och kompetensutveckling på landsbygden 1:b Stärka banden mellan jordbruk, livsmedelsproduktion och skogsbruk samt forskning och innovation, även i syfte att utveckla miljöledning och miljökvalitet. 1:c Främja livslångt lärande och yrkesutbildningar inom jordbruk, trädgård, rennäring - och skogsbruk	2:a Konkurrenskraft, omstrukturering, diversifiering inom jordbruk, trädgård, rennäring och skogsbruk. 2:b Underlätta för unga med rätt kompetens att starta företag inom jordbruk-, trädgård- samt rennäring.	3:a Förbättra konkurrenskraften genom kort livsmedelskedja samt bättre djurvälstånd. 3:b Stödja riskhantering inom jordbruket. <i>(har Sverige inte valt)</i>	4:a Återställa, bevara och förbättra den biologisk mångfalden. 4:b Förbättra vattenförvaltningen och hanteringen av gödsel- och växtskyddsmedel. 4:c Förebygga markerosion och förbättra markskötsel.	5:a Effektivisera vattenanvändning inom jordbruket <i>(har Sverige inte valt)</i> 5:b Effektivisera energianvändningen inom jordbruket. <i>(i Sverige ingår 5b i 5c)</i> 5:c Främja tillgång till och användning av energi från förnybara källor och andra förnybara biologiska resurser som inte är avsedda till livsmedel 5:d Minska utsläpp av växthusgaser och ammoniak. 5:e Främja koldioxidbindning inom jord- och skogsbruk. <i>(har Sverige inte valt)</i>	6:a Främja diversifiering, utveckling och skapande av nya småföretag och arbetstillfällen 6:b Främja lokal utveckling på landsbygden. 6:c Anläggning och projektering av passiv bredbandsstruktur.	2016-04-25

13 Skogliga stöd

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 13 september 2018

Uppföljningen är gjord av Johannes Persson, Carin Gagner, Anders Frisk och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	135
Rekommendationer	135
Om skogliga stöd	135
51 procent av budgeten är beviljad till projekt inom skogliga åtgärder	137
Stöd för kompetensutveckling, demonstrationer och information, rådgivning och samarbete inom miljö	138
Stöd till skogens miljövården	141
Koppling till målen i Agenda 2030 och miljömålet för Levande skogar	144
Stor efterfrågan på stöden	144
Bilagor Tabeller	146

Sammanfattning

- Det finns kapacitet och efterfrågan för en utökning av stödnivån inom stöd till skogens miljövärden. Det finns en viss risk för ett återflöde av pengar under 2019 men det återflödet kommer att hinna fördelas innan stödperiodens slut.
- Behovet av åtgärderna röja och rensa stenmurar samt återställande av våtmarker bör utredas. Det finns ett fortsatt behov av stödet till återställande av våtmarker men ansökningarna som kommer in rör andra åtgärder än återskapande av våtmarker. Stödet för röjning och rensning av stenmurar kan ha spelat ut sin roll om inte fler ansökningar kommer in under slutet av programperioden.

Rekommendationer

- Stöd till skogens miljövärden har stort söktryck och efterfrågan på stödet överstiger budget. Mer pengar kan, vid behov, skjutas till under nästa stödperiod. Alternativt så kan den del av stödet som rör röjning och rensning av stenmur tas bort då den inte längre verkar efterfrågas.
- Rådgivningsåtgärden är kopplad till stöden inom skogens miljövärden och hela stödet kommer att gå åt ett år innan stödperioden avslutas. Om det skulle bli aktuellt med en höjning av stöden inom skogens miljövärden så bör även rådgivningen utökas budgetmässigt för att stöden ska få så bra effekt som möjligt.

Om skogliga stöd

Om stöd till skogens miljövärden

Stödets syfte är att bevara och utveckla natur- och kulturvärden samt sociala värden i skogen. Stödet ska även kunna bidra till minskad klimatpåverkan och ökad innovation. Målet med stödet är att bevara och utveckla den biologiska mångfalden, synliggöra och gynna bevarandet av fornminnen och övriga historiska lämningar samt främja sociala värden i skog.

Stödet kan ges till sex definierade typer av åtgärder:

- naturvårdsbränning 28 000 kronor per bränning och 9 000 kr/hektar
- skapa våtmarker 15 000 kr/hektar
- rensa kulturmiljöer 1 300 kr/st.
- sköta natur- och kulturmiljö 9 000 kr/hektar
- gallra fram ädellövskog eller lövrik skog 9 000 kr/hektar
- röja och rensa stenmurar 850 kr/100 meter

Skogsstyrelsen är handläggande myndighet för stödet. De poängsätter och prioriterar ansökningarna utifrån urvalskriterier. Genom urvalskriterierna bedöms investeringens bidrag till att utveckla och bevara biologisk mångfald samt kulturmiljöer och sociala värden i skogen. Vilka ansökningar som prioriteras avgörs av den sammanlagda poängen som en ansökan får för samtliga kriterier.

Om rådgivning om skogens miljövärden

Syftet med rådgivningen är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden och därmed även öka effektiviteten och förbättra måluppfyllelsen för övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet. I sin helhet ska åtgärden bidra till en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden.

Skogsstyrelsen har en, för kunden, kostnadsfri rådgivning om skogens miljövärden i fält på deras fastighet. Rådgivningen ger sökande en skötselplan för åtgärder kopplade till stöd till skogens miljövärden. Rådgivningen är bland annat till för att motivera skogsägare att söka stöden inom skogens miljövärden.

Om stöd för samarbete inom miljö

Syftet med åtgärden är att stödja samarbeten inom områden där den gemensamma nyttan av ett samarbete är stor för samhället men där incitamentet för en enskild aktör är för litet för att kunna finansiera ett utvecklingsarbete. Samarbete är en viktig del i att stärka en hållbar utveckling över längre tid på en landsbygd som präglas av problem som är en följd av glesa strukturer. På landsbygden erbjuds inte samma stödjande förutsättningar till företag och befolkning som i mer tätbefolkade områden. Syftet är också att samarbeta över landgränserna. Projekten ska genomföras som helt nya samarbetsprojekt eller genom att pågående projekt samordnas för att nå synergi-effekter.

Stödet fördelas av Skogsstyrelsen genom utlysningar.

Prioriterade områden inom stödet är bland annat:

- vattenförvaltning
- adaptiv skogsskötsel
- planering och projektering av skogsbilvägar
- viltförvaltning

Om stöd för kompetensutveckling

Syftet med kompetensutvecklingen är att öka kompetensen hos verksamma på landsbygden och därmed även öka effektiviteten och förbättra måluppfyllelsen för övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet. I sin helhet ska åtgärden bidra till en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden.

Stödet fördelas av skogsstyrelsen genom utlysningar.

Prioriterade områden inom åtgärden är:

- minskad försurning
- förebygga effekter av klimatpåverkan
- ökad biologisk mångfald i skogen
- skogsskötsel med hänsyn till miljö- och sociala värden samt kulturmiljön
- motverka markskador inom skogsbruk
- en viltstam i balans
- skogens påverkan på vatten

Om stöd för återställande av skadad skog

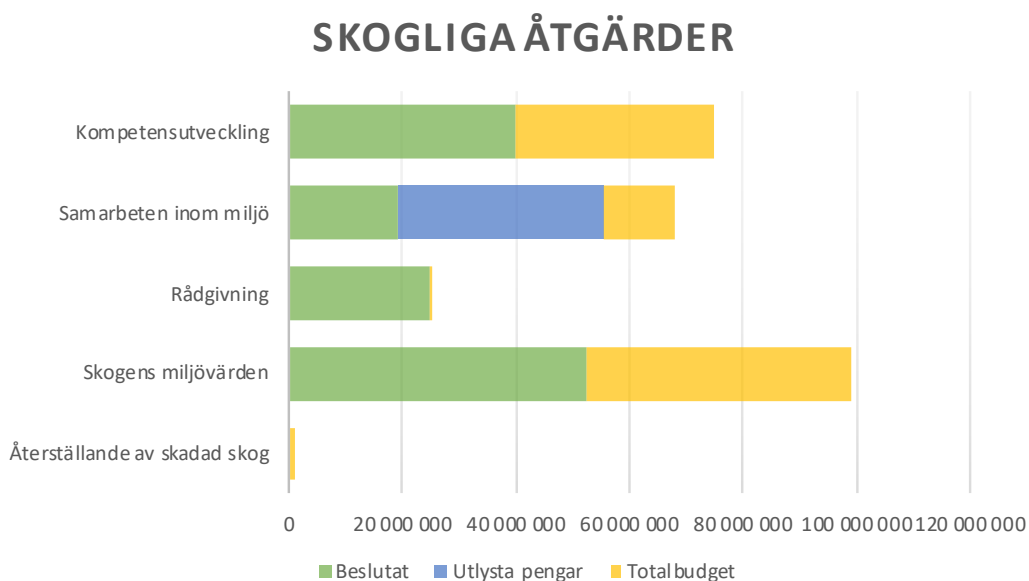
Syftet med stödet är återställande av skog som skadats av skogsbränder, naturkatastrofer och andra katastrofer.

Stödet kan beviljas för bland annat inventering av skadans utbredning och grad, omhändertagande av virke inom eller i anslutning till det drabbade området, anläggning av lagringsplatser samt för återplantering och andra åtgärder för återställande av mark och vatten.

Stöd för återställande av skadad skog är i dagsläget inte aktiverat. Stödet har tilldelats en miljon kronor och avsikten är att tillföra och fördela ut mer pengar om behovet skulle uppstå.

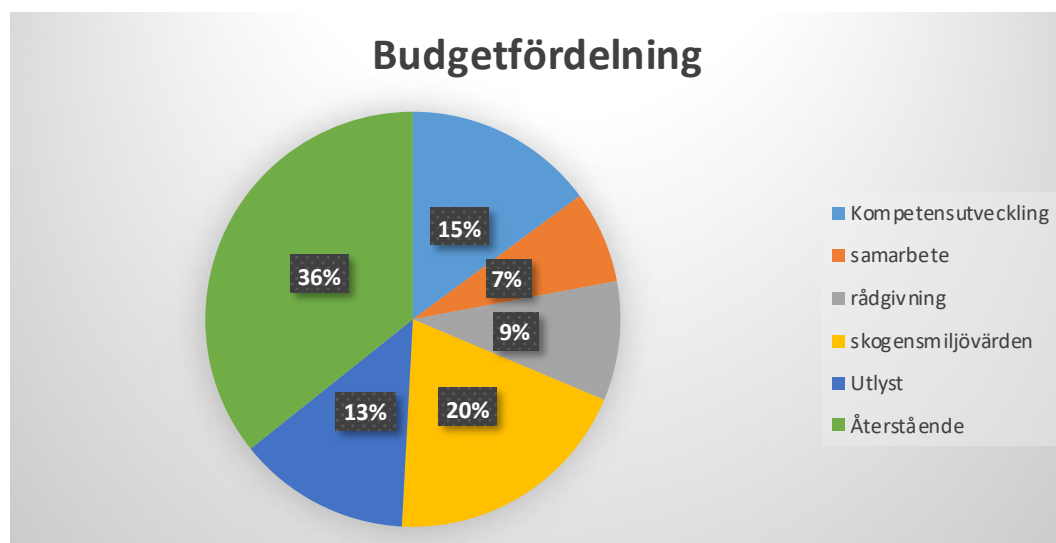
51 procent av budgeten är beviljad till projekt inom skogliga åtgärder

Åtgärderna inom skogliga åtgärder har en sammanlagd budget på 268 miljoner kronor inom landsbygdsprogrammet. Figur 1 visar beslutsläget inom de olika delåtgärderna inom skogliga åtgärder.

Figur 1 Budget och utfall per åtgärd i skogliga stöd till 2018

Inom skogliga åtgärder så är det 36 procent av budgeten som är kvar att fördela i dagsläget eller 49 procent om även utlysta men inte fördelade pengar räknas med, se figur 2. Den visar fördelningen på de olika åtgärderna som det ser ut i dagsläget.

Figur 2 Budgetfördelning av totala stödet inom skogliga åtgärder

Stöd för kompetensutveckling, demonstrationer och information, rådgivning och samarbete inom miljö

Kompetensutveckling och demonstrationer och information har en budget på 75 miljoner kronor. De pengarna är fördelade på två delåtgärder, kompetensutveckling (60 miljoner) och demonstration och information (15 miljoner). Totalt har 41 ansökningar fått bifall. Av dem är 23 bifall för kompetensutveckling och 18 är bifall för demonstrationer och information. Bifallen har en total budget på 39,8 miljoner kronor. 30,3 miljoner är fördelade inom kompetensutveckling och 9,4 miljoner är fördelade inom demonstrationer och information.

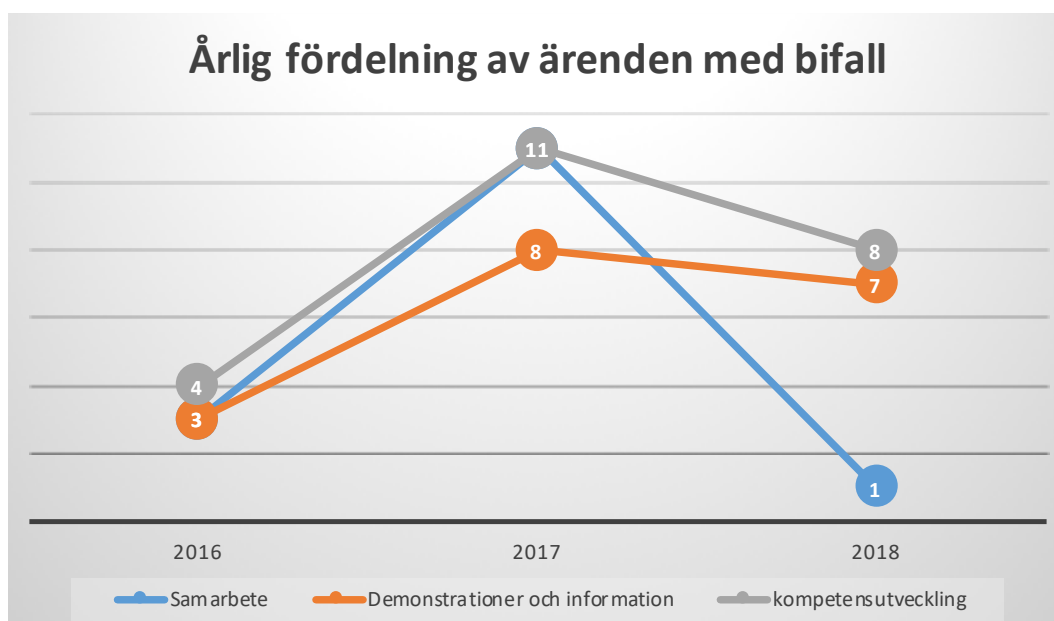
Rådgivning har en tilldelad budget inom landsbygdsprogrammet på 25 miljoner kronor. För rådgivning har 2 ansökningar fått bifall. Båda bifallen har gått till Skogsstyrelsen för att hålla rådgivningsinsatser. 24,3 miljoner kronor ska finansiera rådgivning och 603 tusen kronor ska finansiera fortbildning av rådgivare inom åtgärden. Totalt är 24,9 miljoner kronor låsta inom åtgärden och dess totala budget på 25 miljoner kronor är så gott som använd.

Stöd för samarbete inom miljö har en delad budget på 68 miljoner kronor med andra delåtgärder inom fokusområdet. I stöd för samarbete inom miljö har 5 ansökningar fått bifall fram till i år. De har en total budget om 19,2 miljoner. Ytterligare 36 miljoner kronor har utlysts inom åtgärden. Det innebär att åtgärden kommer ha 12,7 miljoner kronor kvar att utlysa fram till år 2020 förutsatt att de utlysta pengarna går åt inom nuvarande utlysning.

Årlig fördelning av ärenden med bifall

År 2016 beslutades om bifall för 4 ansökningar inom kompetensutveckling. År 2017 bifölls 11 ansökningar och 2018 var det 8 ansökningar med bifallsbeslut. Inom demonstrationer och information beslutades om bifall för 3 ansökningar år 2016. År 2017 bifölls 8 ansökningar och 2018 beslutades om bifall för 7 ansökningar. Rådgivningsåtgärden har fördelat de budgeterade pengarna till två delåtgärder och det finns inga ytterligare pengar att fördela. För samarbete inom miljö beslutades om bifall i 3 ansökningar år 2016. År 2017 beslutades om bifall för 11 ansökningar och 2018 beslutades 1 bifall.

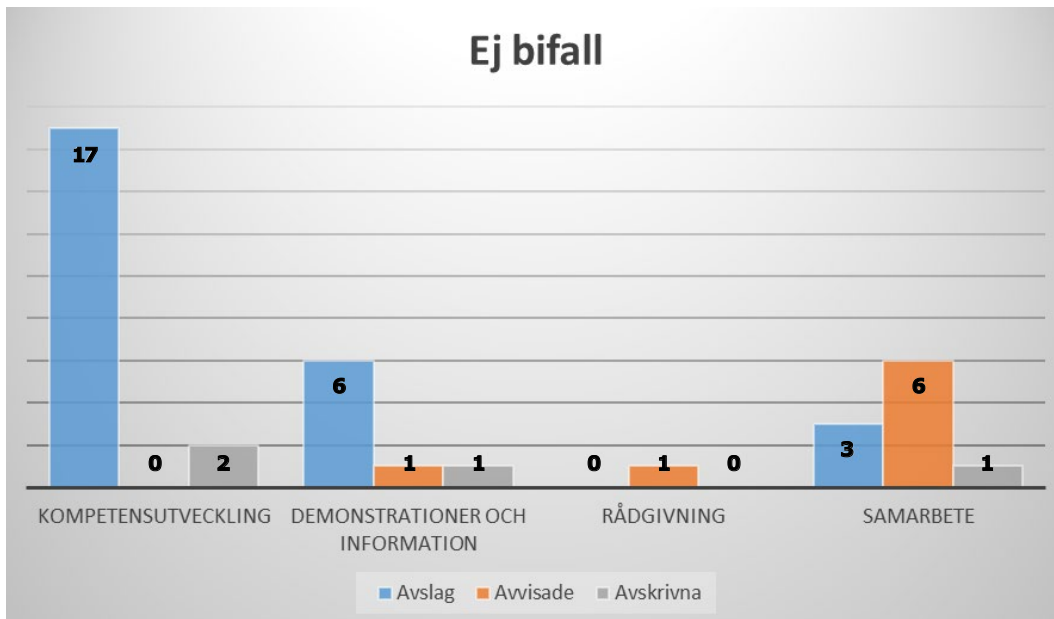
Det är viktigt att beakta att åtgärderna är beroende av utlysningar. Det är därför svårt att dra några slutsatser om handläggningen. Den är beroende av hur många projekt som prioriteras för stöd och hur många utlysningar som genomförs under året.

Figur 3 Årlig fördelning av ärenden med bifall inom samarbete, demonstrationer och information samt kompetensutveckling

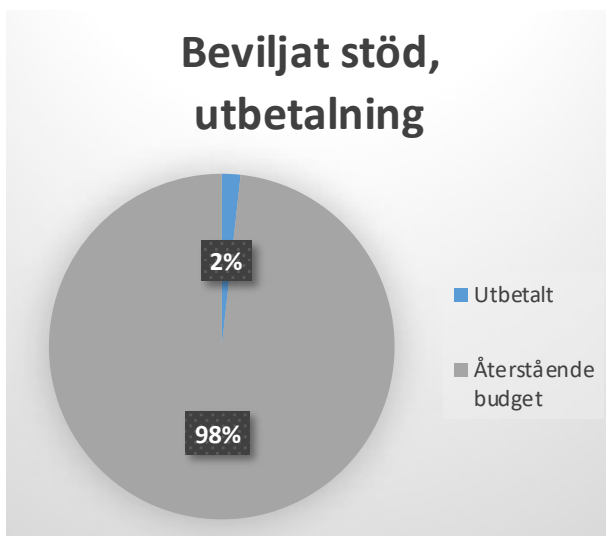
Ansökningar som inte fått bifall

Inom stöd för kompetensutveckling har beslut om avslag fattats för 17 ansökningar och 2 ansökningar avskrevs. När det gäller demonstrationer och information har beslut om avslag fattats för 6 ansökningar, 1 ansökan avvisades och 1 ansökan avskrevs. För rådgivning finns 1 ansökan som avvisats. Stöd för samarbeten inom miljö har totalt 10 ansökningar som inte fått beslut om bifall. Av dessa är 3 beslut om avslag, 6 ansökningar avvisades och 1 avskrevs.

Figur 4 Antal ärenden som inte fått bifall inom åtgärderna kompetensutveckling, rådgivning och samarbete inom miljö

2 procent av stödet har betalats ut inom åtgärderna kompetensutveckling, samarbete och rådgivning

Inom åtgärderna stöd för kompetensutveckling, samarbete och rådgivning har cirka 2 procent av stödet betalats ut hittills.

Inom kompetensutveckling har 2,4 miljoner kronor betalats ut.

Det har också betalats ut 567 tusen kronor för fortbildning av rådgivare inom rådgivningsåtgärden.

Ingen utbetalning har genomförts inom åtgärden samarbete inom miljö.

Figur 5 Utbetalningsläget i procent inom kompetensutveckling, rådgivning och samarbete inom miljö

Stöd till skogens miljövärden

Statistisk data med fördelning på de olika ersättningarnas spridning över landet.

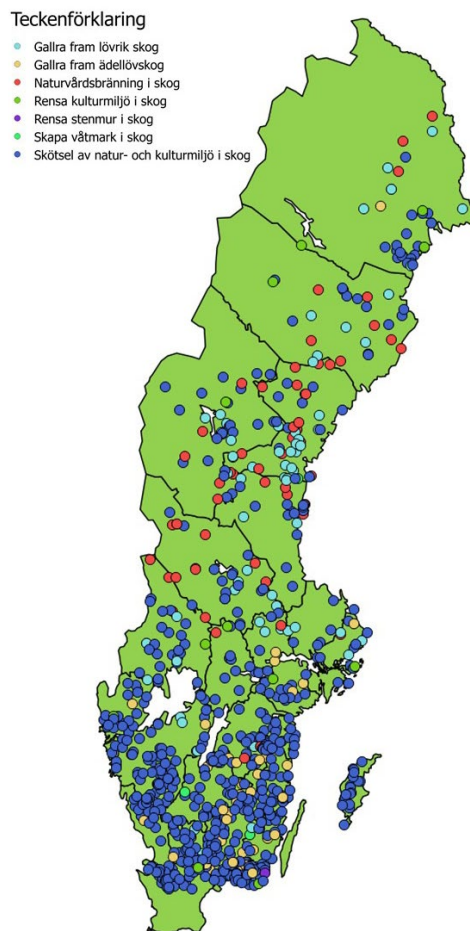
Spridning av ärenden med bifall över Sverige

Totalt har 833 ansökningar fått bifall fram till år 2018. När stödperioden öppnade för ansökningar fanns det redan ansökningar som kommit in för omkring 20 miljoner kronor vilket tyder på ett stort intresse och behov av stödåtgärderna.

Bifallen har bra spridning i landet där de södra delarna sticker ut med hög koncentration av bifall. Skötsel av natur- och kulturmiljöer är den åtgärd som tydligt dominerar både antalet bifall och har stor spridning över landet. De inre delarna av Norrland har få bifall för åtgärder överlag. Det är även få bifall i Skåne, Uppland och skaraborgsområdet.

För röjning och rensning av stenmur finns bara ett bifall. Det ligger i Blekinge län.

Rådgivningstjänsten som till stor del är kopplad till stöden inom skogens miljövärden går bra och de pengarna är i princip redan låsta.

Figur 6 Spridning av bifall över landet

Beslutsläget 2018, nuvarande ansökningar och bifallsbeslut upptar 85 procent av totala budgetbeloppet

Den tilldelade budgeten inom landsbygdsprogrammet för skogens miljövärden är 99 miljoner kronor. Stödet öppnade för ansökningar i januari 2016. Två år senare har 53 procent av stödet beslutats. Det finns ansökningar för cirka 32 miljoner kronor som väntar på beslut. Den nuvarande beslutstakten inom ansökan om stöd ligger på cirka 5 miljoner kronor per kvartal vilket är något lägre än den tidigare takten på 7 miljoner kronor per kvartal

Det kommer vara ett visst återflöde av pengar men bedömningen är de pengarna kommer hinna fördelas ut igen innan 2020.

Figur 7 Beslutsläget inom stöd till skogens miljövärden

Spridning på ansökningar som inte fått bifall inom skogens miljövärden

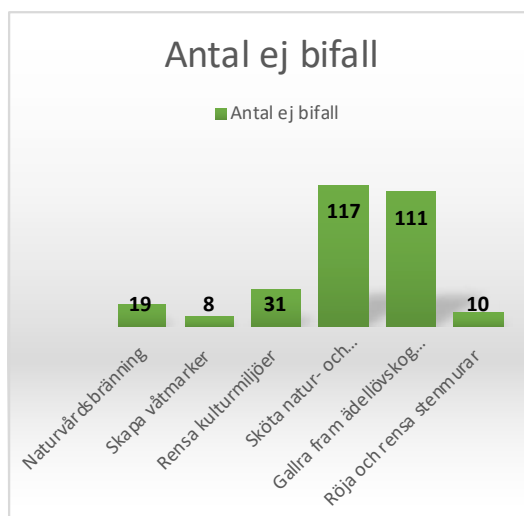
Inom skogens miljövärden är antalet ärenden som avslagits, avvisats och avskrivits 296 stycken. Hur de fördelats på de olika typerna av insatser framgår av figur 8.

Sköta natur- och kulturmiljö och gallra fram ädellövskog sticker ut men de åtgärdena har också generellt sett ett stort antal ansökningar. Spridningen över landet följer i stort spridningen av bifall över landet.

Inom åtgärden sköta natur- och kulturmiljöer är de 117 ansökningar som inte fått bifall och de utgör cirka 39 procent av ansökningarna som inte fått bifall. Gallra fram ädellövskog eller lövrik skog utgör 111 ansökningar och har ungefär 37 procent av totala antalet ansökningar som inte fått bifall.

Rensa kulturmiljöer har 31 ärenden som inte fått bifall och utgör cirka 11 procent. Naturvårdsbränning har 19 ärenden och utgör cirka 6 procent. Röja och rensa stenmurar har 10 ärenden som inte fått bifall och utgör cirka 3 procent. Skapa våtmarker har 8 ärenden och utgör ungefär 3 procent av alla ärenden som inte fått bifall.

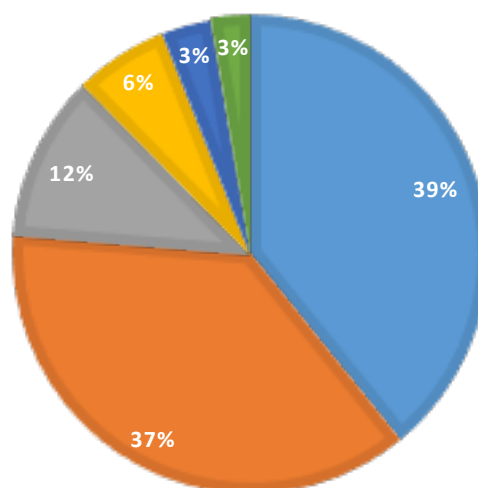
Märkbart är att stöd för att röja och rensa stenmurar har fått avslag på 10 ansökningar och bara en ansökan har fått bifall. Det gör att den åtgärden har en avslagsprocent på cirka 91 procent.

Figur 8 Antal ansökningar som inte fått bifall inom skogens miljövärden

EJ BIFALL I PROCENT

- Sköta natur- och kulturvärden
- Gallra fram ädellövskog eller lövrik skog
- Rensa kulturmiljöer
- Naturvårdsbränning
- Röja och rensa stenmurar
- Skapa våtmarker

Figur 9 Ej bifall uppdelat i procent inom skogens miljövärden

Fördelning av bifall inom stöd till skogens miljövärden

De åtgärder som sticker ut med många bifall är sköta natur- och kulturmiljö och gallra fram ädellövskog eller lövrik skog. De utgör 75 procent respektive cirka 14 procent av alla bifall inom stöden.

Sköta natur- och kulturmiljö har även störst del av det beviljade stödet i pengar med 31,3 miljoner kronor eller cirka 32 procent av den totala budgeten eller cirka 60 procent av det totala bifallsbeloppet.

Inom gallra fram ädellövskog eller lövrik skog har ansökningar för 8,2 miljoner kronor fått bifall och det utgör cirka 8 procent av den totala budgeten eller cirka 16 procent av det totala bifallsbeloppet.

Åtgärden naturvårdsbränning har bifall för 11,5 miljoner kronor och utgör knappt 12 procent av den totala budgeten eller cirka 22 procent av det totala bifallsbeloppet.

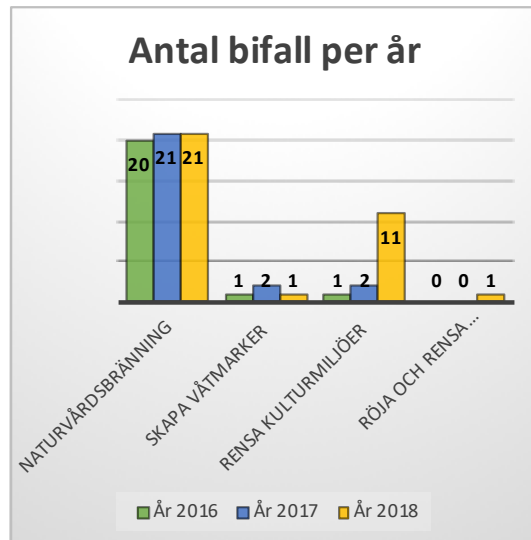
Totalt står dessa tre åtgärder inom stödet för 98 procent av alla bifallsärenden hittills inom åtgärden.

13 procent av stödet har betalats ut

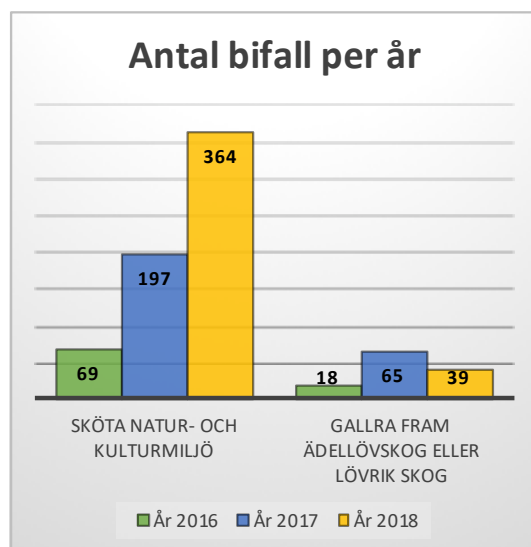
Utbetalt stöd till skogens miljövärden är 14,9 miljoner kronor av de budgeterade 99 miljoner kronor. I dagsläget har cirka 13 procent av stödet betalats ut.

Få har sökt andra stöd inom landsbygdsprogrammet

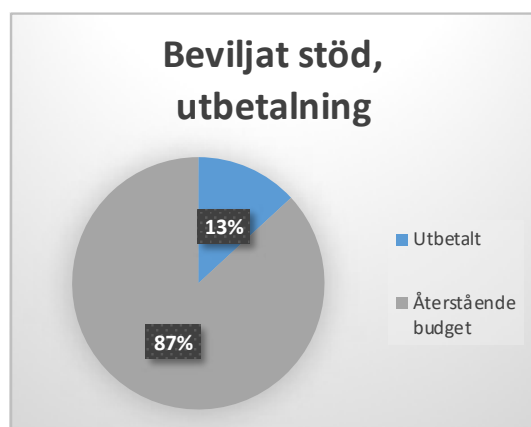
Av de 833 ärenden som fått bifall inom skogens miljövärden så finns det 48 sökande som även har sökt andra stöd. De flesta av dessa har sökt för djurproduktion och växtodling, stöd för att anlägga och restaurera våtmarker och dammar för förbättrad vattenkvalitet, stöd för kulturhistoriska byggnader – hembygdsgrändar samt infrastruktur för rekreation. Det är för få sökande som även sökt andra stöd för att dra några slutsatser av detta.

Figur 10 Antal bifall per år inom skogens miljövärden

Figur 11 Antal bifall per år inom åtgärden skogens miljövärden

Figur 12 Beviljat stöd i procent inom skogens miljövärden

Koppling till målen i Agenda 2030 och miljömålet för Levande skogar

Mål 15 i Agenda 2030, ekosystem och biologisk mångfald, omfattar att skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

En övervägande del av insatserna inom landsbygdsprogrammet avser ersättningar och investeringar som främjar miljön. Miljöersättningarna bidrar till att minska förlusten av biologisk mångfald och gynnar både jordbruksmark och våtmarker.

För att åstadkomma ett hållbart skogsbruk finns miljömålet Levande skogar. I det målet finns preciseringar som att bevara skogens biologiska mångfald och att bevara natur- och kulturmiljövärden i skogen och att förutsättningarna för fortsatt bevarande och utveckling av de värdena finns.

De åtgärder i skogen som bidrar till och skapar de förutsättningarna för att nå dessa mål prioriteras för att nå målen med ett hållbart skogsbruk.

Stor efterfrågan på stöden

Inför nästa programperiod finns ett fortsatt stort behov av stöden. Bedömningen är att det skulle finnas efterfrågan och kapacitet att betala ut 20–30 miljoner kronor utöver de 99 miljoner kronor inom skogens miljövärden som redan har budgeterats innan slutet på programperioden. Det är en bra efterfrågan på de flesta av åtgärderna förutom röjning och rensning av stenmur och skapa våtmark i skog inom skogens miljövärden.

Stöd för att skapa våtmarker har inte varit eftertraktat och har haft få ansökningar under programperioden. De som sökt stödet har sökt det för att skapa dammar, kräftdammar och viltvatten vilket inte är stödberättigande och det har lett till många avslag inom stödet och få bifall.

Stöd för att röja och rensa stenmurar har fått ett bifall på tre år och beviljas inte längre för produktionsskog. Stödet har ett golvbelopp om 5 000 kronor vilket gör att stenmuren måste ha en avsevärd längd för att man ska vara berättigad till stöd. Poängsättningen gynnar inte röjning och rensning av stenmur då de ansökningarna får lägre poäng vid prioritering än andra projekt.

Om möjligheten finns att tillföra ytterligare pengar i denna eller kommande programperiod bör i så fall även ytterligare pengar fördelas till rådgivning. Det finns i dagsläget inte mer pengar i den budgeten. De pengar som finns kvar räcker för att genomföra rådgivning till år 2019 men det saknas pengar för år 2020.

Stor efterfrågan på naturvårdsbränning

Åtgärden naturvårdsbränning ses som en viktig åtgärd men innebär samtidigt en stor utgift i totalbudgeten. Därför har Skogsstyrelsen i sin handlingsplan begränsat stödet inom åtgärden till 20 procent av den totala budgeten, det vill säga 19,8 miljoner kronor samt satt ett takbelopp om 300 000 kronor/ansökan. Av de 20 procenten har redan

13 procent beslutats.

Stödet till naturvårdsbränning används främst av mindre bolag och enskilda sökande. De större bolagen inte är lika beroende av detta stöd som de mindre brukarna. De större bolagen bränner ändå utan att söka stöd för det. Denna åtgärd är kostsam men nödvändig och med de införda begränsningarna med takbelopp och satt procentsats så undviks problemet som hade kunnat uppkomma med att denna åtgärd tog för stor del av budgeten.

Utbetalningstakten behöver öka

Ansökningar om utbetalning kommer in som beräknat. Skogsstyrelsen har medvetet satt korta slutdatum för att säkerställa att ansökningar om utbetalning kommer in i god tid samt att eventuellt återflöde går att knyta till nya projekt innan programperiodens slut.

Utbetalningstakten behöver öka för att alla pengar ska hinna betalas ut inom utsatt tid. Men eftersom beslutstakten för ansökan om stöd är hög så bör fokus kunna skiftas mer från handläggning av ansökan om stöd till handläggning av ansökan om utbetalning.

Återställande av skadad skog

Stödet för återställande av skadad skog har aldrig aktiverats inom landsbygdsprogrammet vilket gör att det inte går att dra några slutsatser om stödet.

Bilagor Tabeller

Tabell 1 Skogliga åtgärder – bifall fördelat länsvis

Län	Bifall	Summa
Stockholms län	20	1 280 800
Uppsala län	5	226 800
Södermanlands län	18	1 034 100
Östergötlands län	73	6 831 525
Örebro län	10	938 768
Västmanlands län	12	595 400
Jönköpings län	58	2 485 700
Kronobergs län	65	2 020 400
Kalmar län	71	3 506 996
Gotlands län	19	901 055
Blekinge län	61	2 542 100
Skåne län	51	1 681 600
Hallands län	25	733 550
Västra Götalands län	105	3 616 423
Värmlands län	32	2 051 786
Dalarnas län	35	4 106 600
Gävleborgs län	20	1 723 869
Västernorrlands län	49	6 094 000
Jämtlands län	40	3 060 400
Västerbottens län	27	4 036 446
Norrbottens län	37	2 779 500
Summa	833	52 247 818

Tabell 2 Skogliga åtgärder – ej bifall fördelat länsvis

Län	Avskrivning	Avslag	Avvisning	Handläggning pågår	Totalt
Stockholms län	5	16	0	59	80
Uppsala län	0	1	0	17	18
Södermanlands län	0	0	0	10	10
Östergötlands län	2	13	0	34	49
Örebro län	0	3	0	9	12
Västmanlands län	0	2	0	6	8
Jönköpings län	0	12	0	22	34
Kronobergs län	0	20	0	28	48
Kalmar län	1	18	0	40	59
Gotlands län	1	2	0	10	13
Blekinge län	2	14	0	42	58
Skåne län	3	19	1	49	72
Hallands län	0	15	0	22	37
Västra Götalands län	4	41	1	72	118
Värmlands län	1	14	0	28	43
Dalarnas län	2	9	1	27	39
Gävleborgs län	0	3	0	7	10
Västernorrlands län	3	11	0	20	34
Jämtlands län	2	21	0	24	47
Västerbottens län	0	13	0	23	36
Norrbottnens län	0	16	0	47	63
Värde saknas	0	4	0	5	9
Summa	26	267	3	601	897

Tabell 3 Skogliga åtgärder – Övriga Stödformer

Rubriker	Antal beviljade stöd	Summa av beviljade stöd i kronor
Demonstrationer och information	5	2 514 688
Skapa nya jobb	1	573 735
Ökad djurvälstånd	3	998 402
Ökad konkurrenskraft	1	942 551
Förädling och försäljning av egen-producerade jordbruksprodukter	1	135 960
Försäljning direkt till butik eller restaurang	1	135 960
Jordbruksverksamhet	5	4 501 600
Djurproduktion och växtodling	3	3 000 000
Förnybar energi, ej biogas	2	1 501 600
Kompetensutveckling	2	2 539 629
Miljö och klimat	1	267 790
Ökad konkurrenskraft	1	2 271 839
Miljöinvesteringar	13	3 161 124
Anlägga och restaurera våtmarker och dammar för biologisk mångfald	4	1 976 158
Anlägga och restaurera våtmarker och dammar för förbättrad vattenkvalitet	2	629 216
Stängsel mot rovdjur	7	555 750
Samarbete	4	1 372 586
Djurvälstånd inom jordbruket	1	535 249
Miljö i jordbruk	2	634 837
Skapa nya jobb	1	202 500
Service, infrastruktur och attraktiv landsbygd	7	4 477 790
Idrotts- och fritidsanläggningar	1	600 000
Infrastruktur för rekreation	2	2 789 960
Kulturhistoriska byggnader - hembygdsgrändar	1	725 330
Natur- och kulturmiljöer	3	362 500
Skogens miljövärden	833	52 247 818
Skogens miljövärden	833	52 247 818
Stöd inom Europeiska innovationspartnerskapet, EIP	9	7 203 305
Djurvälstånd och kort livsmedelskedja	4	2 910 316
Förnybar energi	1	80 000
Konkurrenskraft, omstrukturering och diversifiering	4	4 212 989
Övrig verksamhet på landsbygden	2	419 198
Övrig verksamhet som skapar jobb	2	419 198
Summa	881	78 573 698

14 Ersättning till hotade husdjursraser och stöd till lantrasföreningar

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet
2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med år
2017

Uppföljningen är gjord av Stephanie Kindbom, Göte Frid och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	151
Rekommendationer	151
Om miljöersättning för hotade husdjursraser och stöd till lantrasföreningar	151
Att bevara hotade raser är viktigt för att den genetiska variationen ska finnas kvar	152
Bevarandearbetet hotas vid övergången mellan programperioder	153
Lantrasföreningarna fick lämna åsikter om stöden i en enkät	158
Stöden är nödvändiga för bevarandearbetet och därför krävs förenklings samt kontinuitet i utbetalningen av stöd	161
Bilaga 1 Raser som omfattas	162
Bilaga 2 Kartor över spridning av besättningar	163
Bilaga 3 Deltagare i enkät till lantrasföreningar	166
Bilaga 4 Enkät	167

Sammanfattning

- Stöden till lantrasföreningar och hotade husdjursraser är nödvändiga för att bevara den biologiska mångfalden. Utan stöd riskeras den stabilitet som finns i bevarandearbetet. Stöden är grundläggande för att Jordbruksverket ska kunna uppfylla regeringsuppdraget om hållbart bevarande av svenska raser.
- Det finns risk att djurägare och föreningar blir utan stöd i skiftet mellan programperioder. Detta glapp utgör ett hot mot bevarandearbetet och måste undvikas inför kommande övergångsperiod.
- Majoriteten av lantrasföreningarna vill hellre ha stöd i form av en schablon eller enhetskostnad.

Rekommendationer

Den främsta rekommendationen är att säkerställa en kontinuitet i utbetalningen av stöd, för att lantrasföreningarna och djurägarna inte ska bli utan pengar. Om nästa programperiod blir försenad riskerar stöden att utebli, vilket måste förhindras.

I nuläget finns inte tillräckligt med pengar för att kunna ge föreningarna stöd under 2020. En omfördelning av pengar inom landsbygdsprogrammet rekommenderas för att minska risken för uteblivet stöd. Budgeten för hotade raser bör granskas närmre för att se om en flytt av pengar till budgeten för lantrasföreningar är möjlig.

En ytterligare rekommendation är en översyn av stödet till föreningarna för att utreda om det är möjligt att ge stöd i form av en schablon. Detta skulle förenkla administrationen för föreningarna. Dessutom behöver de kriterier man använder för att fördela pengar till lantrasföreningar bättre anpassas för stödet. I nuläget tillämpas samma process som för övriga stöd inom landsbygdsprogrammet, men eftersom förutsättningen är att alla föreningar ska få del av pengarna är inte processen ändamålsenlig.

Om miljöersättning för hotade husdjursraser och stöd till lantrasföreningar

Denna uppföljning handlar både om miljöersättningen till hotade husdjursraser och stödet till lantrasföreningar. Anledningen till det är att båda stöden är kopplade till det ansvar Sverige har för att bevara de raser som betraktas som ursprungligen svenska.

Djurägare som håller hotade husdjursraser kan få en ersättning

Syftet med ersättningen för hotade svenska husdjursraser är att stimulera och underlätta för djurägare som håller hotade raser. Eftersom lantraser inte avlats för hög produktion kan de inte konkurrera ekonomiskt med raser som har selekterats för hög avkastning av mjölk och kött. Då det inte finns några ekonomiska incitament att hålla raserna är ersättningen en viktig uppmuntran till djurägarna.

För att få stöd krävs bland annat att man går in i ett femårigt åtagande, att man följer en för rasen godkänd avelsplan och att djuren är renrasiga. Ersättning ges som ett årligt belopp till de djurägare som håller djur av hotade husdjursraser av djurslagen nötkreatur, får, get och gris. Stödet baseras på antalet djurenheter och varierar mellan djurslag. I bilaga 1 finns angivet vilka raser som omfattas av stödet. I bilaga 2 finns kartor som visar den geografiska spridningen för de raser som omfattas av stöd.

Lantrasföreningar kan årligen söka stöd i projektform

Lantrasföreningar har möjlighet att årligen söka projektstöd inom landsbygdsprogrammet. Stödet till lantrasföreningar innefattar alla de arter och raser som finns listade i den svenska landsbygdsförordningen och som är berättigade till stöd. I bilaga 1 finns listade de raser som är aktuella för stöd.

Föreningarna kan söka stöd för att genomföra aktiviteter som på olika sätt främjar att rasen bevaras. Det kan bland annat handla om transport av genetiskt värdefulla djur, ge ut en medlemstidning, avelsrådgivning och stambokföring. För att en förening ska få stöd krävs bland annat att det finns en godkänd avelsplan för rasen och att rasen ingår bland de raser som berättigar till stöd.

Stödbeloppet varierar, men grundläggande är att samtliga föreningar som söker stöd ska bli beviljade pengar. Ofta innebär det att föreningarna inte kan få stöd för hela det belopp de ansökt om, eftersom pengarna annars inte skulle räcka till alla.

Djurägare som håller hästar, fjäderfä och kaniner kan söka pengar inom stödet till lantrasföreningar

Föreningen nordsvenska hästen, tillsammans med Avelsföreningen för svenska ardennerhästen och Svenska russavelsföreningen får del av stödet till lantrasföreningar för att kunna ge en ersättning till de djurägare som betäcker sina ston. Svenska lantklubben och Föreningen gotlandskaninen stödjer på motsvarande sätt de som håller fjäderfän och kaniner i genbank.

Bakgrunden till detta är att miljöersättningen till djurägare för att hålla nötkreatur, får, getter och svin av hotade raser redan fanns på plats då möjligheten för föreningar att söka stöd infördes i landsbygdsprogrammet 2007. Förslaget kom då från flera föreningar att använda viss andel av de nya pengarna till projekt utformade för att även stödja enskilda djurägare som bevarade hästar, fjäderfän och kaniner. Eftersom pengarna endast kunde sökas av föreningarna blev det dessa som fick ta på sig uppgiften att administrera stödet till djurägarna.

Att bevara hotade raser är viktigt för att den genetiska variationen ska finnas kvar

Regeringen har gett Jordbruksverket i uppdrag att säkerställa att raserna är hållbart bevarade

Riksdagen beslutade 1999 om 16 miljömål, varav ett av dem är Ett rikt odlingslandskap. Till målet finns ett etappmål som lyder Husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser är hållbart bevarade. Jordbruksverket har av regeringen fått i uppdrag att följa utvecklingen av de hotade raserna och säkerställa att målet uppfylls. Ersättningarna gör det möjligt att uppfylla målet, genom att stimulera och underlätta för djurägare att hålla hotade raser. På samma sätt möjliggör stödet till lantrasföreningarna att Jordbruksverket kan fullfölja regeringens uppdrag, eftersom det genom föreningarnas registerföring går att följa rasernas utveckling.

Skydda hotade arter är ett mål i Agenda 2030

Skälet till att bevara hotade husdjursraser är att upprätthålla den genetiska variationen bland domesticerade djur. År 2007 antog Sverige, tillsammans med över 100 medlemsländer i FN:s Food and Agriculture Organization (FAO), en global handlingsplan för att bevara husdjursgenetiska resurser. En bred genetisk variation ökar livsmedels-säkerheten, vilket är bakgrunden till den globala handlingsplanen. Klimatförändringar kan medföra att förutsättningarna för produktionsdjur förändras och att raser som är präglade i en viss typ av miljö inte kan överleva. Genom att bevara en bred genetisk variation bedöms förutsättningarna att hantera förändringar i vår omvärld att öka. Detta argument för att bevara hotade raser är även i linje med mål 15 i Agenda 2030 om ekosystem och biologisk mångfald. I målet anges att förlusten av biologisk mångfald ska hejdas och att man ska skydda och förebygga utrotning av hotade arter.

Bevarandearbetet hotas vid övergången mellan programperioder

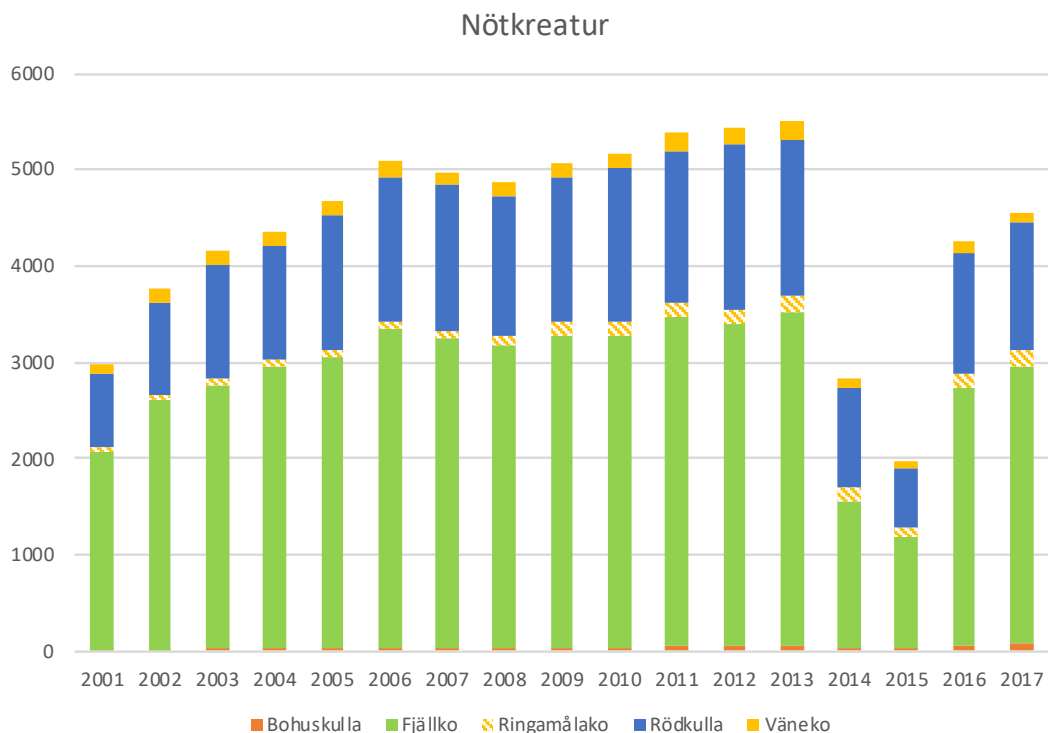
Denna uppföljning avser stödet till hotade husdjursraser och stödet till lantrasföreningar. Den statistik som presenteras här är grundad på utbetalning av stöd. Vi vet därmed inte hur många djur av hotade raser som finns för vilka djurägare inte söker stöd.

Antalet utbetalningar har minskat markant

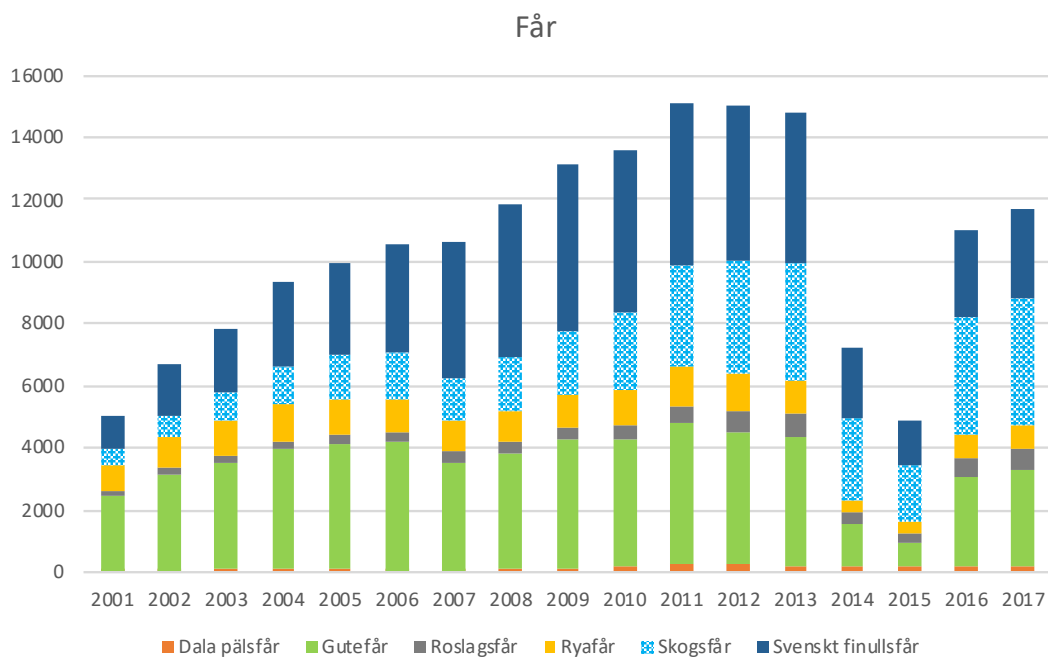
Vid granskning av antalet utbetalningar åren 2007 till 2017 syns i diagrammen nedan en kraftig minskning för samtliga djurslag under åren 2014–15. Tillbakagången beror troligtvis på att programmet blev försenat med cirka ett år i övergången till nuvarande programperiod, vilket medförde att nya åtaganden inte kunde tecknas. Endast de djurägare vars femåriga åtaganden inte hade löpt ut vid programperiodens slut kunde söka ersättning. Detta avbrott i stödverksamheten hade sannolikt en negativ påverkan på bevarandearbetet, vilket många föreningar också uttryckte i den enkät som skickats ut, se avsnittet om föreningarnas svar. Även om djurägare kunde få stöd från och med 2016, har antalet sökta och godkända djur år 2017 ännu inte återgått till samma nivå som året innan uppehållet, dvs. år 2013.

Av diagrammen nedan framgår att antalet djur av djurslagen får, get och nötkreatur är i paritet med den nivå som gällde omkring 2007–2008, vilket tyder på en tillbakagång i bevarandearbetet. För att uppnå riksdagens mål om att Husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser är hållbart bevarade bör motsvarande avbrott undvikas vid övergången till nästa programperiod. Endast linderödssvinen visar på en positiv trend. Enligt föreningen är det dock många djurhållare som har linderödssvin, men som väljer att inte söka stöd för dem.

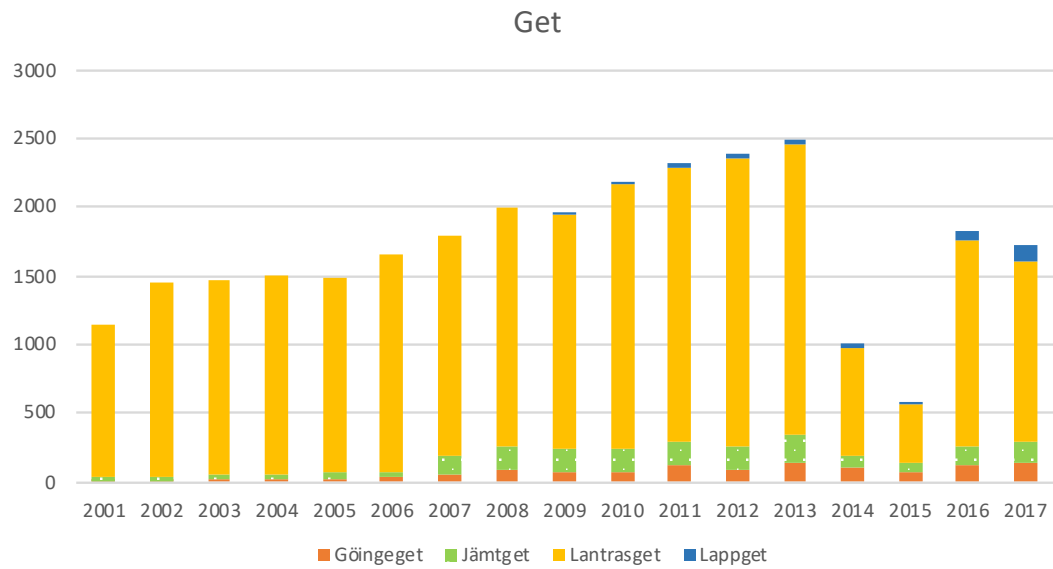
Om antalet djur av hotade raser som hålls i Sverige faktiskt är färre än innan uppehållet eller om det snarare är en lägre andel av det totala antalet djurhållare som söker ersättningen går inte att fastslå inom ramarna för denna uppföljning. Även om det minskade antalet ansökningar skulle bero på att andelen sökanden är lägre kan det tyda på att intresset för bevarandearbetet minskar, om djurägarna inte upplever att deras arbete värdesätts.

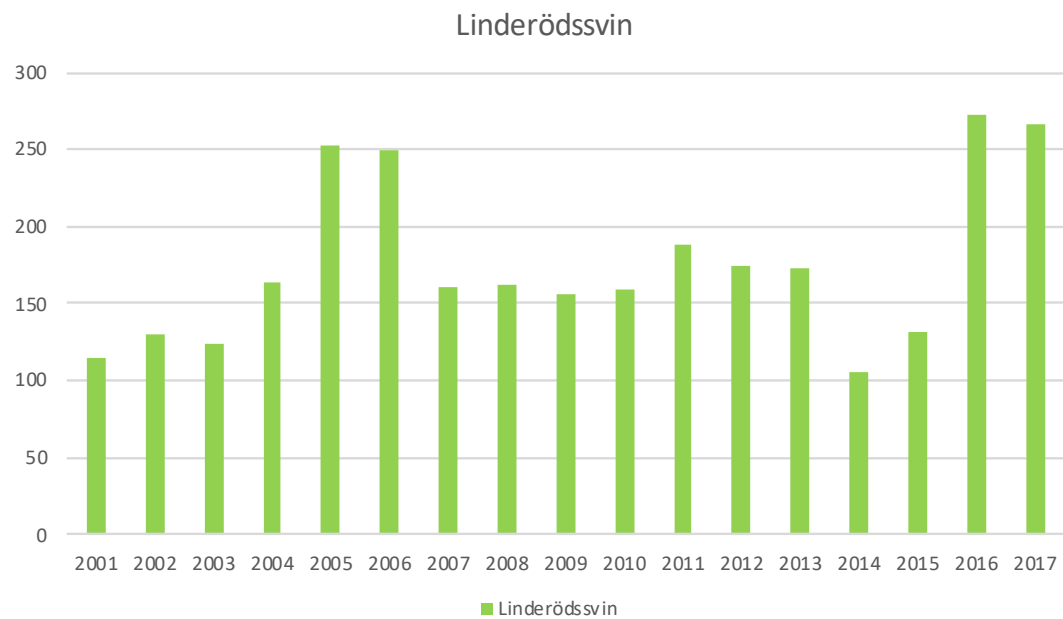
Figur 1 Diagrammet visar antalet godkända djur för nötkreatur 2001–2017, samt de olika rasernas fördelning

Figur 2 Diagrammet visar antalet godkända ansökningar för får 2001–2017, samt de olika rasernas fördelning

Figur 3 Diagrammet visar antalet godkända djur för getter 2001–2017, samt de olika rasernas fördelning

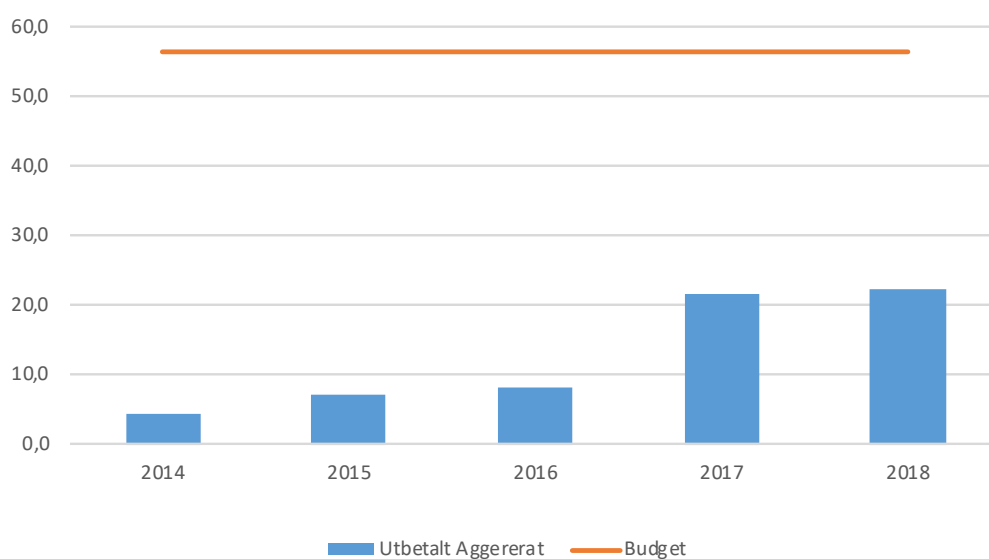

Figur 4 Diagrammet visar antalet godkända djur för svin 2001–2017. Linderödssvin är den enda stödberättigande rasen för svin

Budgeten för hotade husdjursraser kommer troligtvis inte att ta slut

Budgeten på 56,4 miljoner kronor till hotade husdjursraser kommer troligtvis inte att ta slut under nuvarande programperiod. En orsak till att man inte når det beloppsmål som satts upp kan vara den förmodade tillbakagång i bevarandearbetet som skiftet mellan programperioderna innebar. Orsaken kan även ha sin grund i att djurhållarna blir allt äldre och väljer att inte ingå i nya femåriga åtaganden.

Hotade husdjursraser, aggregerade utbetalda belopp i förhållande till budget

Figur 5 Diagrammet visar budgeten för hotade husdjursraser i miljoner kronor och hur mycket som återstår att betala ut

De som söker stöd blir allt äldre

Endast 15 procent av de som håller hotade husdjursraser är under 40 år och den äldsta djurhållaren 2017 var 96 år. De senaste 10 åren har andelen över 70 år ökat och andelen djurhållare under 40 år har minskat. Medelåldern har sedan 2007 ökat med omkring två år. För ett långsiktigt arbete med bevarande av hotade raser krävs en att en yngre generation tar vid. Lantrasföreningarnas informations i medlemstidningar och hemsidor är här ett viktigt för att locka yngre människor att intressera sig för bevarandearbete.

Tabell 1 visar åldersfördelning bland de som fått stöd år 2007

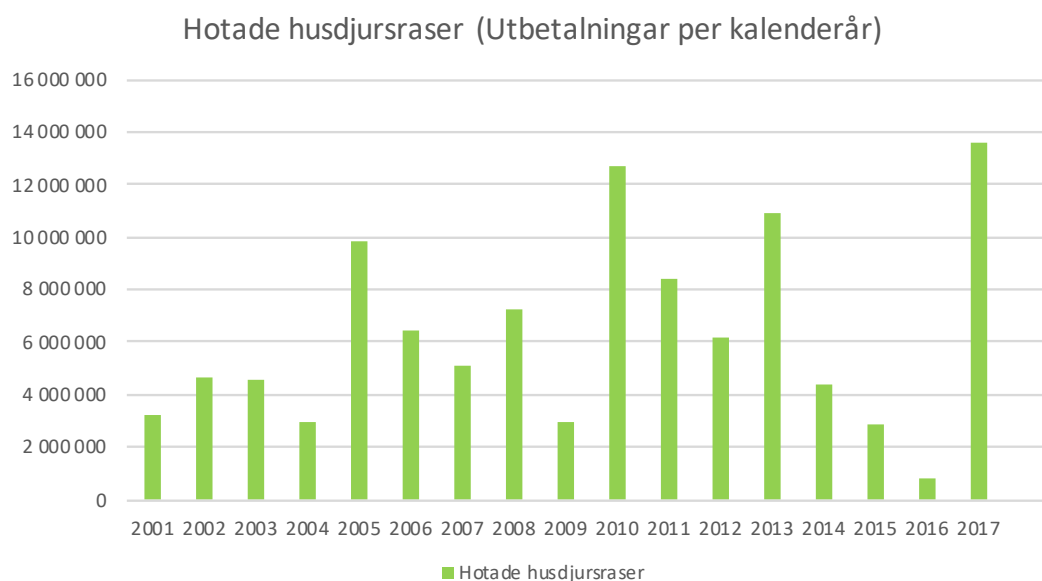
Ålderskategori	Antal	Procent
40 år eller yngre	211	18
41–50	284	24
51–60	322	27
61–70	179	15
71–80	19	2
81–90	4	0
91–100	0	0
Företag	179	15
Summa	988	100

Tabell 2 visar åldersfördelningen bland de som fått stöd år 2017

Ålderskategori	Antal	Procent
40 år eller yngre	149	15
41–50	252	26
51–60	276	28
61–70	162	16
71–80	46	5
81–90	1	0
91–100	1	0
Företag	101	10
Summa	988	100

Oregelbundna utbetalningar försvårar djurhållarnas planering

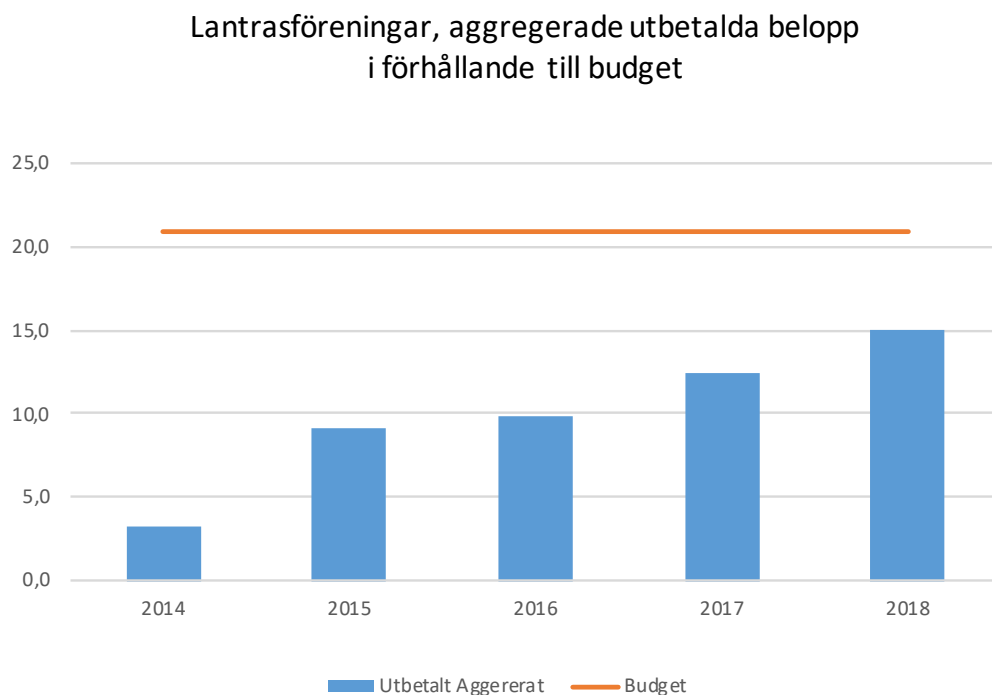
Den årsvisa fördelningen av utbetalningar är förhållandevis ojämn och följer inte fördelningen av godkända djur. En orsak till oregelbundna utbetalningar de senaste åren kan vara problem med IT-systemen i samband med handläggning av ansökningar. Utbetalningar som blir försenade gör det svårare för djurhållare att planera sin verksamhet och kan även ge upphov till problem med likviditeten.

Figur 6 Diagrammet visar årligt utbetalt belopp i kronor, 2001–2017

Lantrasföreningarnas verksamhet hotas av brist på pengar vid övergången till nästa programperiod

Inför nästa programperiod måste brist på pengar undvikas för att föreningarna ska kunna fortsätta bedriva sin verksamhet. Det finns endast omkring sex miljoner kronor att betala ut till lantrasföreningarna de kommande två åren. Av figur 7 tycks denna summa vara tillräcklig, men i realiteten ansöker föreningarna om betydligt högre belopp än vad budgeten räcker till. Vid de beslutsomgångar som genomförts under nuvarande programperiod har det ansökta beloppet kraftigt överstigit det tillgängliga. Majoriteten av föreningarna har därför inte blivit beviljade hela det belopp de ansökt om. Som budgeten ser ut i dagsläget kommer det inte finnas pengar kvar att söka för

att genomföra aktiviteter under 2020. En omfördelning av pengar inom landsbygdsprogrammet rekommenderas för att föreningarna ska kunna få stöd även för aktiviteter 2020. Lantrasföreningarna kunde dessutom inte ansöka om pengar vid övergången till nuvarande programperiod. Detta innebär att många föreningar stod utan pengar och inte kunde genomföra de aktiviteter de planerat för.

Figur 7 Diagrammet visar budgeten i miljoner kronor för stödet till lantrasföreningar och hur mycket som återstår att betala ut

Lantrasföreningarna fick lämna åsikter om stöden i en enkät

Vi gjorde en enklare enkät för att få en kompletterande bild av stöden från djurhållarnas och föreningarnas perspektiv. Lantrasföreningarna fick svara på frågor om både stödet till föreningarna och stödet till hotade husdjursraser. De föreningar som tillfrågades var de som är aktiva och som söker projektstöd inom landsbygdsprogrammet. 16 av 18 av de tillfrågade lantrasföreningarna svarade. I bilaga 3 finns en förteckning över de frågor som skickades ut samt vilka föreningar som deltog i enkäten.

Stödet till lantrasföreningarna upplevs som administrativt tungrott

Av enkäten framgick att merparten av de tillfrågade ansåg att de åtgärder som finns i föreskriften är relevanta och tillräckliga. En övervägande majoritet anser att stödet har stor betydelse för föreningens verksamhet och för att föreningen ska nå de mål de har satt upp för verksamheten. Ett flertal upplever dock att administration tar mycket tid och att det är svårt att rekrytera funktionärer, i synnerhet kassörer, som är villiga att lägga ner den tid som krävs.

Gällande frågan hur stödet kan förbättras poängterade merparten av föreningarna att administrationen är betungande och tidskrävande. Majoriteten av föreningarna var

av uppfattningen att den löpande verksamheten borde ersättas enligt schablon, men att pengar ska kunna sökas för den verksamhet som bedrivs i ren projektform. Detta skulle enligt föreningarna minska den administrativa bördan. Flera av de svarande nämnde också att detaljstyrningen av den löpande verksamheten är för stor och bör minska.

Försämrat bevarandearbete utan stöd

På frågan om vad konsekvenserna skulle bli om stödet togs bort svarade flera föreningar att kontakten mellan Jordbruksverket och föreningarna skulle brytas, eftersom det då inte skulle finnas någon formell koppling mellan parterna. Ett par föreningar nämnde att det då blir svårt för Jordbruksverket att uppfylla sitt uppdrag om att följa rasernas utveckling och se till att raserna är hållbart bevarade. Föreningarna menar på att bevarandearbetet skulle försämrats eftersom anslutning till härstamningskontrollen troligen skulle minska. Man skulle få svårare att samla in uppgifter från djurägare, och därmed ha sämre överblick över bevarandearbetet.

Flera föreningar bedömde att ett uteblivet stöd kan innebära att de måste dra ner på väsentlig verksamhet, framförallt på utgivning av medlemstidningar och rådgivning till djurägare. Medlemstidningen lyftes av flertalet föreningar fram som en viktig kommunikationskanal till medlemmarna. Ett par av föreningarna svarade att de skulle fortsätta bedriva verksamhet, men i mindre skala och uteslutande på ideell basis.

Medlemstidning, registerarbete och avelsrådgivning är viktiga aktiviteter för bevarandearbetet

Huvuddelen av föreningarna ansåg att medlemstidningen är den aktivitet där ett finansiellt stöd har störst betydelse. Avelsarbete, bidrag för transport av genetiskt värdefulla djur för avel samt underhåll och utveckling av register, nämns också av flera svaranden som viktiga aktiviteter.

Lantrasföreningarna tycker att uppdelningen av stödet till hotade husdjursraser fungerar bra

Föreningarna tillfrågades om den rådande uppdelningen, där stöd till nötkreatur, svin, får och get administreras av Jordbruksverket medan stöd till häst, kanin och fjäderfå administreras av föreningarna med hjälp av projektstödet till lantrasföreningarna. I enkäten framkom att flertalet av föreningarna var av uppfattningen att den rådande uppdelningen fungerar bra. Åsikter från enstaka föreningar var att uppdelningen behöver ses över för att det ska bli mer lika mellan djurslagen och någon efterfrågade en tydligare definition på vad som anses vara en hotad ras. En av föreningarna som administrerar ersättning till genbanker föreslår att Jordbruksverket tar över utbetalningen till genbanker och att den registerförande föreningen ska tillhandahålla en lista över godkända genbanker. Föreningen menar att det skulle underlätta administrationen avsevärt.

De flesta föreningarna tycker att stödets utformning är bra, men har olika åsikter om vad pengarna borde gå till

Föreningarna fick även frågan om det finns skäl att ändra det nuvarande systemet som innebär att en fastställd ersättning per djurenhet betalas ut. Ett flertal av föreningarna ansåg att den nuvarande utformningen är bra och att det vore olämpligt med olika

stödnivåer. Omkring hälften av föreningarna ansåg dock att handjur som hålls i avel ska ge en högre ersättning. Ett par av föreningarna tog upp problemet med små besättningar som inte kommer upp i tillräckligt många djurenheter för att få ersättning, och menade att det är viktigt med många små besättningar för den genetiska variationen.

Ett antal övriga åsikter som togs upp var följande:

- Jordbruksverket bör inse att raser kan bevaras på olika sätt: dels genom att hålla rasen i ursprunglig miljö på traditionellt sätt och dels genom utveckling av rasen, men att dessa metoder inte kan tillämpas på samma djur.
- Djur som bevaras i ursprunglig miljö ska berättiga till en högre ersättning
- Stöd till hotade raser ska endast omfatta renrasiga djur i avel och där djurägaren följer en avelsplan.
- Högre stöd ska ges till djur som används för produktion av livsmedel.
- Högre stöd ska ges till djur som **inte** används för mjölk- eller köttproduktion, för att kompensera för lågt avräkningspris.
- Stöd ska inte baseras på hur hotad rasen är, då ett sådant system lätt skapar obalans.
- Takbelopp för stöd bör införas.

Åtagandeperiod på fem år är att föredra eftersom det skapar långsiktighet

Gällande åtagandeperiodens längd, som i nuläget är fem år, ansåg majoriteten av föreningarna att fem år nödvändigt för att skapa stabilitet och långsiktighet. Ett par föreningar ansåg däremot att ett kortare åtagande på två-tre år vore att föredra för att locka fler att våga gå in i ett åtagande. Enstaka föreningar ansåg att ettåriga åtagande vore det mest lämpliga.

Stödet kan utvecklas genom förbättrad härstamningskontroll och högre ersättning till djurägare

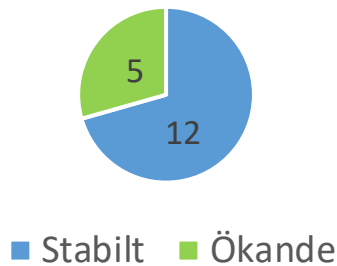
Föreningarna tillfrågades också om hur ett fortsatt stöd till djurägare borde vara utformat, varpå följande åsikter lyftes fram:

- Härstamningskontroll och kontroll av rasrenhet måste förbättras.
- Endast djur i avel ska berättiga till stöd.
- Ersättningen behöver höjas.
- Gynna åtgärder som motverkar förändring av utseende och egenskaper.
- Uppmuntra att hålla djur i traditionell produktion och i ursprunglig miljö.
- Ställ krav på att djurägare ska teckna bevarandeavtal.
- Inrätta stöd till djurägare som håller genbanker.

Samtliga föreningar bedömer att deras medlemsantal antingen är stabilt eller ökande

Föreningarna ombads i enkäten att uppskatta medlemsutvecklingen. Av svaren framkom att huvuddelen bedömer antalet medlemmar som stabilt, medan en del föreningar även upplever att antalet medlemmar ökar. Det stabila medlemsantalet och det faktum att ingen av föreningarna upplever ett minskande engagemang, är ett tecken på att föreningarnas arbete med kommunikation och information ger resultat.

Föreningarnas bedömning av medlemsutveckling

Figur 8 Diagrammet visar hur föreningarna har svarat på frågan om de bedömer att deras medlemsantal ökar, är stabilt eller minskar

Stöden är nödvändiga för bevarandearbetet och därför krävs förenklingar samt kontinuitet i utbetalningen av stöd

De hotade raserna producerar i regel mindre livsmedel än dagens moderna raser. Även om våra traditionella raser inte har en hög produktivitet är det viktigt att de finns kvar för att bevara den genetiska variationen. Ett av de av riksdagen beslutade miljömålen har som etappmål att alla raser ska vara hållbart bevarade. Den översikt av antalet utbetalningar som presenteras i uppföljningen tyder på att stödet till enskilda djurägare är nödvändigt för att upprätthålla bevarandearbetet. Utan ersättningen minskar incitamenten för djurägarna att hålla hotade raser och antalet djur av hotade raser riskerar att minska. Det måste därför säkerställas att det ekonomiska stödet till djurhållare fortsätter och att det inte uteblir vid övergången till nästa programperiod.

Genom föreningarnas arbete har Jordbruksverket möjlighet att följa det nationella bevarandearbetet, vilket ger förutsättningar att uppfylla de mål som satts upp för bevarande av hotade raser. De krav som ställs för att få ersättningen uppmuntrar till att arbeta strukturerat med bevarande inom föreningarna. För att föreningarnas verksamhet ska finnas kvar krävs att ersättningen går att söka kontinuerligt och att det inte uppstår ett glapp i samband med övergången till en ny programperiod.

Av enkäten till lantrasföreningar framgår att stödet till lantrasföreningar innebär en hög administrativ belastning för de sökande. Ett sätt att förenkla för föreningarna skulle vara att införa stöd i form av schablon för de löpande aktiviteterna, såsom medlemstidningar, avelsrådgivning och registerföring, medan pengar till projekt kan sökas på samma sätt som nu.

En av förutsättningarna vid fördelningen av pengar till lantrasföreningarna är att alla ska få tillgång till dem. Vid prioritering av ansökningarna enligt kriterier för urval av ansökningar innebär det att majoriteten av de sökande föreningarna inte får hela det sökta beloppet. Detta trots att de fått höga poäng i urvalsprocessen. Fördelningen av pengar riskerar därför att bli godtycklig. Verktöget för urvalsprocessen måste bättre anpassas för stödet till lantrasföreningar.

Bilaga 1 Raser som omfattas

Miljöersättning till hotade husdjursraser omfattar följande raser:

1. fjällko, rödkulla, väneko, ringamålako, bohuskulla, svensk lågland,
2. dala pälsfår, fjällnäsfår, helsingefår, klövsjöfår, roslagsfår, svärdsjöfår, värmlandsfår, åsenfår, gutefår, ryafår, svenskt finullsfår, gestrikefår,
3. svensk lantrasget, göingeget, jämtget, lappget, och
4. linderödsvin.

Stöd till lantrasföreningar får ges till föreningar för bevarandearbete i fråga om följande raser:

1. fjällko, rödkulla, väneko, ringamålako, bohuskulla, svensk lågland,
2. dala pälsfår, fjällnäsfår, helsingefår, klövsjöfår, roslagsfår, svärdsjöfår, värmlandsfår, åsenfår, gutefår, ryafår, svenskt finullsfår,
3. svensk lantrasget, göingeget, jämtget, lappget,
4. linderödsvin,
5. gotlandsruss, svensk ardenner, nordsvensk brukshäst,
6. bjurholmshöna, bohuslän-dals svarthöna, fiftyfive flowery, gotlandshöna, hedemorahöna, kindahöna, gammalsvensk dvärghöna, svensk dvärghöna, orusthöna, skånsk blomlehöna, åsbohöna, ölandshöna, öländsk dvärghöna,
7. skånegås, ölandsgås,
8. blekingeanka, svensk blå anka, svensk gul anka, svensk myskanka,
9. gotlandskanin, mellerudskanin, svensk pälskanin, och
10. nordiskt bi

Bilaga 2 Kartor över spridning av besättningar

Kartor över den geografiska spridning för besättningar som 2017 fått del av stödet till hotade husdjursraser

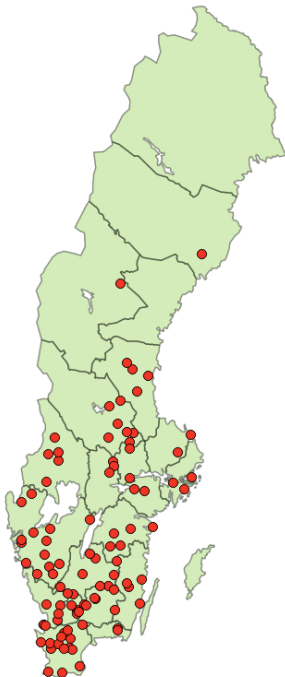
Karta 1 visar spridningen för besättningar av bohuskulla

Karta 2 visar spridningen för besättningar av fjällko

Karta 3 visar spridningen för besättningar av ringamålako

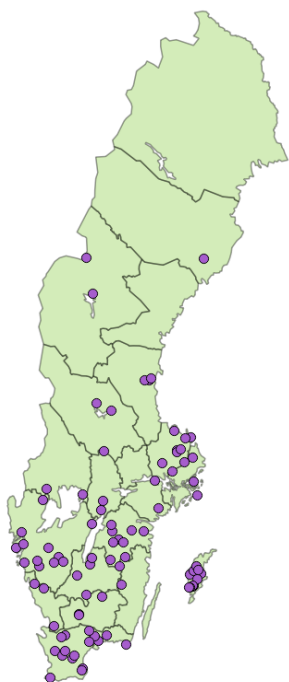
Karta 4 visar spridningen för besättningar av rödkulla

Karta 5 visar spridningen för besättningar av väneko

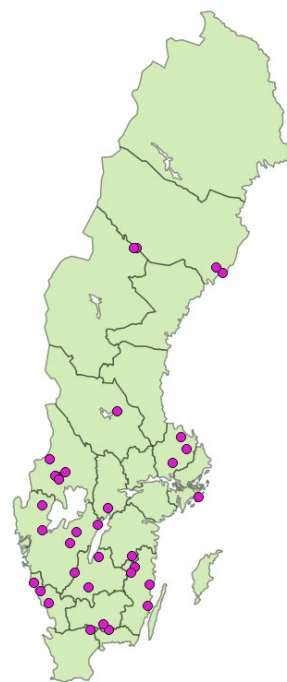
Karta 6 visar spridningen för besättningar av dala pålsfår

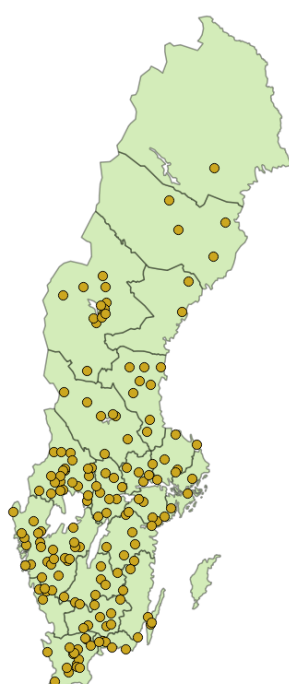
Karta 7 visar spridningen för besättningar av gutefår

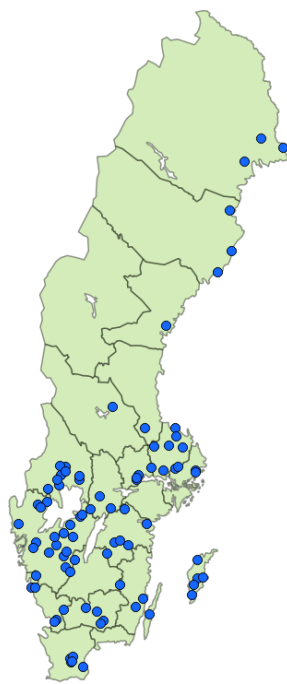
Karta 8 visar spridningen för besättningar av roslagsfår

Karta 9 visar spridningen för besättningar av ryafår

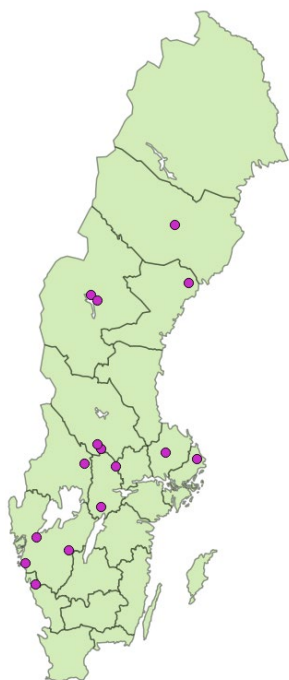
Karta 10 visar spridningen för besättningar av skogsfår

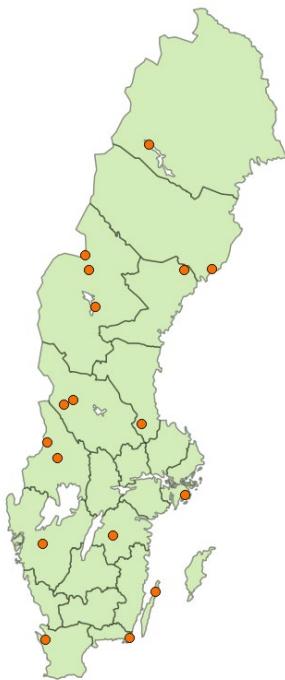
Karta 11 visar spridningen för besättningar av svenskt finullsfår

Karta 12 visar spridningen för besättningar av göingeget

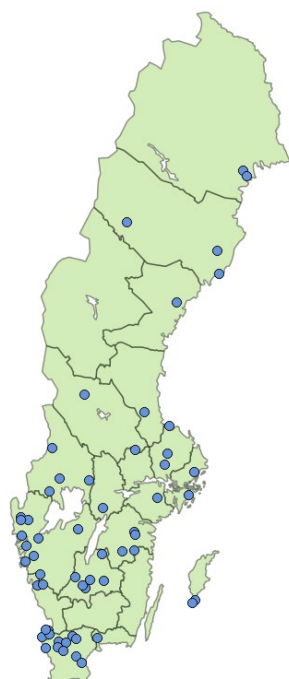
Karta 13 visar spridningen för besättningar av jämtget

Karta 14 visar spridningen för besättningar av lantrasget

Karta 15 visar spridningen för besättningar av lappget

Karta 16 visar spridningen för besättningar av linderödssvin

Bilaga 3 Deltagare i enkät till lantrasföreningar

Följande föreningar deltog i den enkät som skickades ut:

Allmogekon

Avelsföreningen svenska ardennerhästen

Föreningen allmogegeten

Föreningen gotlandskaninen

Föreningen gutefåret

Föreningen landtsvinet

Föreningen nordsvenska hästen

Föreningen ryafåret

Föreningen svenska allmogefår

Föreningen äldre boskap

Gutefåradakemin

Nordbiföreningen

Svenska getavelsförbundet

Svenska lanthönsklubben

Svenska russavelsföreningen

Svensk fjällrasavel

Bilaga 4 Enkät

Frågor i samband med uppföljning av stödet till lantrasföreningar och hotade husdjursraser

Denna enkät vänder sig till föreningen som helhet. De åsikter som uttrycks ska vara sådana som föreningen står bakom. Endast en ifylld enkät per förening får skickas in.

I den första delen av enkäten ska ni besvara tre korta frågor om föreningen. Därefter kommer en sektion om stödet till lantrasföreningar, med efterföljande frågor. Sista delen handlar om stödet till hotade husdjursraser. Även här finns ett antal frågor vi vill att ni tar ställning till.

Vid möte på Jordbruksverket med lantrasföreningar den 20 april 2018 diskuterades frågorna om stödet till lantrasföreningar. De synpunkter som blev resultatet efter diskussionerna finns i bifogad bilaga.

Syftet med enkäten är att ge ett underlag till den uppföljning av de två stöden som Jordbruksverket nu genomför. Föreningens medverkan är viktig för att vi ska få en helhetsbild av hur stöden har fungerat och vad som kan göras bättre.

Uppgifter om föreningen

Namn på föreningen:

Hur många medlemmar fanns i föreningen vid det datum då ni uppskattade medlemsantalet för 2017?

Hur stor procentuell andel av dessa var djurägare?

Markera med ett kryss i den ruta som överensstämmer bäst med medlemsutvecklingen i din förening från 2014:

- Ökande (medlemsantalet har ökat med mer än 10 %)
- Stabilt (medlemsantalet har max varierat med \pm 10 %)
- Minskande (medlemsantalet har minskat med mer än 10 %)

Om stödet till lantrasföreningar

Stöd får lämnas för aktiviteter som uppfyller den nationella handlingsplanen för uthållig förvaltning av svenska husdjursraser 2010–2020 och som innebär:

1. att hålla ston i avel, hålla handjur för avelssyfte eller hålla djur i genbank,
2. att skapa och upprätthålla härstamningsregister, SJVFS 2017:14 51
3. stambokföring,
4. transport av genetiskt viktiga djur för avel mellan besättningar,
5. genbanksverksamhet,
6. älsofrämjande åtgärder inom rasen,
7. stimulans av avelsverksamhet,
8. att utbilda unghästar i körning om arbete inom jord- och skogsbruk är det ursprungliga syftet med rasen,
9. kartläggning av för rasen viktiga egenskaper, eller
10. information, utbildning, rådgivning och sammanställning av tekniska rapporter.

Stöd kan i nuvarande programperiod lämnas för följande kostnader och aktiviteter:

1. utgifter för personal,
2. indirekta kostnader,
3. eget arbete, om den tid som stöd söks för tidsredovisas särskilt i en projektdagbok,
4. köp av tjänst, eller
5. övriga utgifter som är kopplade till projektet. Stöd får inte lämnas för investeringar.

Med bakgrund i ovanstående information om stödet till lantrasföreningar följer här ett antal frågor:

Fråga 1. Är åtgärderna i programmet relevanta och tillräckliga? Vad saknas? Vad kan tas bort?

Fråga 2. Har stödet betydelse för verksamheten i föreningen och för att målen som föreningen satt upp för sin verksamhet kan uppfyllas?

Fråga 3. Vad blir konsekvenserna om stödet tas bort?

Fråga 4. Hur kan stödet förbättras och göras mer ändamålsenligt?

Fråga 5. Till vilken eller vilka aktiviteter inom er förening är ett finansiellt stöd av störst betydelse för föreningens fortsatta verksamhet och för att ni ska kunna nå de mål ni satt upp för denna?

Om stödet till hotade husdjursraser

Ersättning till djurägare som håller hotade husdjursraser administreras i dag av Jordbruksverket för djurslagen nötkreatur, får, get och gris. Föreningen Nordsvenska hästen, tillsammans med Avelsföreningen för svenska ardennerhästen och Svenska russavelsföreningen administrerar ett stöd för betäckning av ston som ett projekt inom ramen för stödet till lantrasföreningar. Svenska lanthönsklubben och Föreningen gotlandskaninen stödjer på motsvarande sätt de som håller fjäderfän och kaniner i genbank.

Stöd till hotade husdjursraser utgår för närvarande som en ersättning per djurenhet (DE) med 1 450 kr för nötkreatur, får och getter och 2 050 kr för gris oavsett kön, hur djuren hålls och hur många djur som finns i rasen eller enskild besättning. Åtagandeperiodens längd är fem år.

Frågor om stödet till hotade husdjursraser

- Vad är erfarenheterna av uppdelning mellan Jordbruksverket och de olika föreningarna? Bör arbetet ändras på något sätt? I så fall hur och varför?
- Angående ersättningen per djurenhet (DE), anser ni att det finns skäl att ändra på det upplägg som finns? Förslag och önskemål som framförts är högre stöd till handjur som hålls för avelsändamål och högre stöd för kor som hålls för mjölkproduktion. Ett annat förslag är att ha ett differentierat stöd, så att högre stöd utgår per DE för de raser där djurantalet är lågt eller där djurantalet har en starkt negativ utveckling. Ytterligare ett förslag är att avtrappa stödet stegvis, så att ett högre stöd ges per djurenhet för de första enheterna i en besättning för att sedan upp-

höra vid ett visst antal DE. Frågan är då hur många steg som ska finnas och var brytpunkterna och eventuellt tak ska ligga? Här bör man också föra in aspekten enkelhet för den som söker stöd och kostnaden för de som administrerar stödet.

- Åtagandeperiodens längd är också en viktig fråga. Skulle ettåriga åtaganden vara att föredra framför de nuvarande femåriga? Vad skulle det innebära för den som söker stöd? Kan en kortare åtagandeperiod påverka möjligheten att bevara husdjursraserna?
- Vilka önskemål har ni i föreningen på hur ett fortsatt stöd till djurägare för att hålla hotade husdjursraser ska vara utformat?
- Hur får vi bäst bevarandenyttan för pengarna? Tänk på att villkoren måste vara ändamålsenliga, tydliga (lätt att veta hur de ska uppfyllas) och möjliga att kontrollera.

Vi är medvetna om att flera av er i föreningarna redan och vid flera tillfällen lämnat synpunkter och önskemål om detta men ber er att skicka med dessa ännu en gång. På så sätt får denna enkätundersökning ett större värde då den görs samlad under en viss tid och med en gemensam aktuell diskussion som bakgrund.

15 Projekt som berör integration

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet samt regional- och socialfondsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 28 maj 2018

Uppföljningen är gjord av Tina Wallin

Innehåll

Sammanfattning	173
Möjligheter att jobba med integration i våra nationella program.....	173
Två av tre program innehåller projekt som berör integration	174
Det ekonomiska och demografiska läget i Sveriges kommuner	184
Projekten drivs inte i områden med större lokala utmaningar	188
Ojämn fördelning över landet, men det finns andra möjligheter att jobba med integration än genom stöd från våra program	190
Bilagor Tabeller	192

Sammanfattning

- Majoriteten av projekten som berör integration genomförs inom åtgärder för lokalt ledd utveckling och drivs oftast av ideella eller ekonomiska föreningar, kommuner, leaderkontor eller trossamfund.
- Projektens spridning över landet är ojämn, med många projekt i exempelvis Västra Götaland och Jämtland, medan vissa områden i Skåne, Småland och Östergötland inte har några alls. Lokala ekonomiska och demografiska förutsättningar som antal asylsökande, kostnad för flyktingmottagande förklarar inte detta mönster.
- Få resultat kan observeras i form av sysselsättningar då endast 17 procent av de inkluderade projekten är slutförda. Trots detta har cirka 10 nya årsarbetskrafter skapats enligt deras slutrapporter.
- Cirka 30 procent av projektägarna driver fler än ett projekt, men trots detta är det sällan man kan se att de kompletterar varandra. De fallen som tyder på något mervärde drivs inom åtgärder för lokalt ledd utveckling i landsbygdsprogrammet.

Möjligheter att jobba med integration i våra nationella program

Under den nuvarande programperioden 2014–2020 är Jordbruksverket förvaltande myndighet för tre olika nationella program: landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet, samt regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling. Inget av dessa program innehåller specifika åtgärder som syftar till att främja integration. Dock kan man i de olika programtexterna hitta mål som handlar om social utveckling i stort. Ett exempel på detta är prioritering 6 inom landsbygdsprogrammet: ”främja social delaktighet, fattigdomsbekämpning och ekonomisk utveckling på landsbygden” (landsbygdsprogrammet s. 98).

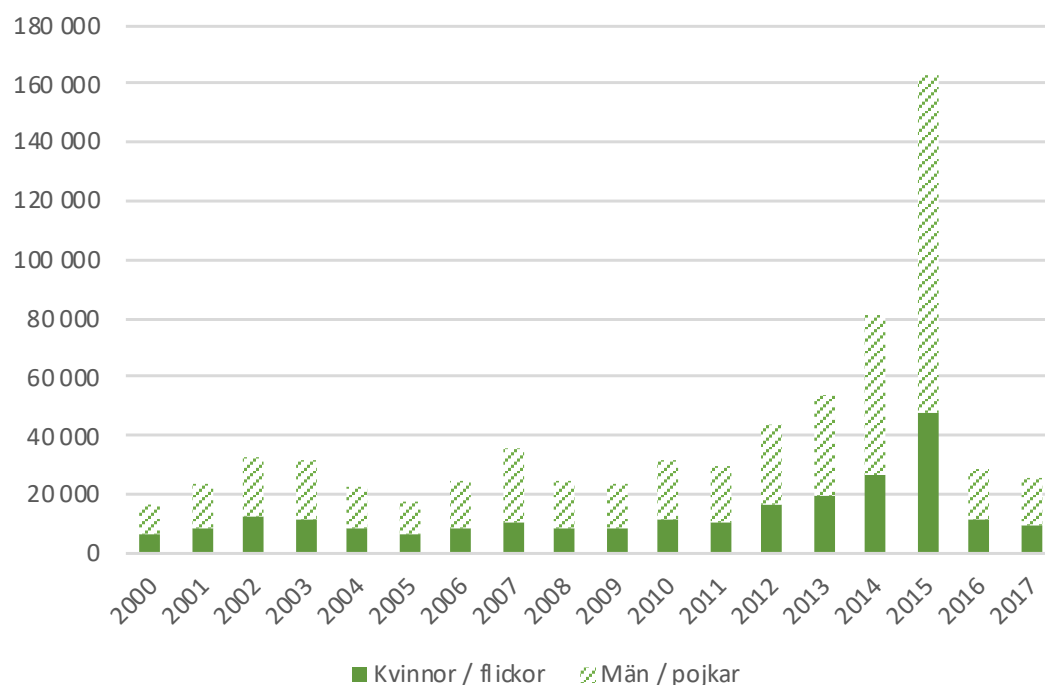
På motsvarande sätt står det i regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling att ”detta program för Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF) berör tematiskt mål 9, Främja social inkludering och bekämpa fattigdom och diskriminering och avser lokalt ledd utveckling.” (regional- och socialfondsprogrammet s. 1).

Även inom havs- och fiskeriprogrammet finns det en liknande formulering i unionsprioritering 4 ”ökning av sysselsättningen och den territoriella sammanhållningen genom att sträva efter följande specifika mål: främjande av ekonomisk tillväxt, social delaktighet, skapande av sysselsättning och stöd till anställbarhet och arbetskraftsrörlighet i de kust- och inlandssamhällen som är beroende av fiske och vattenbruk, inbegripet diversifiering av verksamheten inom fisket och till andra sektorer av den maritima ekonomin.” (havs- och fiskeriprogrammet s. 42).

Dessa målformuleringar innebär att projekt som syftar till integration kan ingå i de olika programmen, trots avsaknaden av riktade åtgärder, och bidra till deras måluppfyllelse. Under denna programperiod har stora flyktingströmmar kommit till Sverige och integration har blivit ett allt mer omdiskuterat ämne. Figur 1 visar antalet asylsökande i Sverige under 2000-talet. Först ganska stabilt mellan 2000 och 2010 då antalet asylsökande låg ungefär mellan 20 000 och 40 000 per år, för att sedan kulminera i strax över 160 000 år 2015.

Med detta hastiga inflöde av nya människor till alla delar av Sverige har integration på lokal nivå blivit något man har varit tvungen att arbeta mer med än tidigare. Ett sätt att göra det har varit att söka projektstöd inom något av tre program som Jordbruksverket är förvaltande myndighet för. Dock betyder avsaknaden av riktade åtgärder att det inte går att enkelt och strukturerat ta fram information om dessa projekt då de kan finnas inom ett flertal olika åtgärder inom alla tre program.

Syftet med den här uppföljningen är i första hand att kartlägga inom vilka olika program, fonder och åtgärder projekt som berör integration genomförs, samt var i landet de drivs, av vilka typer av aktörer och om dessa projekt har lyckats skapa några resultat i form av till exempel arbetstillfällen. Detta kopplas sedan till de ekonomiska och demografiska förutsättningarna på de platser där projekten sker. Jag kommer även undersöka om projektägarna av dessa projekt har sökt pengar för andra projekt och om det går att se några synergieffekter.

Figur 1 Asylsökande i Sverige 2000–2017

Källa: Migrationsverket

Två av tre program innehåller projekt som berör integration

Urvalet är manuellt och baseras på projektens ansökningshandlingar

För att identifiera projekt som berör integration har information om samtliga projekt inom de tre programmen sammanställts. Jag har gjort ett första urval med alla projekt där ord som till exempel integration och asylsökande förekommer i projektnamnet eller projektbeskrivningen. Sedan har jag läst de ansökningarna och gjort ett andra urval med de projekt där integration är huvudsyftet med projektet, eller de projekt där integration förekommer som en del men inte är huvudfokus. Det första urvalet gjordes 28 maj 2018 och omfattar alla beviljade ärenden fram till det datumet i den nuvarande programperioden. En sammanställning av dessa projekt visas i tabell 1.

Majoriteten av de beviljade projekt som har huvudfokus på integration eller delvis fokus på integration går att hitta inom landsbygdsprogrammet, i havs- och fiskeriprogrammet finns inte ett enda. En stor majoritet av projekten genomförs inom åtgärder för lokalt ledd utveckling och det gäller framför allt projekt med huvudfokus på integration. Sammanlagt rör det sig om 121 projekt som har beviljats cirka 108 miljoner kronor i stöd, vilket betyder att ett projekt i genomsnitt har beviljats totalt cirka 900 000 kronor i stöd. Generellt är projekten inom åtgärderna för lokalt ledd utveckling något mindre (i genomsnitt cirka 833 000 kronor i stöd) än projekten inom andra åtgärder i landsbygdsprogrammet (i genomsnitt cirka 1,08 miljoner kronor i stöd).

Tabell 1 Fördelning av integrationsprojekt i de olika programmen och fonderna

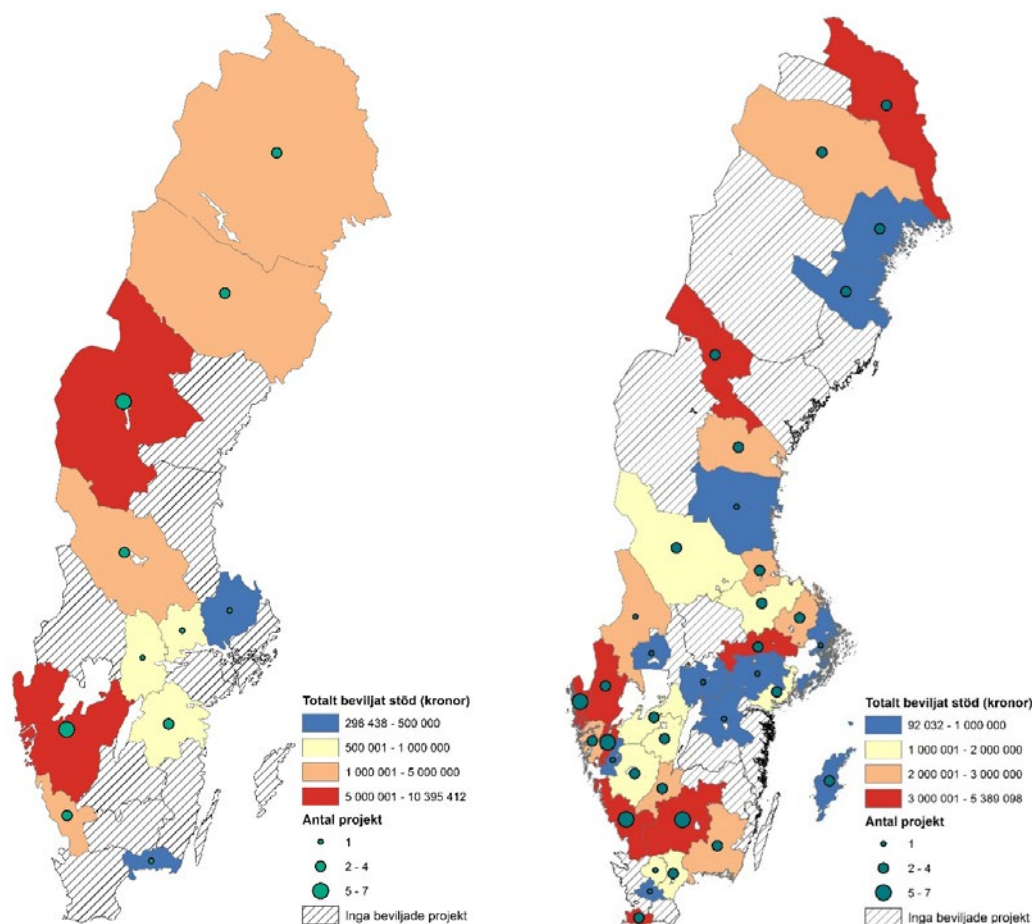
Program	Fond	Typ av åtgärd	Projekt med huvudfokus på integration		Projekt med delvis fokus på integration	
			Antal	Totalt beviljat stöd	Antal	Totalt beviljat stöd (kronor)
Landsbygdsprogrammet	Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU)	Lokalt ledd utveckling	26	19 582 728	35	27 480 955
		Övriga åtgärder	3	2 167 742	28	31 216 958
Havs- och fiskeriprogrammet	Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF)	Lokalt ledd utveckling	0	0	0	0
		Övriga åtgärder	0	0	0	0
Regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling	Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF)	Lokalt ledd utveckling	4	1 985 416	4	3 037 329
	Europeiska socialfonden (ESF)	Lokalt ledd utveckling	16	14 981 071	5	7 910 862
Summa			49	38 716 957	72	69 646 104

Flest projekt drivs i Västsverige

Figur 2 visar var i landet dessa integrationsprojekt äger rum. Den vänstra kartan visar hur mycket stöd (i kronor) som har beviljats per län inom andra åtgärder än lokalt ledd utveckling i landsbygdsprogrammet, samt på hur många projekt de pengarna har fördelats. I de flesta fall sker handläggningen av dessa projekt hos länsstyrelserna och de har egna budgetar att förhålla sig till, därför visar kartan länsgränser. Den högra kartan visar motsvarande information för projekt inom åtgärder för lokalt ledd utveckling – oavsett program. Alla projekt inom lokalt ledd utveckling administreras delvis av leaderområden, som även de har egna budgetar att förhålla sig till och därför visar den kartan leaderområdenas gränser.

Kartorna visar tydligt att integrationsprojekten inte genomförs jämnt utspritt över landet. Endast 11 av 21 län har någon form av integrationsprojekt som bedrivs med dessa pengar. Främst är det i Norrland, delar av Mälardalen och Västsverige man hittar dessa projekt, medan det inte finns några alls i Småland, på Öland eller Gotland, i Stockholmsområdet eller längs de södra delarna av Norrlandskusten. Av de områden där man kan hitta dessa projekt, har Västra Götalands län och Jämtlands län beviljat mest stöd. Det är bra att tänka på att Västra Götaland är ett relativt stort län till både yta och befolkning så det betyder inte att de driver fler projekt per invånare eller per kommun än andra län. Däremot är det intressant att man i Jämtlands län driver så pass många projekt, trots en mycket lägre befolkningsmängd.

Bland leaderområdena är det också ojämnt fördelat, vilket till en viss del beror på att det finns ett par leaderområden som inte fick del av EU-finansieringen under den här programperioden. Av de 48 områden som fick del av dessa pengar har 36 stycken har minst ett integrationsprojekt i sitt område. De områden som har beviljat mest stöd till integrationsprojekt är Lokalt ledd utveckling Halland, Leader Linné Småland samt Tornedalen 2020. De områden som inte har några projekt hittar man främst i Skåne, Sydöstra Sverige och Norrland. Som tabell 1 visar, finns det heller inga fiskeområden med beviljade integrationsprojekt.

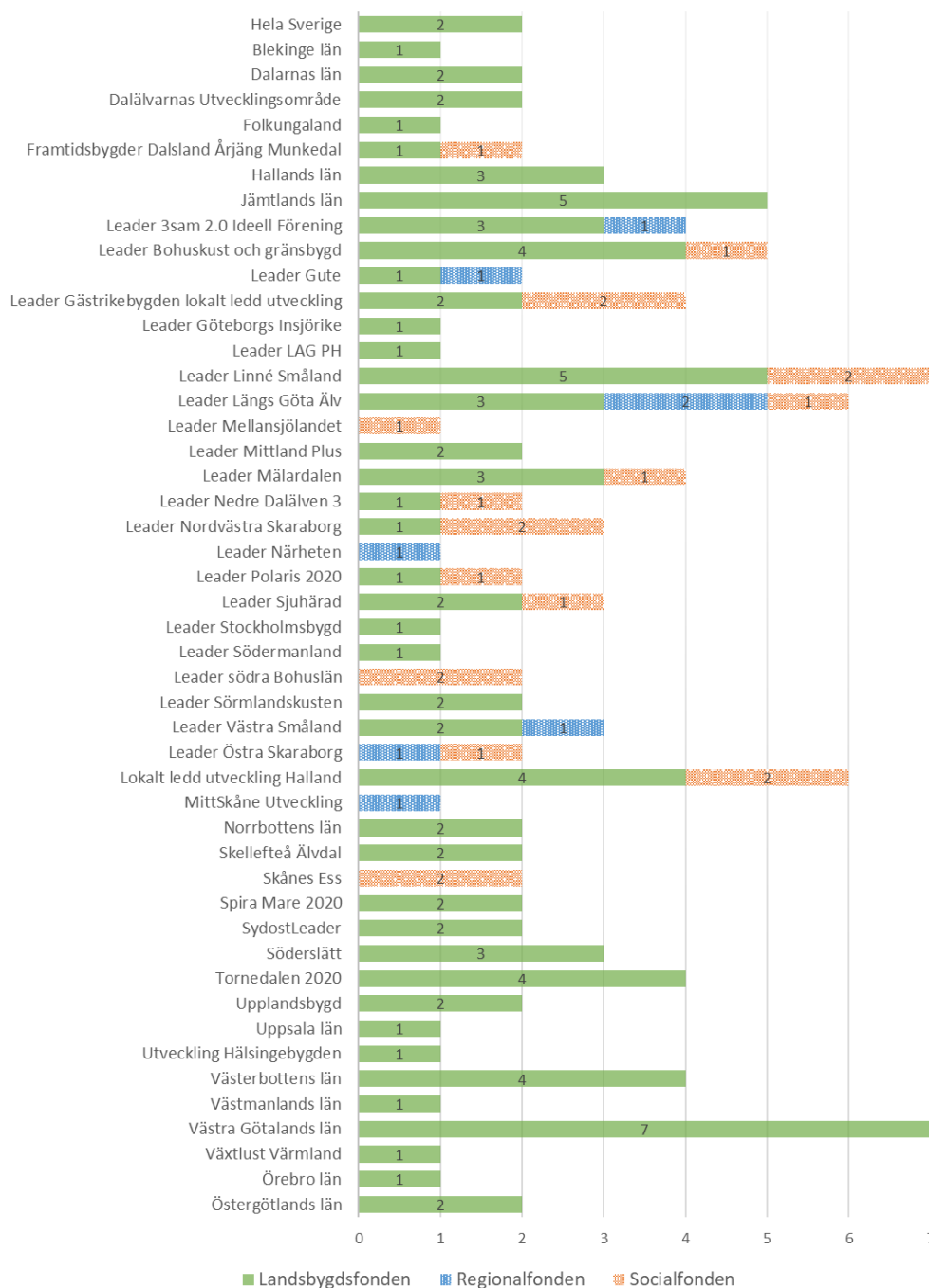
Figur 2 Kartor över totalt beviljat stöd i kronor samt antal projekt som berör integration de har fördelats över, per län (till vänster) och per leaderområde (till höger)

Figur 3 visar projektfördelningen, där man ser i vilka områden denna typ av projekt bedrivs, antal projekt samt vilka fonder som finansierar dem. Den översta kategorin är Hela landet och den syftar på två projekt inom åtgärden för kompetensutveckling i landsbygdsprogrammet. Dessa projekt handläggs och administreras av Jordbruksverket och bedrivs sedan nationellt. På grund av den nationella täckningen visas dessa två inte i några kartor. De fem leaderområden som inte fick del av EU-finansieringen ingår i de streckade områdena som inte har några beviljade projekt.

I de flesta områden finns det 1–2 projekt, men det finns några som sticker ut med 6–7 stycken. Det gör till exempel Leader Linné Småland, Lokalt ledd utveckling Halland och Västra Götalands län som nämndes tidigare då de var några av de områden som har beviljat mest stöd. Figur 3 visar dock att det finns fler områden med många pro-

jekt, till exempel Leader Längs Göta Älv som också har 6 stycken beviljade projekt. Leader Längs Göta Älv är det enda leaderområde som har beviljade integrationsprojekt inom tre olika struktur- och investeringsfonder som finns tillgängliga att jobba med. Detta är intressant för att de olika fonderna har olika mål och syften och alltså kan möjliggöra flera sätt att jobba med samma fråga.

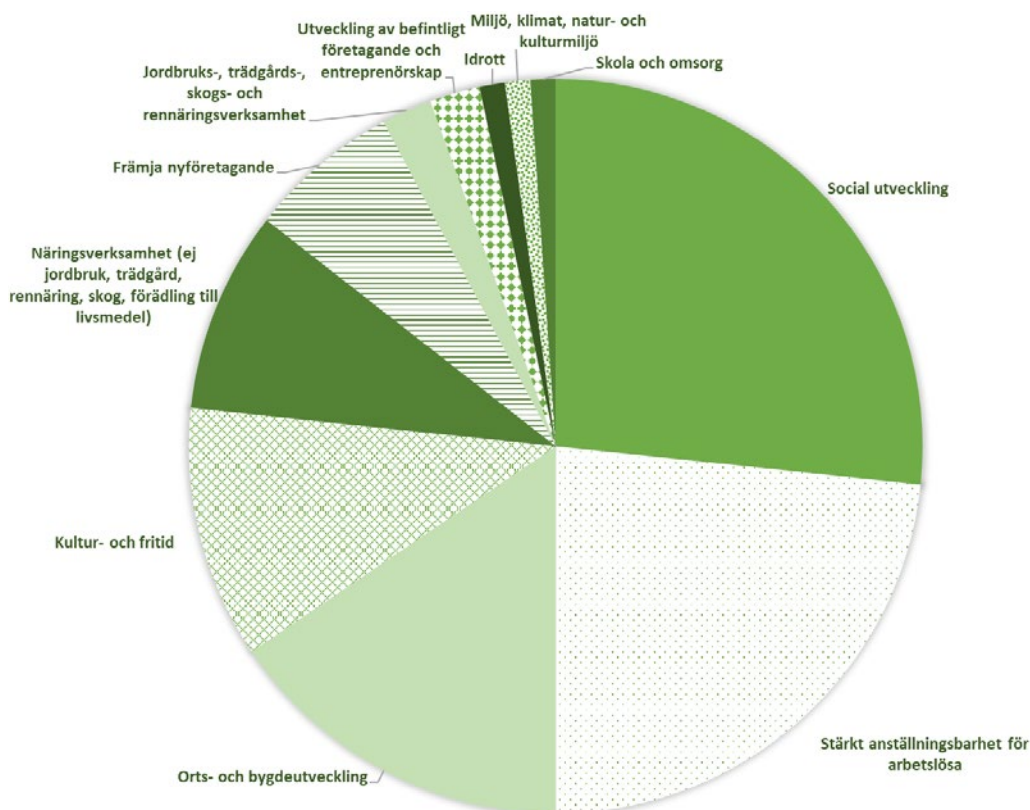
Självklart beror möjligheten att arbeta på detta sätt på hur många fonder man har tillgängliga att arbeta med. Till exempel har två av leaderområdena i figuren bara en fonds resurser att jobba med. Trots att de andra områdena inte har samma begränsning visar figur 3 ändå att cirka hälften av de resterande 34 leaderområdena bara har beviljade integrationsprojekt inom en fond.

Figur 3 Antal projekt per EU-fond och administrativt område

Tydligt arbetsmarknadsfokus i projekten

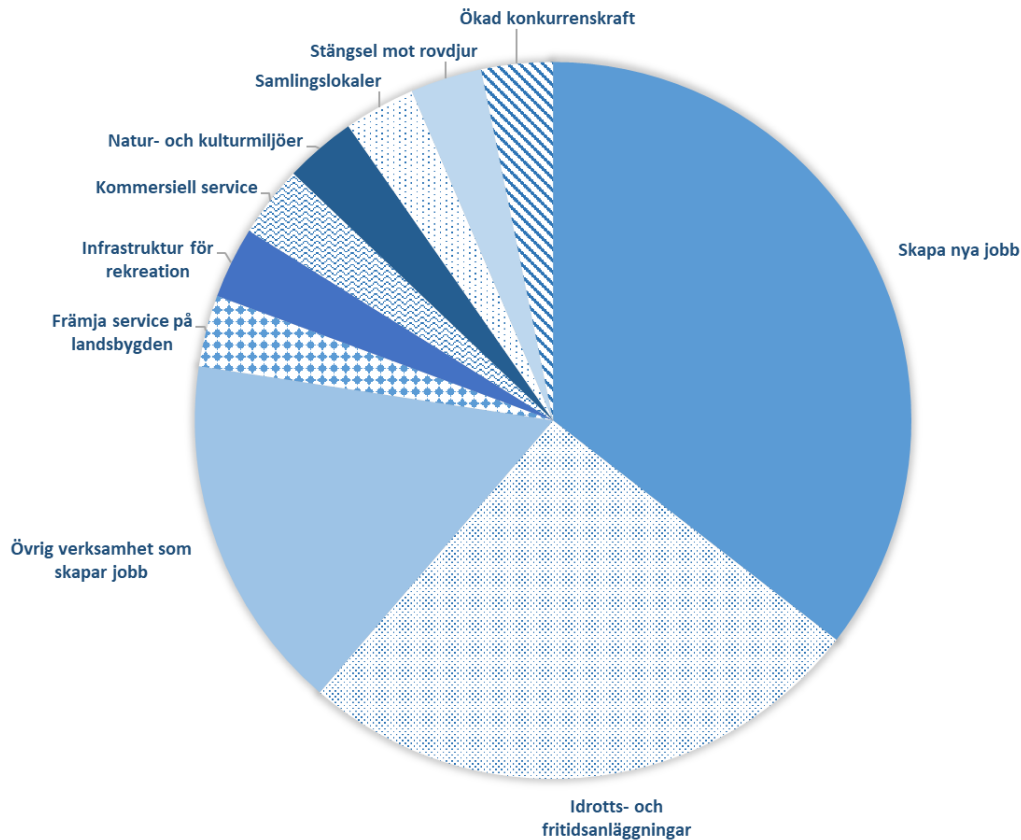
När projektägarna söker pengar behöver de välja inriktning på sina projekt för att Jordbruksverkets IT-system ska kunna ställa rätt frågor till de sökande och för att pengarna ska tas från rätt budgetar. Dessa inriktningar kan användas för att få en första bild av vad projekten fokuserar på. De val man kan göra i ansökan varierar mellan åtgärderna för lokalt ledd utveckling och resterande åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Informationen om dessa projekt visas därför i två separata figurer – figur 4 och figur 5. Fördelningen visas i tabellformat tillsammans med totalt beviljat stöd i bilaga 1.

Figur 4: Inriktning på projekt som berör integration inom lokalt ledd utveckling.

Projekten inom åtgärder för lokalt ledd utveckling har oftast inriktningen social utveckling, stärkt anställningsbarhet för arbetslösa eller Orts- och bygdeutveckling. Detta tyder på att projekten i stor utsträckning fokuserar på individer och att integrera dem inte bara i bygdens aktiviteter, utan även på den lokala arbetsmarknaden.

Här kan dock skillnader ses mellan de olika programmen. Alla projekt inom inriktningen stärkt anställningsbarhet för arbetslösa och alla projekt inom de inriktningar som är nära kopplade till företagande (främja nyföretagande och utveckling av befintligt företagande och entreprenörskap) drivs inom regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling. Alla andra projekt oavsett inriktningar drivs inom landsbygdsprogrammet. Det finns alltså en generell trend att man finansierar projekt med stort arbetsmarknadsfokus antingen med regionalfonden eller socialfonden, medan projekt med andra aspekter av integration finansieras genom landsbygdsfonden. Detta stämmer väl överens med fondernas mål och målgrupper.

Figur 5 Inriktning på projekt som berör integration inom övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet

För de projekt som bedrivs inom övriga åtgärder av landsbygdsprogrammet, visar figur 5 att de allra vanligaste inriktningarna är skapa nya jobb, idrotts- och fritidsanläggningar och övrig verksamhet som skapar jobb. Den första av dessa inriktningar bedrivs mestadels inom åtgärden för kompetensutveckling (åtgärd 1) och rådgivning (åtgärd 2). De projekt som har inriktning idrotts- och fritidsanläggningar hittas inom åtgärden stöd till investeringar i service och fritid på landsbygden (åtgärd 7.4). Den sista stora gruppen med övriga verksamheter som skapar jobb hittas inom åtgärden investeringsstöd för jobb och klimat (åtgärd 6.4). Det verkar alltså som att det även inom de här åtgärdena är stort fokus på integration på arbetsmarknaden. Dock bör det understrykas att majoriteten av de här projekten endast berör integration delvis. Ett exempel är projekten inom åtgärdena för kompetensutveckling och rådgivning, där man har ett brett fokus i länen och ofta nämner kvinnor, ungdomar och individer med utländsk bakgrund som extra viktiga målgrupper. Projekten är därmed inte speciellt utformade för nyanlända ska komma in på arbetsmarknaden.

De inriktningar som man kan välja i ansökan kan i vissa fall vara ganska vaga och visar inte på den mångfald av aktiviteter som faktiskt bedrivs inom dessa 121 projekt. För att få en bättre bild av vilka aktiviteter dessa projekt genomför sammanställs här information från ansökningarnas projektbeskrivningar.

Inom de övriga åtgärdena i landsbygdsprogrammet, alltså de som inte ingår i lokalt ledd utveckling, visar föregående sektion en bra bild. Många projekt fokuserar på kompetensutveckling och rådgivning till företagare, men även utbildningar och praktik av olika slag. Ofta med flera målgrupper än nyanlända, som till exempel ungdomar eller kvinnor. En hel del projekt jobbar också med integration genom olika typer av

idrott, som till exempel fotboll, skidåkning och fiske. Detta är ett sätt för nyanlända och andra invånare att samlas kring en aktivitet och lära känna varandra och varandras kulturer.

Inom åtgärderna för lokalt ledd utveckling kan man också se dessa teman. Flera projektägare skriver att de vill ge stöd och information specifikt om företagande, medan andra skriver att de fokuserar på kompetensutveckling generellt för att främja att deltagarna kommer in på arbetsmarknaden. Ofta handlar det om utbildning och praktik inom de gröna näringarna, men även om sociala företag inom olika branscher. Det finns dessutom flera projekt som har idrotts- eller andra friluftaktiviteter med i sina ansökningar. Både inom åtgärderna inom lokalt ledd utveckling och övriga åtgärder inom landsbygdsprogrammet förekommer en hel del förstudier, där det inte genomförs några aktiviteter för deltagare utan fokus ligger på att bedöma om idéer för framtida projekt är möjliga eller önskvärda att genomföra.

Något som förekommer inom lokalt ledd utveckling, men inte inom de andra åtgärderna är kulturella aktiviteter. Exempel på sådana är projekt där man lär sig om varandras traditioner och värdegrunder och projekt där man delar berättelser genom filmer, musik eller teater. Det är också vanligt att man vill skapa mötesplatser på orten där nyanlända och andra invånare kan mötas och lära känna varandra och sin närmiljö. Exempel på sådana mötesplatser är odlingsplatser, parker eller vandringsleder samt hembygdsgårdar eller medborgarcenter.

Cirka 10 årsarbetskrafter har skapats trots få slutförda projekt

Ett gemensamt mål för projekten inom lokalt ledd utveckling är ökad sysselsättning – oavsett vilket program eller vilken fond de tillhör. Av de 90 projekt som ingår i analysen är det endast 13 som har slutförts. Totalt har de 13 projektägarna uppskattat att fem stycken årsarbetskrafter, har skapats tack vare deras projekt. I motiveringarna kan jag se att det i flera fall finns deltagare i projekten som har fått anställningar, men projektägarna har inte kunnat bedöma säkert om det är på grund av projekten och då har de valt att inte räkna dessa. Det kan alltså vara fler personer som har anställts på grund av deltagande i projekten än de som framgår i slutrapporterna. Man bör tänka på att detta är ungefärliga siffror samt att det inte står något om vilka som har fått anställning eller i vilken grad. Det är också så att flera av dessa 13 projekt är förstudier och att det i de fallen inte har förväntats att någon sysselsättning ska skapas.

För de projekt eller investeringar som genomförts inom övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet är det 7 av 31 stycken som är slututbetalade. I de flesta fall har dessa inte genomförts inom fokusområdet för skapande av arbetstillfällen och de sökande har därför inte svarat på några frågor om skapad sysselsättning. De som har det rapporterar att deras behov av arbetstimmar ökat med motsvarande fem årsarbetskrafter. De sökande för just dessa investeringar är lantbruksföretag och det är svårt att bedöma huruvida dessa ökade arbetstimmar har genererat anställning för fler individer eller om det har lett till fler timmar för de redan anställda. Det är såklart också ett viktigt perspektiv, men då rapportens fokus är integration är det inte lika relevant att titta närmare på redan befintliga anställda.

Projektägarna som driver projekt inom åtgärder för lokalt ledd utveckling får även svara på frågor om till exempel nya företag, nya mötesplatser och nya kultur- och fritidsverksamheter. Bland de 13 slutförda projekten har det rapporterats att totalt två

nya företag har startats samt att 21 mötesplatser och 15 fritids- och kulturverksamheter har skapats. Exempel på mötesplatser som har skapats är odlingsplatser och olika möteslokaler ibland annat hembygdsgårdar. De verksamheter som skapats i dessa lokaler är av varierande karaktär och inkluderar till exempel dansgrupper, körer och radioprogram. För de projekt eller investeringar som genomförts inom övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet finns inte denna typ av indikatorer.

Ideella föreningar, olika myndigheter och trossamfund är de vanligaste projektägarna

De aktiviteter som bedrivs inom projekten är sannolikt relaterade till vilka projektägare som driver dem, tabell 2 visar därför vilka typer av projektägare som driver dessa integrationsprojekt. En första inspektion av tabellen visar tydligt att projekten inom åtgärder för lokalt ledd utveckling har fler typer av projektägare än de andra projekten. Detta kan vara en konsekvens av att flera projekt som berör integration har beviljats inom lokalt ledd utveckling. Det kan också vara så att de åtgärderna riktar sig till fler typer av målgrupper.

Inom lokalt ledd utveckling drivs många projekt av ideella föreningar, kommuner eller leaderområden. Ungefär en tredjedel av de beviljade projekten drivs av ideella föreningar som idrottsföreningar, nätverk och hembygdsföreningar. Det finns också många projekt som drivs av ekonomiska föreningar, studieförbund och trossamfund. Projekt i de övriga åtgärderna inom landsbygdsprogrammet drivs främst av länsstyrelser, idrottsföreningar, lantbruk och andra företag.

Tabell 2 Typ av projektägare för samtliga projekt som berör integration

Typ av projektägare	Åtgärder inom lokalt ledd utveckling		Övriga åtgärder inom landsbygdsprogrammet		Alla typer av åtgärder	
	Antal	Beviljat stöd	Antal	Beviljat stöd	Antal	Beviljat stöd
Ekonomisk förening	10	6 019 379	0	-	10	6 019 379
Företag	5	2 093 372	4	3 579 342	9	5 672 714
Ideell förening						
Biståndsorganisation	2	2 693 978	0	-	2	2 693 978
Hembygdsförening	2	918 500	0	-	2	918 500
Nätverk	2	1 264 695	0	-	2	1 264 695
Lokal utveckling	7	3 092 909	2	888 509	9	3 981 418
Idrottsförening	10	9 720 819	8	5 450 411	18	15 171 230
Övrigt	11	8 696 554	1	1 915 300	12	10 611 854
Kommun	17	21 912 177	1	1 602 661	18	23 514 838
Lantbruk	0	-	5	2 418 442	5	2 418 442
Leaderområde	9	7 206 727	0	-	9	7 206 727
Länsstyrelse	0	-	10	17 530 035	10	17 530 035
Stiftelse	3	4 234 166	0	-	3	4 234 166
Studieförbund	6	4 335 014	0	-	6	4 335 014
Trossamfund	5	2 661 441	0	-	5	2 661 441
Övrigt	1	128 630	0	-	1	128 630

Den generella trenden är alltså att projekten inom åtgärder för lokalt ledd utveckling i mycket större grad drivs av ideella föreningar och olika typer av förbund än projekten inom övriga landsbygdsprogrammet. Myndigheter som till exempel kommuner eller länsstyrelser är vanliga projektägare inom alla typer av åtgärder. Det tycks också vara så att myndigheter ofta driver relativt stora projekt.

Cirka 30 procent av projektägarna driver fler än ett projekt

En av anledningarna att Sverige valde att ha åtgärder för lokalt ledd utveckling inom fyra olika EU-fonder var att leaderområdena skulle kunna jobba på flera sätt med lokal utveckling och uppnå synergieffekter. Det vill säga att projekt inom olika fonder kan skapa mervärden tillsammans genom att komplettera varandra. Samma logik kan användas för projekt som berör integration där en projektägare kan ha sökt flera stöd för att uppnå sådana synergieffekter mellan projekten. En sammanställning av hur många projektägare som har sökt flera stöd och inom vilka åtgärder visas därför i tabell 3.

Tabell 3 En sammanfattning av inom vilka program och fonder integrationsprojekt äger rum, samt andra projekt som dess projektägare också har beviljats pengar för

Projektägare identifierade integrationsprojekt			Andra projekt de driver		
Program där projekten drivs	Fond – typ av åtgärd där projekten drivs	Antal projektägare som driver flera projekt	Fond/åtgärd projekten beviljats inom	Antal projekt som beviljats	Kommentarer
Landsbyggsprogrammet	EJFLU – Lokalt ledd utveckling	19 projektägare som driver 23 integrationsprojekt	EJFLU – Lokalt ledd utveckling	27	Dessa projekt är av blandad karaktär och innehåller bland annat kompetensutveckling, destinationsutveckling, ungdomsaktiviteter och satsningar på gröna näringar, klimat och miljö. I ett par fall kan man se att dessa projekt har kopplingar till integrationsprojekten, antingen som förstudier eller investeringar.
			EJFLU – Övriga åtgärder	9	
			ERUF – Lokalt ledd utveckling	4	
			ESF – Lokalt ledd utveckling	3	
			EHFF – Lokalt ledd utveckling	3	
	EJFLU – Övriga åtgärder	8 projektägare som driver 16 integrationsprojekt	EJFLU – Lokalt ledd utveckling	2	De flesta av dessa projekt drivs av länsstyrelser och har sökts inom åtgärder för kompetensutveckling och rådgivning. Många av dessa kan ses som tydliga komplement till projekt som berör integration, trots att det inte är integrationsaspekten de kompletterar, utan kompetensutveckling generellt.
			EJFLU – Övriga åtgärder	68	
			ERUF – Lokalt ledd utveckling	-	
			ESF – Lokalt ledd utveckling	-	
			EHFF – Övriga åtgärder	3	
Regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling	ERUF – Lokalt ledd utveckling	3 projektägare som driver 4 integrationsprojekt	EJFLU – Lokalt ledd utveckling	3	I samtliga tre fall har projekten fokus på destinationsutveckling och ingen koppling till integration.
			EJFLU – Övriga åtgärder	-	
			ERUF – Lokalt ledd utveckling	-	
			ESF – Lokalt ledd utveckling	-	
	ESF – Lokalt ledd utveckling	7 projektägare som driver 8 integrationsprojekt	EJFLU – Lokalt ledd utveckling	4	Det är svårt att se några tydliga kopplingar mellan integrationsprojekten och dessa tolv. Några är mer kopplade till affärsutveckling, och några till destinationsutveckling. Fem st. är dessutom projekt för utbyggnad av bredband.
			EJFLU – Övriga åtgärder	8	
			ERUF – Lokalt ledd utveckling	-	
			ESF – Lokalt ledd utveckling	-	

De allra flesta projektägare driver bara ett integrationsprojekt, men relativt många har ändå sökt andra stöd och i en del fall beviljats dessa. Inom åtgärder för lokalt ledd utveckling rör det sig om 40 procent av projektägarna som har sökt stöd för andra projekt eller investeringar och cirka 33 procent har också beviljats stöd. Inom de övriga åtgärderna i landsbyggsprogrammet är siffran något högre med cirka 42 procent som har sökt andra stöd och cirka 29 procent som har beviljats pengar för detta.

Tabell 3 visar inom vilka program och typer av åtgärder dessa projektägare har blivit beviljade andra stöd och en sammanfattning av vad dessa projekt gör. Majoriteten av de projektägare som har beviljats stöd till flera projekt eller investeringar driver integrationsprojekt inom landsbyggsprogrammet, men spridningen skiljer sig en del mel-

lan åtgärden för lokalt ledd utveckling och övriga åtgärder i programmet. Inom lokalt ledd utveckling drivs många av de andra projekten inom samma åtgärd, men det finns ändå en spridning över alla tre program och alla fyra fonder. En närmare granskning av ansökningarna visar också att det är kring de senare av dessa projekt man kan se ett viss mått av synergieffekter. Ett par av integrationsprojekten har tydliga kopplingar till dessa projekt, till exempel som förstudier till genomförandeprojekt, men även som aktiviteter och investeringar som en följd av tidigare projekt.

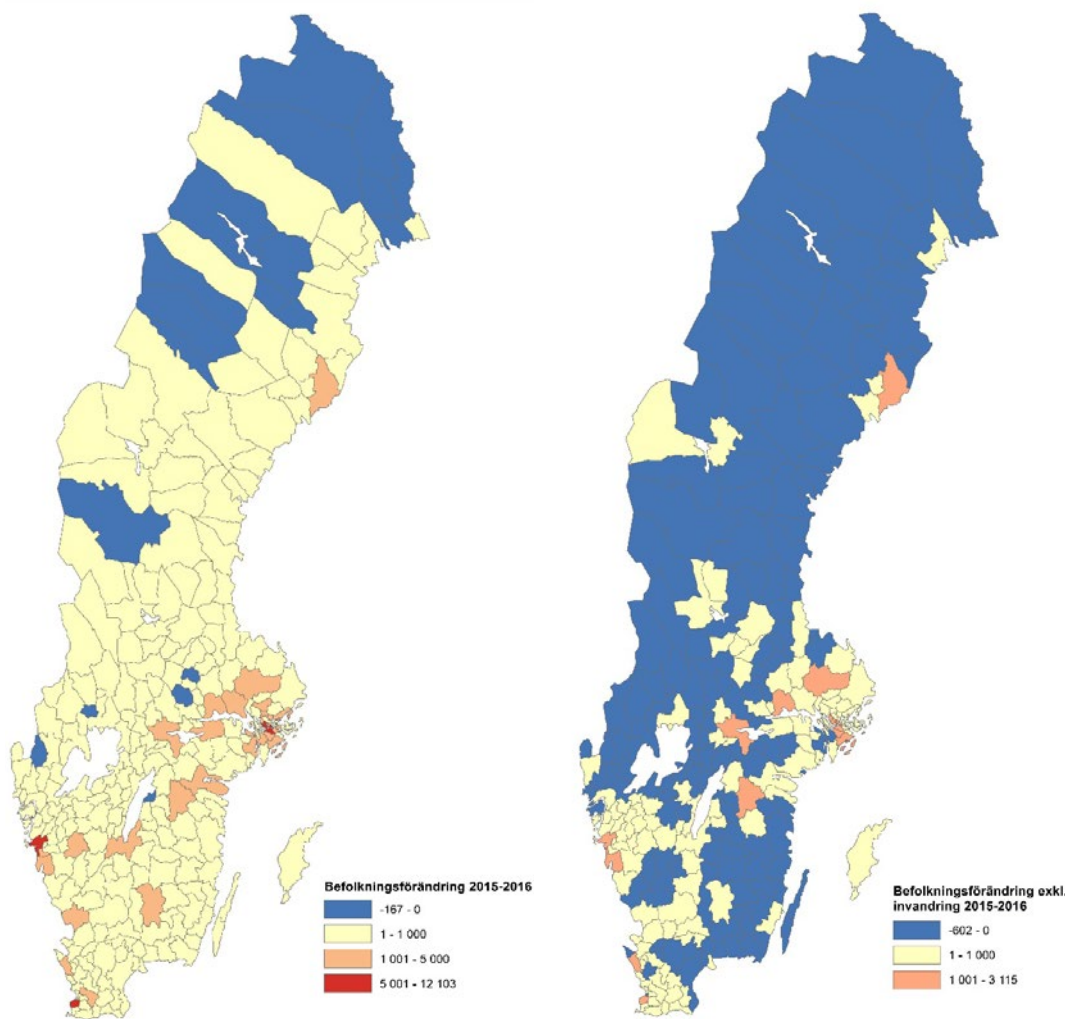
Inom de andra åtgärderna i landsbygdsprogrammet kan man se att majoriteten av projekten ligger inom liknande åtgärder. Detta beror till stor del på typen av projektägare. Som tabell 2 indikerade drivs många av projekten inom de övriga åtgärderna i landsbygdsprogrammet av länsstyrelser. De har sökt och beviljats många projekt som kompletterar varandra inom åtgärderna för kompetensutveckling och rådgivning och drar därför upp siffran kraftigt. På grund av detta kan man se tydligast koppling mellan projekten här. Man bör dock ha i åtanke att de flesta av dessa projekt bara delvis berör integration och kopplingen som finns mellan projekten snarare rör kompetensutveckling generellt än integration.

Inom regional- och socialfondsprogrammet är det inte så många projektägare som driver flera projekt. De som gör det har dock uteslutande beviljats pengar för projekt eller investeringar inom landsbygdsprogrammet. Dessa fokuserar främst på turistattraktioner, affärsutveckling och utbyggnad av bredband och har inga kopplingar till de projekt som berör integration.

Det ekonomiska och demografiska läget i Sveriges kommuner

Det är viktigt att tänka på att projekt inte drivs isolerat, skilt från andra saker som händer i samhället. Tidigare avsnitt visar dessutom tydligt att lokala myndigheter ofta är involverade i de projekt som drivs med helt eller delvis fokus på integration. Det är därför intressant att titta närmare på lokala förutsättningar. Då länen och leaderområdena där dessa projekt genomförs inte följer samma administrativa gränser och de flesta variabler som är intressanta att titta på finns tillgängliga på kommunnivå kommer denna sektion uteslutande fokusera på de ekonomiska och demografiska variabler i Sveriges kommuner som kan vara relevanta för möjligheterna att arbeta med integrationsprojekt.

Figur 6 visar befolkningsförändringen i Sveriges kommuner år 2015–2016, där den vänstra bilden visar den sammanlagda förändringen inklusive invandring, medan den högra bilden exkluderar invandring. Skillnaden mellan bilderna är stor och visar tydligt att mycket av den befolkningsökning vi ser är på grund av invandring. Utan den skulle antalet invånare minska i de flesta kommuner. Undantagen är främst kommuner som ligger i, eller på pendlingsavstånd, till de tre storstadsregionerna. Men även högskole- och universitetsorter som till exempel Linköping, Örebro, Umeå, Jönköping och Växjö finns bland de kommuner som skulle öka i antal invånare även utan invandring.

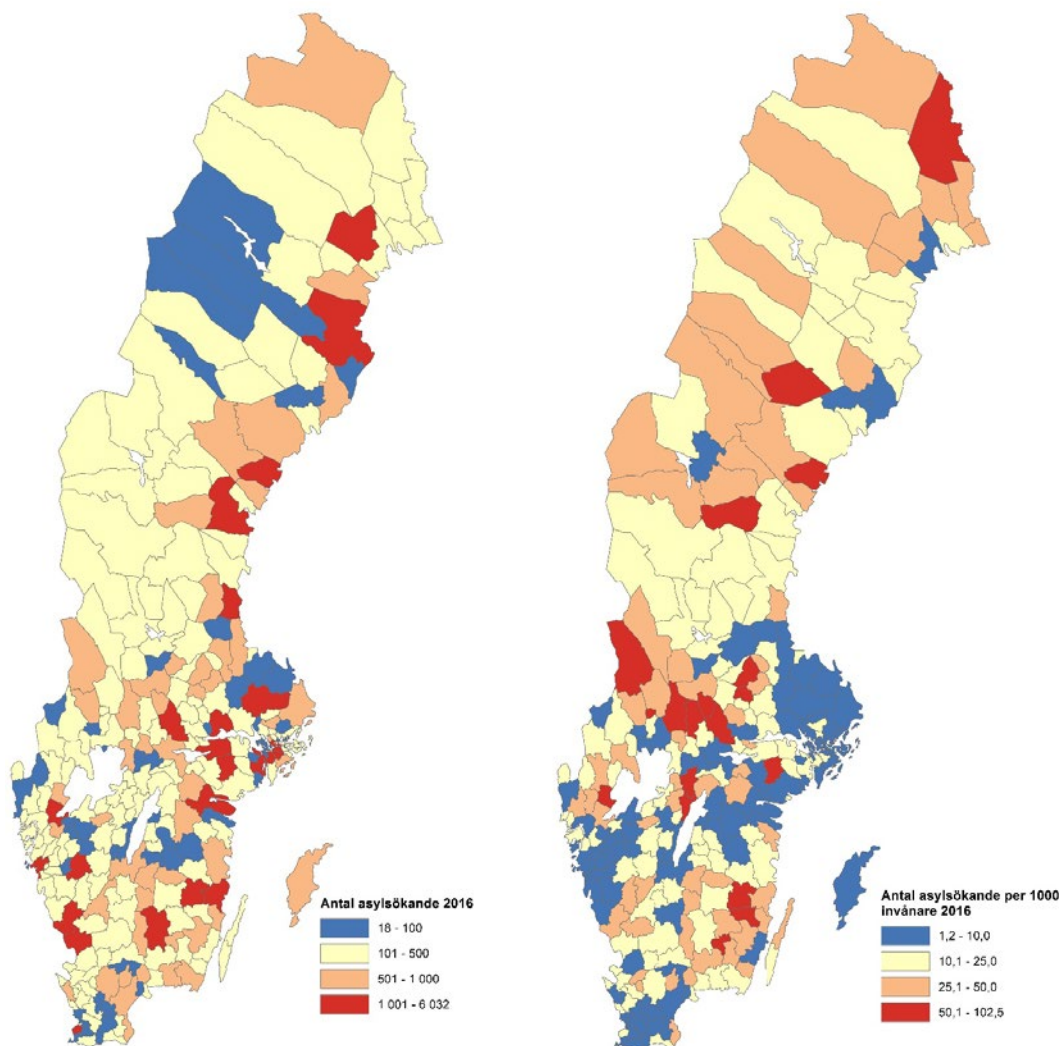
Figur 6 Befolkningsförändring i Sveriges kommuner 2015–2016, inklusive invandring (till vänster) och exklusive invandring (till höger).
Källa: SCB

För att få en bättre bild över hur denna invandring är fördelad över landet och var det alltså skulle kunna finnas ökad efterfråga på integrationsprojekt, fokuserar figur 7 på spridningen av enbart asylsökande över landets kommuner. Den vänstra kartan visar antalet asylsökande i absoluta tal, medan den högra kartan visar antalet asylsökande per 1 000 invånare. Detta för att ge en mer rättvis bild då kommunerna varierar stort i storlek och det inte är samma sak att ta emot till exempel 100 asylsökande i en kommun som har 5 000 invånare och en som har 50 000 invånare. Inte nog med att kommunerna kan ha olika finansiella resurser till sitt förfogande så kan det göra skillnad i de möjligheter till bostad och arbete som finns där.

De kommuner som har tagit emot flest asylsökande under 2016 är olika i karaktär. En del kommuner är större städer, till exempel Västerås, Växjö, Norrköping, Sundsvall, Borås och Eskilstuna, medan en del är mindre orter, till exempel Hultsfred, Flen, Lindesberg, Kramfors och Boden. Trots detta är generellt antalet asylsökande färre i landsbygdskommuner och framför allt i kommuner i Norrlands inland.

Den bilden ändras ordentligt om man tar hänsyn till befolkningsstorleken, vilket är fallet i den högra kartan. Nu är de kommuner med lägst antal asylsökande (per 1 000

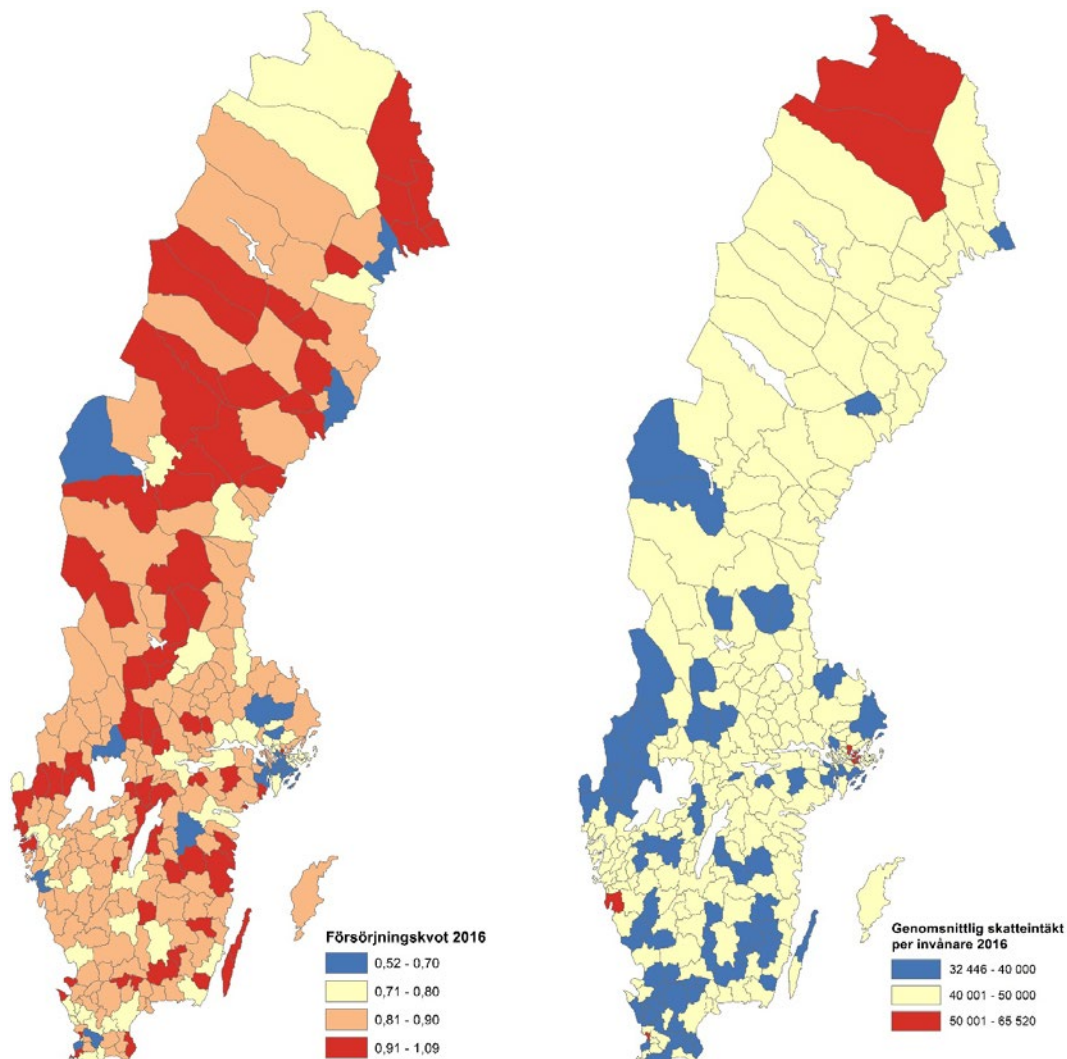
invånare) stadskommuner, både i och utanför de tre storstadsregionerna. I stället hittar man de kommunerna med störst antal asylsökande, i proportion till sin befolkning, i stor utsträckning i Småland, Värmland och Bergslagen samt mellersta och norra Norrland. Exempel på dessa kommuner är: Pajala, Åsele, Kramfors och Ånge i Norrland; Torsby, Munkfors, Hällefors, Ljusnarsberg och Norberg i Värmland och Bergslagen; samt Hultsfred, Högsby och Lessebo i Småland.

Figur 7 Antal asylsökande på kommun 2016 i absoluta tal (till vänster) och antal asylsökande normaliserat med befolkningsmängd (till höger) Källa: Migrationsverket, SKL och SCB

Kartorna i figur 7 visar att flyktingmottagande är spritt över hela landet, även om det är ojämnt fördelat. Detta tyder på att det sannolikt finns olika utmaningar i flyktingmottagandet på de olika platserna i landet. Många asylsökande kommer till städer där bostadsbrist och segregation är vanliga utmaningar. Medan mindre orter på landsbygden oftare har utmaningar kring service, infrastruktur och vikande befolkningsunderlag. Dessutom är det en utmaning att ta sig in på arbetsmarknaden oavsett hur stor eller liten kommunen är.

I relation till det vikande befolkningsunderlaget som många kommuner möter är det intressant att se hur kommunernas försörjningskvot och skatteintäkter ser ut. Detta visas i figur 8 där den vänstra kartan visar försörjningskvoten för landets kommuner och den högra kartan visar deras genomsnittliga skatteintäkter.

Figur 8 Försörjningskvot per kommun 2016 (till vänster) och genomsnittlig skatteintäkt per invånare och kommun (till höger) Källa: SCB

Försörjningskvoten mäts genom att man summerar antalet invånare som är under 20 år gamla och de som är över 64 år, sedan delar man den summan med antalet invånare som är 20–64 år gamla. De kommuner som har högst försörjningskvot har alltså fler yngre och äldre invånare i relation till befolkningen i arbetsför ålder, vilket kan leda till problem att få skatteintäkterna från de sysselsatta att räcka till den service man ska bistå med i form av sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg.

Båda kartorna visar att det inte är så stora skillnader över landet. De flesta kommuner befinner sig i de två högsta kategorierna i den vänstra kartan medan de flesta ligger i den mellersta kategorin i den högra, även om det såklart finns några som sticker ut åt något håll. De kommuner som sticker ut mest i den vänstra kartan är de som har en väldigt låg försörjningskvot. De flesta av dessa är högskole- och universitetsorter som Luleå, Karlstad, Uppsala och Lund, vilka av förklarliga skäl har en hög andel unga vuxna bland sina invånare. Men i denna kategori finns även Åre och Sigtuna som inte har några högre lärosäten.

De som sticker ut mest i den högra kartan är i stället de kommuner som har en hög genomsnittlig skatteintäkt. Förutom kommuner som ligger i eller nära Stockholm,

Göteborg eller Malmö hittar vi här Gällivare och Kiruna. Detta kan tyckas lite oväntat, men en hög genomsnittlig skatteintäkt beror på två saker. Den ena är att många höginkomsttagare bor i kommunen och den andra att sysselsättningsgraden är hög. I både Gällivare och Kiruna är lönenivåerna höga (enligt data över medianinkomst från SCB), vilket ofta beror på industristruktur och konkurrens på platsen. I det här fallet är gruvindustrin stor i dessa kommuner och generellt sett har den sektorn höga löner, vilket data från SCB bekräftar. Dessutom är sysselsättningsgraden i dessa kommuner bland de högsta i landet, enligt data över förvärvsintensitet från SCB.

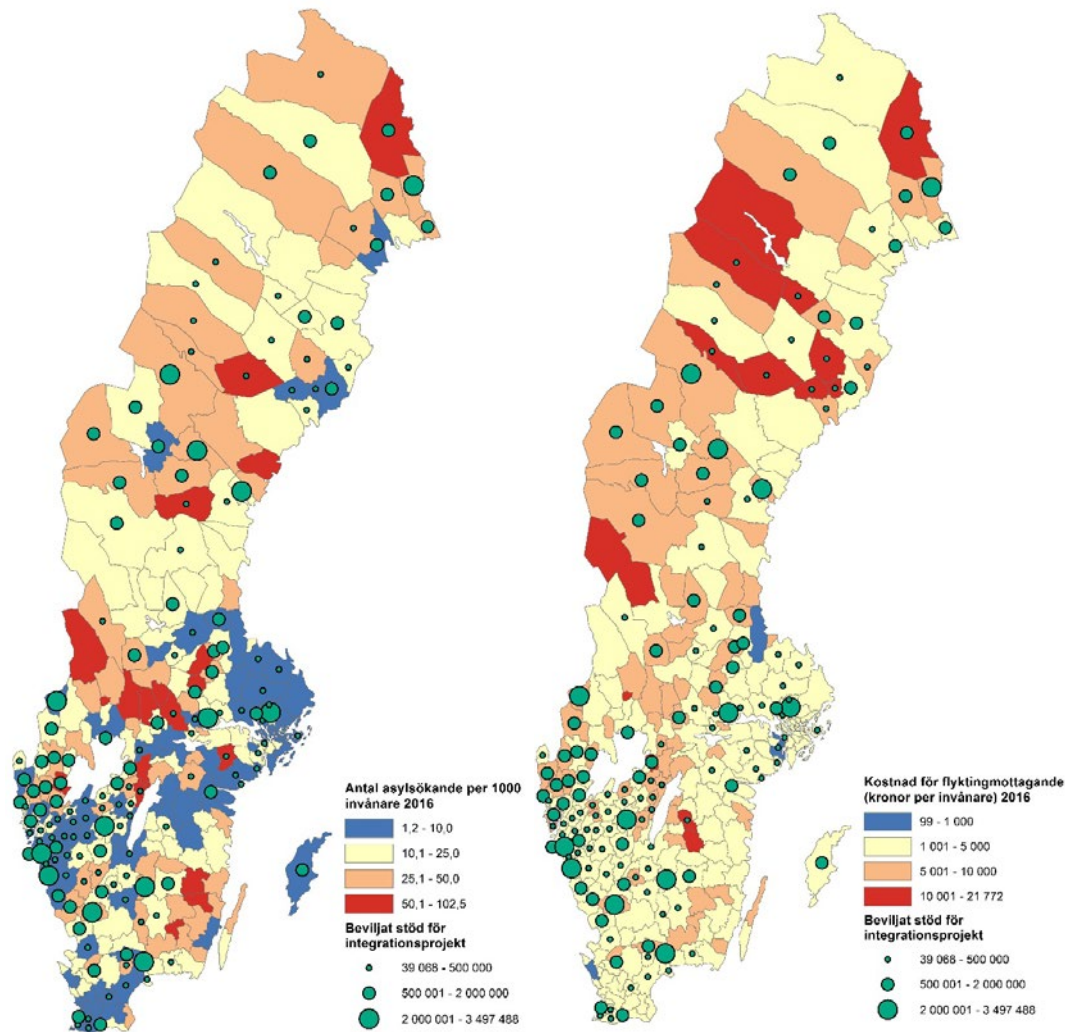
Sammanfattningsvis visar alltså kartorna i figur 6 till figur 8 att de kommuner som hade flest asylsökande under 2016, i proportion till befolkningen, i mångt och mycket ligger i Småland, Värmland och Bergslagen samt mellersta Norrland. Kommuner som utan invandring upplever problem med en minskning av befolkningen och som har höga försörjningskvoter och relativt låga genomsnittliga skatteintäkter. De ekonomiska och demografiska förutsättningarna i dessa kommuner tyder på att det finns en del utmaningar att jobba med, även om man exkluderar asylmottagandet. Eventuellt skulle stöd från de program Jordbruksverket administrerar kunna ses som ett komplement i de områdena för att genomföra integrationsaktiviteter.

Projekten drivs inte i områden med större lokala utmaningar

Föregående avsnitt har visat att varken de integrationsprojekt som genomförs inom landsbygdsprogrammet, regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling eller asylmottagandet är jämnt spridda över landet. Den vänstra kartan i figur 9 visar fördelningen av asylsökande (med färgskalan) och fördelningen av stöd till integrationsprojekt (med storlek på punkterna) samtidigt. Det man kan se är att de kommuner där projektägare har mottagit mest stöd för integrationsprojekt inte är de kommuner som har tagit emot flest asylsökande i proportion till sin befolkning. Till exempel har projektägare i kommuner i Värmland, Bergslagen eller Småland inte blivit beviljade speciellt mycket stöd till integrationsprojekt. En möjlig förklaring till detta kan vara att delar av dessa områden omfattas av leaderområden som inte fick del av EU-finansieringen i den här programperioden.

Skulle man jämföra det beviljade stödet som visas med cirkelarna i figur 9 med det totala antalet asylsökande per kommun ändras bilden något. Framför allt är det fler kommuner med många asylsökande i Västsverige och där också många projekt har beviljats stöd för integrationsprojekt. Dock är det inte många andra områden i Sverige där det sammanfaller på det sättet.

Spridningen av antal asylsökande kan såklart förändras mellan åren och kartan visar bara asylmottagandet för 2016, vilket skulle kunna vara missvisande. Därför har jag jämfört antal asylsökande 2016 med motsvarande siffror för 2015 och 2017, som också är relevanta år utifrån de projekt som ingår i den här rapporten. Korrelationen mellan dessa år är cirka 97 procent, vilket betyder att även om nivåerna i absoluta termer har varierat mellan åren så är spridningen mellan kommunerna väldigt lika över åren. Den bild kartan visar är alltså inte specifik för 2016.

Figur 9 Fördelning av stöd för integrationsprojekt i relation till antalet asylsökande per invånare 2016 (till vänster) och fördelning av stöd för integrationsprojekt i relation till kostnaden för flyktingmottagande per invånare 2016 (till höger)
Källa: Jordbruksverket, Migrationsverket och SCB

Den högra kartan i figur 9 visar kostnaden för flyktingmottagandet¹ per invånare för att ge en bredare bild av flyktingmottagandet i relation till det stöd som beviljats för integrationsprojekt. Kartan visar att majoriteten av kommunerna hade en kostnad mellan 1 000 och 5 000 kronor per invånare under 2016. Dock finns det ett par kommuner där kostnaderna var mycket högre än så. De flesta av dem återfinns i Norrbottens och Västerbottens län, men även Älvdalen, Munkfors, Boxholm och Ydre sticker ut med höga kostnader. Flera av dessa kommuner har inte beviljats några pengar alls till integrationsprojekt, och bland de som fått pengar handlar det om små belopp. Detta skulle kunna tyda på att integrationsprojekten som finansieras av EU-pengar genom landsbygdsprogrammet eller regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling inte genomförs i kommuner som behöver dem som komplement.

¹ Där definitionen från SCB är följande: "Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och lands-
ting för flyktingmottagande, dividerat med antal invånare i kommunen den 31/12. Avser kostnader för flyktingar som tas
emot inom ramen för det kommunala flyktingmottagandet och för vilka kommunen erhåller statlig ersättning. De kostna-
der som redovisas är kommunens kostnad för flyktingen under det år flyktingen första gången tas emot i en kommun och
tre år därefter".

Värt att tänka på är att dessa diskussioner enbart bygger på bedömningar av kartorna. För att komplettera detta visar bilaga 1 en korrelationsmatris där både det beviljade stödet och en rad olika kommunvariabler visas. Tabellen bekräftar bilden av att dessa integrationsprojekt inte drivs i de kommuner som står för stora delar av flyktingmottagandet, eller i de kommuner där kostnaderna är höga.

Ojämn fördelning över landet, men det finns andra möjligheter att jobba med integration än genom stöd från våra program

Syftet med denna uppföljning är delvis att kartlägga inom vilka olika program och åtgärder projekt som berör integration genomförs, samt var i landet och av vilka aktörer de drivs. Detta skulle undersökas i relation till de lokala förutsättningar som finns i landet. En annan del av syftet var att se om dessa projekt har lyckats skapa några arbetstillfällen och huruvida projektägarna av dessa projekt har sökt pengar för andra projekt som skulle kunna tyda på synergieffekter.

Resultaten visar att de integrationsprojekt som hittills beviljats inom de tre program som Jordbruksverket förvaltar främst genomförs inom åtgärder för lokalt ledd utveckling. Detta gäller främst de projekt som har huvudfokus på integration. Majoriteten av projekten inom lokalt ledd utveckling finansieras av landsbygdsfonden och socialfonden. Det går också att se att projekt som finansieras av antingen regional- eller socialfonden har större fokus på arbetsmarknadsåtgärder, medan projekt inom landsbygdsfonden har större fokus på andra aspekter av integration. Detta är helt i linje med de olika fondernas syften och något som tyder på att de olika fonderna används som komplement.

Angående den geografiska spridningen, visade figur 2 tydligt att dessa projekt inte drivs jämnt fördelat över landet. En stor del av dessa projekt drivs i Västra Götalandsregionen där både leaderområden och län driver fler projekt än många andra områden i landet. Men många projekt drivs också i till exempel Jämtland, trots ett helt annat befolkningsunderlag. Sedan finns det delar av till exempel Skåne, Småland, och Östergötland där inga beviljade projekt finns varken inom lokalt ledd utveckling eller andra åtgärder. Detta kan delvis bero på leaderområden som inte fick del av EU-finansieringen i den här programperioden. Trots denna ojämna fördelning, visar figur 9 att asylsökande i varierande grad finns i hela landet och att många områden trots hög försörjningskvot och låga genomsnittliga skatteintäkter har få beviljade projekt. Tabellen i bilaga 1 visar också tydligt att det inte finns någon av de variabler som har diskuterats som samvarierar med det beviljade stödet för projekt som berör integration.

Man bör dock komma ihåg att den här uppföljningen bara omfattar projekt som har beviljats och kunnat identifieras som integrationsprojekt fram till slutet av maj 2018. Av de 121 projekt som finns med i underlaget har hela 34 procent av dessa beviljats sedan årsskiftet 2017–2018. Det är alltså sannolikt att fler projekt har tillkommit under sommaren och kommer att tillkomma framöver. Detta kan förändra bilden som presenteras här. Långa handläggningstider av projekt inom lokalt ledd utveckling har också varit ett problem som kan leda till att situationen som området befinner sig i vid ansökningstillfället inte längre finns när projektet sedan blir beviljat. Dock visar data för antal asylsökande från närliggande år att 2016 års värden samvarierar till 97

procent med värdena för år 2015 och 2017. Alltså borde inte långa handläggningstider ha orsakat den typen av problem.

En annan förklaring till den skillnad jag har sett mellan fördelningen av asylsökande och fördelning av pengar för integrationsprojekt kan vara att det finns andra sätt att finansiera arbete med integration – med eller utan EU-stöd. Till exempel finns det mycket resurser inom socialfonden som förvaltas av Svenska ESF-rådet och därmed inte ingår i vårt underlag. Det finns också en mängd frivilligorganisationer och trossamfund som har engagerat sig lokalt i dessa frågor och som jobbar helt ideellt eller med andra pengar. Ibland använder sig dock även dessa organisationer av stöd inom till exempel lokalt ledd utveckling.

Ytterligare en förklaring kan ligga i de prioriteringar man har lokalt. En undersökning av de 48 leaderområdenas utvecklingsstrategier visar att endast 17 av 48 områden uttrycker i sina mål att de ska jobba med social inkludering. Liknande regionala prioriteringar för länen kan leda till variation i vilken typ av projekt de beviljar. Dock finns det inget större samband mellan leaderområden som har uttryckt att de ska jobba med social inkludering och huruvida de faktiskt driver integrationsprojekt. En korrelationsanalys visar att detta bara samvarierar till 33 procent.

Stora skillnader kan även ses mellan de projekt som drivs inom åtgärder för lokalt ledd utveckling och övriga åtgärder gällande typ av projektägare. Cirka en tredjedel av projekten inom lokalt ledd utveckling drivs av ideella föreningar och andra vanliga projektägare är kommuner, leaderkontor, ekonomiska föreningar och trossamfund. Inom övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet är det vanligare att länsstyrelser själva driver projekten, men även att de drivs av idrottsföreningar och lantbruksföretag.

Totalt cirka 30 procent av projektägarna av dessa integrationsprojekt har även beviljats stöd för andra projekt. Det vanligaste är att projektägare som driver integrationsprojekt inom landsbygdsprogrammet driver flera projekt. Dock är det endast bland de projektägare som driver integrationsprojekt inom lokalt ledd utveckling som några synergieffekter med andra projekt kan observeras. Till exempel kan det handla om förstudier till eller fortsättningar på de projekt som ingår i det urval som bearbetats i denna uppföljning.

Av de totalt 121 projekten är endast 20 stycken slutförda så det är svårt att säga något om resultaten av dem. Fler resultat hade säkert observerats om fler projekt hade slutförts, men en stor andel av dessa projekt pågår under lång tid så det kommer att dröja innan någon sådan analys kan göras. Dock visar slutrapporterna från de projekt som är slutförda att åtminstone 10 årsarbetskrafter, 2 företag, 21 mötesplatser och 15 verksamheter beräknas ha skapats inom projekten. Men man bör ha i åtanke att detta är ungefärliga värden samt att det inte står något om vilka som har fått anställning eller i vilken grad och inte heller om i vilken omfattning de nya verksamheterna pågår eller om mötesplatserna används efter projektens slut.

Bilagor Tabeller

Bilaga 1a Inriktning för beviljade integrationsprojekt inom åtgärder för lokalt ledd utveckling, oavsett program

Inriktning	Antal projekt	Totalt beviljat stöd (kronor)
Främja nyföretagande	6	4 341 545
Idrott	1	499 000
Jordbruks-, trädgårds-, skogs- och rennärlingsverksamhet (ej kompletterande verksamhet)	2	2 605 303
Kultur- och fritid	10	10 744 792
Miljö, klimat, natur- och kulturmiljö	1	246 123
Näringsverksamhet (ej jordbruk, trädgård, rennäring, skog, förädling till livsmedel)	8	4 276 191
Orts- och bygdeutveckling	14	11 347 824
Skola och omsorg	1	199 482
Social utveckling	24	17 144 968
Stärkt anställningsbarhet för arbetslösa	21	22 891 933
Utveckling av befintligt företagande och entreprenörskap	2	681 200
Summa	90	74 978 361

Bilaga 1b Inriktning för beviljade integrationsprojekt inom övriga åtgärder i landsbygdsprogrammet

Inriktning	Antal projekt	Totalt beviljat stöd (kronor)
Främja service på landsbygden	1	592 071
Idrotts- och fritidsanläggningar	8	5 450 411
Infrastruktur för rekreation	1	1 602 661
Kommersiell service	1	1 072 447
Natur- och kulturmiljöer	1	1 100 019
Samlingslokaler	1	296 438
Skapa nya jobb	11	17 725 330
Stängsel mot rovdjur	1	125 000
Ökad konkurrenskraft	1	1 915 300
Övrig verksamhet som skapar jobb	5	3 505 023
Summa	31	33 384 700

Bilaga 2 Korrelationsmatris för variabler som beskriver det ekonomiska och demografiska läget i kommunerna ²

Varier	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
(1) Andel arbetslösa under året	1.000													
(2) Andel förvärvsarbete	-0.726	1.000												
(3) Andel med högskoleutbildning	-0.505	0.288	1.000											
(4) Andel utrikesfödda	0.345	-0.538	0.116	1.000										
(5) Antal asylsökande	0.206	-0.273	0.265	0.368	1.000									
(6) Antal asylsökande per 1000 invånare	0.545	-0.454	-0.489	0.144	1.000									
(7) Befolkningsförändring			0.492	0.388	0.857	-0.200	1.000							
(8) Beviljat stöd för integrationsprojekt		-0.170		0.190	0.219	0.197	1.000							
(9) Försörjningskvot	0.159		-0.515	-0.455	-0.437	0.385	-0.599	1.000						
(10) Finansiellt resultat per invånare	0.158					0.268		0.126	1.000					
(11) Genomsnittlig skatteintäkt	-0.488	0.556	0.557	-0.295		-0.296				1.000				
(12) Kostnad flyktmottagande per invånare	0.236		-0.483	-0.247	-0.284	0.426	-0.337	0.571	0.144	0.153	1.000			
(13) Medianinkomst	-0.701	0.728	0.646	-0.204		-0.465		-0.179		0.806	-0.286	1.000		
(14) Tätortsgrad	-0.117		0.620	0.415	0.299	-0.326	0.405	-0.540		0.317	-0.558	0.449	1.000	

Endast korrelationer som är statistiskt skilda från 0 på fem procents nivå visas i tabellen.

² Övrig deskriptiv statistik för dessa variabler finns i Bilaga 3

Bilaga 3 Deskriptiv statistik för variabler som beskriver det ekonomiska och demografiska läget i kommunerna

	Kommuner med integrationsprojekt				Kommuner utan integrationsprojekt			
	Genomsnitt	Median	Min	Max	Genomsnitt	Median	Min	Max
Andel arbetslösa under året (%)	10,54	10,4	5,14	17,52	10,66	10,94	4,55	18,81
Andel förvärvsarbetsbetande (%)	79,87	80,42	65,3	87,68	78,99	79,16	67,17	88,44
Andel med högskoleutbildning (%)	31,65	29,83	19,92	56,55	33,25	30,14	19,2	73,16
Andel utrikes födda (%)	17,18	15,8	6,4	46,7	17,93	16,2	6,3	52,4
Antal asylsökande	416,55	270,5	18	4827	430,22	302	27	6 032
Antal asylsökande per 1000 invånare	19,23	11,84	1,49	76,89	20,95	14,4	1,21	102,48
Befolkningsförändring (%)	1,22	1,26	-1,5	4,18	1,41	1,35	-0,96	4,94
Beviljat stöd för integrationsprojekt	694 853,1	387 115,9	39 067,75	3 500 000	-	-	-	-
Försörjningskvot	0,85	0,85	0,59	1,09	0,85	0,86	0,52	1,05
Finansiellt resultat per invånare	1 978,12	1 693,72	-5584,9	9 411,98	2 084,21	1 713,17	-6 439,79	7 619,66
Genomsnittlig skatteintäkt	42 345,96	42 017,22	34 629,85	57 453,58	41 815,24	41 323,55	32 445,77	65 520,04
Kostnad flyktningmottagande (kr/inv)	4 809,33	4 116,82	536,09	21 771,83	4 425,07	3 989,74	99,17	11 754,52
Medianinkomst	301 233,4	299 398	250 186	357 816	302 423,9	298 712,5	260 029	408 351
Tätortsgrad	74,22	77	39	100	78,73	78	45	100

16 Lokalt ledd utveckling – projekt inom havs- och fiskeriprogrammet

En uppföljning av stöd inom havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 31 augusti 2018

Uppföljningen är gjord av Madielene Wetterskog

Innehåll

Sammanfattning	197
Rekommendationer	197
Om lokalt ledd utveckling	197
Varför gör vi denna uppföljning?	198
Låg målluppfyllelse för Leader i havs- och fiskeri- programmet 2007–2013	199
Leader ska främja fiske och vattenbruk i havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020.....	199
Projektägare med lokal förankring dominerar	201
Små projekt dominerar i antal, stora projekt dominerar budgetmässigt.....	202
Projekten avslutas sent i programperioden	203
Havs- och fiskeriprogrammet vill utveckla näringarna och dessutom skydda miljön.....	204
Många projektbeskrivningar innehåller flera olika projektinslag	208
Avslutande reflektioner och rekommendationer.....	213

Sammanfattning

- Leaderprojekten är i god linje med havs- och fiskeriprogrammets mål avseende fiskerinäringen, miljö och hållbarhet. Vattenbruksnäringen kommer sannolikt inte utvecklas i någon högre grad genom leadermetoden.
- Diversifiering var ett av de områden som uppfattades som särskilt framgångsrika under programperiod 2007–2014. I dagsläget kan man dock inte se att denna erfarenhet har tagits till vara under pågående programperiod.
- Stor andel av projekten arbetar förutsättningskapande, helt i linje med leadermetoden. Det finns dock en risk att projektresultat inte kommer leva vidare efter projektens avslutande.

Rekommendationer

I havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020 identifierades Leader som en viktig aktör för att stimulera fiskerinäringen och att främja fiskvård och miljöarbete. I leaderområdena kan utveckling skapas med lokalt förankrade strategier, utifrån lokala förutsättningar. Pågående programperiod är den andra period som Leader har varit en del av havs- och fiskeriprogrammet. Nu kallas detta lokalt ledd utveckling. Då arbetet kom igång förhållandevis sent under programperioden är det nödvändigt att undersöka redan under pågående projekt vad de kan uppskattas ge för resultat.

Mina rekommendationer är därför följande:

- För att undersöka hur väl de uppgivna resultaten i ansökningarna överensstämmer med de faktiska resultaten från projekt bör en liknande uppföljning göras efter projekt slut.
- En närmare granskning skulle behövas för att utröna hur projekten leder till att skapa och bevara arbetstillfällen. En granskning skulle kunna fokusera på hur projektansökningarnas tidsberäkningar är gjorda och om det finns en långsiktighet i projektresultatet.
- En studie av anledningarna till varför inte högre andel projekt är inriktade på vattenbruk bör göras.
- Ta reda på varför så många projektinslag enbart handlar om förutsättningskapande aktiviteter. Detta är inte hållbart i längden – för att skapa en reell utveckling av områden bör projekten också leda till resultat som kan leva vidare även utan projektpengar.

Om lokalt ledd utveckling

Leader bygger på tanken att bygden ska utvecklas utifrån sina lokala förutsättningar och initiativen till projekt alltid ska ha ett underifrånperspektiv. Underifrånperspektivet gör att initiativet ligger på en lokal nivå för att stimulera engagemang, innovation och lokalt anpassade lösningar. Det vill säga; de som lever och verkar i ett område vet också bäst vad som behövs för att utveckla området.

Under programperioden 2014–2020 har lokalt ledd utveckling genom leadermetoden involverat alla fyra europeiska struktur- och investeringsfonderna i Sverige. De fyra fonderna är landsbygdsfonden, havs- och fiskerifonden, socialfonden och regionala utvecklingsfonden. Genom att sammanföra de olika struktur- och investerings-

fonderna möjliggörs att arbeta på ett bredare sätt, med större helhetssyn och med större åtgärdsalternativ.

I varje område bildas en lokal aktionsgrupp (LAG) som består av offentliga, privata och ideella aktörer i ett trepartnerskap. Trepartnerskapet ska garantera en bred förankring av arbetet i olika delar av samhället. LAG beskriver sina lokala förutsättningar och vad de vill arbeta med i en lokal utvecklingsstrategi. I genomförandet av programperioden fattar LAG sedan beslut, i riktlinje med sin strategi, för vilka projekt som ska genomföras i deras bygd.

För programperioden 2014–2020 godkändes totalt 48 leaderområden av Jordbruksverket. Av dessa arbetar tretton leaderområden med havs- och fiskerifonden, varav fyra områden bara jobbar med havs- och fiskerifonden.

Lokalt ledd utveckling för havs- och fiskeriprogrammet finns i geografiska områden där fiske traditionellt har haft en viktig roll för samhället och ekonomin. Det betyder att områdenas geografiska utbredning följer Sveriges kust, skärgård, större insjöar och större vattendrag.

Programperioden 2014–2020 är den andra programperioden där Leader används som en metod för att skapa landsbygdsutveckling i de områden som havs- och fiskeriprogrammet verkar inom.

Varför gör vi denna uppföljning?

Arbete utifrån leadermetoden med finansiering från havs- och fiskerifonden är i jämförelse med landsbygdsfonden en ny arbetsmetod. Därför är det speciellt viktigt att följa det arbete som leaderområden gör inom området.

Syftet med denna uppföljning är att undersöka de projekt som genomförs med pengar från havs- och fiskerifonden under innevarande programperiod.

- Vilka typer av projekt jobbar man med inom lokalt ledd utveckling i havs- och fiskeriprogrammet?
- Vilka resultat förväntas projekten uppnå?
- Skiljer sig dessa mellan leaderområden som har tillgång till olika många fonder?

Uppföljningen tar avstamp i beviljade projektansökningar eftersom det vid uppföljningstillfället inte finns tillräckligt med avslutade projekt för att göra en uppföljning utifrån de faktiska resultat som projekten har haft. Hela resonemanget i uppföljningen bygger således på förväntade resultat. I denna uppföljning tar inte driftstöden till leaderområdena upp i beräkningarna.

Den fördjupade uppföljningen har gjorts i två steg.

Det första steget är Jordbruksverkets egna data som samlas in vid ansökningstillfället. I denna beskrivs bland annat budget, genomförare och dessutom beskrivs projektet på olika sätt.

Det andra steget är en kategorisering av de fritextbeskrivningar av projekten som också lämnas vid ansökningstillfället. Denna kategorisering görs utifrån två aspekter; vad projektet ska arbeta med och vilket genomförandestadium projektinslaget befinner sig i.

Låg måluppfyllelse för Leader i havs- och fiskeri-programmet 2007–2013

Under förra programperioden kom fiskeområdena igång först nästan halvvägs in i programperioden vilket medförde konkurrens om de offentliga medel som område behövde för medfinansiering. För perioden startades fjorton fiskeområden. Arbetet i fiskeområdena hade speciellt fokus på socioekonomiska åtgärder och skapandet av nya arbetstillfällen.

I fiskeområdenas egna slutrapporter nämns olika anledningar till att genomförandet inte fick den avsedda effekten. Fiskeområdena hade inledningsvis problem med att etablera samverkan mellan näringen, kommunen och myndigheter. Svaga bestånd av fiskar innebar dessutom att många fiskeområden fokuserade på åtgärder som förbättrade miljön för fisket, i stället för socioekonomiska och nya arbetstillfällen.

Vid en utvärdering av fiskeområdenas arbete under perioden, *Utvärdering av prioriterat område 4 – Hållbar utveckling av fiskeområden*, framkom det att måluppfyllelsen var låg generellt men att arbetet i fiskeområdena hade gett andra positiva effekter i form av samverkan, nätverksbyggande och erfarenhetsutbyte.

Fiskeområdena hade i högre grad ett långsiktigt perspektiv för att förbättra förutsättningarna i branschen än att skapa omedelbara effekter. De projekt som uppskattades ha bäst långsiktighet under programperioden var de projekt som hade diversifiering som mål – som exempelvis att skapa högre värde för samma produkt genom en lokal marknad eller förädling.

Leader ska främja fiske och vattenbruk i havs- och fiskeri-programmet 2014–2020

Förutsättningarna skiljer sig i olika delar i landet – från storskaliga fiskecentra som i Göteborg till småskaligt fiske och turismfiske efter östkusten och i Vindelälven och Tornedalen. Gemensamt för näringen i stort är att det är en relativt hög genomsnittlig ålder hos fiskarna samt att det finns behov av att bevara fisket, samtidigt som diversifiering och omstrukturering till en konkurrenskraftig näring är viktigt att påskynda.

Grundläggande för alla fiskerelaterade verksamheter är dock att det finns tillgång till fisk. De svenska vattnen, speciellt Östersjön, har länge lidit av problem med bland annat döda bottnar, algblomningar och minskande mängder fisk. Detta har lett till att näringen har minskat kraftigt.

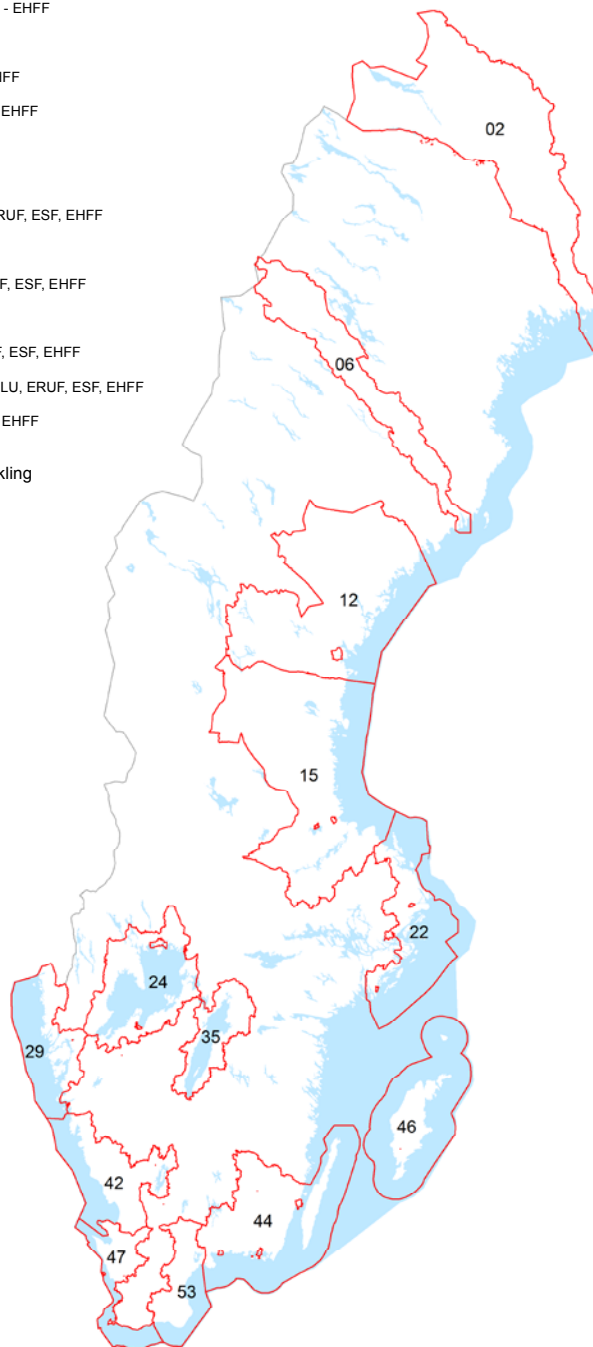
I havs- och fiskeriprogrammet identifierades Leader som en viktig aktör för att främja fiskvård och fiskens ekosystem vilket ska gynna alla fiskare. Med en stark förankring hos lokala aktörer bedömdes leadermetoden ha fördelar i genomförandet av miljöarbetet. Vattenbruk bedömdes också vara en näring med stora möjligheter att kunna främjas med en lokal förankring och med hjälp av leadermetoden. Andra områden som uppmärksammades i havs- och fiskeriprogrammet 2014 – 2020 var den växande efterfrågan på närproducerad och miljöcertifierad fisk som kommer att ställa högre krav på en fungerande produktionskedja. Samma ökande efterfråga bedömdes också gälla för turismrelaterade verksamheter.

I programperioden 2014–2020 fick varje leaderområde själva ansöka om vilka strukturfonder de ville arbeta med enligt deras lokala utvecklingsstrategi. I figur 1 visas vilka fonder de olika leaderområdena arbetar med. Fyra av leaderområdet arbetar enbart med havs- och fiskerifonden, alla de områdena etablerades som fiskeområdesgrupper (FOG) redan under föregående programperiod. Ett leaderområde, Leader Stockholmsbygd, arbetar med alla tillgängliga strukturfonder förutom regionalfonden och de resterande åtta leaderområdena arbetar med alla fyra tillgängliga strukturfonder.

Prioriterade EHFF områden inom lokalt ledd utveckling 2014 - 2020

- 02 - Fiskeområde Tornedalen Haparanda skärgård - EHFF
- 06 - Leaderområde Vindelälven - EHFF
- 12 - Leader Mittland Plus - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 15 - Leader Gästrikebygden - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 22 - Leader Stockholmsbygd - EJFLU, ESF, EHFF
- 24 - Fiskeområde Vänern - EHFF
- 29 - Leader Bohuskust och gränsbygd - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 35 - Leader Vättern - EHFF
- 42 - Lokalt Ledd Utveckling Halland - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 44 - Sydost Leader - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 46 - Lokalt ledd utveckling Gotland - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 47 - Leader Nordvästra Skåne med Öresund - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF
- 53 - Leader Sydöstra Skåne - EJFLU, ERUF, ESF, EHFF

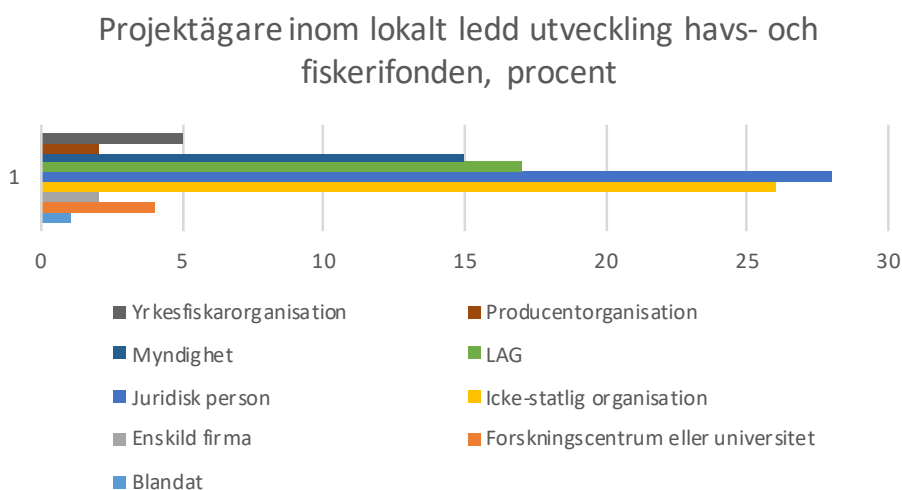
EJFLU = Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling
 ERUF = Regionala utvecklingsfonden
 ESF = Socialfonden
 EHFF = Havs- och fiskerifonden

Figur 1 Leaderområden och vilka fonder de jobbar med

Projektägare med lokal förankring dominerar

Tanken bakom Leader är att få lokala aktörer att engagera sig i utvecklingen av sin bygd och också kunna få stöd för sina utvecklingsprojekt. Vanligt förekommande är att icke-statliga organisationer, som ideella föreningar, eller juridiska personer är projektägare. Tillsammans är de projektägare i över hälften av alla projekt finansierade från havs- och fiskerifonden. LAG själva är också ofta projektägare, tillsammans med andra myndigheter står de för nära en tredjedel av alla beviljade ansökningar. Mer sällan förekommer yrkesfiskare, producentorganisationer eller forskningscentrum och universitet. Dessa projektägare är projektägare för 11 procent av de beviljade ansökningarna.

Figur 2 Typ av projektägare inom lokalt ledd utveckling, havs- och fiskerifonden

Detta tyder på att det underifrånperspektiv och lokal förankring som är typiskt för Leader är dominerande bland projektägare, men också att andra projektägare inte utestängs. Några större skillnader gällande vilka som driver projekt kan inte upptäckas mellan rena fiskeområden (hädanefter benämnt som enfondsområden) eller de områden som har finansiering från flera fonder (hädanefter benämnt som flerfundsområden). I något högre grad är LAG projektägare i flerfundsområden. Det motsatta förhållandet gäller myndigheter som projektägare, de är i högre grad projektägare hos enfondsområden. Underlaget är dock litet och dessa förhållanden kan ha förändrats vid programperiodens slut.

Tabell 1 Budgetfördelning projektägare

Projektägare	Beviljat stöd	Procent
Blandat	1 300 000	2,3
Forskningscentrum eller universitet	1 799 640	3,2
Enskild firma	267 480	0,5
Icke-statlig organisation	1 771 8186	32,0
Juridisk person	13 927 676	25,2
LAG	10 217 947	18,5
Myndighet	8 352 175	15,1
Producentorganisation	939 380	1,7
Yrkesfiskarorganisation	825 925	1,5
Summa	55 348 409	100

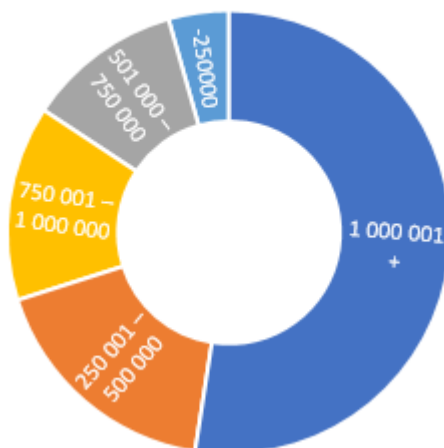
I stort sett sker också en liknande fördelning när budgeten fördelas mellan projektägartyper. De projektägare som sällan förekommer har således en liten del av totala stödsumman och motsvarande för projektägare som förekommer i högre grad. I totalt beviljat stöd ingår stöd från strukturfonderna, övrigt offentligt stöd och offentliga resurser.

Små projekt dominerar i antal, stora projekt dominerar budgetmässigt

Sammanlagda beviljade stöd i ansökan inklusive övriga offentliga stöd och offentliga resurser för projekt uppgår till 55,3 miljoner kronor, medelvärde för projektstöd är 675 000 kronor varierande mellan 35 000 och 3 337 752 kronor. Projekten är därför mycket olika stora budgetmässigt. Leaderområdenas arbete domineras dock av mindre projekt under en halv miljon. De sjutton projekten som har en budget över en miljon kronor tar en stor del av den totala budgeten, mer än hälften av totalt beviljade stöd.

De tretton leaderområden som arbetar med europeiska havs- och fiskerifonden hade vid utgången av augusti 2018 godkänt 82 projekt. Projekten för lokalt ledd utveckling inom havs- och fiskeriprogrammet är alltid finansierade från havs- och fiskerifonden. I denna uppföljning tas inte driftstöd till leaderområden upp.

Andel av budget fördelad på projektens storlek, kronor

Figur 3 Andel av budget fördelad på projektens storlek

I tabell 2 visas medelvärde för projektens budget för respektive leaderområde. Det finns stora skillnader i projektbudget mellan de projekt som leaderområden prioriterar. Skillnaden mellan medel- och medianvärde understryker att storleken på projekt är mycket olika och att det finns en skevhet i materialet där få projekt tar en stor del av den totala budgeten. Detta betyder inte med nödvändighet att det är något som är felaktigt eller dåligt, tvärsom kan det betyda att leaderområdena har olika fokus i sina strategier och prioriterar efter de skilda behov som finns i områdena.

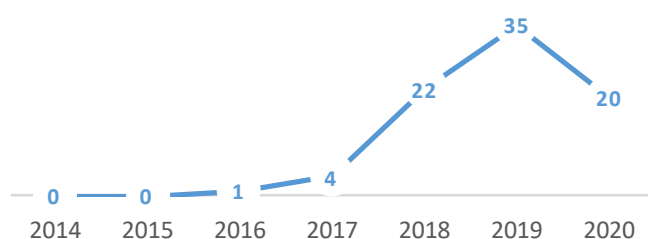
Tabell 2 Beviljade stöd per leaderområde

	Leaderområde	Antal	Beviljat stöd	Medelvärde per projekt
Enfundsområden	Fiskeområde Väneren	7	4 646 216	663 745
	Fiskeområde Tornedalen Haparanda skärgård 2020	3	4 951 844	1 650 615
	Leader Vättern	8	4 274 968	534 371
	Vindelälven	8	8 233 883	1 029 235
Medelvärde enfundsområden		6,5		850 266
Flerfundsområden	Leader Gästrikebygden lokalt ledd utveckling	8	5 837 473	729 684
	Leader Mittland Plus	4	2 728 621	682 155
	Leader Nordvästra Skåne med Öresund	4	4 819 225	1 204 806
	Leader Stockholmsbygd	5	1 793 109	358 622
	LEADER Sydöstra Skåne	2	3 691 600	1 845 800
	Lokalt ledd utveckling Halland	7	1 986 062	283 723
	SydostLeader	4	1 506 341	376 585
	Leader Bohuskust och gränsbygd	14	7 451 300	532 235
	Leader Gute	8	3 427 228	428 404
Medelvärde flerfundsområden		6,2		593 558
Medel Sverige		6,3	4 257 570	674 980
Median Sverige				429 193

Enfundsområden arbetar i högre grad med större projekt än i flerfundsområden – något som avspeglas i det högre medelvärdet för projektstöden. Underlaget är dock för litet för att kunna granska mer detaljerat på budgetnivå – snarare är det en olikhet för projektens budget som är det tydligaste resultatet, oavsett om leaderområden jobbar med en eller flera fonder. Det man också kan se är att de leaderområden som har högt medelvärde för projektbudgeten också ofta har få bifall, oavsett om de arbetar med en eller flera fonder, med undantag för Vindelälvens fiskeområdesgrupp som tillhör de leaderområden som har över medelantal beviljade projekt och också har över medel när det gäller storleken på projektstöd.

Projekten avslutas sent i programperioden

SLUTFÖRANDE AV PROJEKT HAVS- OCH FISKERIPROGRAMMET

Figur 4 År för slutförande i projektansökningar

Under denna programperiod kommer stora delar av beslutade projekt inte slutföras förrän 2019–2020. Detta är flera år senare än vad kunde ha förväntats vid snabbare handläggning av ansökningar.

Under en programperiod är det naturligt att planerade avslut för projekt har toppar under perioden. Projektgenomförande sker under en viss period, vanligtvis under några år och avslutas därefter. Det är också naturligt att inga projekt slutförs under de första åren under en programperiod. Figur 4 visar beslutade projekt vid slutet av augusti 2018 och är därför inte en prognos över hur det slutgiltiga utfallet kommer att se ut, däremot ger det en tydlig bild av vad resultatet blir av en sen start av program och långa handläggningstider. Det finns stora vinster att göra om man lyckas prioritera och handlägga projekt tidigt under programperioden; det skulle ge bättre förutsättningar för en jämn utbetalningstakt, det skulle möjliggöra jämnare administrativ börda och även förhoppningsvis möjliggöra för leaderområden att i samma programperiod prioritera projekt som bygger på tidigare genomförda förutsättningskapande projekt.

Havs- och fiskeriprogrammet vill utveckla näringarna och dessutom skydda miljön

Näringarna har under lång period arbetat med svaga fiskebestånd i våra vatten och miljöhot som exempelvis övergödning. Detta har medfört minskande näringar. Havs- och fiskeriprogrammet har som övergripande mål att öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag, skydda miljön och främja en hållbar användning av resurser samt främja sysselsättning. Här kommer vi därför särskilt att följa upp hur lokalt ledd utveckling arbetar för att genomföra dessa mål.

Utveckling av samhället är nära kopplad till det kustnära fisket

Fisket är nära kopplad till kustsamhällen och det kustnära fisket. Av de beviljade 82 projektansökningarna är 24 projekt kopplade till en utveckling kring kustsamhällen. De flesta leaderområdena (11 stycken), oberoende om de en eller flerfondsfinansierade, arbetar med att utveckla samhällena kring det småskaliga kustfisket. Detta betyder inte att de kvarvarande två områdena inte arbetar med utveckling av kustsamhällena – det betyder enbart att de inte har kopplat några projekt till detta vid ansökningstillfället. Total budget för beviljade projektansökningar är nära 19 miljoner kronor med ett medelvärde på cirka 790 000 kronor.

Tabell 3 Lokalt ledd utvecklings arbete med kustsamhällenas utveckling

Huvudsaklig inriktning på projekt	Antal	Beviljat stöd
Småskaligt kustfiske	15	10 639 346
Information och utbildning	5	2 910 734
Kustsamhälle	2	3 607 079
Ingen	2	1 799 980
Summa	24	18 957 139

Tabell 3 visar huvudsaklig beskrivning av de beviljade projekt som är kopplade till kustsamhällena. I beskrivningarna ser man att det finns en nära anknytning mellan kustsamhällets utveckling och fiskenäringen, majoriteten av projektansökningar,

15 stycken, beskriver att projektet huvudsakligen ska främja kustfisket. Information och utbildning är också något som ska leda till utveckling av kustsamhällena och återfinns i fem av de beviljade projekten. Kustsamhällena i sig återfinns enbart i två projekt. De återstående två beviljade projekten hade ingen beskrivning av projekten.

Utveckling av de kustnära samhällena och deras företagande behöver inte nödvändigt vara direkt utveckling av det kustnära fisket, det finns också kringverksamheter som exempelvis turism som kan bidra till utvecklingen av samhället. Tretton projekt, med ett totalt stöd på 11,6 miljoner kronor, inriktar sig i stället på att skapa besöksnäringar. Dessa besöksnäringar har en mycket varierande målsättning för antal nya dagsbesökare, från 6 till 36 000 nya besökare. Sammanlagt är projektens målsättning att lite fler än 54 000 fler dagbesökare kommer till besöksnäringarna. Nio projekt arbetar också med att öka antalet gästnätter i områdena. Deras målsättning är att öka antalet gästnätter med 10 000.

Nya företag är sällan en följd av diversifiering

Av de 82 projekten som beviljats avser 16 stycken, 19,5 procent, leda till nya företag där hälften av projekten ska arbeta med att skapa mervärde när det gäller affärs- och företagsutveckling. Sju stycken uppger också att projekten handlar om gynnande av småskaligt kustfiske.

Tabell 4 Antal nyskapade företag och deras syfte

Syfte med nyskapat företag	Antal projekt
Skapa mervärden	8
Lokala miljövärden	4
Diversifiering	3
Stärka fiskesamhällena och främja det maritima kulturarvet	1
Summa	16

Eftersom det är så få fall där projektet ska leda till nya företag är det inte möjligt att dra några slutsatser på mer detaljerad nivå. Det finns dock skillnader mellan de olika områdena. Om detta beror på att områdena har arbetat olika med möjliga projektägare, lagt olika tyngdvikt på att skapa nya företag utifrån sin strategi eller har haft olika förutsättningar gällande inkommande projektansökningar kan detta underlag inte ge svar på. Tabell 5 visar skillnaden mellan de olika leaderområdenas beviljade projekt. I Leader Gästrikebygden har så många projekt som två tredjedelar avsikt att bidra till nya företag, hos flera andra områden avser inga projekt bidra till skapandet av nya företag.

Tabell 5 Andel nyskapade företag per leaderområde

Leaderområde	Andel projekt nya företag, procent	Antal projekt i leaderområde
Fiskeområde Väner	14	7
Fiskeområdet Tornedalen Haparanda skärgård 2020	33	3
Leader Bohuskust och gränsbygd	21	14
Leader Gute		8
Leader Gästrikebygden lokalt ledd utveckling	62	8
Leader Mittland Plus	50	4
Leader Nordvästra Skåne med Öresund	50	4
Leader Stockholmsbygd		5
Leader Sydöstra Skåne	50	2
Leader Vättern		8
Lokalt ledd utveckling Halland		7
SydostLeader	25	4
Vindelälven		8
Summa	20	82

Osäker effekt för nyskapade och bevarade arbetstillfällen

Totalt uppges i projektansökningarna att projekten kommer att skapa bortåt 25 heltidsanställningar under genomförandet. Sammantagen budget för projekt som uppges ha sysselsättningseffekter är cirka 16 miljoner kronor. Att dra några slutsatser utifrån tid och budget är mycket vanskligt, projekten skiljer stort inte bara i budgetstorlek utan även vad de arbetar med och vilka utgifter projekten har. Tabell 6 tar endast upp de nio områden som uppgivit sysselsättningseffekter i sina beviljade projekt.

Tabell 6 Skapad sysselsättning per år

Område	Sysselsättning kvinnor (tim/år)	Sysselsättning män (tim/år)	Antal projekt	Beviljat stöd	Antal heltid/år
Fiskeområde Väner	3440	2580	1	1 074 234	2,89
Fiskeområdet Tornedalen Haparanda skärgård 2020	4000	4000	1	2 408 670	3,85
Leader Bohuskust och gränsbygd	6000	9900	2	1 773 119	7,64
Leader Gästrikebygden lokalt ledd utveckling	5150	5150	5	4 188 571	4,95
Leader Mittland Plus	1720	1720	1	899 990	1,65
Leader Nordvästra Skåne med Öresund	2400	2400	2	2 054 191	2,3
Leader Sydöstra Skåne	860	860	1	3 337 752	0,83
Lokalt ledd utveckling Halland	100	100	1	95 000	0,1
Vindelälven	495	240	1	200 000	0,35
Summa	24 165	26 950	15	16 031 527	24,58

Jordbruksverket rapporterar nya och bevarade anställningar till EU. I projektansökningen ska därför den sökande uppge antalet timmar projektet ska bidra med per år. Det finns ingen större skillnad mellan kvinnor och män, det uppges att det kommer skapas 1,4 fler heltidsarbeten för män. Det är däremot stor skillnad mellan hur många

arbetstimmar respektive område uppger kunna skapa, allt från 200 till 15 900 timmar per år. Denna uppgift har ingen direkt koppling till hur många projekt som avser skapa sysselsättning – ett projekt kan generera allt från 200 timmar per år till 8 000 timmar per år, utan sysselsättning har koppling till budgetstorlek för projektet.

Projekt som uppges ge sysselsättningseffekter arbetar främst med att **skapa mervärde** (8 projekt). De resterande projekten arbetar med **diversifiering** (3 projekt) och **lokala miljövärden** (4 projekt).

Av leaderområdenas beviljade projektansökningar avser 30 projekt bevara arbetstillfällen. Dessa bevarade arbetstillfällen uppges bevara 65 808 sysselsättningstimmar per år, vilket motsvarar 31,6 heltider. Projektansökningarna uppger från 200 till 10 000 bevarade arbetstimmar per år.

Tabell 7 Bevarade arbetstillfällen

Område	Antal projekt	Antal timmar/år
Fiskeområde Väner	3	18 600
Fiskeområdet Tornedalen Haparanda skärgård 2020	2	2 800
Leader Bohuskust och gränsbygd	1	3 000
Leader Gute	1	1 720
Leader Gästrikebygden lokalt ledd utveckling	7	13 490
Leader Mittland Plus	1	3 400
Leader Nordvästra Skåne med Öresund	3	5 608
Leader Sydöstra Skåne	2	5 160
Leader Vättern	1	2 000
Lokalt ledd utveckling Halland	3	4 420
SydostLeader	3	3 290
Vindelälven	2	2 320
Summa	30	65 808

Hur man ska tolka resultatet för denna rapportering är vanskligt. Projektansökningarnas uppgifter ska handla om nyskapade och bibehållna arbetstillfällen utöver projektdeltagarna, men eftersom det handlar om uppskattade sysselsättningseffekter vet vi inte hur väl dessa stämmer överens med det senare faktiska utfallet. Det är stora skillnader mellan projekten hur mycket det kostar att skapa sysselsättning. Det är inte heller tydligt hur projekten ska skapa eller bevara arbetstillfällen i projektbeskrivningarna. Vi vet inte heller om det finns en långsiktig planering efter projektet för att få långsiktiga effekter.

Som beräkning för de förväntade sysselsättningseffekterna har 2080 timmar per år använts. Den teoretiska arbetstiden för personer som arbetar heltid i Sverige 2017 är 40 timmar per vecka eller 2080 timmar per år enligt Ekonomifakta.se som är en del av Svenskt Näringsliv. I denna teoretiska arbetstid inkluderas semester och andra lagstadgade anledningar till frånvaro.

En majoritet av projekten avser främja hållbara resurser och skydda miljön

En stor majoritet, 85 procent, av alla projekt som utförs av leaderområdena är klassade som miljöprojekt. Långt ifrån alla projekt avser dock att gynna småskaligt fiskande. Av de 70 projekt som är miljöklassade är 22 projekt också klassade som att projekten kommer gynna det småskaliga fisket. Dessa projekt med dubbla klassningar har en sammanlagd budget på 18,3 miljoner kronor. Frånvaron av gynnande av småskaligt fiske tyder på att en stor del av projekten framförallt arbetar med naturvärden och just dessa värden är fokus och inte ett förutsättningsskapande för det småskaliga fisket. De projekt som arbetar både med miljö- och småskaligt fiske i fokus beskriver exempelvis att de arbetar med att minska transportsträckor, öka näringen genom att fiska andra arter och genom att förmedla kunskap mellan olika aktörer.

Tabell 8 Miljöprojekt

Område	Antal	Beviljat stöd
Fiskeområde Vänern	4	2 409 234
Fiskeområdet Tornedalen Haparanda skärgård 2020	3	4 951 844
Leader Bohuskust och gränsbygd	13	7 261 034
Leader Gute	7	3 108 987
Leader Gästrikebygden lokalt ledd utveckling	8	5 837 473
Leader Mittland Plus	3	2 337 839
Leader Nordvästra Skåne med Öresund	4	4 819 225
Leader Stockholmsbygd	5	1 793 109
Leader Sydöstra Skåne	2	3 691 600
Leader Vättern	5	3 692 160
Lokalt ledd utveckling Halland	5	1 856 062
SydostLeader	4	1 506 341
Vindelälven	7	7 651 817
Summa	70	50 916 725

De miljöklassade projekten upptar således en stor del av budget, 92 procent av totalt beviljad budget. Medelbudget för ett projekt som är miljöklassad är strax över 727 000 kronor. Projekten är mycket olika i storlek och medel säger inte så mycket, det minsta projektet ligger på 60 000 och det största ligger på 3,3 miljoner kronor. Ett tydligt exempel på hur olika stora projekten är områdena Leader Bohuskust och gränsbygd och Vindelälven. Båda områdena ligger bland de områden som har stor del av budgeten miljöklassad med över 7 miljoner vardera. Däremot genomför Leader Bohuskust och gränsbygd nära dubbelt så många projekt som Vindelälven.

Många projektbeskrivningar innehåller flera olika projektinslag

När sökande skickar in sin ansökan om projektstöd finns ett avsnitt där sökande själva beskriver sina projekt i fritext. Vid genomläsning är det uppenbart att många ansökningar innehåller flera olika projektinslag som ska genomföras på olika sätt. Detta är svårt att se i den databas som Jordbruksverket har för ansökningar. Vid kodning

där flera projektinslag tillåts är det endast 20 ansökningar som kodas att ha endast ett inslag. Övriga ansökningar har således minst två projektinslag. Projekten kommer exempelvis jobba både med en förstudie och att utbilda människor.

Tabell 9 Fördelning antal projektinslag i projektansökningar

Antal projektinslag	Antal projekt	Procent
1	20	26,5
2	23	27,5
3	22	27,5
4	9	11,2
5	5	6,2
8	1	1,2
Summa	80	100

Tabell 9 visar fördelningen av antal projektinslag per projektbeskrivning. Underlaget är de ansökningar som jag har projektbeskrivning tillgänglig för. Nära hälften av alla projektbeskrivningar innehåller tre projektinslag eller fler. Att bedöma om detta är bra eller dåligt är inte möjligt utifrån projektbeskrivning. Avsikten med projekt är dock vanligtvis att uppnå god styrning, tydliga resultat och vara starkt målfokuserade. Risken med odefinierade och breda upplägg är att projektledning och genomförande tappar fokus vilket kan medföra sämre måloppfyllelse.

Tabell 10 Projektansökningarnas inslag

Projektinslag	Frekvens	Procent
Turism	31	15,4
Miljö-hållbarhet	23	11,5
Fiske	33	16,4
Vattenbruk	8	4,0
Arbete- konkurrenskraft	4	2,0
Organisation	5	2,5
Samordning-samarbete-nätverk	36	17,9
Innovation	9	4,5
Forskning	10	5,0
Utbildning	16	8,0
Information-kommunikation	24	11,9
Diversifiering	2	1,0
Summa	201	100

Leaderområdenas arbete är självfallet delvis beroende av de ansökningar som skickas in till leaderkontoren och det går att identifiera fyra inslag som är speciellt vanliga i projekt. Vanligt är att projekten har inslag av att olika aktörer ska förenas i en gemensam strävan. Detta kan exempelvis handla om att man vill nätverka med olika aktörer eller organisationer som ska bildas. Projekt med budget från havs- och fiskerifonden har i hög grad, helt eller delvis, projektinslag som samarbete, utbildning och information. Över hälften av alla projektinslag utgörs av denna typ av aktiviteter.

Ytterligare har cirka sexton procent projekt en tydlig anknytning till fiskbestånden. Dessa projekt kan handla om att främja fiskerinäring eller skapa en grund för samförvaltning. I nästan lika hög grad, i cirka femton procent av projekten, återfinns projektinslag för att främja turism på olika sätt. Slutligen är informationsinsatser ett vanligt förekommande inslag.

De övriga projektinslagen mer sällan förekommande. Mycket få projekt hanterar i innevarande programperiod de områden som man i tidigare programperiod 2007–2013 uppfattade som framgångsrika, det vill säga diversifiering och arbetstillfällen.

En liten andel, endast tre procent av projekten, har inslag som direkt avser att ekonomiskt utveckla verksamheter avseende arbetstillfällen, konkurrenskraft eller diversifiering. Dessutom är det få ansökningsbeskrivningar som tydligt uttrycker att det finns innovativa inslag i projektet.

Förutsättningsskapande inslag dominerar projektbeskrivningar

Alla insatser som man vill genomföra, kan grovt sägas att ha tre ingående stadier som har en tidsmässig aspekt.

I det första stadiet sker aktiviteter som hanterar förhållanden och förutsättningar för införandet. Detta stadium kan sägas vara förutsättningskapande för något som ska hända så småningom. I nästa steg har aktiviteterna ett fokus på att göra vad man i det tidigare stadiet har undersökt förutsättningarna för. Det tredje stadiet handlar om att förvalta en tidigare genomförd insats. Aktiviteterna fokuserar då på att säkerställa att insatsen kan fortleva även i fortsättningen.

Oavsett om projekten handlar om att starta en ny organisation, nätverka eller att undersöka förhållanden för bättre resurshantering är dessa stadier, eller mognadsaspekten, intressant att studera. De olika stadierna följer på varandra vanligtvis men inte nödvändigtvis. I vissa fall kan de förutsättningskapande aktiviteterna resultera i att man behöver göra andra förutsättningskapande aktiviteter. Det har dock inte skett någon kontroll för möjliga kopplingar mellan olika projekt. Varje projektbeskrivning har därmed bedömts enbart utifrån sig själv. Ansökningarnas beskrivningar av projekten har därför bedömts utifrån ovanstående tre stadier. I ett flertal fall har ansökningarna beskrivit flera av stadierna och har då bedömts utifrån det senare stadiet, inte utifrån att det finns flera stadier i samma projektbeskrivning.

Övergripande visar tabell 11 att en hög andel av de olika momenten i projekten, 62 procent, återfinns i det första stadiet av införandet av en förändring, 35 procent återfinns i själva införandet och de resterande avser att förvalta en förändring. Antalet projektansökningar med ansökt budget från havs- och fiskerifonden som också har en projektbeskrivning är 80 projekt.

Tabell 11 Projektansökningarnas projektinslag och avsedda genomförandestadium

Projektinslag	Förutsättnings- skapande	Genomförande	Förvaltning
Turism	24	6	1
Miljö/hållbarhet	15	8	0
Fisk	23	9	1
Vattenbruk	6	2	0
Arbete/konkurrenskraft	4	0	0
Organisation	2	3	0
Samarbete/samordning	23	9	4
Innovation	9	0	0
Forskning	1	9	0
Utbildning	11	4	1
Information	11	13	0
Diversifiering	1	1	0
Summa	130	64	7

De projektinslag som är speciellt intressant för leaderområden att arbeta med är turismutveckling, miljö/hållbarhetsfrågor, fiskerifrågor samt att skapa samarbete mellan olika aktörer. Genomgående dominerar förutsättningskapande aktiviteter i projektbeskrivningarna. Turismrelaterade projektansökningar är den insats som är tydligast inriktad på att skapa förutsättningar, i så hög grad som 77 procent av alla ansökningar innehåller förutsättningskapande aktiviteter, vilket kan peka på att detta är ett område som uppfattas vara underutvecklat men också ses ha en hög ekonomisk utvecklingspotential. Av de populäraste projektinslagen med högst andel av genomförande är miljö och hållbarhetsinslag vanligast förekommande, 35 procent av alla projektansökningar avser att genomföra en aktivitet, exempelvis rensa en vattentäkt från vass. Dessa är också ofta förutsättningskapande för att förbättra möjligheterna att utveckla eller bibehålla ett fiske eller en turistverksamhet.

Högst genomförandegrad är informationsinsatser där 59 procent av alla projektansökningar avser att genomföra en informationsinsats. I hög utsträckning är innehållet i dessa inriktade på turism, fiskeri och samarbete mellan olika aktörer. Däremot är formen för vad de gör mycket varierande. Ett projekt vill ställa i ordning lekbottnar och informera om detta, ett annat vill producera informationsfilmer som ska spridas på sociala medier och en ansökan avser att producera en bok om fiskeäventyr.

Det är också viktigt att undersöka vilka projektinslag som är minst uppmärksammat i beskrivningarna av projekten. Kategoriseringen visar att de projektinslag som leaderområdena arbetar minst med är diversifiering, arbetstillfällen och organisation. Endast fyra projekt uttrycker tydligt att de avser att ha arbetskraftsstimulerande inslag i sina projekt, och avser då enbart arbeta förutsättningskapande. Resultatet är intressant då två av saker som Jordverket måste rapportera till EU för europeiska havs- och fiskerifonden gällande lokalt ledd utveckling är just bevarande och nyskapade arbetstillfällen. Detta betyder självfallet inte att arbetstillfällen inte kommer att skapas eller bibehållas genom projektet men det är inget som projektbeskrivningarna tydligt uttrycker. Det kan också betyda att eftersom projektsökarna måste uppge information på bevarade och skapade arbetstillfällen är detta något som inte beskrivs i fritext.

Den tredje indikatorn är antal skapade företag, vilket i viss mån skulle kunna avspeglas i de insatser som görs för att diversifiera en verksamhet. Diversifiering var ett av de områden som uppmärksammade i den tidigare utvärderingen om Fiskeområdesgrupper som speciellt lyckosamma i sina resultat. I den innevarande programperioden har denna typ av inslag vid uppföljningstillfället inte något större popularitet, endast två projekt avser att diversifiera en verksamhet. Få projektbeskrivningar gäller organisatoriska projektinslag, enbart fem projektbeskrivningar beskriver detta inslag.

Mer lika än olika

Det mest framträdande resultatet vid en jämförelse mellan enfonds- och flerfondsfinansierade leaderområdens arbete är att likheterna är större än skillnaderna. De arbetar med olika projektinslag i ungefär samma utsträckning och de har liknande genomförandestadie. Det är förstås svårt att göra några avgörande bedömningar på ett litet underlag, resultatet blir gärna splittrat och otydligt. Därför är det inte möjligt att uttala sig om effekter eller samband utan att närma sig spekulation. Man bör alltså tolka siffrorna med stor försiktighet. Det går dock att se några tendenser i underlaget i form av skillnader och likheter i frekvenser för de olika kategoriserade projektinslagen.

Tabell 12 Uppdelning mellan fiskeområdesgrupper och flerfondsfinansierade områden

Projektinslag	Fiskeområdesgrupper (4 områden)				Flerfondsfinansierade områden (9 fonder)				Totalt
	Förutsättning	Genomförande	Förvaltning	antal	Förutsättning	Genomförande	Förvaltning	antal	Antal totalt
Turism	11	1		12	14	5	1	20	32
Miljö/hållbarhet	2	3		5	13	5		18	23
Fiske	7	3		10	16	6	1	23	33
Vattenbruk					6	2		8	8
Arbetsstillfällen	2			2	2			2	4
Organisation	1			1	1	3		4	5
Samarbete	8	2	1	11	15	7	3	25	36
Innovation	4			4	5			5	9
Forskning		3		3	1	6		7	10
Utbildning	5	3		8	6	1	1	8	16
Information	5	7		12	6	6		12	24
Diversifiering					1	1		2	2
Antal inslag	45	21	1	67	86	42	6	134	201
Antal projekt	24				56				80

Enfonds- och flerfondsområden jobbar med turismfrågor i lika hög grad

I lika hög grad arbetar enfonds- och flerfondsfinansierade områden med projektinslag som rör fiskefrågor och turismfrågor, de arbetar också i lika hög grad med samarbete- och informationsfrågor. Dessa projektinslag hör också till de vanligaste förekommande projektinslagen. Förvaltning av redan genomförda insatser är ovanligt oavsett om man har finansiering från en eller flera fonder. Leadermetoden i sig handlar om att skapa förutsättningar för att en utveckling ska ske i den lokala bygden och det är därför också naturligt att många projekt också handlar om detta.

När det gäller ett av de mest förekommande projektinslagen som inriktar sig på fiskeriverksamhet så är dessa i lika hög grad förutsättningskapande som genomförande oavsett om det är enfonds- eller flerfondsområden som arbetar med dem. Informationsinslag i projekten sker i lika hög grad förutsättningskapande eller genomförande oavsett antal fonder för finansiering.

I utvärderingen av förra programperiodens fiskeområdesgrupper uppmärksammade de själva att projekt inriktade på diversifiering av verksamheter som lyckade. I innevarande programperiod beskriver dock inte projektbeskrivningarna diversifiering som något man arbetar med i någon högre grad oavsett om leaderområdet är en- eller flerfondsfinansierat.

Enfondsområden jobbar med information, flerfondsområden med vattenbruk

Fiskeområdesgrupperna jobbar i högre grad med information. Nära nog hälften av alla ansökningar bedöms innehålla informationsaktiviteter av varierande typ. Dessa informationsaktiviteter har också ett fokus på genomförande, till skillnad från flerfondsområdena som i högre grad är förutsättningskapande.

Det är enbart flerfondsområden som arbetar med vattenbruksprojekt. Inga av dessa projekt är placerade i de norra områdena i Sverige utan återfinns i Svealand och Götaland. Flerfondsområden arbetar också i något högre utsträckning med forskningsanknutna projekt, dessa projekt är vanligtvis i genomförandestadie. Forskningsanknytning är dock inte ett vanligt förekommande inslag i projektbeskrivningarna. Någon bedömning om detta inslag är högre eller lägre än andra projekt som avser att leda till landsbygdsutveckling i stort kan dock inte göras utifrån det material som uppföljningen granskar.

Turisminslag är ett vanligt inslag hos både flerfondsområden och enfondsområden. Hälften av alla projekt som är beviljade från fiskeområden har turismrelaterade inslag, i jämförelse med cirka en tredjedel av projekten hos leaderområden. Flerfondsfinansierade områden arbetar dock oftare med att genomföra ett turisminslag jämfört med enfondsområden som i stort sett bara arbetar förutsättningskapande.

Flerfondsområden något oftare än enfondsområden med miljö- och hållbarhetsinslag. Var tredje projekt beviljade från leaderområden bedöms ha miljö- och hållbarhetsinslag i jämförelse med en femtedel hos fiskeområdesgrupper. Däremot arbetar enfondsområden i högre grad med att genomföra ett inslag med miljö- eller hållbarhetsinslag.

Avslutande reflektioner och rekommendationer

Att genomföra analys på små underlag medför att resultaten bör tolkas med försiktighet. Ju mer underlaget delas upp, med desto större försiktighet bör man tolka resultaten. Detta innebär att man inte kan dra några långtgående slutsatser, uppföljningen visar på tendenser och förhållandena vid utgången av augusti 2018. Det bör därför genomföras en liknande uppföljning i slutet av programperioden, då man också kan se till slutförda projekts resultat och inte enbart beviljade projekts uppskattade resultat. Med dessa brasklappar har vi ändå några reflektioner.

Både data och projektbeskrivningar visar att projekten är i god linje med havs- och fiskeriprogrammets mål avseende fiskerinäringen, miljö och hållbarhet. Det som inte kan förväntas att uppfyllas i någon högre grad är en utveckling av vattenbruksnäring

eller en direkt utveckling av de kustnära samhällena. Utvecklingen av kustnära samhällen sker dock självfallet indirekt genom en gynnsam utveckling av fiskerinäringen.

Projektens budget är högst varierande och några avgörande skillnader vad projekten arbetar med kan inte ses oavsett om leaderområdena arbetar med en fond eller flera fonder. De skillnader och likheter som återfinns skulle vinna på att det genomförs en mer fokuserad genomlysning, speciellt kopplad till leaderområdenas lokala utvecklingsstrategier och LAG:s arbete.

En närmare granskning skulle behövas för att utröna hur projekten bidrar till arbetstillfällena, bevarande och skapade, för att kunna uttala sig mer exakt hur projekten beräknar arbetstimmar, vems arbetstimmar man avser och om det finns en långsiktighet i arbetstillfällena. Detta skulle sannolikt behöva genomföras i nära kontakt med LAG-kontoren.

En majoritet av projekten är av naturliga skäl inriktade på fiskresursen, oavsett om det gäller som resurs för näringen eller för miljörestaurerande projekt. Vattenbruk som i havs- och fiskeriprogrammet pekas ut som en framtidsnäring engagerar få projekt trots att leadermetodens fokus på förutsättningsskapande åtgärder skulle lämpa sig utmärkt för projekt relaterade till vattenbruk. En fördjupning i anledningarna till att leaderområdena inte lyckats att ha högre andel vattenbruksrelaterade projekt torde vara av framtida intresse för näringen och ha betydelse för hur programmet ska utformas i framtiden.

Kategoriseringen av projektbeskrivningarna visade att få projekt avser att leda till sysselsättningseffekter i näringen. Det fanns inte heller uppgifter på om projekten inriktar sig till att skapa eller bevara sysselsättning. Däremot återfinns i data från ansökningarna ett flertal beviljade projekt som ska leda till sysselsättning motsvarande nästan 25 fulltider per år. Denna uppföljning av programgenomförande visar därför en motsägelsefullhet som är värd att följa upp vid senare tillfälle.

Diversifiering var ett av de områden som uppfattades som särskilt framgångsrika under programperiod 2007–2014. I dagsläget kan man dock inte se att denna erfarenhet har tagits till vara under pågående programperiod. Både ansökningar och projektbeskrivningar karakteriserar projekten snarare av frånvaro av diversifiering som syfte med projekt.

Mycket få projekt handlar om att ta tillvara redan genomförda insatser, vilket kanske inte är så förvånande då lokalt ledd utveckling handlar om att sätta igång processer som förhoppningsvis lever vidare som oberoende och självgående. Däremot är ett arbete som enbart fokuseras på förutsättningsskapande inte konstruktivt i längden – om man nu inte vill skapa ett projektberoende i områdena. För att få till en reell förändring i ett lokalt område torde det vara nödvändigt att de förutsättningsskapande aktiviteterna också leder till en utveckling som kan leva vidare även utan projektpengar.

En del av projektbeskrivningarna innehåller flera olika inslag. Beroende på projektbudget kan projektupplägg vara mer eller mindre mångfacetterade – men utifrån att projekt ska vara väl avgränsade i tid, budget och mål, finns det en risk att mångfacetterade projekt blir svårstyrda med lägre måluppfyllelse till följd.

Avslutningsvis – ansökningarna innehåller många variabler där man kan följa den ekonomiska utvecklingen och resultatet av leaderprojekt. Det är däremot sämre beskaffat med hur man följer upp miljörelaterade resultat. För att analysera resultaten från miljökopplade projekt är man tvungen att läsa projektbeskrivningar och så småningom också projektens slutrapporter, vilket bör göras eftersom havs- och fiskeriprogrammet är tydligt inriktad på miljö.

17 Ersättning för minskat kväveläckage

En uppföljning av stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2020 baserad på uppgifter fram till och med den 18 juni 2018

Uppföljningen är gjord av Linnéa Asplund och Åke Svensson

Innehåll

Sammanfattning	217
Rekommendationer	217
Om miljöersättning för minskat kväveläckage	217
119 miljoner kronor ansökt inom miljöersättningen för minskat kväveläckage år 2018	219
Sverige når inte målet	225
Begränsningar	228
Bilaga Diagram, karta och tabeller.....	229

Sammanfattning

- Ersättningen söktes på 94 000 hektar år 2018. Av dessa hade 26 600 hektar enbart fånggröda, 23 100 hektar enbart vårbearbetning och 44 600 hektar hade båda typerna. Målet är totalt 138 000 hektar, vilket innebär att vi inte har nått målet.
- Antal sökande till ersättningen är betydligt lägre än förra programperioden. Även ansökt areal är lägre, framförallt areal med enbart fånggröda. Den totala arealen är cirka 65 procent av maxnivån föregående programperiod.
- I flera län har minskningen i fånggröda till synes kompenseras av areal med insådd av vall eller mellangröda i förgröningsstödet, men inte i Halland och Västra Götaland.

Rekommendationer

I slututvärderingen av förra programperioden ansåg man att miljöersättningen för minskat kväveläckage hade en god kostnadseffektivitet. Det innebär att man ansåg att jämförelsevis mycket kväve hindrades från att läcka ut med hjälp av den summa som betalas ut varje år i ersättningen. När det gäller miljömålet Ingen övergödning så är ersättningen en viktig del för att minska kväveläckaget. Eftersom ersättningen historiskt har visat på en bra kostnadseffektivitet och ger viktiga för miljöfördelar är det angeläget att det finns mycket areal i ersättningen.

Att vi nu inte verkar nå målet på 138 000 hektar tyder på att man inte får så mycket miljönytta som man hoppats på från ersättningen. Då kan Sverige till exempel få svårare att nå miljömålet Ingen övergödning. Orsaken till den låga arealen behöver identifieras så att man kan vända den negativa trenden, för att Sverige ska nå målet med ersättningen.

Våra rekommendationer är därför följande:

- Ta reda på orsaken till att ersättningen minskat. Lantbrukare har till exempel mindre möjlighet att variera storleken på arealen de söker utbetalning för i nuvarande jämfört med föregående programperiod, och vi vet inte hur mycket det påverkat hur stor areal som söks i ersättningen.
- Ta reda på hur mycket lägre miljönyttan blivit på grund av den minskade arealen. Med hjälp av modellering kan man uppskatta den totala miljöeffekten för miljöersättningen för minskat kväveläckage och de ekologiska fokusarealerna i förgröningsstödet sammantaget. Läckaget påverkas också av var fälten är placerade, så det skulle också vara intressant att undersöka placeringen av de marker där ersättningen söks.

Om miljöersättning för minskat kväveläckage

Syftet med ersättningen är att minska kväveutlakning och fosforförluster från åkermark och att lagra in kol i marken. Målsättningen är att miljöersättning för minskat kväveläckage ska uppgå till 138 000 hektar i Sverige.

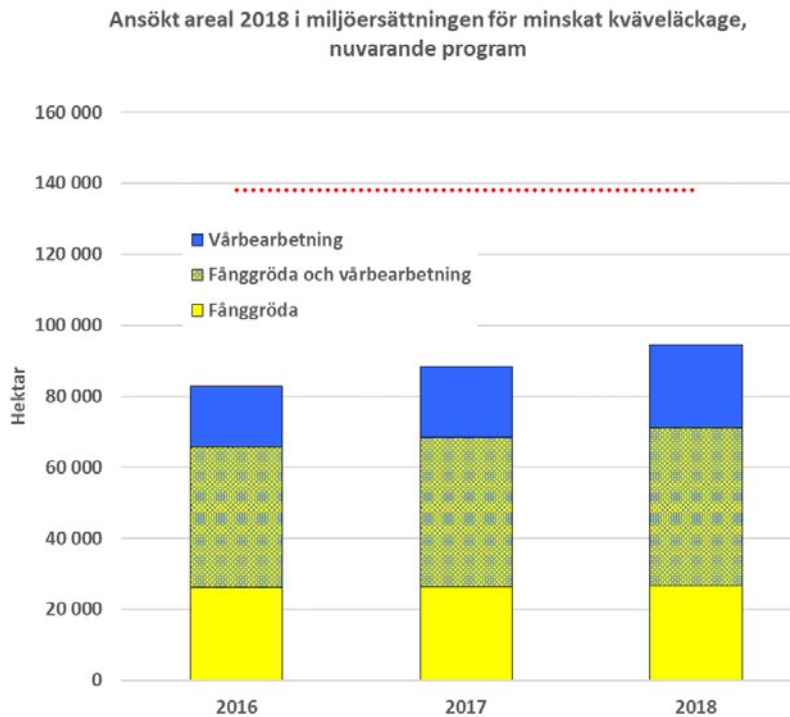
Lantbrukare får ersättningen för att odla fånggröda eller vårbearbeta. Ersättningen för fånggröda är 1 100 kr/ha och för vårbearbetning 600 kr/ha, och man kan få båda ersättningarna på samma skifte. Åkermarken måste ligga i ett så kallat nitratkänsligt område, se karta i figur 1.

Ersättningen grundar sig på ett femårigt åtagande. Storleken på åtagandet är den areal man sökt utbetalning för första året i åtagandet. Där ingår den sammanlagda arealen av fånggröda, vårbearbetning eller båda två på samma mark. Följande fyra år söker man utbetalning för 80 procent upp till 120 procent av arealen man sökte för första året.

Med fånggröda menas växtlighet som har sin huvudsakliga tillväxt mellan två huvudgrödor och som odlas i syfte att minska växtnäringsförlusterna efter huvudgrödans skörd. Exempel på godkända fånggrödor är vallgräs, vitsenap, oljerättika och höstråg. Med vårbearbetning menas att lantbrukaren inte får jordbearbeta marken på hösten, utan måste vänta till tidigast den 1 januari året efter.

Figur 1 Kartan visar vad som räknas som nitratkänsligt område. I de områdena kan man söka miljöersättning för minskat kväveläckage. Kartan gäller från 2015 och framåt.

Figur 2 Ansökt areal i nuvarande programperiod. Staplarna visar arealen som är sökt med endast fånggröda, arealen som är sökt med endast vårbearbetning, och arealen där man sökt båda typerna på samma mark. Målet för ersättningen visas med en röd punktlinje. Dataunderlaget till figuren finns i tabell 1 i bilagan.

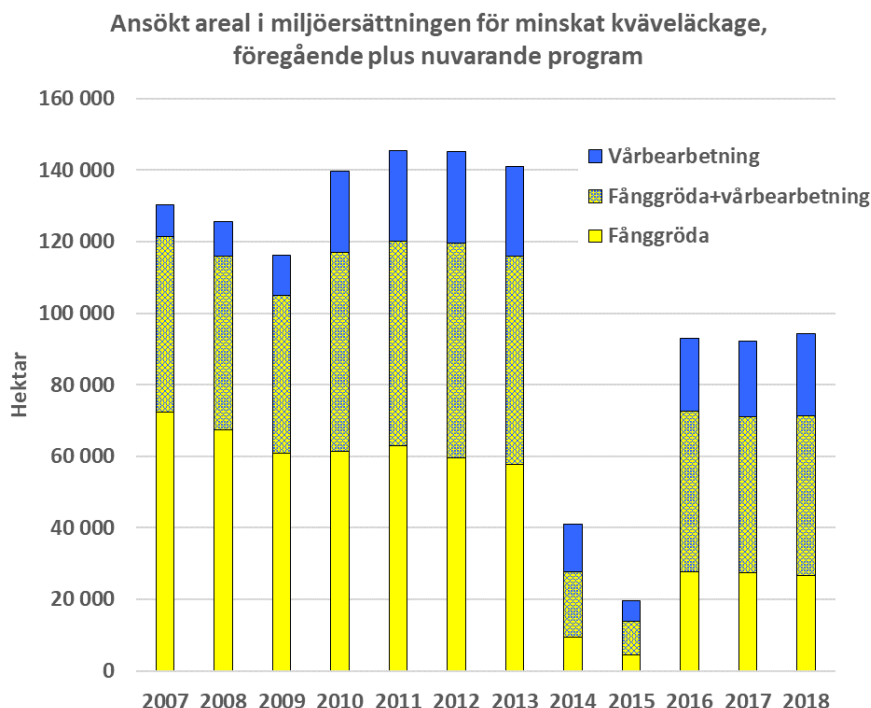
119 miljoner kronor ansökt inom miljöersättningen för minskat kväveläckage år 2018

Lantbrukare söker ersättningen på 94 000 hektar åkermark

Ersättningen för minskat kväveläckage har sökts på 94 300 hektar år 2018, vilket är långt från målet och dessutom en rejäl minskning sedan tidigare programperioder. År 2018 är den ansökta arealen fånggröda 71 200 hektar och vårbearbetning 67 700 hektar, totalt cirka 138 900 hektar. Cirka 44 600 hektar av arealen har båda typerna, vilket innebär att 94 300 hektar mark har åtminstone en av typerna (figur 2, tabell 1 i bilagan). Målet för ersättningen är att det ska finnas 138 000 hektar med minst en av typerna, vi har alltså inte nått målet. År 2018 har lantbrukare sökt ersättning motsvarande cirka 78 miljoner kronor för fånggröda och cirka 41 miljoner kronor för vårbearbetning, totalt cirka 119 miljoner kronor.

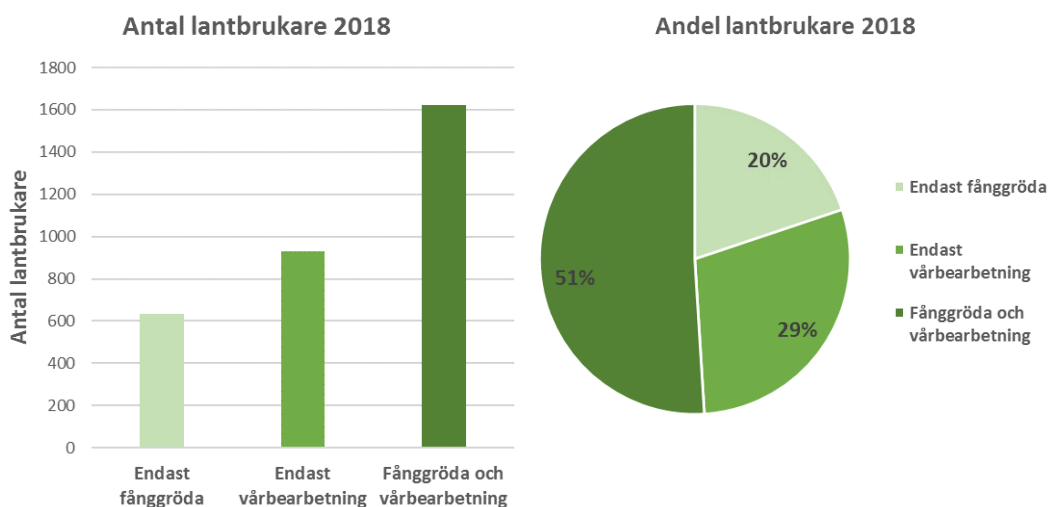
Data för den här rapporten kommer från lantbrukarnas ansökan om stöd i e-tjänsten SAM Internet. Analysen bygger på hur ansökningarna såg ut vid tiden för datauttaget.

När lantbrukaren får hela sin ersättning för ett visst år kallas det för slututbetalning. Summan av alla slututbetalningar som gjorts i ersättningen är cirka 72 miljoner kronor för år 2016 och 68 miljoner kronor för år 2017 (fram till 12 oktober 2018). Det motsvarar ungefär 70 procent respektive 60 procent av det ansökta värdet. Utöver det har det också gjorts delutbetalningar.

Figur 3 Summering av ansökt areal i miljöersättningen för minskat kväveläckage från föregående och nuvarande programperiod. År 2014 och 2015 var det inte möjligt att påbörja ett nytt åtagande. Samtidigt tog merparten av åtagandena från föregående programperiod slut, vilket förklarar den stora minskningen år 2014 och 2015. Dataunderlaget till figuren finns i tabell 2 i bilagan.

Hur mycket areal som lantbrukare sökt utbetalning för har förändrats en hel del över åren. Både fånggröda, vårbearbetning och arealen med båda typerna på samma mark har ökat mellan 2016 och 2018 om man bara tittar på ersättningen från programperiod 2014–2020. Jämfört med programperiod 2007–2013 är arealen ändå betydligt lägre, då låg arealen med minst en av typerna över 140 000 hektar (figur 3, tabell 2 i bilagan). I programmet dessförinnan, år 2006, var arealen med minst en av typerna 179 000 hektar. Perioderna kan dock inte jämföras rakt av eftersom reglerna för ersättningen inte har sett precis likadana ut hela tiden.

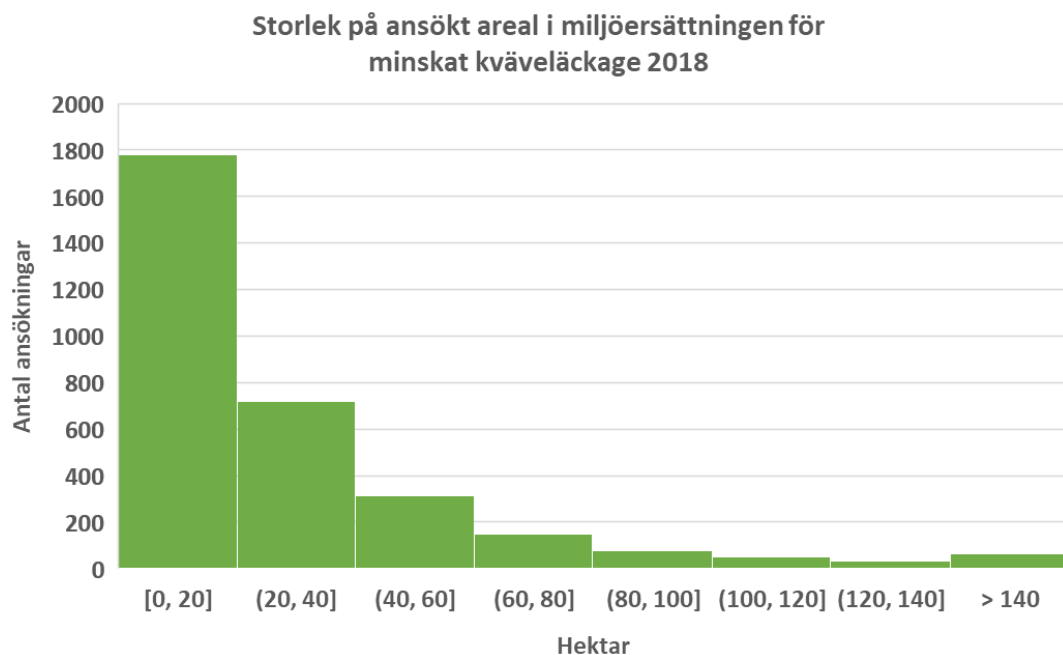

Figur 4 Antal lantbrukare som sökt utbetalning för ersättningen för minskat kväveläckage år 2018, uppdelat på vilken typ de har sökt. De som har sökt fånggröda och vårbearbetning har räknats som att de har båda typerna även om de inte har sökts på samma skifte.

Cirka 3 200 lantbrukare sökte utbetalning

År 2018 sökte totalt cirka 3 200 lantbrukare utbetalning av miljöersättningen för minskat kväveläckage i nuvarande landsbygdsprogram. Alla åtaganden från föregående programperiod har nu löpt ut. Vissa lantbrukare sökte både för fånggröda och vårbearbetning, vissa bara den ena av dem (figur 4). 56 procent av lantbrukarna sökte ersättning för minskat kväveläckage för arealer upp till 20 hektar (figur 5), och deras areal utgör 19 procent av den totala sökta arealen. Arealen varje lantbrukare söker är i medel cirka 30 hektar, medan medianvärdet är cirka 17 hektar.

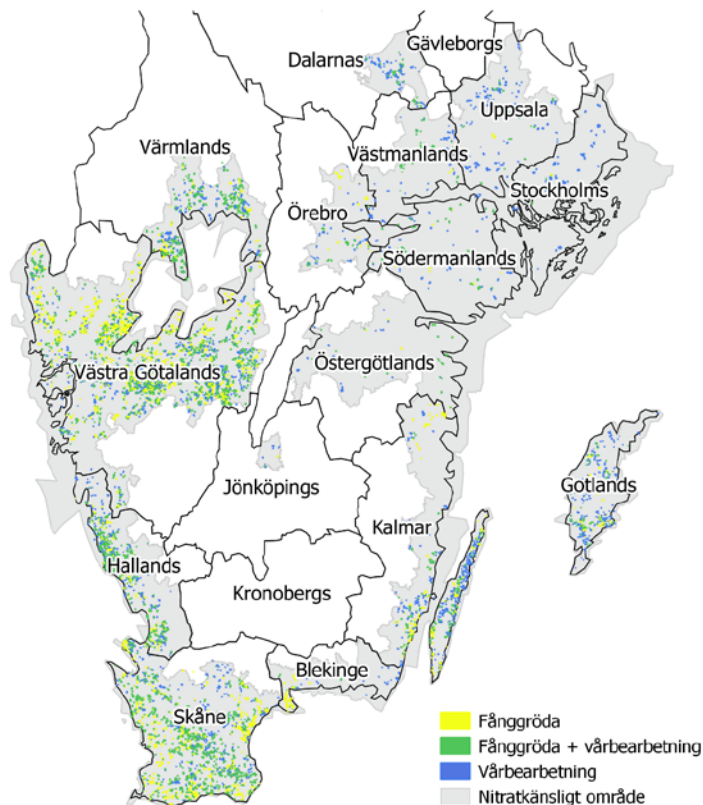
Hur stor andel av sin åkerareal som varje lantbrukare söker ersättningen för är väldigt spridd, från en procent upp till hundra procent av arealen (figur 1 i bilagan). Till exempel finns lantbrukare med arealer på upp till drygt 100 hektar som har sökt ersättningen för hela sin åkermarksareal. I den förra programperioden fanns ett krav i miljöersättningen att lantbrukaren skulle ha fånggröda eller vårbearbetning på motsvarande minst 20 procent av sin vårsädesareal. Det kravet har ändrats till att vara 80 procent till 120 procent av arealen man sökte för första året i åtagandet.

Figur 5 I den här figuren har vi delat upp ansökningarna om miljöersättningen för minskat kväveläckage baserat på hur stor areal som är sökt. Figuren visar hur många ansökningar det finns i olika intervaller av arealer år 2018. Till exempel fanns knappt 1 800 ansökningar där man sökt mellan 0 och 20 hektar i ersättning för minskat kväveläckage.

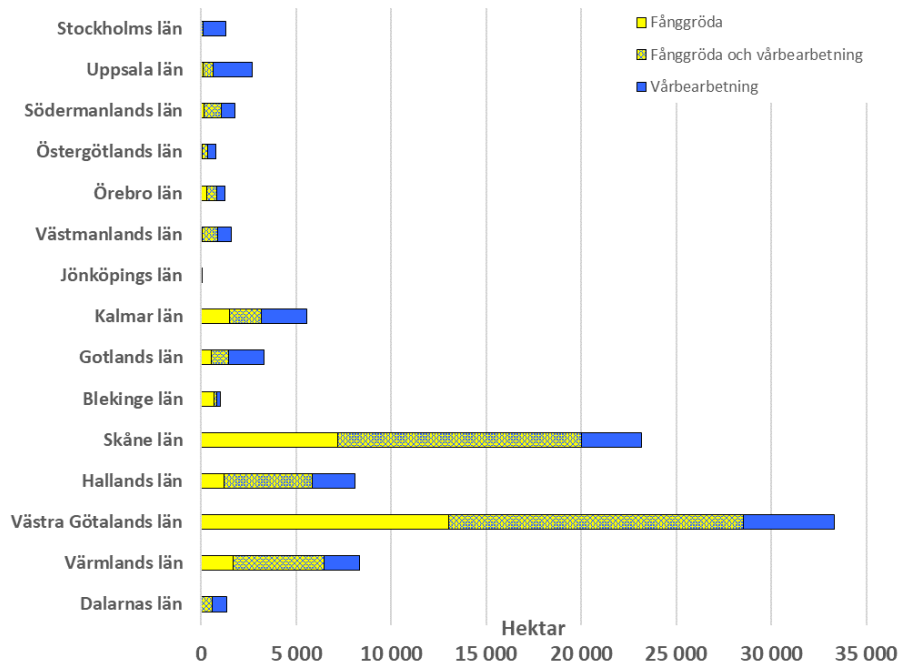
Vi har också undersökt omsättningen av sökande i ersättningen och den är stor, samtidigt som antalet sökande minskat. Om man tittar på kundnummer som har sökt ersättningen mellan 2016 och 2018 är cirka 30 procent nytillkomna sedan förra programperioden. I den beräkningen kan dock samma lantbrukare i vissa fall ha sökt under olika kundnummer i de olika programperioderna. Mellan 2007 och 2013 var antalet lantbrukare som sökte ersättningen mellan cirka 5 000 och 6 300 per år, att jämföra med runt 3 200 lantbrukare för 2018 i pågående programperiod.

Ansökt areal i ersättningen för minskat kväveläckage år 2018

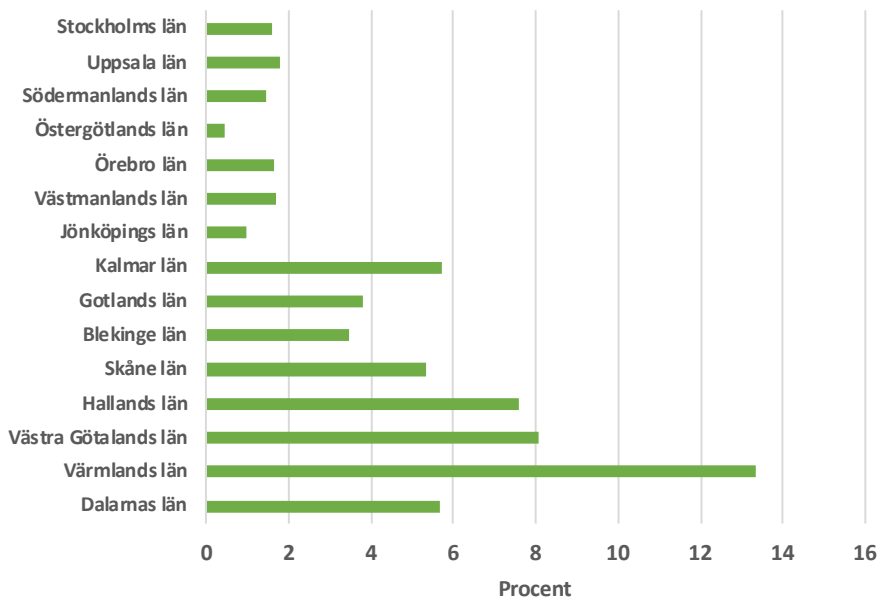
Figur 6 Kartan visar skiften med åkermark där det finns en ansökan om utbetalning i miljöersättningen för minskat kväveläckage år 2018. Ytan visar större än det faktiska värdet för att det ska vara lättare att se. Tabeller med areal per län finns i tabell 3 i bilagan.

Areal i miljöersättningen för minskat kväveläckage 2018

Figur 7 Den ansökta arealen av de två åtgärderna i alla län år 2018

Andel åkermark i nitratkänsligt område med miljöersättning för minskat kväveläckage 2018

Figur 8 Andel åkermark (procent) inom nitratkänsligt område där ersättningen har sökts år 2018. Åkermark med permanenta grödor har exkluderats i beräkningen av total åkermark. Siffrorna måste tolkas med försiktighet.

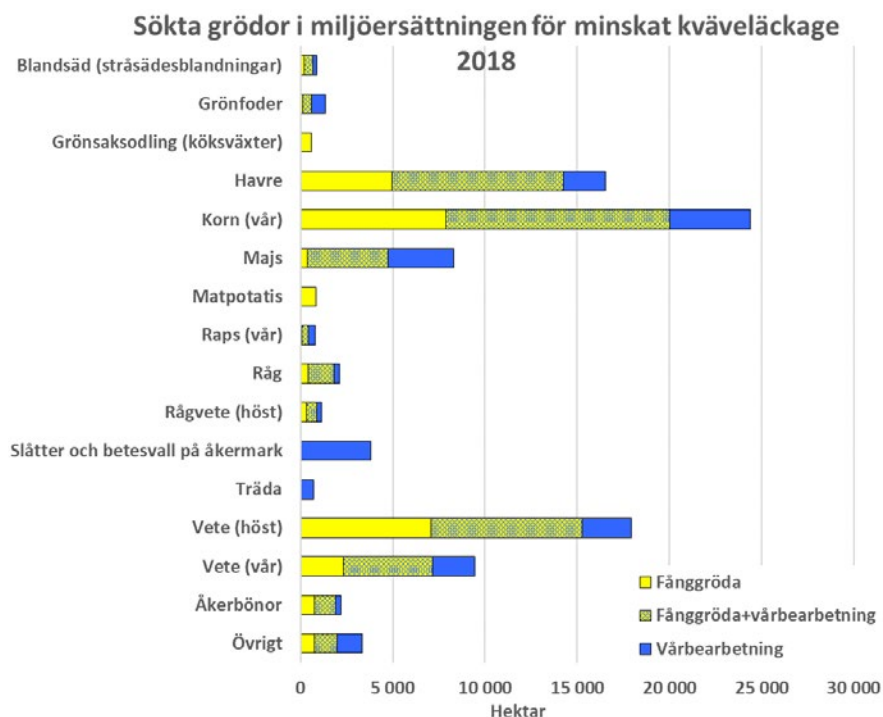
Vårbearbetning utbredd, fånggröda vanligast söderut

Fånggröda och vårbearbetning används på olika sätt i olika delar av området som berättigar till ersättning. I den södra delen av det nitratkänsliga området används båda åtgärderna och längre norrut i området är vårbearbetning vanligast (figur 6 och 7).

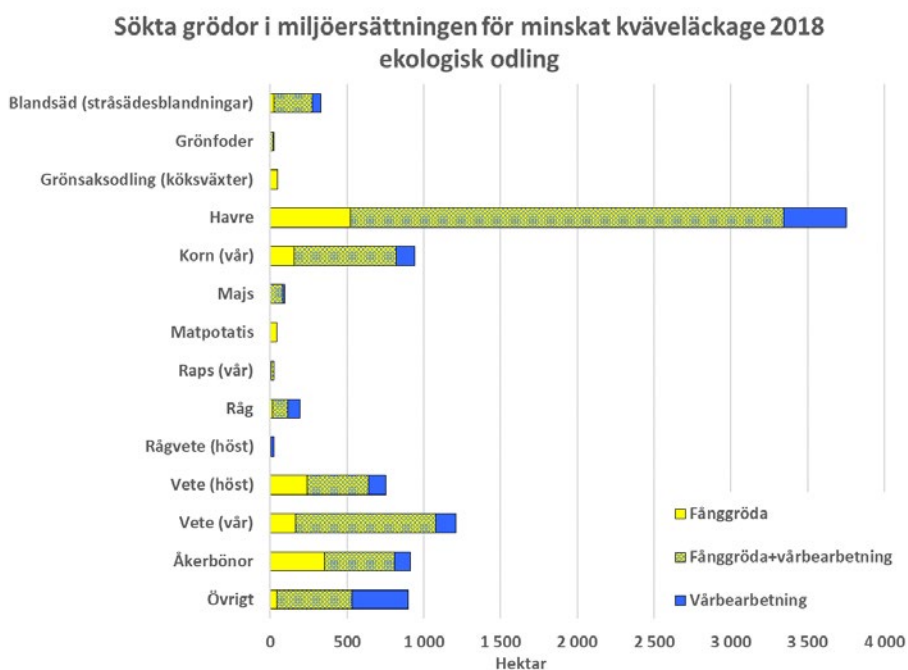
Hög andel i Värmland

Det är inte lätt att dra slutsatser om var det finns störst potential att ha mer areal i ersättningen, men vi har gjort ett försök att beräkna hur stor del av åkermarken som ersättningen söks på i olika områden. Eftersom ersättningen söks både på åkermark med ettåriga grödor och åkermark med långliggande vall har vi räknat båda som potentiell åkerareal i den här beräkningen. I Värmland har man ersättningen för minskat kväveläckage på 13 procent av åkermarken inom nitratkänsligt område (Figur 8).

Det är den högsta andelen i Sverige. Att en stor del av arealen i ett län inte omfattas av ersättningen innebär inte nödvändigtvis att det är passande att ha ersättningen för minskat kväveläckage på hela den arealen. Exempelvis är det också bra med långliggande vallar för miljön. Så dessa siffror måste tolkas med försiktighet.

Figur 9 Figuren visar i vilka huvudgrödor man har använt ersättningen år 2018. Grödor där man har sökt mer än 500 hektar i miljöersättningen för minskat kväveläckage visas med egna staplar, övriga grödor har summerats i stapeln Övrigt.

Figur 10 Figuren visar arealerna av olika grödor i skiften där man både ansökt om utbetalning för ekologisk odling och miljöersättning för minskat kväveläckage. Grödor där man har sökt mer än 500 hektar i miljöersättningen för minskat kväveläckage visas med egna staplar, övriga grödor har summerats i stapeln Övrigt.

Höstvete och vårkorn vanligaste huvudgrödorna

Vårbearbetning och fånggröda i ersättningen för minskat kväveläckage söks alltid i kombination med en huvudgröda, och spannmål är allra vanligast. År 2016 och 2017 var höstvete den vanligaste huvudgrödan i ersättningen för minskat kväveläckagen. År 2018 var i stället vårkorn vanligast, med höstvete på andra plats (figur 9, tabell 4 i bilagan). Det var vanligt att ha både fånggröda och vårbearbetning eller bara fånggröda i dessa grödor, men mindre vanligt att ha enbart vårbearbetning. Havre och vårvete hade också stor del med kombinationen av fånggröda och vårbearbetning, och sedan majs med främst kombinationen av båda typerna eller endast vårbearbetning.

I vallen söktes enbart vårbearbetning, medan i potatis och grönsaksodling söktes bara fånggröda, eftersom dessa grödor inte får kombineras på något annat sätt. Det beror på att slätter-, frö- eller betesvall, eller bevuxen träda, inte räknas som huvudgröda till en fånggröda och i dessa grödor kan man alltså inte söka fånggröda. Skörd av potatis, rotfrukter eller grönsaker klassas som jordbearbetning, till skillnad från skörd av andra huvudgrödor. Därför kan man inte få ersättning för vårbearbetning på mark efter skörd av potatis, rotfrukter eller grönsaker.

Lantbrukaren kan välja mellan flera olika arter som fånggröda, men de anger inte i ansökan vilken de tänker använda. Därför har vi inte någon statistik över vilken fånggröda som är vanligast i miljöersättningen för minskat kväveläckage. Men enligt en statistisk undersökning (SCB 2017) var den vanligaste fånggrödan år 2016 vallgräs, på 65 procent av arealen, följt av oljerättika eller rättika på 21 procent av arealen.

Låg andel ekologisk odling i mark med ersättning för minskat kväveläckage

Av den totala arealen med både fånggröda och vårbearbetning på samma yta finns det också ansökan om utbetalning för ekologisk odling på cirka 14 procent av arealen år 2018. Motsvarande siffror för enbart fånggröda eller enbart vårbearbetning är 6 procent vardera.

I de skiften där man också sökte utbetalning för ekologisk odling var det absolut vanligast att ha både fånggröda och vårbearbetning i ett skifte med havre som huvudgröda. Den här kombinationen utgjorde cirka 2 800 hektar av totalt cirka 9 300 hektar med miljöersättningen för minskat kväveläckage där man också sökte utbetalning för ekologisk odling. I övrigt odlades mycket höst- och vårvete, vårkorn och åkerbönor (figur 10).

Sverige når inte målet

De senaste åren utgör den sökta arealen i miljöersättningen för minskat kväveläckage ungefär 65 procent av maxnivån under föregående programperiod. Området där ersättningen kan sökas har minskats till nitratkänsligt område (figur 2 i bilagan), vilket är en förklaring till minskningen. Arealen i en ersättning brukar också vara lägre i början av programperioden jämfört med senare, men det finns antagligen fler orsaker.

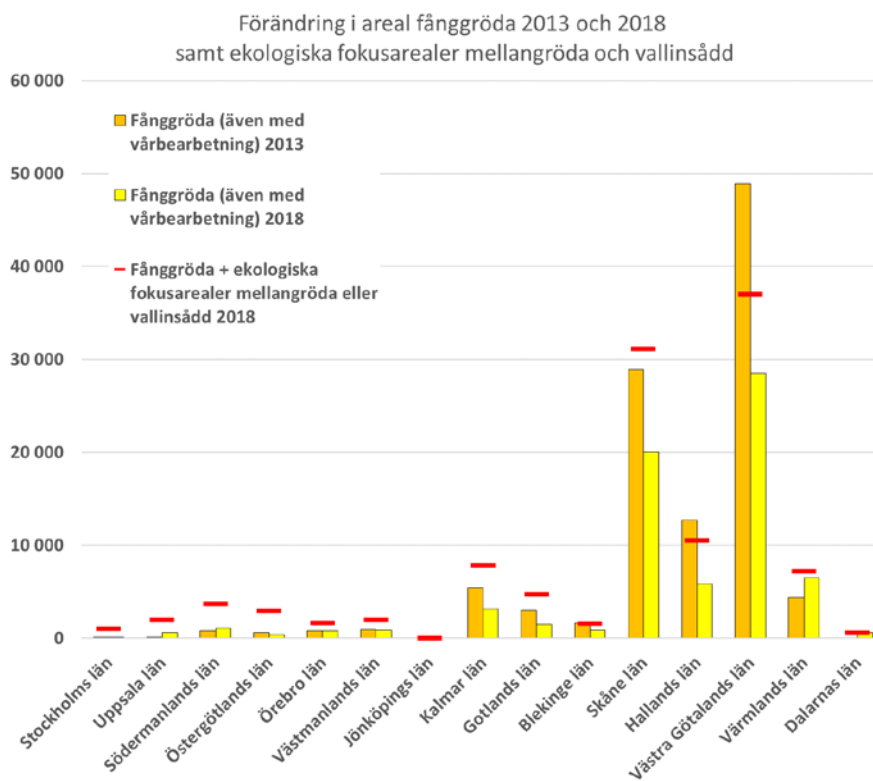
Den ansökta arealen i miljöersättningen för minskat kväveläckage ligger långt under målet och har sjunkit sedan förra programperioden trots att lantbrukarna nu får mer betalt per hektar. Antalet lantbrukare som söker ersättningen har också sjunkit kraftigt. Målet som sattes var 138 000 hektar, och vi har nu nått upp till cirka 94 000 hektar och 3 200 lantbrukare. Målet sattes några procent under arealen i ersättningen under föregående programperiod bland annat för att området för ersättningen minskat, och för att man sett en minskning av intresset för ersättningen under en längre tid.

Trots att antalet sökande har minskat betydligt så är ändå cirka 30 procent av de sökande (kundnummer) nytillkomna. Det antyder ett stort skifte i vilka lantbrukare som sökt ersättningen i de olika programperioderna.

Orsaker till minskningen

Den stora minskningen i den här programperioden jämfört med förra skulle kunna förklaras med detta:

- I områden där man inte längre kan söka ersättningen för att de hamnat utanför det nitratkänsliga området söktes ersättningen tidigare på cirka 7 500 hektar av ungefär 500 lantbrukare.
- Den ekologiska fokusarealen insådd av vall eller mellangröda är sökt på cirka 43 200 hektar i det nitratkänsliga området. Det kan ha ersatt en del av arealen i miljöersättningen för minskat kväveläckage.
- Flexibiliteten i hur stor areal man ska sköta enligt villkoren varje år är mindre i nuvarande programperiod än i föregående. Det kan ha minskat intresset för ersättningen. Det kan också finnas en rädsla för att binda upp sig i ett flerårigt åtagande.
- Det blev ett uppehåll i ersättningen i skarven mellan programperioderna. Det kan ha lett till att en del sökanden förlorade intresset.
- Lantbrukare har upplevt eller oroar sig för problem med själva åtgärderna, som ogräsproblem eller att få till en bra växtföljd. Det kan också vara en anledning till minskningen.
- Att ersättningsnivån inte är tillräckligt hög.

Figur 11 Jämförelse mellan arealen fånggröda i miljöersättningen för minskat kväveläckage 2013 (orange) och 2018 (gult). Summan av arealen för ersättningen för minskat kväveläckage och förgröningsstödet mellangröda eller insådd av vall 2018 visas också (röda markeringar). Endast areal inom området som räknades som nitratkänsligt år 2018 har använts för beräkningen.

Har fånggrödan ersatts med mellangröda eller insådd av vall i förgröningen?

Fånggröda har minskat mer än vårbearbetning, och det kan delvis vara en effekt av att lantbrukare nu kan behöva ha ekologiska fokusarealer inom förgröningsstödet. Förgröningsstödet är ett direktstöd i likhet med gårdsstödet, och många gårdar måste avsätta 5 procent av sin areal som ekologisk fokusareal för att få förgröningsstödet. Sedan 2018 finns det exempelvis mellangröda som ekologisk fokusareal, som skulle kunna konkurrera med fånggrödan.

Mellangröda liknar på många sätt fånggrödan, och man kan inte ha mellangröda och få miljöersättning för minskat kväveläckage på samma mark. En annan ekologisk fokusareal som inte heller får kombineras med miljöersättningen är insådd av vall. Tyvärr har vi inte data på dessa två ekologiska fokusarealer separat. Jordbruksverket har dock efter kontakt med länsstyrelserna uppskattat att den ekologiska fokusarealen mellangröda omfattar som mest 500–1 000 hektar totalt i Sverige. I den här analysen undersöker vi de två varianterna tillsammans trots att vallinsådden i förgröningsstödet inte är riktigt jämförbar med fånggrödan. Vallinsådd i förgröningsstödet övergår vanligtvis till vall som huvudgröda, till skillnad från fånggrödan som måste ersättas med en annan huvudgröda. År 2018 finns dock ett undantag för vissa typer av fånggrödor på grund av torkan, så att även de kan övergå till huvudgröda följande år. Det förekommer också att lantbrukare har vallinsådd som ekologisk fokusareal men inte tänker fortsätta odla vall.

Vi har jämfört siffror för år 2013 och år 2018, och i flera län har minskningen i fånggröda till synes kompensats av areal med insådd av vall eller mellangröda i förgröningsstödet (figur 11), men inte i Halland och Västra Götaland. I de flesta län är summan av arealen av vallinsådd eller mellangröda i förgröningsstödet och fånggröda 2018 större än arealen fånggröda 2013. I Hallands och Västra Götalands län däremot motsvarar arealen med vallinsådd eller mellangröda i förgröningsstödet inte minskningen i fånggröda, i stället är summan av dem lägre än fånggrödan 2013.

Jämförelsen är gjord endast i nitratkänsligt område så minskningar i arealen fånggröda beror inte på att området man kan få ersättningen i minskat. Däremot är det så att insådd av vall tidigare har skett, och fortfarande sker, utan att registreras i ansökan om jordbrukarstöd. Därför är inte det här en fulltäckande analys av situationen. Om man bara tittar på arealen fånggröda i miljöersättningen i nitratkänsligt område 2013 jämfört med 2018, så är det störst procentuell minskning i Halland (-54 procent), Gotland (-51 procent), Blekinge (-47 procent) och Västra Götaland (-42 procent).

Begränsad möjlighet att öka ersättningsnivån

Ett sätt att öka arealen i en ersättning är att lantbrukarna får bättre betalt, men i det här fallet kan det bli svårt att nå målet genom att öka betalningen ytterligare. Under den första delen av förra programperioden såg man att arealen i miljöersättningen för minskat kväveläckage var låg och man höjde därför ersättningsnivåerna år 2010 vilket ledde till ökade arealer. Ersättningen höjdes för fånggröda från 800 kr/ha till 900 kr/ha, för vårbearbetning från 300 kr/ha till 500 kr/ha och kombinationen från 1 300 kr/ha till 1 500 kr/ha. I nuvarande program ersätts fånggröda med 1 100 kr/ha och vårbearbetning med 600 kr/ha, men trots det har arealen minskat. Möjligheterna att höja ersättningsnivåerna ytterligare är begränsade, eftersom nivån redan ligger nära den maximala nivån som är den uppskattade kostnaden för lantbrukaren för att följa villkoren i ersättningen. För fånggröda är maximal ersättningsnivå 1 442 kr/ha och för vårbearbetning 639 kr/ha.

Andelen med både fånggröda och vårbearbetning har inte minskat

Den här ersättningen har olika belopp för olika typer av skötsel, men det är inte självklart på vilket sätt det påverkar valet av fånggröda eller vårbearbetning. En skillnad mot tidigare program är att kombinationen av fånggröda och vårbearbetning inte längre ger en extra bonus för att kombinera de två typerna, utan bara summan av ersättningarna för de två typerna. Det skulle kunna innebära att lantbrukarna är mindre benägna att söka kombinationen än tidigare, men det verkar inte vara fallet. Utslaget på hela Sverige så har andelen av arealen med kombinationen ökat från 41 procent till 47 procent. Arealen med endast fånggröda har minskat från 41 procent till 28 procent, och arealen med endast vårbearbetning har ökat från 18 procent till 25 procent om man jämför 2013 med 2018. Tydligast är alltså att andelen med enbart fånggröda har minskat jämfört med föregående programperiod.

När det gäller kombinationen finns också en koppling till förgröningsstödet. Förgröningsstödet mellangröda (eller vallinsådd) kan inte kombineras med miljöersättningens vårbearbetning. Förgröningsstödet mellangröda är alltså inte rakt av en ersättning för miljöersättningens fånggröda, och det skulle kunna vara en del av förklaringen till att andelen med endast fånggröda har minskat.

Miljönyttan med ersättningen har inte beräknats

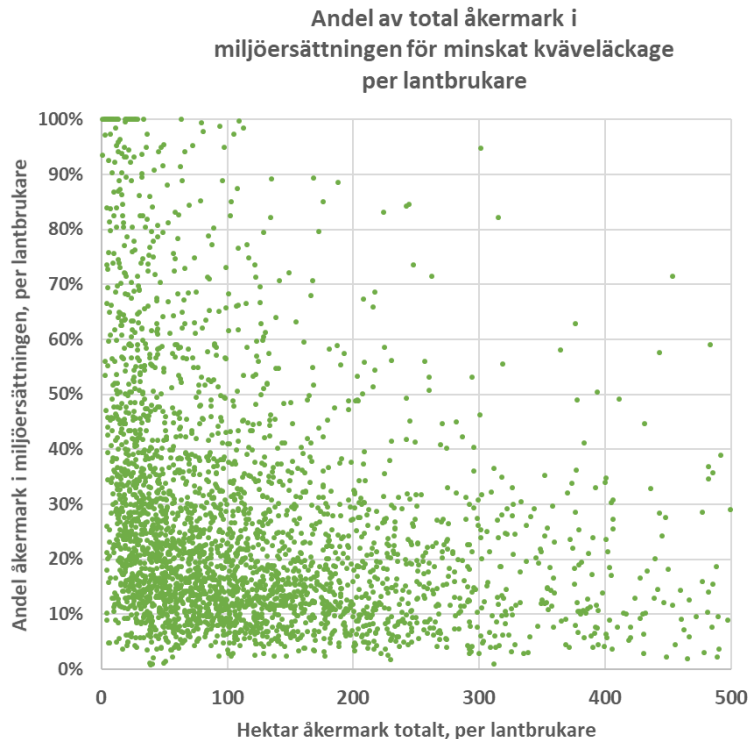
En sådan här analys av registerdata kan inte svara på hur stor miljönytta ersättningen faktiskt levererat. Näringsläckaget påverkas bland annat av vilken typ av jord det är och väder, och behöver mätas med instrument eller uppskattas med hjälp av modeller.

Begränsningar

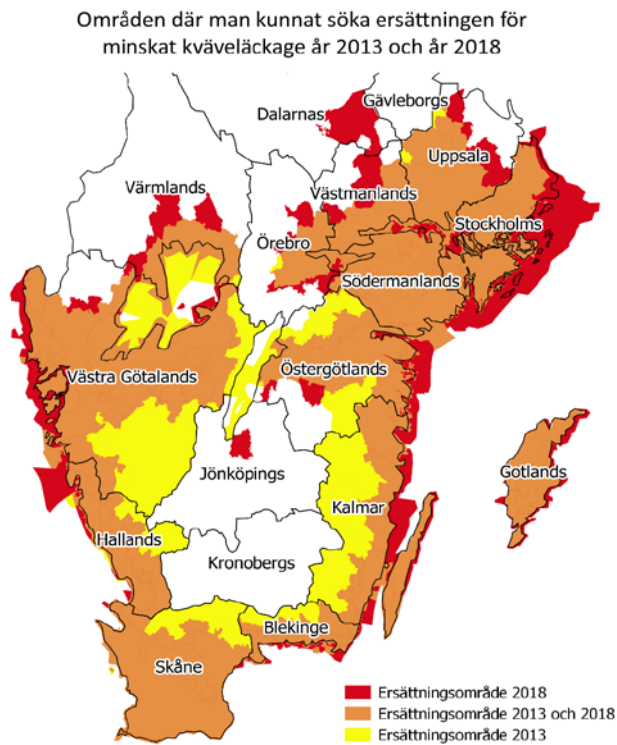
Ansökningsdata som använts för 2016–2018 visar situationen vid de tillfällen som datauttagen gjorts. Lantbrukare kan alltså ha ändrat grödor i ansökan efter uttagen. Data reflekterar vad lantbrukaren sökt, inte observationer av grödor i fält. Det är vad lantbrukaren sökt utbetalning för, inte arealen i åtagandet, som analyserats. För 2018 har vi använt ansökningsdata från 18 juni, och har därför inte fått med eventuella ändringar eller dispenser som lantbrukare gjort eller fått exempelvis till följd av torkan, efter 18 juni.

Vissa skiften har inte kunnat ritas ut i kartan i figur 6 av tekniska skäl. Mindre än 1 procent av den totala arealen saknas.

Bilaga Diagram, karta och tabeller

Figur 1 Figuren visar hur stor procentuell del av varje lantbrukares åkerareal som denne sökt miljöersättning för minskat kväveläckage på år 2018. Åkerareal som räknats är åkermark samt åkermark med långliggande vall. Åkermark med permanenta grödor har räknats bort. Figuren visar endast lantbrukare med upp till 500 hektar åkermark.

Figur 2 Kartan visar området där man kan få miljöersättning för minskat kväveläckage i programperiod 2014–2020, i rött och orange. Detta är nitratkänsligt område. Området man kunde få motsvarande ersättning på år 2010–2013 i föregående programperiod visas i orange och gul.

Tabell 1 Ansökt areal i miljöersättningen för minskat kväveläckage i programperiod 2014–2020, angett i hektar och avrundat till närmaste hundratal

År	Endast fånggröda	Endast vårbearbetning	Fånggröda + vårbearbetning	Summa
2016	26 180	17 200	39 500	82 900
2017	26 400	20 100	41 900	88 500
2018	26 600	23 100	44 600	94 300

Tabell 2 Summan av ansökt areal i miljöersättningarna för minskat kväveläckage för programperiod 2007–2013 samt 2014–2020 (ej 2000–2007), angett i hektar och avrundat till närmaste hundratal

År	Endast fånggröda	Endast vårbearbetning	Fånggröda + vårbearbetning	Summa
2007	72 200	8 800	49 200	130 200
2008	67 300	9 700	48 600	125 600
2009	60 900	11 300	44 100	116 300
2010	61 300	22 600	55 800	139 600
2011	63 000	25 600	57 000	145 500
2012	59 500	25 700	60 000	145 200
2013	57 700	24 900	58 300	140 900
2014	9 400	13 400	18 300	41 100
2015	4 400	5 700	9 500	19 700
2016	27 700	20 200	45 000	92 900
2017	27 400	21 300	43 600	92 300
2018	26 600	23 100	44 600	94 300

Tabell 3 Ansökt areal i ersättningen i olika län år 2018, angett i hektar och avrundat till närmaste hundratal. Arealen avviker något (mindre än 1 procent) från den totala ansökta arealen i tabell 2 på grund av att vissa av de sökta skiftena inte kunnat kategoriseras till ett län i analysen.

Län	Endast fånggröda	Endast vårbearbetning	Fånggröda + vårbearbetning	Summa
Stockholms län		1 200	100	1 300
Uppsala län	100	2 100	500	2 700
Södermanlands län	200	700	900	1 800
Östergötlands län	100	400	300	800
Örebro län	300	400	500	1 200
Västmanlands län	0	700	800	1 600
Jönköpings län ¹	0	40	10	50
Kalmar län	1 500	2 400	1 700	5 500
Gotlands län	500	1 800	900	3 300
Blekinge län	700	200	200	1 000
Skåne län	7 200	3 200	12 800	23 200
Hallands län	1 200	2 200	4 600	8 100
Västra Götalands län	13 000	4 800	15 500	33 300
Värmlands län	1 700	1 900	4 800	8 300
Dalarnas län		800	600	1 400
Summa	26 500	22 800	44 200	93 600

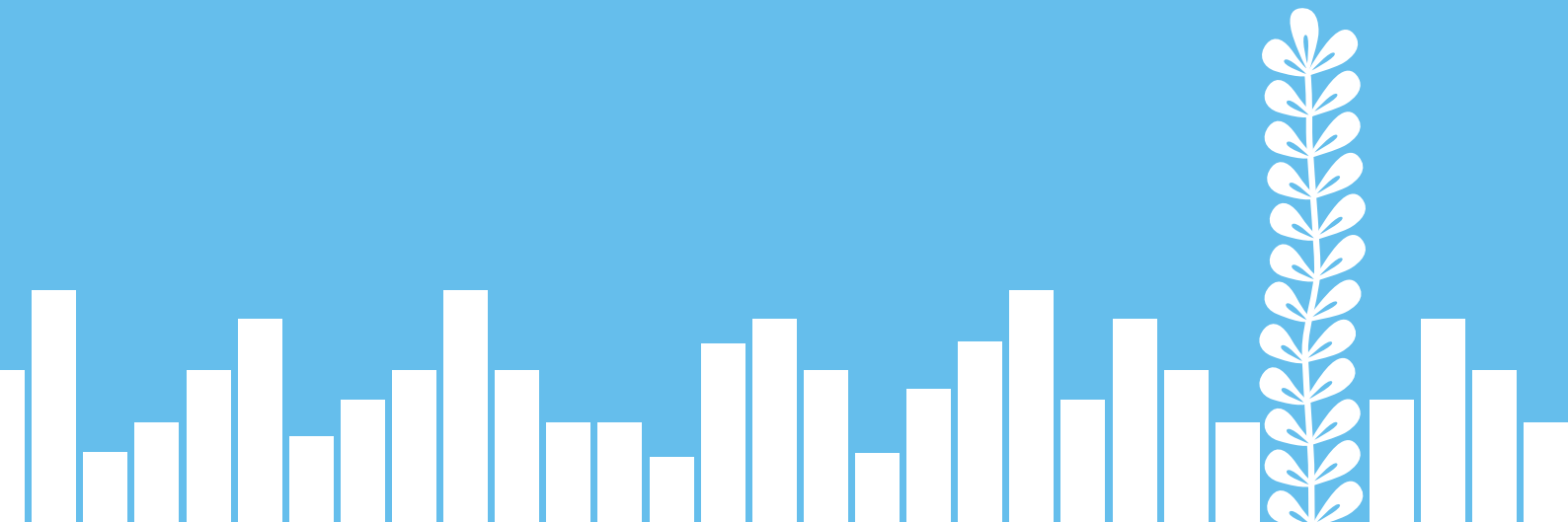
¹ Avrundat till närmaste tiotal

Tabell 4 Ansökta huvudgrödor i miljöersättningen för minskat kväveläckage år 2018 för grödor som sökts på mer än 500 hektar, angett i hektar och avrundat till närmaste hundratal. Grödor under 500 hektar har summerats i raden Övrigt.

Gröda	Endast fånggröda	Endast vårbearbetning	Fånggröda + vårbearbetning	Summa
Blandsäd (stråsådesblandningar)	200	200	500	900
Grönfoder	100	700	400	1 300
Grönsaksodling (köksväxter)	600	0	0	600
Havre	4 900	2 300	9 300	16 500
Korn (vår)	7 900	4 400	12 100	24 400
Majs	400	3 500	4 400	8 300
Matpotatis	800	0	0	800
Raps (vår)	100	400	400	800
Råg	400	300	1 400	2 100
Rågvete (höst)	300	200	600	1 100
Slätter och betesvall på åkermark	0	3 800	0	3 800
Träda	0	700	0	700
Vete (höst)	7 100	2 600	8 200	17 900
Vete (vår)	2 300	2 300	4 800	9 500
Åkerbönor	800	300	1 200	2 200
Övrigt	800	1 300	1 200	3 300
Summa	26 600	23 100	44 600	94 300

18 Hur stor behöver en budget vara?

Beräkningarna är gjorda av Gustav Helmers

Innehåll

Hur stor behöver en budget vara?	235
Två räkneexempel med investeringsstöd	235
Hantering av ansökningar påverkar	235
Mellan 21 och 23 myndigheter hanterar många av stöden	236
Beräkning av minsta möjliga budget i två scenarier	236

Hur stor behöver en budget vara?

Hur stor behöver en budget vara för att det ska vara möjligt att genomföra det som är tänkt inom ett insatsområde? Vi försöker här göra några enkla exempel på beräkning av ungefär hur stor en budget för ett insatsområde bör vara.

Det finns förstås inte några exakta svar på detta eftersom det finns många parametrar att ta hänsyn till. Men med utgång ifrån hur EU-kommissionen resonerade inför programmet 2014–2020 blir beloppet högre än flera av de vi har avsatt per insatsområde i programmet i dag. Det kommissionen då diskuterade var möjligheten att ha beslutsomgångar samt att åtgärderna bör vara öppna under hela programperioden.

Ett insatsområde är den nivå där regeringen beslutar om budget inom programmet, vilket också är kopplingen mellan åtgärden och det EU-politiska målet. Regeringen beslutar om budget för respektive delåtgärd och fokusområde. I vissa fall kan fokusområden slås samman och budgeten sätts då per delåtgärd och flera fokusområden. Vi kallar denna indelning med delåtgärd och fokusområde för insatsområde.

Två räkneexempel med investeringsstöd

Två återkommande exempel på insatsområden är 4.1/2a (Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft) och 7.4/6b (Investeringar i kommersiell och viss offentlig service). Anledningen till att vi väljer dessa är att 4.1/2a är ett av de mest välkända och sökta stöden i programmet och att 7.4/6b är det näst mest sökta projekt- och företagsstödet. Stöd inom 4.1/2a är i genomsnitt ca 800 000 kr. Stöd inom 7.4/6b är i genomsnitt ca 400 000 kr.

Dessa stöd används enbart för att ge en ungefärlig bild av hur stora genomsnittliga stöd som behövs och för att illustrera exempel på storlek på minsta rimliga budget. Man bör vara uppmärksam på att stödnivåerna påverkas av flera faktorer, som exempelvis högsta stödbelopp, regional variation och att stöden kan gå till olika typer av investeringar, t.ex. rymts inom 7.4/6b både mindre utrustning och större restaureringar av dagligvarubutiker. Det har vi inte beaktat här.

Beloppen som beräknas här motsvarar inte någon särskild förmodad effekt utan utgår enbart från utgångspunkten att stödet förmodas finnas under hela programperioden och fördelas administrativt på samma sätt som tidigare.

Hantering av ansökningar påverkar

I nuvarande program diskuterades lämpligt antal beslutsomgångar per år. I början av programmet var den rekommendationen 4 beslutsomgångar per år. Detta kan naturligtvis justeras upp och ned, men intentionen från kommissionen var att detta system skulle användas. I praktiken använder sig många stödmyndigheter i stället av löpande beslut. Eftersom tanken är att ansökningar ska konkurrera med varandra är vår utgångspunkt i beräkningen att beslut fattas vid beslutsomgångar.

Antal beslutsomgångar per stöd blir 28 om man har 4 beslutsomgångar per år i 7 år. Om det är en ansökan som bifalls per omgång så är det 28 godkända ansökningar som ska tilldelas stöd.

Detta är ett minimiantal av bifall, dvs. ett bifall per omgång. Om man i exemplet i stället bifaller mer än en ansökan per beslutsomgång så ökar antalet kraftigt. Om det t.ex. är i snitt 4 bifall så ökar siffran till 112 godkända ansökningar som ska tilldelas stöd.

Mellan 21 och 23 myndigheter hanterar många av stöden

Antalet myndigheter som är inblandade påverkar också högst avsevärt. När stöden ska hanteras regionalt betyder det i landsbygdsprogrammets fall att 21 länsstyrelser gör det. Vissa stöd hanteras även av Sametinget samt att Jordbruksverket också kan ha ansvar för en del av budgeten. I enstaka fall stöd kan även andra myndigheter hantera stöd, men i de flesta fall är det mellan 21 och 23 myndigheter som är inblandade.

Beräkning av minsta möjliga budget i två scenarier

Baserat på antagandena ovan beräknar vi två scenarier; ett med större stödbelopp och flera bifall per år, och ett med mindre stödbelopp med få bifall per år.

I tabellen finns exempel på hur stora budgetar som behövs givet de antaganden som beskrivs ovan. Det som framgår är att även i det fall där vi utgår från lägre genomsnittliga stödnivåer och få bifall per år blir budgeten ändå relativt hög.

Tabell 1 Exempel på hur stor budget som behövs för att den ska räcka hela programperioden, givet antal myndigheter och bifallsärenden per år

	Exempel 1 Större stöd, många bifall per år	Exempel 2 Mindre stöd, få bifall per år
	Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft (4.1/2a)	Investeringar i kommersiell och viss offentlig service (7.4/6b)
Genomsnittligt stöd	800 000	400 000
Antal beslutsomgångar	4 beslutsomgångar per år = 28	2 beslutsomgångar per år = 14
Antal myndigheter	23	21
Antal bifall per beslutsomgång	4	1
Minsta budget för 7 år	2 060 800 000	117 600 000

I exemplen i tabellen framgår hur stor budgeten bör vara i respektive exempel för att den ska räcka programperioden ut. Exempel 1 gäller ett stöd med relativt stora stöd per ansökan, 4 beslutsomgångar per år, 23 beslutande myndigheter samt många sökande varav 4 ansökningar bifalls per beslutsomgång. Om man multiplicerar dessa faktorer så får man fram ett belopp på drygt 2 miljarder kronor för hela programperioden. Det är således detta belopp som är en i detta fall bedömd genomsnittlig minsta möjliga budget för att stödet ska räcka under hela programperioden.

Exempel 2 gäller ett stöd med hälften så stort stöd per ansökan, hälften så många beslutsomgångar per år, 21 beslutande myndigheter samt färre sökande och här bedömer vi att det är ett bifall per beslutsomgång. I detta fall blir minsta budget för hela programperioden beräknad till drygt 117 miljoner kronor.

19 Referenser

Referenser till de flesta kapitel

Landsbygdsprogrammet 2014–2020

Jordbruksstatistik sammanställning, Jordbruksverket och SCB, Lantbruksregistret

Jordbruksverkets databaser

Jordbruksverkets webbplats om hur det går för programmen:
jordbruksverket.se/utvärderingar

EU-program i Sverige: Eufonder.se

Globala målen Agenda 2030: www.globalamalen.se

Riksdagens miljömål – www.sverigesmiljomal.se

Kapitel 3 Stöd till service och fritid på landsbygden

Telefonintervju med Wilhelm Kyrk, Länsstyrelsen Dalarna, 15 oktober 2018

Kapitel 4 Stöd till infrastruktur för rekreation och turism

Tillväxtverket 2018: *Vardag och framtid för turismföretagen*. Temarapport nr 6, Rapport 0250. Stockholm, maj 2018.

Tillväxtverkets rapport avser andelen turismföretag av det totala antalet företag. Dessa siffror visar följaktligen inte besöksnäringens absoluta utveckling utan besöksnäringens relativa utveckling i förhållande till näringslivets utveckling i stort i respektive län. Bedömningen är att besöksnäringens andel av det totala näringslivet kan ge en indikation på dess utveckling i stort. Vid tolkning av resultaten är dock viktigt att komma ihåg att 72 ärenden på 63,6 miljoner kronor inte är den största delen av landsbygdsprogrammets stöd till turism.

Kapitel 7 Pengar riktade till hembygdsgårdar

Kapitel 8 Pengar riktade till samarbeten inom landsbygdsturism

Kapitel 9 Pengar riktade till traditionell småskalig matkultur

Regeringsbeslut N2018/00163/HL

Regeringsbeslut N/2016/00265/HL

Regeringsbeslut L/2014/2184/ELT

Kapitel 11 Stöd till småskalig infrastruktur

SFS 2015:406. *Förordning om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder*. Stockholm: Näringsdepartementet

Trafikverket (2017). Ansökan om bidrag till enskilda vägar.
<https://www.trafikverket.se/tjanster/ansok-om/ansok-om-bidrag/ansok-om-bidrag-for-enskild-vagar/> [2018-04-17]

Kapitel 13 Skogliga stöd

Skogsstyrelsens handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020

Kapitel 15 Projekt som berör integration

Havs- och fiskeriprogrammet 2014-2020

Regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling 2014-2020

Kapitel 16 Lokalt ledd utveckling – projekt inom havs- och fiskeri-programmet

Havs- och fiskeriprogrammet 2014-2020

Solstorm, F (2018): *Hållbar utveckling av fiskeområden – hur gick det?*
<https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/utv182.html>

Ekonomifakta [uå]: Arbetade timmar – internationellt:
<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetstid/Arbetade-timmar-internationellt/>

Kapitel 17 Ersättning för minskat kväveläckage

Jordbruksverket och skogsstyrelsen. Tekniskt underlag Landsbygdsprogram 2014–2020. Rapport 2012:15.

Jordbruksverket 2016, utvärderingsrapport 2016:3. *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*. DELRAPPORT II: Utvärdering av åtgärder för bättre miljö

Naturvårdsverket 2018. Rapport 6833. *Miljömålen. Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2018* – Med fokus på statliga insatser. Sidan 173.

SCB, Statistiska centralbyrån 2017. Statistiska meddelanden MI 30 SM 1703.
http://www.scb.se/contentassets/cbdfea9f317849269b8fe62c95be2265/mi1001_2015b16_sm_mi30sm1703.pdf

20 Bilagor – kort om programmen

Innehåll

Bilaga 1 – Kort om landsbygdsprogrammet 2014–2020.....	243
Bilaga 2 – Kort om havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020.....	244
Bilaga 3 – Kort om regional- och socialfundsprogrammet 2014–2020.....	245
Publicerade utvärderingsrapporter.....	246

Bilaga 1 – Kort om landsbygdsprogrammet 2014–2020

Landsbygdsprogrammet är ett verktyg för att nå målen för landsbygdspolitiken. Programmet innehåller satsningar i form av stöd och ersättningar för att utveckla landsbygden. Miljö, hållbar utveckling och innovation är prioriterat. Det övergripande målet om smart och hållbar tillväxt för alla finns i den gemensamma strategin Europa 2020.

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 har en total budget på cirka 36 miljarder kronor. Det finansieras ungefär till hälften av Sverige och till hälften av EU. Den största delen, drygt 60 procent, går till miljö och klimat.

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 innehåller 6 stycken så kallade prioriteringar, som anger vilka mål stöden och ersättningarna ska bidra till att nå. Målen handlar om miljö och klimat, konkurrenskraft inom jordbruk, trädgård, rennäring och skogsbruk samt utveckling av nya jobb på landsbygden.

Till varje prioritering finns tillhörande fokusområden, sammanlagt 18 stycken. Fokusområdena beskriver olika delar av prioriteringarna mer detaljerat. För det svenska landsbygdsprogrammet har regeringen valt att använda 15 av 18 fokusområden. Samtliga stöd och ersättningar i landsbygdsprogrammet bidrar till minst ett av de 15 fokusområdena.

Alla myndigheter som handlägger så kallade projektstöd, företagsstöd och miljöinvesteringar har tagit fram handlingsplaner. I handlingsplanerna ska de visa hur de genom sina prioriteringar bidrar till de mål som finns.

Det finns flera olika miljöersättningar samt ersättning till ekologisk produktion och för ökad djurvälstånd. Detta är ersättningar som betalas till lantbrukare som utför samhällstjänster för bättre miljö och klimat. Kompensationsstöd kan lantbrukare få för att de bedriver jordbruk i områden med sämre produktionsförutsättningar.

Dessutom går det pengar till lokalt ledd utveckling genom leadermetoden. Det är en metod för landsbygdsutveckling som innebär att utvecklingen utgår ifrån lokala behov och förutsättningar. Det är viktigt att människor som bor och verkar på landsbygden samarbetar för att driva på utvecklingen. Därför används metoden i landsbygdsprogrammet.

Bilaga 2 – Kort om havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020

Syftet med havs- och fiskeriprogrammet är att utveckla ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart fiske och vattenbruk i Sverige samt genomföra en del av den integrerade havspolitikerna och olika EU-miljödirektiv. Det finns mål för programmet både på nationell och EU-nivå. Det övergripande målet om smart och hållbar tillväxt för alla finns i den gemensamma strategin Europa 2020.

Havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020 har en total budget på 1 450 miljoner kronor. Den svenska finansieringen utgör knappt 445 miljoner kronor, vilket motsvarar ungefär 30 procent av den totala finansieringen.

De övergripande målen i programmet är att

- öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag
- skydda miljön och främja en hållbar användning av resurser
- främja sysselsättning.

Havs- och fiskeriprogrammet 2014–2020 består av 6 stycken så kallade unionsprioriteringar. De stöd som går att söka ska passa in i minst ett av de 6 prioriterade områdena.

Sex områden är prioriterade i havs- och fiskeriprogrammet

- Prioritering 1: Främjande av ett miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat fiske.
- Prioritering 2: Främjande av ett miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat vattenbruk.
- Prioritering 3: Främjande av genomförandet av den gemensamma fiskeripolitiken.
- Prioritering 4: Ökning av sysselsättningen och den lokala sammanhållningen genom lokalt ledd utveckling.
- Prioritering 5: Främjande av saluföring och beredning.
- Prioritering 6: Främjande av genomförandet av den integrerade havspolitikerna.

Det ingår även pengar till lokalt ledd utveckling genom leadermetoden. Metoden innebär att utvecklingen utgår ifrån lokala behov och förutsättningar. Det är viktigt att människor samarbetar för att driva utvecklingen. Därför används metoden i havs- och fiskeriprogrammet.

Bilaga 3 – Kort om regional- och socialfondsprogrammet 2014–2020

Regional- och socialfondsprogrammet för lokalt ledd utveckling kan bidra till utvecklingsprojekt som ska utveckla det lokala näringslivet och människorna på arbetsmarknaden. Det är de lokala utvecklingskontoren, så kallade leaderkontor, som fördelar pengar från tre program. De andra programmen där lokalt ledd utveckling ingår är landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet.

Programmet omfattar två europeiska strukturfonder, regionalfonden och socialfonden:

- Pengar från regionalfonden ska finansiera projekt för utveckling av det lokala näringslivet, entreprenörskap, stimulera nyföretagande och därigenom skapa nya jobb. Projekten ska stärka utbytet och utveckla kopplingen mellan land och stad.
- Pengar från socialfonden ska finansiera projekt för utveckling av den lokala arbetsmarknaden, stärka människors ställning på den lokala arbetsmarknaden och bidra till kompetenshöjning och erfarenhetsutbyte.

Genom detta program går det att ge stöd till projekt i städer.

Regional- och socialfondsprogrammet 2014–2020 har en total budget på cirka 267 miljoner kronor. Det finansieras ungefär till hälften av Sverige och till hälften av EU

Jordbruksverket är förvaltande myndighet. Programmet togs fram i samarbete med Tillväxtverket och ESF-rådet, som ansvarar för de andra programmen inom regionalfonden och socialfonden. Lokalt ledd utveckling ska ses som ett komplement till dessa regionala program.

Leadermetoden som används för lokalt ledd utveckling innebär att projekten prioriteras enligt en lokal utvecklingsstrategi i ett leaderområde. Detta är alltid ett begränsat geografiskt område. Människor från offentlig, privat och ideell sektor samlas i ett partnerskap och bildar tillsammans en lokal utvecklingsgrupp som prioriterar vilka projekt som ska få stöd i deras område.

Målen med programmet är följande:

- ett stärkt entreprenörskap och företagande i lokala utvecklingsområden (regionalfonden)
- ökad sysselsättning i små och medelstora företag i lokala utvecklingsområden (regionalfonden)
- stärkt anpassningsförmåga för sysselsatta kvinnor och män på arbetsmarknaden (socialfonden)
- stärkt anställningsbarhet för kvinnor och män som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden (socialfonden)

Publicerade utvärderingsrapporter

UTV18:2 *Hållbar utveckling av fiskeområden – hur gick det?*

UTV18:1 *Utvärdering av stöd till utbyggnad av bredband*

UTV17:6 *Löpande lärande utvärdering av Landsbygdsnätverket*

UTV17:5 *What measures should be taken to improve conditions for Swedish Farmland Birds, as reflected in the Farmland Bird Index?*

UTV17:4 *Kvalitetsförändringar i ängs- och betesmarker med och utan miljöersättning*

UTV17:3 *Socioekonomiska effekter av fartygsskrotningar inom svenskt fiske*

Ex-post evaluation of the European Fisheries Fund (2007-2013)

Slututvärdering av fiskeriprogrammet 2007–2013

Publicerad av EU-kommissionen

UTV17:2 *Utvärdering av ESI-fondernas genomförande-organisationer i Sverige*

UTV17:1 *Kunskapsöversikt: Om förutsättningarna för utvärdering av resultat och effekter av bredbandsstöd i Sverige*

UTV16:6 *Bra vällersättning och kompensationsstöd*

Hur kan olika utformningar påverka jordbruket, miljön och samhällsekonomin?

UTV16:5 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport IV: Synteser för en hållbar landsbygdsutveckling

Utvärdering av programmets samlade effekter

UTV16:4 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport III: Utvärdering av åtgärder för landsbygdsutveckling

Axel 3: Förbättra livskvalitet på landsbygden

Axel 4: Leader – Genomföra lokala utvecklingsstrategier

UTV16:3 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport II: Utvärdering av åtgärder för bättre miljö

UTV16:2 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport I: Utvärdering av åtgärder för ökad konkurrenskraft

UTV16:1 *Biologisk mångfald i våtmarker som har anlagts med stöd från landsbygdsprogrammet*

UTV15:2 *Kompetens för utveckling?*

Utvärdering av kompetensutveckling i landsbygdsprogrammet 2007–2013

UTV15:1 *Vad behöver förenklas?*

Utvärdering av landsbygdsprogrammet samt havs- och fiskeriprogrammet

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se/utvardering

UTV18:3

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling; Europa
investerar i landsbygdsområden

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska struktur- och
investeringsfonderna

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska
havs- och fiskerifonden

